چىڭغىز ئايتماتوۋ

يەر ئانا

مىللەتلەر نەشرىياتى

چىڭغىز ئايتماتوۋ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

بىرىنچى مۇئەللىم 1

يەر ئانا 95

www.uyghurkitap.com

بىرىنچى مۇئەللىم

دەرىزىلەرنى ئېچىۋەتكەن ئىدىم، ئۆيگە ئارامبەخش يېڭى ھاۋا ئېقىپ كىردى. يوروپ كېلىۋاتقان كۆكۈش تاڭ نۇرىدا، ئۆزەم باشلاپ قويغان رەسىم لايىھىسىگە سەپسېلىپ قارىدىم. بۇنداق رەسىم-لىرىم كۆپ، ھەممىسىنى يېڭىۋاشتىن باشلىغان ۋاقتىم كۆپ بولغان. لېكىن مۇكەممەل بىر رەسىم ھەققىدە ئېغىز ئېچىشقا تېخى ئەتىگەن، ئەڭ مۇھىم نەرسىنى تېخى تاپالمىدىم... سەھەردىكى جىمجىتلىق ئىچىدە خىيال سۈرۈپ قەدەم تاشلاپ يۈرمەكتىمەن. ھەر قېتىم ئەنە شۇنداق كەيپىياتتا بولىمەن. ھەر قېتىم رەسىمىم تېخى خىيال پەردىسىدىن چىقمىغان، دەپ ئۆزەمنى قاتتىق ئىشەندۈرىمەن.

مەن خەققە، ھەتتا ئەڭ يېقىن دوستلىرىمغا ئۆزەم تۈگەتمىگەن ئەسەر توغرىسىدا گەپ قىلىپ ئولتۇرۇشنى ياقتۇرمايتتىم. بۇ ئۆز ئەسىرىمنى تولىمۇ ياخشى كۆرۈپ قىزغانغانلىقىمدىن ئەمەس، پەقەتلا تېخى زاكىدىكى بوۋاقنىڭ چوڭ بولغاندا قانداق بولۇشىنى پەرەز قىلغىلى بولمىغىنىدەكلا ھېسسىياتتا بولغانلىقىمدىن ئىدى. تېخى پۈتمىگەن رەسىم ئۈستىدىمۇ، خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش، ھۆكۈم قىلىش تەس ئىدى. بىراق، بۇ دۆرەم مەن بۇ قائىدىگە خىلاپلىق قىلدىم — قاتتىق ئاۋاز بىلەن توۋلىغىم، تېخىمۇ توغرىراق قىلىپ ئېيتقاندا، كىشىلەر بىلەن پۈتمىگەن بۇ رەسىم توغرىسىدا پاراڭلاشقىم كېلىپ كەتتى.

بۇ ھېچبىر مۇغەممبىرانە تەلەپ ئەمەس. شۇنداق قىلىشىملا كېرەك ئىدى، چۈنكى بۇ ۋەزىپىنى بىر كىشىلا زىممىسىگە ئېلىپ كېتەلمەيتتى. بۇ ھال قەلبىمنى ھاياجانغا سالدى، سىزىپ چىقىش ئۈچۈن قولۇمغا قەلەم ئېلىشقا مەجبۇر قىلغان ۋەقە شۇنداق زور ئىدىكى، مەن بىر كىشىلا ئۇنى ئېچىپ بېرىشكە قادىر ئەمەس ئىدىم. ھەي ماۋۇ بىر چىنە سۇ تۆكۈلۈپ كېتەرمۇ، يەتكۈزۈپ بارالامسەنمۇ، دىگەندەك دەككە-دۈككىدە ئۇنىڭغا قارايتتىم. كىشىلەرنىڭ ماڭا مەسلىھەت كۆرسىتىشىنى، ئامال قىلىشىمغا ياردەملىشىشىنى تىلەيتتىم. ھەتتا كۆڭلىدە بولسىمۇ رەسىم تاختىسىنىڭ يېنىدا مېنىڭ بىلەن بىللە تۇرسا، مېنىڭ بىلەن بىللە ھاياجانلىنىپ، دەككە-دۈككىدە تۇرسىمۇ مەيلىدىغۇ، دەپ ئويلايتتىم.

يالقۇنجىغان كۆڭلۈكنى ئايىما، مېڭىۋەر، بۇ ھىكايىنى ئېيتىپ بېرىش مەسئۇلىيىتىم بار...

كۆركولەۋ دىگەن ئايىل پايانسىز ئىگىزلىكتىكى ئاق يار تېغىنىڭ ئىتىكىگە جايلاشقان ئىدى. سان-ساناقسىز تىنىمسىز ئېرىقلار چوڭ-كىچىك نۇرغۇن سايلاردىن ئاشۇ يەرگە ئاقاتتى. ئايىلنىڭ تۆۋەنىدە ئۇزاقتا سوزۇلغان بىر سېرىق توپىلىق بولۇپ، ئەتراپىنى قارا تاغ تىزمىسى ئورىغان كەڭ قازاق يايلىغى مۇشۇ ئىدى، بۇنىڭدىن باشقا تۈزلەڭ-لىكنى بېسىپ ئۆتۈپ، غەربىي ئۇپۇقتا سوزۇلغان قارا تۆمۈريول ياتاتتى.

ئايىلنىڭ يۇقۇرىسىدىكى بىر دۆڭدە بىر جۈپ چوڭ ئاق تېرەك قەد كۆتىرىپ تۇراتتى. ئېسىمگە كەلگەن ۋاقتىمدىن باشلاپلا بۇلار ئېسىمدە. مەيلى سىز قايسى تەرەپتىن كۆركولەۋگە كەلمەڭ،

www.uyghurkitap.com

هەممىدىن ئاۋال ئەنە شۇ قوش تېرەككە كۆزىڭىز چۈشىدۇ، ئۇ، خۇددى تاققا ئورنىتىلغان ماياكتەك، كۆزگە چۈشۈپلا تۇراتتى. نىمە دەپ چۈشەندۈرسەم بولىدىكىن ــ باللىق چاغلىرىدىكى تەسىرات بىر ئادەم ئۈچۈن تولىمۇ قىممەتلىك بولغانلىقىدىنمۇ ياكى بۇنىڭ مېنىڭدەك بىر رەسسامنىڭ كەسپى بىلەن زىچ ئالاقىسى بولغانلىقىدىنمۇ ــ ھەر قېتىم پويىزدىن چۈشۈپ، ماشىنا بىلەن يايلاقتىن ئۆتۈپ، بىزنىڭ ئايىلغا قاراپ ماڭغان چېغىمدا، ئالدى بىلەن يىراقتىنلا ئاشۇ سۆيۈملۈك قوش تېرەكنى ئىزدەيتتىم.

ئۇلار شۇنچە ئېگىز بولسىمۇ، شۇنچە يىراق ئارىلىقتا ئۇنى دەرھال كۆرگىلى بولمايتتى، لېكىن مەن ئۇلارنى ھەرقاچان سېزەتتىم، ھەرقاچان كۆرۈپ تۇرغاندەك بولاتتىم.

تالاي قېتىم يىراق-يىراقلاردىن بىزنىڭ كۆركۈلەۋگە قايتىنىمدا: "ئانچە ئۇزاققا قالمايلا ئۇنى، ئاكا-ئۇكا بۇ قوش تېرەكنى كۆرەرمەنمۇ؟ چاققانراق يېتىپ باراي، چاققانراق دۆڭگە چىقىپ، تېرەكنىڭ يېنىغا باراي. ئاندىن كېيىن تېرەكنىڭ تۈۋىدە تۇرۇپ، ئۇزاققىچە، مەس بولۇپ كەتكىچە ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرىنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازىغا قۇلاق سالاي" دەپ ئويلايتتىم.

بىزدە ئۇنداق-مۇنداق دەرەخلەر ناھايىتى كۆپ بىرلىسىمۇ، لېكىن بۇ قوش تېرەك باشقىلىرىغا ئوخشىمايتتى ــ ئۇنىڭ ئالاھىدە تىلى بار ئىدى، ئېھتىمال، ئۆزىگە خاس ئالاھىدە ئاھاڭى ۋە ماسلىشىپ كەلگەن قەلبى باردۇر. كۈندۈزى بولسۇن، كېچىسى بولسۇن، مەيلى قانداق ۋاقىتتا كەلگەن بولۇڭ، ئۇلار ھامان شاخلىرىنى لىڭشىتىپ، ياپراقلىرىنى تەۋرىتىپ، تىنىم تاپماي تۈرلۈك-تۈرلۈك مۇقامغا مۇزىكا چالاتتى.

كېيىن، كۆپ يىللاردىن كېيىن، ئاندىن بۇ قوش تېرەكنىڭ سىرىنى بىلەلىدىم. بۇ بىر جۈپ تېرەك تۆت تەرەپتىن شامال ئۇرۇپ تۇرىدىغان بىر دۆڭدە قەد كۆتىرىپ تۇراتتى، ھاۋادىكى ھەرقانداق كىچىك دولقۇنىنىمۇ ئۇنىڭدا تەسىرى كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ھەر بىر كىچىك ياپرىغىمۇ ئەڭ يېنىك شامالنى سەزگۈرلۈك بىلەن سېزەتتى.

لېكىن، مۇشۇ ئاددى ھەقىقەت توغرىسىدىكى سېزىمىم مېنى قىلچىمۇ ئۈمىتسىزلەندۈرمىدى، مېنىڭدە ھازىرغىچە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان باللىق چاغلىرىمدىكىدەك سېزىمىنمۇ ئېلىپ كېتەلمىدى. بەلكى بۇگۈنگە قەدەر دۆڭدىكى ئاشۇ قوش تېرەكنى ئاجايىپ تېرەك، جانلىق تېرەك دەپ ھېس قىلىمەن. ئۇ يەردە، تېرەك يېنىدا مېنىڭ گويا بىر پارچە سېھرىي ئەينەك پارچىسىدەك باللىق چېغىم قالغان...

ئوقۇشۇم ئاخىرلىشىپ، يازلىق تەتىل باشلىنىش ئالدىدا تۇرغان كۈنلەردە بىز ئوغۇل باللار بۇ يەرگە قاغا-قۇزغۇن ئۇۋىسىنى بۇزۇشقا كېلەتتۇق. ھەر قېتىم چۇقۇرىشىپ، ئىسقىرتىشىپ دۆڭگە يېتىپ كەلگەن ۋاقتىمىزدا، گىگانت ئاق تېرەك ھامان ئۆزىنىڭ سالقىن كۆلەڭگىسى ۋە يوپۇرماقلىرىنىڭ سىلىق شىلدىرلىشى بىلەن بىزنى قارشى ئالغاندەك بولاتتى. بىز يالىڭاياق كەپسىزلەر بولساق بىر بىرىمىزگە ھە-ھۇ دېيىشىپ، تېرەكنىڭ شاخلىرىغا يامىشىپ چىقىۋېلىپ، قاغا-قۇزغۇن پادىشالىغىدا قاتتىق بىر ئەنسىزچىلىك پەيدا قىلاتتۇق. توپ-توپ قاغىلار تىلىنى ئىشقا سېلىشىپ بېشىمىزدا ئايلىناتتى. بىزنىڭ بولسا، نەگە بارساڭ شۇ يەرگە بارمامسەن، دىگەندەك ئۇلار بىلەن كارىمىز بولمايتتى. بىز بارغانسېرى يۇقۇرى ئۆرلەيتتۇق — قاراڭلار، كىم ھەممىدىن باتۇركىن، چاققانكىن! — ئەڭ يۇقۇرىسىغا چىقاتتۇق، يۇقۇرىدىن پەسكە قارىغىنىمىزدا، كۆز

www.uyghurkitap.com

ئالدىمىزدا سېھرىي يول بىلەن كۆرسىتىلگەندەك، بىردىنلا كەڭ-يورۇق، چەكسىز گۈزەل مەنزىرە پەيدا بولاتتى. يەر ئارىنىڭ چوڭلۇغىدىن ھەيران بولاتتۇق، نەپەسىمۇ ئالماستىن ھەرقايسىمىز ئېسىلىپ تۇرغان ئاچىماقتا ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالاتتۇق، قاغا-قۇزغۇنلارنى ۋە قاغا-قۇزغۇن ئۇۋىلىرىنى ئېسىمىزدىن چىقىرىپ قوياتتۇق. كولخوزنىڭ ئات قوراسىنى دۇنيا بويىچە ئەڭ چوڭ قورا دەپ كەلگەن بولساق، بۇ يەردىن قارىغاندا ئادەتتىكى بىر كىچىك لاپاستەكلا كۆرۈنەتتى. ئايىلنىڭ ئارقىسىدا يەنە ئۆزلەشتۈرۈلمىگەن يايلاق يېيىلىپ ياتاتتى ۋە ئۇ غۇۋا كۆرۈنگەن تۇماننىڭ ئىچىدە كۆزدىن غايىپ بولاتتى. بىز ئىلاجىنىڭ بېرىچە كۆزىمىزنى چۆچەك-تەك ئېچىپ، كۆلىرەڭ بولۇپ كۆرۈنگەن يىراقلارغا قارايتتۇق. نەتىجىدە بىز يەنە بۇرۇن خىيالىمىزغا كەلتۈرۈپ باقمىغان نۇرغۇن يەرلەرنى، بۇرۇن بىلمەيدىغان بىرمۇنچە دەريالارنى كۆرەتتۇق. بۇ دەريالار ئىنچىكە لېنتىدەك ئۇپۇقتا يالتىراپ تۇراتتى. بىز تېرەك شاخلىرى ئارىسىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپ: بۇ دۇنيانىڭ ئەڭ چېتىمىدۇ ياكى بۇنىڭ سىرتىدىمۇ باشقا بىر دۇنيا، باشقا بولۇتلار، يايلاقلار ۋە دەريالار بارمىدۇ؟ دەپ ئويلىشاتتۇق. بىز تېرەك شاخلىرى ئارىسىغا يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپ ئاجايىپ شامال ئاۋازىغا قۇلاق سالاتتۇق. تېرەكنىڭ يوپۇرماقلىرىمۇ سىلىق شۇۋىرلاپ، كۆلىرەڭ يىراقلاردا غايىپ بولغان ئادەمنى مەھلىيا قىلارلىق، سىرلىق زىمنىغا گەپ قىلغاندەك بولاتتى.

تېرەكنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرىگە قۇلاق سالاتتىم، يۈرىكىم ئاللىقانداق قورقۇش ۋە خوشاللىق تۇيغۇلىرىدىن دۇپۇلدەپ سوقۇپ كېتەتتى، بۇ چەكسىز شۇۋىرلاش ئىچىدە، مەن مىڭلىغان چاقىرىم

يىراقلىقتىكى يەرلەر توغرىسىدا ئويلاشقا تىرىشاتتىم. شۇ چاغدا پەقەت بۇ يەرگە بۇ تېرەكنى كىم تىككەن بولغىيتتى؟ دەرەخ تىككۈچى ئىسمى نامەلۇم كىشى جىرىم قويۇۋاتقان چېغىدا نىملەرنى ئويلىغان، نىملەرنى دىگەن بولغىيتتى؟ ئۇ كىشى بۇ يەرگە — دۆڭگە جىرىم قويغان چېغىدا نىمە ئارزۇ-ئۈمىتتە بولغان بولغىيدى؟ دىگەننىلا ئويلىمايتتىكەنمەن.

نىمە ئۈچۈنكىن، كىشىلەر مۇشۇ تېرەك قەد كۆتىرىپ تۇرغان يەرنى "دۈيشەننىڭ مەكتىۋى" دەيتتى. ئېسىمدە، ئەگەر بىراۋ يۇتتۇرۇپ قويغان ئېتىنى ئىزدىمەكچى بولۇپ، ئۇچرىغانلىكى بىرسىدىن: "ھەي، سەن مېنىڭ تورۇق ئېتىمنى كۆردۈڭمۇ؟" دەپ سوراپ قالغۇدەك بولسا، ئۇ كۆپ ھاللاردا: "دۆڭگە چىقىپ باق، دۈيشەننىڭ مەكتىۋىنىڭ يېنىدا ئاخشام بىراۋ ئات بېقىپ يۈرگەن. شۇ يەرگە بېرىپ قاراپ باق، بەلكىم ئېتىڭنى شۇ يەردىن تېپىۋالارسەن" دەپ جاۋاپ بېرەتتى. بىزدەك ئوغۇللارمۇ ھېچبىر ئىككىلىنىپ تۇرمايلا چوڭ كىشىلەرنى دوراپ: "يۈرۈڭلار، ئاغىنىلەر، دۈيشەننىڭ مەكتىۋىگە بارايلى، تېرەكنىڭ يېنىدا قۇشقاچ قورۇيمىز!" دىيىشەتتى.

كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا، بۇرۇن مۇشۇ دۆڭدە بىر مەكتەپ بار ئىدى، دىگەن گەپ بار ئىدى. لېكىن بىز ئۇنىڭ ئىزناسىنىمۇ كۆرمىگەنمىز. كىچىك چېغىمدا مەن، بۇ مەكتەپنىڭ ئىزناسىنى بولسىمۇ بىر كۆرسەم ئىدى، دەپ كۆپ ئويلاپ، ئۇ ياق-بۇ ياققا قارىغان، لېكىن ھېچنىمىنى تاپالمىغان ئىدىم. كېيىنچە كىشىلەرنىڭ مۇشۇ تاقىر دۆڭنى "دۈيشەننىڭ مەكتىۋى" دىگىنىگە ھەقىقەتەن ھەيران بولۇپ، بىر قېتىم بىرنەچچە بوۋايدىن دۈيشەن دىگەن ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىگىنى سورىغان ئىدىم. بىر بوۋاي پەرۋاسىزلا قولىنى

شلتاپ گەپ قىلىپ بەرگەن:

ــ دۆيشەن كىم دەمسەن؟ ئاشۇ ئاقساق قوي① دېگەن ئايىلدىكى ئاشۇ ئادەم ـ دە، ئۇ تېخى هايات.

ــ بۇ كۆپ زامانلار بۇرۇن بولغان ئىش. ئۇ چاغدا دۆيشەن تېخى كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى ئىدى. ئاشۇ دۆڭدە خەقلەر تاشلىۋەتكەن، تاختاي بىلەن توسقان بىر مال قوراسى بار ئىدى، دۆيشەن شۇ يەردە بىر مەكتەپ ئېچىپ، بالىلارنى ئوقۇتقان. شۇنداق بىر مەكتەپ بىنا قىلىنغاندىن كېيىن ئاشۇنداق ئىسمى بولغان. پاھ، ئۇ يىللار قىزىق زامان ئىدى ـ دە! ئۇ چاغلاردا كىمنىڭ ئاتىنىڭ يايلىدىن تۇتۇۋېلىپ پۇتىنى ئۇزەڭگىگە سالسىلا، شۇ كىشى باشلىق بولۇپ كېتەتتى. دۆيشەن ئاشۇنداق ئادەم ئىدى، ئۇ نىمىنى ئويلىسا، دەرهال شۇنى قىلىشقا تۇتۇش قىلىپ كېتەتتى. بۈگۈنكى كۈندە ئۇ قورادىن ھېچنىمە قالمىدى، ئەقەللىسى بىرەر تاشنىمۇ تاپالمايسەن، ھېلىمۇ ياخشى ئۇنىڭدىن ئاشۇ نام قالدى...

مەن دۆيشەننى ئانچە بىلمەيمەن. خېلى ياشانغان، ئېگىز، دوقا ماڭلاي، قويۇق قاشلىرى ساڭگىلىغان بىر كىشىلا ئېسىمدە. ئۇنىڭ ئۆيى دەريانىڭ ئۇ قېتىدا، ئىككىنچى ئەترەت جايلاشقان ئاشۇ مەھەللىدە ئىدى. مەن ئايىلدىكى چېغىمدا دۆيشەن كولخوز مىرابى بولۇپ، ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئېتىزدا چېپىپ يۈرەتتى. گايىدا كەتمىنىنى ئىگەرگە قىستۇرۇپ، بىزنىڭ مۇشۇ كوچىدىن ئۆتەتتى. ئۇنىڭ ئېتى، نىمە ئۈچۈنكىن، ئېگىسىگە ئوخشاش ئورۇق، پۇتلىرى ئىنچىكە ئىدى. كېيىن دۆيشەن قېرىپ كەتتى. كىشىلەر ئۇنى

---

① ئاقساق قوي ــ قەبىلىنىڭ نامى.

پوچتىكەش بولۇپ كەتتى دىيىشەتتى. بۇ بىر خىل گەپ ئىدى، لېكىن مەسىلە بۇ يەردە ئەمەس. شۇ ۋاقىتتىكى چۈشەنچەمدە، ئىنتىپاق ئەزالىرى خىزمەتتە قىزغىن، گەپ-سۆزدە دادىل مۇنەۋۋەر چەۋەنداز، ئائىلىدا جەڭگىۋارلىغى ھەممىدىن كۈچلۈك ئادەملەر بولۇپ، مەجلىسلەردە قىزغىن پىكىر بېرىدىغان، لاغايلاپ يۈرىدىغان بىكار تەلەتلەرنى ۋە قانۇن-ئىنتىزامنى بۇزغۇچى ئوغرى-قاراقچىلارنى گېزىتلەردە دادىل تەنقىت قىلىدىغان كىشىلەر ھىساپلىناتتى. شۇڭا يۈز-كۆزىنى ساقال باسقان، مېھرىۋان بۇ بوۋاينىڭ بۇرۇن ئىنتىپاق ئەزاسى بولغانلىغىنى، يەنە كېلىپ ئۆزىنىڭ ھېچقانچە بىلىمى يوق ئەھۋالدىمۇ — بۇنىسى ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدۇ — باللارنى ئوقۇتقانلىغىنى قانداق قىلىپ بولسىمۇ تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم. ياق، بۇ تەسىرنى كاللامدا ھەرقانداق قىلىپمۇ شەكىللەندۈرەلمەيتتىم! راستىنى ئېيتقاندا، مەن بۇنى بىزنىڭ ئائىلىدىكى نۇرغۇنلىغان رىۋايەتلەرنىڭ بىرى دەپ ھىساپلايتتىم. لېكىن ۋەقە رىۋايەت ئەمەس ئىدى...

بۇلتۇر كۈزدە، ئائىلىدىن كەلگەن بىر تېلېگراممىنى ئالدىم. يۇرتداشلىرىم مېنى بىر يېڭى مەكتەپنىڭ ئوقۇش باشلاش مۇراسىمىغا قاتنىشىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغان ئىدى. بۇ كولخوز ئۆزى قۇرغان مەكتەپ. مەن دەرھال بېرىپ قاتنىشىش قارارىغا كەلدىم، چۈنكى بۇ بىزنىڭ ئائىل ئۈچۈن ئېيتقاندا ناھايىتى خوشاللىق بېغىشلىغۇچى بايرام ئىدى، بۇنداق چاغدا مەن ھەرگىز ئۆيدە ئولتۇرالمايتتىم. مەن ھەتتا بىرنەچچە كۈن ئاۋال يولغا چىقماقچى بولدۇم. ئىچىمدە ئۇ يەر-بۇ يەرنى ئارىلاپ كۆرەي، بىرقانچە يېڭى تېز سىزما سىزاي دەپ ئويلىغان ئىدىم. تەكلىپ قىلىنغان مېھمانلار ئىچىدە

ئاكادېمىك سۇلايمانوۋامۇ بار ئىكەن. ئۇلار، سۇلايمانوۋانىڭ بۇ يەردە بىر-ئىككى كۈنلا تۇرۇپ ئاندىن توپ-توغرا موسكۋاغا كېتىدىغانلىغىنى ئېيتتى.

بۇگۈنكى كۈندە داڭ چىقىرىپ كەتكەن ئايالنىڭ كىچىك ۋاقتىدا بىزنىڭ ئائىلىدىن شەھەرگە كەتكەنلىگى ماڭا مەلۇم ئىدى. مەن بىر شەھەر ئادىمى بولۇپ قالغاندىن كېيىن ئاندىن ئۇ ئايال بىلەن تونۇشقانىمەن. ئۇ قېرىپ قالغان، سېمىز، تاراپ پارقىرىتىۋەتكەن چېچىنىڭ ئىچىدە ئاق چاچ ئىمىر-چىمىر قىلىپ تۇرغان بىر ئايال ئىدى. بىزنىڭ بۇ مەشھۇر يېزىدىشىمىز ئالى مەكتەپتە پەلسەپىدىن دەرس بېرىدىغان پىروفېسسور ئىدى، ئاكادېمىيىدىمۇ خىزمەت قىلاتتى، دائىم چەتئەللەرگە چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ئالدىراش ئىدى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىشقا ماڭا پۇرسەت بولمىغان ئىدى. بىراق، بىز قەيەردە ئۇچرىشىپ قالغان بولمايلى، ئۇ ھەر دائىم بىزنىڭ ئائىلىنىڭ تۇرمۇشىغا تولىمۇ كۆڭۈل بۆلەتتى، يەنە كېلىپ چوقۇم مېنىڭ ئىشلىرىمغا ئۆز پىكرىنى ئېيتاتتى، گەرچە پىكرى ئىنتايىن قىسقا بولسىمۇ. بىر قېتىم مەن ئۇنىڭغا:

— ئالتۇناي سۇلايمانوۋا، بىرەر قېتىم ئائىلىگە بېرىپ يۇرتداشلار بىلەن كۆرۈشكەن بولسىڭىز ئەجەپ ياخشى بولاتتى! ئائىلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى سىزنى بىلىدۇ، سىز بىلەن پەخىرلىنىدۇ. لېكىن ئۇلارنىڭ سىزنىڭ ئەھۋالىڭىز توغرىلىق بىلىدىغانلىرى كۆپرەك ئاڭلىغان گەپلەر. شۇڭا بەزىلەر: ئۇزايىدىن بىزنىڭ ئالىمىمىز بىزنى تونۇمايدىغان بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ، ئۆزى ئۆسكەن كۆركۈلەۋنىڭ يوللىرىنى ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايدۇ، دەيدۇ، — دېدىم.

— ئەلۋەتتە، بىر قېتىم بېرىپ كېلىدىغان ۋاقتىم بولىدى. —

ئالتۇناي سۇلايمانوۋا شۇ چاغدا ئانچە خوشال بولمىغان كەيپىياتتا كۆلۈمسىرەپ قويغان ئىدى. — كۆركۆلەۋگە بېرىپ كېلىمەن دەپ ئويلاپ يۈرگىلى خېلى ئۇزاق بولدى، مېنىڭ ئۇ يەردىن كەتكىنىمگە بەك ئۇزاق بولۇپ كەتتى. دۇرۇس، ئايلدا تۇققانلىرىم يوق، بىراق گەپ بۇ يەردە ئەمەس. مەن چوقۇم بارىمەن، بېرىشىم كېرەك، ئۆز يۇرتۇمنى ئالامەت سېغىنىپ كەتتىم.

ئاكادېمىك سۇلايمانوۋا ئايلغا كەلگەن چېغىدا، ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى باشلىنىش ئالدىدا تۇراتتى. كولخوزچىلار دەرىزىدىن ئۇنىڭ ماشىنىسىنى كۆرۈپلا خۇددى ئۇۋۇسى بۇزۇلغان ھەرىدەك كوچىغا چىقىشتى. تونۇيدىغانلارمۇ، تونۇمايدىغانلارمۇ، چوڭلارمۇ، كىچىكلەرمۇ ھەممىسى ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشمەكچى بولاتتى. ئۇزايمىدىن ئالتۇناي سۇلايمانوۋا كىشىلەرنىڭ بۇنچىلىك قىزغىن قارشى ئالىدىغانلىقىنى ئويلىمىغان بولسا كېرەك، شۇڭا مەن ئۇنى سەل تەمتىرەپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. ئۇ ئىككى قولىنى كۆكسىگە قويۇپ، كىشىلەرگە توختىماي باش لىڭشىتىپ تازىم قىلىپ، كىشىلەر ئارىسىدىن ئاران ئۆتۈپ سەھنىدىكى رەئىس مۇنبىرىگە كەلدى.

ئالتۇناي سۇلايمانوۋا ھاياتىدا بۇنداق داغ-دۇغىلىق خاتىرە يىغىنلىرىغا بەلكىم مۇشۇ بىرلا قېتىم قاتناشقان ئەمەس، بەلكى ئۇ ھامان كىشىلەرنىڭ قىزغىن ۋە ھۆرمەت بىلەن قارشى ئېلىشىغا سازاۋەر بولۇپ كەلگەن. لېكىن بۇ يەردە، مۇشۇ ئاددىيغىنا يېزا مەكتىۋىدە بۇ ئىسسىق چىراي يۇرتداشلىرى ئۇنى ئالامەت ھاياجانغا سالغان ئىدى، ئۇ ئېتىلىپ چىقىپ كېتەي دەپ قالغان يېشىنى تەسلىكتە توختىتىۋېلىپ ئولتۇراتتى.

www.uyghurkitap.com

مۇراسىمدىن كېيىن پىئونېرلار بۇ ھۆرمەتلىك ئايالغا قىزىل گالستۇك چىگىپ قويدى، گۈل تەقدىم قىلدى ھەمدە ئالتۇناي سۇلايمانوۋا مېھمانلار دەپتىرىگە بىرىنچى بولۇپ ئىمزا قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپنىڭ ئىشتىن سىرتقى كۆكۆل ئېچىشنى باشلاندى. كۆكۆل ئېچىش ناھايىتى قىزىق، ناھايىتى كۆكۆللۈك ئۆتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپ مۇدىرى بىزنى — مېھمانلارنى، مۇئەللىم ۋە كولخوز ئاكتىپلىرىنى — ئۆيىگە مېھمانغا چىللىدى.

بۇ يەردە، كۆپچىلىك ئالتۇناي سۇلايمانوۋانىڭ قاتنىشىپ بەرگەنلىگىگە يەنە قىزغىن ئالقىش ياغراتتى. كۆپچىلىك ئۇنى زىلچا سېلىنغان تۆرگە تەكلىپ قىلىپ، تۈرلۈك يوللار بىلەن ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈردى. خۇددى مۇشۇنداق سورۇنلاردا بولىدىغىنىغا ئوخشاش، مېھمانلار بىلەن ساھىپخانلار چاخچاقلىشىپ، قەدەھ كۆتىرىپ بىر بىرىنى تەبرىكلەشتى، سورۇن ئالامەت قىزىپ كەتتى. دەل شۇ چاغدا، شۇ يەرلىك بىر يىگىت ئۆيىگە كىرىپ كەلدى-دە، ساھىپخانغا بىرمۇنچە تەبرىك تېلېگراممىسى بەردى. تېلېگراممىلار ئۇنىڭ قولىدىن بۇنىڭ قولىغا ئۆتۈپ تۇراتتى: بۇلار بىرۇنقى ئوقۇغۇچىلار ئۆز يۇرتداشلىرىنىڭ يېڭى مەكتەپ ئاچقانلىغىنى تەبرىكلەپ ئەۋەتكەن تېلېگرامما ئىدى.

— ھەي، بۇ تېلېگراممىلارنى دۇيشەن بوۋاي ئېلىپ كېپتىمۇ؟ — سورىدى مۇدىر.

— ھەئە، — دىدى يىگىت، — يۇرتداشلارنىڭ ئالدىدا ئوقۇپ بېرىش ئۈچۈن مۇراسىمغا ئۈلگۈرتۈپ كېلەي دەپ يول بويى توختىماي ئاتنى قامچىلاپ كەلدىم، دەيدۇ. بىراق بوۋاي سەل كېچىكىپ قالغانلىغىغا بەكمۇ ئۆكۈندى.

— ئەمسە تالادا تۇرۇپ نىمە قىلىدۇ، تېز چاقىر، ئاتتىن چۈشۈپ ئۆيگە كىرسۇن!

يىگىت دۈيشەننى تەكلىپ قىلىش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى. يېنىمدا ئولتۇرغان ئالتۇناي سۇلايمانوۋا نىمە ئۈچۈندۇر چۆچۈپ كەتتى، خۇشۇسەن غەلىتە بولۇپ كۆرۈنگىنى ئۇنىڭ گويا بىردىنلا ئاللىقانداق بىرنىمنى ئەسلەپ كەتكەندەك، مېنىڭدىن كىشىلەر گېپىنى قىلىۋاتقان دۈيشەن دىگەن كىشىنىڭ كىم ئىكەنلىگىنى سورۇشتۇرگىنى بولدى.

— بۇ كولخوزنىڭ پوچتىكىشى، ئالتۇناي سۇلايمانوۋا. سىز دۈيشەن ئاقساقالنى تونۇمتىڭىز؟

ئۇ مۇجمەل هالدا بېشىنى لىڭشىتتى. كېيىن ئەمدى ئورنىدىن تۇراي دەپ تۇرۇشىغا، ئاتلىق بىر كىشى دەرىزىنىڭ يېنىدىن تاراسلىتىپ ئۆتۈپ كەتتى. يىگىت كىرىپ ساهىپخانىغا:

— تەكلىپ قىلسام ئۇنىماي كېتىپ قالدى. يەتكۈزىدىغان خەتلىرى بار ئىكەن، — دىدى.

— ئەمسە خېتىنى توشۇۋەرسۇن، بۇ يەردە ئېلىپ قېلىشىنىڭ هاجىتى يوق. كېيىن ئۇ چاللار بىلەن پاراڭلىشىدۇ. — بىرەيلەن نارازى بولغاندەك غودۇڭشىدى.

— ۋاي-ۋۇي! سىز بىزنىڭ دۈيشەننى بىلمەمسىز!! ئۇ تۈزۈمگە بەك رىئايە قىلىدىغان ئادەم. ۋەزىپىسىنى تۈگەتمەي تۇرۇپ هېچنەگە بارمايدۇ.

— راست، ئۇ غەلىتە ئادەم. ئۇرۇشتىن كېيىن ئۇ بالىنىستىن چىقىپلا (ئۇكرائىنادىكى چېغىدا) شۇ يەردە قېپتۇ. بەش يىلدىن كېيىن قايتىپ كەلگەن. ئۇ ئۆلسەم ئۆز يۇرتۇمدا ئۆلىمەن دەيدۇ.

www.uyghurkitap.com

ئۆمۈربويى مۇشۇنداق تەنها ياشاپ كەلگەن ئادەم-دە...

— نىمە بولسا بولسۇن، كىرىپ بىر دەم-يېرىم دەم ئولتۇرۇپ چىقىپ كەتسە ئەجەپ ياخشى بولاتتى-دە... بوپتۇ، كىرگىلى ئۇنى-مىغان بولسا مەيلى، — ساھىپخان قولىنى سىلكىدى.

— يولداشلار، ئېسىڭلاردىمۇ، بۇرۇن ھەممىمىز دۆيشەن ئاچقان مەكتەپتە ئوقۇغان. — ئايلىدىكى ئەڭ ھۆرمەتلىك بىرەيلەن قولىغا قەدەھ ئالدى. — لېكىن ئۇنىڭ ئۆزى ھەتتاكى ئېلىپبەدىكى ھەرپلەر-نىمۇ تولۇق بىلمەيتتى. — گەپ قىلغۇچى گېپى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە كۆزىنى قىسىپ بېشىنى چايقىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن روھى-ھالىتى بۇ ئىشنىڭ ھەم ئاجايىپ، ھەم كۈلكىلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرەتتى.

— ھە-ئە، ھە-ئە، راست شۇنداق ئىدى. — بىرنەچچەيلەن ئۇنىڭ گېپىنى تەستىقلەشتى.

ئەتراپتىكىلەر قاقاقلىشىپ كۈلۈشتى.

— بۇنىڭ دەپ يۈرىدىغان نىمىسى بار! ئۇ چاغلاردا دۆيشەن ھەرنىمە بىلەن ھەپىلىشەتتى، بىز ھەممىمىز ئۇنى چىندىن مۇئەللىم دەپ قارايتتۇق ئەمەسمۇ؟

كۈلكە توختىغاندىن كېيىن قولىغا قەدەھ ئالغان كىشى سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— قاراڭلار، مانا كىشىلەر كۆز ئالدىمىزدا بىر-بىرلەپ چوڭ بولۇۋاتىدۇ. ئاكادېمىك ئالتۇناي بولسا مەملىكەت بويىچە داڭلىق. بىز ھەممىمىز دىگۈدەك ئوتتۇرا دەرىجىلىك تەلىم-تەربىيە ئالدۇق، بىرمۇنچەيلەن ئالى دەرىجىلىك تەلىم-تەربىيە ئالدى. بۈگۈنكى كۈن-لۈكتە بىز يەنە ئۆزىمىز ئۆسكەن مۇشۇ ئايىلدا يېڭى بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ئاچتۇق. بۇ تۇرمۇشىنىڭ نەقەدەر تېز ئۆزگىرىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يۇرتداشلار، قېنى، كۆركۈلەۋدىكى پەرزەنتلىرىمىزنىڭ زامان-مىزدىكى ئىلغارلاردىن بولۇپ يېتىشىشى ئۈچۈن قەدەھ كۆتىرەيلى!

كۆپچىلىك دوستانە هالدا قەدەھ كۆتىرىپ تەبرىكلەشتى، كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا يەنە پاراڭ باشلىنىپ كەتتى، پەقەت ئالتۇناي سۇلايما-نوۋانىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتكەن ئىدى، نىمە ئۈچۈندۇر ئۇ ئىنتايىن خاۋاتىرلىنىپ ئولتۇراتتى، قەدەھكە كالپۇكىنىلا تەككۈزۈپ قوياتتى. لېكىن پاراڭغا چۈشۈپ، خوشاللىقتا چۆمگەن كىشىلەرلا ئۇنىڭ روهى-هالىتىنى سەزمەيتتى.

ئالتۇناي سۇلايمانوۋا نەچچە قېتىم سائىتىگە قارىدى. كېيىن مېهمانلار كوچىغا چىققاندا، مەن ئۇنىڭ كۆپچىلىكتىن ئايرىلىپ، ئېرىق بويىدا تۇرۇپ دۆڭگە تىكىلىپ قاراپ كەتكەنلىكىنى بايقىدىم، ئۇ يەردە بارا-بارا سارغىيىپ كېتىۋاتقان تېرەك شامالدا ئىغاڭلاپ تۇراتتى. قۇياش ئولتۇرۇپ كېتىۋاتاتتى، يىراقلارغا سوزۇلغان چەكسىز يايلاقنىڭ ساغۇچ چېتىدە غۇۋا نۇرىنى چېچىپ تۇراتتى، تېرەكنى غۇۋا، سالقىن قىزغۇچ رەڭگە بويىغان ئىدى.

مەن ئالتۇناي سۇلايمانوۋانىڭ قېشىغا كەلدىم.

— هازىر تېرەك يوپۇرماق تاشلىدى، مۇبادا سىز گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن باهاردا كېلىپ بۇ قوش تېرەككە نەزەر تاشلىسىڭىز نىمە دېگەن ياخشى بولاتتى-هە، — دېدىم مەن.

— مەنمۇ شۇنداق ئويدا بولۇۋاتىمەن. — ئالتۇناي سۇلايمانوۋا ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ بىر دەم جىم بولۇپ قالغاندىن كېيىن ئۆز سۆزىگە قوشۇپ قويغاندەك دېدى. — شۇنى دېسىڭىزچۇ، هەر بىر جانىۋارنىڭ باهارىمۇ، كۈزىمۇ بولىدۇ.

ئۇنىڭ قورۇغان. كۆز چاناقلىرىنىڭ چۆرىسىنى قورۇق باسقان

www.uyghurkitap.com

يۈزىدە ئالىلقانىداق غەم-قايغۇ ۋە خىيال كۆلەڭگىسى ياتاتتى. نىمە ئۈچۈنىدۇر ئۇ پۈتۈنلەي ئايالىلارغا خاس بولغان بىر خىل ئىچىنىش بىلەن ئاشۇ قوش تىرەككە قارايتتى. مەن بىردىنلا شۇنى بايقىدىمكى، مىنىڭ ئالدىمدا تۇرغىنى ئاكادىمىك سولايمانوۋا ئەمەس، بەلكى ئادەتتىكى، ئۆزىنىڭ خوشاللىغى بىلەن قايغۇسىنى راستچىللىق بىلەن بىلدۈرەلەيدىغان قىرغىز ئايىلى-ئىدى. ئوزايىدىن بىلىملىك بۇ ئايال مۇشۇ تۇرقۇم ئۆزىنىڭ ياشلىق دەۋرىنى ئەسلەپ كەتكەن ئىدى، بۇ ياشلىق دەۋر، خۇددى بىزنىڭ ناخشىلىرىمىزدا ئېيتىلغاندەك، ئەڭ ئىگىز تاغ چوققىسىدا تۇرۇپ چاقىرساڭمۇ جاۋاپ بەرمەيدىغان ياشلىق دەۋر ئىدى. ئۇ تىرەككە قاراپ تۇرۇپ، گويا بىرنىمە دىمەكچى بولغاندەك قىلغان ئىدى، بىراق كېيىن پىكرىنى ئۆزگەرتكەندەك، بىردىنلا قولىدىكى كۆزەينىكىنى تاقىدى.

— موسكۋا پويىزى سائەت ئون بىردە مۇشۇ يەردىن ئۆتەتتى، شۇنداقمۇ؟

— ھەئە، كەچ سائەت ئون بىردە.

— ئۇنداق بولسا، مېڭىشقا تەييارلانسام بولغۇدەك.

— نىمىشقا بىردىنلا ماڭىدىغان بولۇپ قالدىڭىز؟ ئالتۇناي سولايمانوۋا، سىز بۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇرۇشقا ماقۇل بولغان ئىدىڭىز. يۇرتداشلار سىزنى ماڭغۇزمايدۇ.

— ياق، مېنىڭ ئالدىراش ئىشىم بار. ھازىرلا ماڭمىسام بولمايدۇ.

يۇرتداشلار قانچە توسسىمۇ، قانچە ئەپسۇسلانسىمۇ ئالتۇناي قىلچە بوشاشمىدى.

بۇ چاغدا پايانسىز ئەتراپنى كەچ پەردىسى چۈمكىگەن ئىدى.

كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالغان يۇرتداشلار ئۇنىڭدىن كېلەر قېتىم كەلگەندە بىر ھەپتە ياكى ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇنراق تۇرۇشقا ۋەدە ئالغاندىن كېيىن، ئۇنى ماشىنىسىغا چىقىرىپ قويىدى. ۋوگزالغىچە مەن ھەمرا بولۇپ ياردىم.

نىمە ئۈچۈن ئالتۇناي سۇلايمانوۋا بۇنداق ئۇپۇل-تۇپۇل قايتىپ كېتىدۇ؟ مۇشۇنداق كۆنلەردە يۇرتداشلارنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرۇش توغرا ئەمەس ئىدى. يول بويى بۇنىڭ سەۋەبىنى بىرنەچچە قېتىم سۈرۈشتۈرۈپ باقاي دىگەن ئويدا بولدۇمۇ، لېكىن جۈرئەت قىلالمىدىم. بىھۆرمەتلىك بولۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ ئەمەس، بەلكى بەرىبىر ئېيتىپ بەرمەيدىغانلىقى ماڭا مەلۇم ئىدى. ئۇ يول بويى گەپ قىلماي، چوڭقۇر خىيالغا چۆكۈپ ئۆتكەن ئىشنى ئەسلەپ ئولتۇردى.

ۋوگزالغا كەلگەندە، چىداپ تۇرالماي ئاخىر سورىدىم:

— ئالتۇناي سۇلايمانوۋا، روھى-كەيپىياتىڭىز ئانچە ياخشى ئەمەس، بىز سىزنى رەنجىتىپ قويدۇقمۇ نىمە؟

— ئۇ-ھۇ، نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىسىز! ھەرگىز ئۇنداق ئويلىماڭ! مەن كىمدىن ئاغرىناتتىم؟ ئۆزەمدىنلا ئاغرىنىشىم مۇمكىن. دۇرۇس، ئېھتىمال ئۆزەمدىنلا ئاغرىنارمەن.

ئالتۇناي سۇلايمانوۋا ئەنە شۇ تەرىقىدە كېتىپ قالدى. مەنمۇ شەھەرگە كىرىپ كەتتىم. بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ماڭا ئۇنىڭدىن بىر خەت كەلدى. خەتتە ئۆزىنىڭ موسكۋادا تۇرىدىغان ۋاقتىنىڭ پىلانلىغان ۋاقتىدىن ئۇزاقراق بولىدىغانلىقى ئېيتىلغان ئىدى. ئالتۇناي سۇلايمانوۋا مۇنداق دەپ يازغان ئىدى:

"نۇرغۇن مۇھىم ۋە ئالدىراش ئىشىم بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنى

www.uyghurkitap.com

قويۇپ تۇرۇپ، ئالدى بىلەن سىزگە بۇ خەتنى يازماقچى بولدۇم... خىتىمدە يازغانلىرىمغا قىزىقىدىغان بولسىڭىز، سىزنىڭ بۇ ماتىرىيال- لاردىن پايدىلىنىپ، مەن ئېيتقانلارنىڭ ھەممىسنى كىشلەرگە قانداق ئېيتىپ بېرىشنى ئويلىنىپ كۆرۈشىڭىزنى سورايمەن. مېنىڭچە، بۈگۈنى يۇرتداشلىرىمىزلا بىلىشى كېرەك بولۇپ قالماستىن، بارلىق كىشلەرمۇ بىلىشى، خۇسۇسەن ياشلار بىلىشى كېرەك. ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىنلا مۇشۇنداق پىكىرگە كەلدىم. بۇ مېنىڭ كىشلەر ئالدىدىكى ئىقرارىم. بىز ئۆزىمىزنىڭ ۋەزىپىمىزنى ئادا قىلىشىمىز كېرەك. بۇ ئىشنى بىلىدىغانلار قانچە كۆپ بولسا، ۋىجدانىم مېنى ئەيىپلەيدىغان ئازاپ شۇنچە ئاز بولىدۇ. مېنىڭ ئۇياتلىق ھالغا قېلىشىمدىن ئەنسى- رىمەڭ، ھېچنىمىنى يوشۇرماڭ...»

بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئاشۇ خەت توغرىسىدىكى تەسىراتلار ئىچىدە ئايلىنىپ يۈرگەن بولساممۇ، ئالتۇناي سۇلايمانوۋاغا ۋاكالىتەن بۇ ھىكايىنى سۆزلەپ بېرىدىغان بىرەر ياخشى چارىنى زادىلا تاپالمىدىم.

بۇ ۋەقە 1924-يىلى بولغان. ھە ئە، دەل شۇ يىلى...

بۈگۈن كولخوز جايلاشقان ئاشۇ يەر شۇ چاغدا ژاداق قەبىلىسىدىن بولغان كەمبەغەللەر جايلاشقان بىر ئايىل ئىدى. ئۇ چاغدا مەن ئون تۆت ياشقا كىرگەنتىم، مەرھۇم دادامنىڭ بىر نەۋرە ئىنىسىنىڭ ئۆيىدە تۇراتتىم. ئاناممۇ يوق ئىدى.

پۇلى بار ھاللىق ئائىلىلەر كۈزدىلا قىشلاققا كۆچۈپ كەتكەن ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇزۇن ئۆتمەي شىنېل كىيگەن ناتونۇش بىر يىگىت بىزنىڭ ئايىلغا كەلدى. بۇ شىنېلنىڭ نىمە ئۈچۈن قارا سوكىنىدا

تىكىلگەنلىگىنى بىلەلىمىگەنلىگىمىدىن بۇ شىنىل ئىسمىدە قىپتۇ. ھۆكۈمەت شىنىلنى كىيگەن بۇ ئادەمنىڭ پەيدا بولۇپ قېلىشى تاغ باغرىغا جايلاشقان بۇ كىچىككىنە خىلۋەت ئايىل ئۈچۈن قالتىس چوڭ ئىش ئىدى.

دەسلەپتە كىشىلەر ئۇ ھەربىدە ئەپتىسەر بوپتىكەن، شۇڭا ئۇ ئايىلىمىزغا باشلىق بولغۇدەك، دىگەن گەپلەرنى قىلىشىپ يۈردى. كېيىن ئۇنىڭ ھىچقانداق بىر ئەپتىسەر ئەمەس، بەلكى بۇنىڭدىن كۆپ يىللار ئىلگىرى ئاچارچىلىق بولغاندا بىزنىڭ ئايىلدىن جان بېقىش كويىدا تۆمۈريول تەرەپكە كېتىپ ئىز-دېرەكسىز يوقاپ كەتكەن تاشتانبېكنىڭ ئوغلى ئىكەنلىگى مەلۇم بولدى. ئۇ — تاشتانبېكنىڭ ئوغلى دۈيشەن باللارنى ئوقۇتۇش ئۈچۈن بۇ يەرگە مەكتەپ ئېچىشقا ئەۋەتىلگەندەك قىلاتتى.

ئۇ كەملەردە "مەكتەپ" دەمسىز، "ئوقۇش" دەمسىز، بۇلارنىڭ ھەممىسى يېڭى ئاتالغۇ ئىدى، كىشىلەر ئۇنىڭ مەنىسىنىمۇ ئانچە چۈشەنمەيتتى. بەزىلەر ھەر خىل-ھەر ياڭزا گەپ-سۆزلەرگە ئىشىنەتتى، بەزىلەر بولسا بۇ پۈتۈنلەي خوتۇنلارنىڭ يالغان-ياۋىداق گېپى دەپ قارايتتى. ئەگەر تېزلا يىغىن ئېچىلمىغان بولسا، ئۇلار مەكتەپ دىگەن نىمىنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەن بولاتتى. تاغامىمۇ بىر ھازاغىچە غودۇڭشىپ يۈردى: "بۇ يەنە نىمە يىغىن بولغىيتتى، تىرناققا توختىمايدىغان بىرنىمىگىمۇ يىغىن ئېچىۋېرىدىكەن، خەقنى ئىش قىلغۇزماي!" بىراق ئۇ يەنىلا ئېتىنى توقۇپ، ئۆزىنى ھۆرمەت قىلىدىغان ئەرلەردەك، ئېتىغا مىنىپ بېرىپ يىغىنغا قاتناشتى. مەنمۇ، خولۇم-خوشنىلىرىمىزنىڭ باللىرىمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن باردۇق. ھەسرەپ-ھۆمدەپ، ئادەتتە ئاممۇۋى يىغىن ئۆتكۈزۈلىدىغان

دۆڭگە كەلگەن ۋاقتىمىزدا، ھىلىقى قارا شىنېللىق، ئاتىرىپ كەتكەن يىگىت پىيادە كەلگەن ۋە ئاتلىق كەلگەن جىققىنا كىشىلەرنىڭ ئالدىدا گەپ قىلىۋاتقان ئىكەن. بىز ئۇنىڭ كېپىنى ئاڭلىيالماي ئالدىغا راق سۈرۈلدۇق، دەل شۇ چاغدا كورەك جۇۋا كىيگەن بىر چال بىردىنلا ئېسىگە كەلگەندەك ئۇنىڭ كېپىگە لوقما سالدى.

— ھەي يىگىت، — دېدى ئۇ كىسكەچلەپ، — بۇرۇن باللارنى موللىغا ئوقۇشقا بېرەتتى، سېنىڭ داداڭنى بىز ھەممىمىز بىلىمىز، ئۇمۇ بىزگە ئوخشاشلا بىر گاداي، ئېيتقىنا، سەن قاچان موللا بولۇپ قالدىڭ؟

— مەن موللا ئەمەس، ئاقساقال، مەن ئىنتىپاق ئەزاسى، — دەپ جاۋاپ بەردى دۆيشەن ئىنتىكلا، — بۈگۈنكى كۈندە باللارنى موللا ئەمەس، مۇئەللىم ئوقۇتىدۇ. مەن ھەربىي سەپتە بىرنەچچە كۈن ئوقۇغان، ئۇنىڭدىن ئاۋالمۇ بىرنەچچە كۈن مەكتەپتە ئوقۇغان. مەن مانا مۇشۇنداق موللا.

— ھە، بۇ...

— يارايسەن — ماختىغان ئاۋازلار كۆتىرىلدى.

— ئەھۋال مۇنداق: ئىنتىپاق تەشكىلاتى مېنى باللىرىڭلارنى ئوقۇتۇشقا ئەۋەتتى. بىراق ئوقۇتۇش ئۈچۈن بىرەر جاي بولۇشى كېرەك. مەن مەكتەپنى ئاشۇ دۆڭدىكى كونا ئات ئېغىلىغا قۇرماقچى بولدۇم، سىلەرنىڭ كۆپرەك ياردەم بېرىشىڭلارنى سورايمەن، ئەلۋەتتە. سىلەرنىڭ بۇنىڭغا نېمە پىكرىڭلار بار، يۇرتداشلار؟

كىشىلەر ئارىسالدا بولۇپ تۇراتتى، گويا ھەممىيلەن ياقا يۇرتتىن كەلگەن بۇ بىرنېمە زادى نېمە قىلاي دەيدۇ؟ دېگەندەك كۆڭلىدە بىرنېمىلەرنى ئويلىشىپ تۇراتتى. كېيىن ساتىمقۇل دېگەن جىدەلخور

— كىشلەر ئۇنىڭ جاھىللىقىدىن ئۇنىڭغا جىدەلخور دېگەن لەقەم قويۇپ قويغان — ئاخىر جىمجىتلىقنى بۇزدى. ئۇ بايىلا ئىگەرگە جەينىكىنى قويۇپ خەقنىڭ گېپىگە قۇلاق سېلىپ تۇراتتى ۋە توختىماي "چىرت، چىرت" قىلىپ چىشىنىڭ ئارىسىدىن تۈكۈرۈپ تۇراتتى.

— توختىغىنا، يىگىت، — دېدى ساتىمقۇل گويا نىمىدۇر بىر نىمىنى چىنەۋاتقاندەك كۆزىنى قىسىپ ئىنجىقلاپ، — ياخشى نىمە ئۈچۈن مەكتەپ ئېچىشىمىز كېرەكلىكىنى ئېيتىپ باققىنا.

— نىمە ئۈچۈن دېگىنىڭىز نىمىسى؟ — دېدى دۈيشەن ئالاقىزادە بولۇپ تەمتىرەپ.

— توغرا! — دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى كۆپچىلىك ئىچىدىن.

ھايت-ھۇيت دېگىچە كىشىلەر ئۇپۇر-توپۇر بولۇپ گۇدۇڭلىشىپ كەتتى.

— قەدىمدىن تارتىپ ئەمگىكىمىزگە تايىنىپ كۈن كەچۈرۈۋاتىمىز، كەتمەنگە تايىنىپ جان بېقىۋاتىمىز. بىزنىڭ ئۇرۇق-ئەۋلاتلىرىمىزمۇ شۇنداق قىلىدۇ. بىز خەت ئۆگىنىپ نىمە قىلاتتۇق؟ ئەمەلدارلارلا ساۋاتلىق بولسا بولىدۇ، بىز دېگەن ئادەتتىكى پۇقرا تۇرساق. بىزنى ئەخمەق قىلمايلا قوي!

كىشىلەر ئاستا-ئاستا جىم بولۇپ قېلىشتى.

— سىلەر ئۆز پەرزەنتلىرىڭلارنىڭ ئوقۇشىغىمۇ قارشى تۇرامسىلەر؟ — ئويلىمىغان يەردىن بېرىلگەن بۇ سوئالدىن نىمە قىلارىنى بىلمەي قالغان دۈيشەن كۆزىنى ئالماستىن ئەتراپتىكىلەرگە قارىغان ھالدا ئۇلاردىن سورىدى.

— ئەگەر بىز قارشى تۇرساق، سەن بىزنى زورلامسەنىڭ؟ ئۇنداق دەۋر ئۆتۈپ كەتكەن. بىز ھازىر ئەركىن خەلقمىز، قانداق ئۆتكە-

مىز كەلسە، شۇنداق ئۆتنۈۋېرىمىز!

دۆيشەننىڭ يۈزىدە قان قالمىدى، ئۇ تىترەپ تۇرغان قولى بىلەن شىنېلىنىڭ ئىلمىكىنى ئېچىپ، يانچۇقىدىن تۆت پۈكلەنگەن بىر ئالاقىنى ئېلىپ، ئىتتىك ئېچىپ بېشىدىن ئىگىز كۆتەردى:

— بۇ گېپىڭلارچە سىلەر بالىلار تەلىم-تەربىيە ئېلىشى كېرەك دېيىلگەن، سوۋېت ھاكىمىيىتىنىڭ تامغىسى بېسىلغان بۇ ئالاقىغە قارشى چىقماقچىمۇ؟ بىراق، سىلەرگە يەر، سۇ، ئەركىنلىك بەرگەن كىم؟ گەپ قىلىڭلار، كىم سوۋېت ھاكىمىيىتىنىڭ قانۇنىغا قارشى تۇرىدۇ، كىم؟ جاۋاپ بېرىڭلار!

ئۇ "جاۋاپ بېرىڭلار" دېگەن بۇ سۆزنى شۇ قەدەر ياڭراق، شۇ قەدەر غەزەپ بىلەن ئېيتتىكى، بۇ ئاۋاز خۇددى ئوقنىڭ ئاۋازىدەك، كۆز تېچلىقىنى بۇزدى؛ گويا بىر تال ئوق ئاۋازى جىلغىنى زىلزىلىگە كەلتۈرگەندەك قىسقا ئەكس سادا چىقاردى. ھېچكىم گەپ قىلمىدى. كىشىلەر ئۈن-تىنسىز جىم تۇراتتى.

— بىز كەمبەغەللەر، — دېدى دۆيشەن پەس ئاۋاز بىلەن، — ئۆمرىمىز بويى دەپسەندە قىلىندۇق ۋە خورلاندۇق. زۇلمەت ئىچىدە ياشاپ كەلدۇق. بۈگۈنكى كۈندە سوۋېت ھاكىمىيىتى بىزنى يورۇقلۇقنى كۆرسۇن، ئوقۇسۇن، خەت يېزىشنى ئۆگەنسۇن دەۋاتىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بالىلارنى ئوقۇتۇش كېرەك-دە...

دۆيشەن بىرەر نەرسىنى ئۈمىت قىلىپ گېپىنى توختاتتى. بۇ چاغدا بايىقى كورەك جۇۋا كىيگەن، دۆيشەندىن سەن قاچان موللا بولۇپ قالدىڭ دەپ سورىغان ئادەم چۈشەنگەندەك تەلەپپۇزدا گۇدۇڭلىدى:

— بولىدۇ، ئوقۇتىمەن دىسەڭ ئوقۇت. بىزدە نېمە بار ئىدى... بىز قانۇنغا قارشى تۇرمايمىز.

— بىراق مەن سىلەردىن ياردەم تىلەيمەن. بىز ئاۋۇ دۆڭدىكى ئەسكى ئېغىلنى ياسىشىمىز، دەرياغا بىر كۆۋرۈك سېلىشىمىز كېرەك، مەكتەپكە يەنە ئوتۇن كېرەك...

— تۇرۇپ تۇر، يىگىت، بەك چىچەنلىك قىلىپ كېتىۋاتىسەن!

— دېدى جاھىل ساتىمقۇل دۈيشەننىڭ گېپىنى ئۈزۈپ تاشلاپ.

ئۇ چىشىنىڭ ئارىسىدىن "چىرت" قىلىپ تۈكۈرۈۋېتىپ، ئالدىنقاندىكى بىرنىمىنى چىنەۋاتقاندەك يېگىۋاشتىن كۆزىنى قىستى.

— سەن پۈتۈن ئايىلدىكىلەرنى يىغىۋېلىپ "مەكتەپ ئاچىمەن!" دەپ داۋراڭ سېلىۋاتىسەن. ئۆزەڭگە قاراپ باققىنا — يا كىيىشكە جۇۋاڭ يوق، يا مىنىشكە ئېتىڭ، تېرىغان ئالىقانچىلىك يېرىڭ يوق، يا قورادا باغلاغلىق بىر ئۆچكەڭ! سەن زادى قانداق كۈن كەچۈرمەكچىسەن، قېرىندىشىم! باشقىلارنىڭ مېلىنى ئوغرىلاشنىڭ كويىدا بولۇۋاتامسەن يا... بىراق بىزنىڭ بۇ يەردە مال يوق، مېلى بارلار تاققا كىرىپ كەتتى.

دۈيشەن ئۇنىڭغا بىرنەچچە ئېغىز قاتتىق سۆز بىلەن جاۋاپ بەرمەكچى بولدىيۇ، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، پەس ئاۋازدا:

— ياخشى-يامان بولسۇن مەن بەرىبىر كۈن كەچۈرىمەن. ماڭا مائاش بېرىدۇ، — دېدى.

— ھە، بايىلا مۇنداق دېسەڭچۇ! — ساتىمقۇل قانائەت ھاسىل قىلىپ، كۆردىڭلەرمۇ ھالدا ئەتراپتىكىلەرگە قاراپ قويدى. — ئەمدى ھەممىسى روشەن بولدى. سەن، يىگىت، ئۆزەڭنىڭ ئىشىنى ئۆزەڭ قىلىۋەر، بالىلارنى ئوقۇتۇپ مائاشىڭنى ئېلىۋەر. غەزىنىدە پۇل دېگەن جىق. ئۆزىمىزگە كەلسەك، بىزنى تېچ قوي، ھېلىمۇ شۈكۈر، ئۆزىمىزنىڭ ئىشىمىزغا ئۆزىمىز يېتىشەلمەي كېتىۋاتىمىز...

www.uyghurkitap.com

ساتىمقۇل گەپ قىلغاچ ئىتىنىڭ بېشىنى بۇراپ ئۆيىگە قايتتى. باشقىلارمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تىكىۋەتتى. ئۇ يەردە قولىدا مىلتىقنى ئالاقىنى تۇتقان ھالدا پەقەت دۆيشەنلا تۇراتتى. بىچارە ھازىر ئۆزىنىڭ نەگە بېرىشىنىمۇ بىلمەيتتى...

دۆيشەنگە ئىچ ئاغرىتىشقا باشلىدىم.

— قارا بۇنى، كۆزدىن يوقالماي بۇ يەردە نىمە ھاڭۋېقىپ تۇرىسەن! — مەن بۇرۇلۇپلا باللارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەتتىم.

— ئىخ، ئۇلارمۇ ئەگىشىپ يىغىنغا كەلسە سېنىڭمۇ دوراپ كەلگىنىڭنى! — تاغام يېنىمغا كېلىپ ماڭا قاراپ ۋاقىرىغانغا قەدەر دۆيشەندىن كۆز ئۈزمەي تۇرۇپ كېتىپتىمەن.

ئەتىسى بىز قىزلار دەريا بويىغا سۇغا كەلگەن ۋاقتىمىزدا دۆيشەن بىلەن ئۇچرىشىپ قالدۇق. ئۇ قولىغا گۈرجەك، كەتمەن، پالتا ۋە بىر ئەسكى چىلەك ئالغان ھالدا پىيادە ئۇ قاتقا كېتىۋاتاتتى.

شۇ كۈندىن باشلاپ ھەر كۈنى ئەتىگەندە قاراسوكنا شىنېل كىيگەن دۆيشەننىڭ بىر ئۆزىلا دۆڭدىكى تاشلىنىۋېتىلگەن ئېغىلغا بارىدىغان يالغۇز ئاياق يولدا شۇ ئېغىلغا قاراپ كېتەتتى. پەقەت كەچقۇرۇنلا دۆڭدىن چۈشۈپ ئايىلغا قاراپ ماڭاتتى. بىز دائىم ئۇنىڭ چوڭ بىر باغلام شاخ-شۇمبا ۋە پاخال يۈدۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتۇق. كىشىلەر يىراق يەردىن ئۇنى كۆرۈشى بىلەنلا ئورنىدىن تۇرۇپ، قولى بىلەن ئاپتاپنى توساپ تۇرۇپ قارىغىنىچە ھەيران بولۇپ پاراڭ قىلىپ كېتەتتى:

— ھوي، ئاۋۇ بىر دۆۋە نەرسىنى يۈدۈپ كېتىۋاتقان دۆيشەن مۇئەللىممۇ؟

— شۇ.

— ۋاھ، بىچارە. ئۇزايىدىن مۇئەللىملىكمۇ ئاسان ئالۋاڭ ئەمەس ئوخشايدۇ جۇمۇ.

— سەن ئاسان چاغلىغانمىدىڭ. قارىغىنا، يۇدۇگەن نەرسىسىنىڭ ئېغىرلىغىنى، خۇددى غوجامىنىڭ ئۆيىدىكى يىللىقچىغا ئوخشاپ قېپتۇ.

— بىراق ئۇنىڭ كېپىگە قارىساڭ، ناھايىتى ئاسان!

— ھىم، گەپ ئۇنىڭ قولىدا تامغا بېسىلغان بىر ئالاقىنىڭ بولغان-لىغىدا: كۈچ ئەنە شۇ ئالاقىدا.

بىر قېتىم بىز ئايىلىنىڭ يۇقۇرىسىدىكى تاغ باغرىدىن تىزەك تېرىپ، قاپلىرىمىزغا لىققىدە قاچىلاپ، قايتىشىمىزدا سەل بۇرۇلۇپ مەكتەپكە باردۇق: مۇئەللىمنىڭ ئۇ يەردە نىمە قىلىۋاتقانلىغىنى كۆرگىمىز كەلگەن ئىدى. بۇ تام ئۆي بۇرۇن چوڭ بىر چارۋا ئىگىسىنىڭ ئېغىلى ئىدى. قىشنىڭ كۈنى باي ھۆل-يېغىندا قالغان قۇلۇنلىغان بايتاللارنى شۇ يەردە قوياتتى. سوۋېت ھاكىمىيىتى قۇرۇل-غاندىن كېيىن باي باشقا ياقلارغا قېچىپ كەتكەچكە، ئېغىل ئاشۇ ھالدا قېلىپ قالغان، ئەتراپىنى قوراي، تىكەن بېسىپ كەتكەن بولۇپ، بۇ يەرگە ھېچكىم كەلمەيتتى. ئەمدىلىكتە بولسا، قومۇرۇپ تاشلىغان قوراي-لويىلار بىر تەرەپكە بىر دۆۋە-بىر دۆۋە قىلىپ دۆۋىلەپ قويۇلغان بولۇپ، قورا پاكىز سۈپۈرۈلگەن ئىدى. ئۆرۈلگەن، ھۆل-يېغىندا بۇزۇلغان تاملار قايتىدىن ياساپ، سۇۋاپ قويۇلغان ئىدى، ئۆرۈلۈپ يانتۇ بولۇپ قالغان، قاغجىراپ يېرىلىپ كەتكەن، بىرلا گىرەدە ساڭگىلاپ تۇرىدىغان ئىشىك ياساپ قويۇلغان، پۇختا قىلىپ سېلىپ قويۇلغان ئىدى.

بىز قاپتىكى تىزەكلىرىمىزنى يەرگە قويۇپ، بىر دەم ھاردۇق

www.uyghurkitap.com

ئالماقچى بولدۇق، بۇ چاغدا ئۇستى-بېشى لاي دۈشمەن ئېشكنى ئېچىپ چىقىپ كەلدى. ئۇ بىزنى كۆرۈپ ھەيران بولدى-دە، دەرھال يەنە مۇلايىملىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، يۈزىدىكى تەرنى ئېرتىۋەتتى.

— قىزلار، نەدىن كېلىۋاتىسىلەر؟

بىز تېزەك قاچىلانغان قاپنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، ئالاقزادە بولۇپ بىر بىرىمىزگە قاراشتۇق. دۈشمەن بىزنىڭ ئىزا تارتىپ كەپ قىلالمايۋاتقانلىقىمىزنى بىلىپ، بىزگە ئىلھام بەرگەندەك نەزەر تاشلىدى:

— قاراڭلارچۇ، تېزەك قېپىڭلار ئۆزەڭلەردىن چوڭ تۇرىدۇ! باللار، مېيەگە كېلىپ قاراپ بېقىڭلار، بۇ بەك ياخشى بولدى، سىلەر كەلگۈسىدە مەشەدە ئوقۇيسىلەر. مەكتىۋىڭلارنىمۇ پۈتتۈرۈپ قويدۇق. باياتىن مەن بۇلۇڭغا مەشكە ئوخشاش بىرنىمە سالدىم، مورىمۇ چىقاردىم، قاراپ بېقىڭلارچۇ! ئەمدى قىشتا قالايدىغان ئوتۇن تەييارلانسىلا بولىدۇ. بۇنىڭمۇ كارايىتى چاغلىق، ئەتراپتا شاخ-شۇمبىلار جىققۇ. ئەمدى يەرگە كۆپرەك پاخال ياتقۇزساقلا ئوقۇش باشلاشقا بولىدۇ. ھە، قانداق، ئوقۇشنى خالامسىلەر؟ مەكتەپكە كېلىشنى خالامسىلەر؟

دوستلىرىمنىڭ ئىچىدە چوڭراغى مەن ئىدىم، شۇڭا مەن جاۋاپ بەردىم:

— يەڭگەم ئۇنىسا، مەن چوقۇم كېلىمەن.

— نىمىشقا ئۇنىمايدىكەن، ئەلۋەتتە ئۇنايدۇ. سېنىڭ ئېتىڭ نىمە؟

— ئالتۇناي، — جاۋاپ بەرگەچ كۆيىنىگىمنىڭ يىرتىغىدىن كۆرۈ-

نۇپ تۇرغان تىزىمنى ئالقىنىم بىلەن ياپتىم.

— ئالتۇناي، بۇ ئىسىم ناھايىتى ياخشى ئىكەن. — ئۇ سەل كۈلۈمسىرىدى، بۇ كۈلۈمسىرەش شۇنچە يېقىملىق ئىدىكى، ئىچ-ئىچىڭدىن سۆيىنىپ كېتەتتىڭ. — سەن كىمنىڭ بالىسى؟

مەن جاۋاپ بەرمىدىم، مەن خەقنىڭ ماڭا ئىچ ئاغرىتىشىنى يامان كۆرەتتىم.

— ئۇ يېتىم، ئاغىسىنىڭكىدە تۇرىدۇ. — دوستلىرىم ئۇنىڭغا ئاستاغىنا ئېيتىپ قويدى.

— ئەمىسە مۇنداق بولسۇن، ئالتۇناي، — دىدى دۈيشەن يەنە ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ، — باشقا بالىلارنىمۇ باشلاپ كېلىپ ئوقۇغىن، ماقۇلمۇ؟ سىلەرمۇ، قىزلار، سىلەرمۇ كېلىڭلار.

— ماقۇل، ئاغا.

— سىلەر مېنى مۇئەللىم دەڭلار. مەكتەپنى كۆرۈپ باقامسىلەر؟ كىرىڭلار، قورقماڭلار.

— كىرمەيلى، ئەمدى قايتايلى، قايتىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى.

— بىز بىرئاز تارتىندۇق.

— بوپتۇ، قايتىڭلار ئەمىسە. كېيىن مەكتەپكە كەلگەن چېغىڭلاردا كۆرەرسىلەر. مەنمۇ كۈن پېتىپ كەتكىچە بىر قېتىم شاخ-شۇمبا ئېپكېلىۋېتەي.

دۈيشەن ئاغامچا بىلەن بىر ئوغاقنى ئېلىپ دالىغا قاراپ كېتىپ قالدى. بىزمۇ ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، قاپلىرىمىزنى كۆتىرىپ ئايىلغا قاراپ ئىتتىك-ئىتتىك مېڭىپ كەتتۇق. بۇ چاغدا غىل-پال قىلىپ كاللامغا بىر ئوي كەلدى.

— توختاڭلار، قىزلار، — دىدىم مەن دوستلىرىمغا ئۈنلۈك توۋلاپ،

www.uyghurkitap.com

— بىز بۇ تىزەكلەرنى مەكتەپكە تۆكۈپ بېرەيلى. شۇنداق قىلساق، مەكتەپنىڭ قىشلىق يېقىلغۇسى كۆپرەك بولىدۇ.

— ئەمىسە بىز قۇرۇق قول قايتامتۇق؟ پاھ، ئەقلىڭنى سېنىڭ!

— قايتىپ بېرىپ يەنە تەرمەمدۇق.

— ياق، بەك كەچ كىرىپ كېتىدۇ، ئۆيدىكىلەر تىللايدۇ.

قىزلار گېپىمگە كىرمەي ئوپۇل-توپۇل ئۆيلىرىگە قايتىشتى.

شۇ كۈنى ئاشۇ بىر قاپ تىزەكنى تۆكۈپ قويۇپ كېتىشىمگە قانداق كۈچ سەۋەبچى بولغانلىقىنى تاكى ھازىرغىچە بىلمەيمەن. ئاشۇ قىزلار گېپىمگە كىرمىگەنلىكى ئۈچۈن سەل ئاچچىقلىنىپ ئۆز پىكرىمدە چىڭ تۇردۇممۇ، ياكى كىچىكىمدىن تارتىپلا ئىرادەم، ئارزۇيۇم قوپال كىشىلەرنىڭ تىل-ئاھانەتلىرى ۋە مۇشت-تېپىكلىرى ئارقىسىدا دەپنە قىلىپ كېلىنگەنلىكتىن، ئەمەلىيەتتە مەن تونۇمايدىغان بۇ كىشىگە — ئۇنىڭ قەلبىمنى ئىسسىتقان كۈلۈمسىرىشىگە، ئۇنىڭ ماڭا بىلدۈرگەن ئىشەنچىگە، ئۇنىڭ يېقىملىق سۆزلىرىگە ئەمەلىي ھەرىكىتىم بىلەن جاۋاب بېرىشنى ئۇشتۇمتۇت ئىسىمگە كەلتۈرۈپ قالغانلىقىم ئۈچۈنمۇ — بۇ ماڭا قاراڭغۇ. مېنىڭ بۈگۈنكى تەقدىرىم، ھەم شاتلىق-خوشاللىق، ھەم ئازاب-ئوقۇبەت بىلەن تولغان پۈتكۈل تۇرمۇشۇم دەل ئەنە شۇ كۈندىن، ئاشۇ بىر قاپ تىزەكتىن باشلانغانلىقى ماڭا ئېنىق مەلۇم ئىدى ۋە مەن بۇنىڭغا ئىشىنەتتىم. چۈنكى مەن ئاشۇ كۈنى ئۆمرۈمدە بىرىنچى قېتىم قىلچە ئىككىلەنمەستىن، قىلچە قورقماستىن قىلىمەن دېگەن ئىشىمنى قىلىش قارارىغا كەلدىم ۋە قىلدىم. دوستلىرىم كېتىشكەندىن كېيىن مەن دۈيشەن مەكتۇشكە قايتىپ بېرىپ، قاپتىكى تىزەكنى ئىشىكنىڭ ئارقىسىغا تۆكۈپ قويۇپ دەرھال دۆڭدىن چۈشتۈم-دە، جىلغىنى بويلاپ يېگۈۋاشتىن تىزەك تېرىشكە

باشلىدىم.

ھەددىدىن تاشقىرى ئېشىپ كەتكەن غەيرىتىمنى ئىشلىتىدىغان يەر تاپالماي قالغاندەك نىشانسىز يۈگۈرەيتتىم، يۈرىكىم گويا ھەممىدىن زور خىزمەت كۆرسەتكەن ئادەمنىڭكىدەك ئىچىمگە پاتماي ئويناقلايتتى. قۇياشمۇ خۇددى مېنىڭ نىمە ئۈچۈن شۇنچىۋالا خوشاللىنىۋاتقانلىقىمنى بىلىپ قالغاندەك ئىدى. ھەئە، مەن قۇياشنىڭ نىمە ئۈچۈن مېنىڭ شۇنچە يېنىك قەدەملەر بىلەن، شۇنچە ئەركىن-ئازادە يۈگۈرەۋاتقانلىقىمنى بىلىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم. چۈنكى مەن كىچىككىنە بولسىمۇ ياخشى ئىش قىلغان ئىدىم.

قۇياش ئاستا-ئاستا پاتماقتا، لېكىن مەن ئۇنى ماڭا قاراپ تويماي، ۋاقتىنى ھە دەپ ئارقىغا سوزۇۋاتقاندەك، پېتىپ كەتكۈسى كەلمەيۋاتقاندەك ھىس قىلاتتىم. ئۇ مېنىڭ يولۇمنى زىننەتلەپ بەردى: پۈتۈننىڭ ئاستىدا قىپ-قىزىل، ھال ۋە قوڭۇر رەڭگە بۆلەنگەن، سەل قۇرۇغان كۆز توپرىغى ياتماقتا. قۇرۇغان چىغنىڭ ساقىلى گويا يەلپۈنۈۋاتقان يالقۇندەك ئەتراپتا ئۇسۇلغا چۈشكەن. قۇياش ئۈستى-ئۈستىگە ياماق چۈشكەن ئەسكى پاختىلىق چاپىنىمنىڭ كۆمۈش يالتىلىغان تۈگمىسىگە ئوتتەك نۇرىنى چاچماقتا. مەن يەنىلا توختىماي ئالغا قاراپ چاپماقتىمەن، ئىچىمدە كەڭ زېمىنغا، ئاسمانغا ۋە كۆز شامىلىغا: "قاراڭلار ماڭا! مەن نىمە دىگەن خوشال! مەن ئوقۇيدىغان بولدۇم، مەكتەپكە بارىدىغان بولدۇم، يەنە كېلىپ باشقىلارنى باشلاپ بارىدىغان بولدۇم!..." دەپ توۋلايتتىم.

شۇ ھالدا قانچىلىك يۈگۈردۈمكىن، كېيىن بىردىنلا تىزەك تېرىشىم كېرەكلىكى ئېسىمگە كەلدى. ئىشىمۇ تازا قىزىق بولىدىكەن: ياز بويى بۇ يەردە نۇرغۇن مال ئوتلايتتى، ھەر قەدەمدە

نۇرغۇن تىزەك بولاتتى، لېكىن ئەمدىلىكتە يەر يۇتۇپ كەتكەندەك، تىزەك كۆرۈنمەيتتى. ئېھتىمال، مەن ياخشى قارىمىغاندىمەن؟ مەن ئۇ ياق-بۇ ياققا يۈگۈرسەممۇ ئۇچرىغان تىزەك يەنىلا ناھايىتى ئاز ئىدى. شۇ چاغدا مەن قاراڭغۇ چۈشكىچە قاپنى تىزەك بىلەن تولدۇرالمايدىغانلىقىمنى ئويلاپ ئۆلگۈدەك قورقتۇم. چىغلىق ئىچىدە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ تەسلىكتە يېرىم قاپ تىزەك تەردىم. بۇ چاغدا كۈن پېتىپ، جىلغىغا تېزلا قاراڭغۇ چۈشكەن ئىدى.

دالىدا ھېچقاچان بۇنچىلىك كەچ قېلىپ باقمىغان ئىدىم. قاراڭغۇلۇق پەردىسى ئادەمزات يوق، ھەممە ياق جىمجىت كەتكەن، پۈتۈن جىلغىنى لىق قاپلىغان ئىدى. قورقانلىقىمدىن ئۆزەمنى يوقىتىپ قويدۇم. ئۇنىڭ ئۈستىگە قاپنى ئۆشنەمگە ئارتىپ ئايىلغا قاراپ چاپتىم، بەكمۇ قورقۇپ كەتكەنلىكىمدىن ۋاقىرىغىم، يىغلىغىم كېلەتتى. لېكىن، ھەيرانمەنكى، مۇبادا دۆيشەن مۇئەللىم مېنىڭ مۇشۇنداق ئاجىزلىقىمنى كۆرۈپ قالسا نېمە دەر؟ دېگەن ئاكسىز بىر ئوي مېنى توستى. شۇ سەۋەپتىن، خۇددى مۇئەللىم راستىلا ئارقىمدا ماڭا قاراپ تۇرغاندەك، ئۆزەمنى تولا ئارقىمغا قارىمايدىغان، يىغلاپ ۋاقىرىمايدىغان قىلىپ تىزگىنلىدىم.

ھەسرەپ-ھۆمدەپ ئۆيگە قايتىپ كەلدىم، ئۈستى-بېشىم تەرلىگەن، چاڭ-توزاڭ ئىدى. ھەسرىگەن پېتىم بوسۇغا ئاتلاپ كىردىم. ئوچاق بېشىدا ئولتۇرغان يەڭگەم ئورنىدىن تۇرۇپ، رۇسلىنىپ توپ-توغرا ماڭا قاراپ كېلەتتى. ئۇ زالىم ھەم قوپال بىر خوتۇن ئىدى.

— نەگە يوقالدىڭ؟— ئۇ ئالدىمغا كەلدى. تېخى بىرەر ئېغىز گەپ قىلىپ بولغىچە ئۆشنەمدىن قاپنى يۇلۇپ ئېلىپ بىر چەتكە

تاشلىدى. — كۆن بويى تەرگەن تىزىگىڭ مۇشۇمۇ؟
بايا مېنىڭ دوستلىرىم يوق بىرنىمىلەرنى دەپ بىرمۇنچە چېقىش-تۇرغان ئىكەن.
- هۇي قارا مويلۇق هايۋان! سېنى مەكتەپكە بارغۇزغان زادى نىمە؟ نىمشقا شۇ يەردە، ئاشۇ مەكتەپتە ئۆلمەيسەن! — يەڭگەم كاپپىدا قىلىپ قولىغىمدىن تۇتۇۋېلىپ قاتتىق تارتتى. — هە، يىتىم ئوغلاق! بۆزە مەكگۇ ئىت بولالمايدۇ. خەقنىڭ باللىرى نەرسىنى ئۆيگە توشۇسا، سەن تېخى سىرتقا توشۇيسەن. مەكتەپكە بېرىپ باققىنا قېنى، مەكتەپكە بىر قەدەم يېقىنلىشىدىغان بولساڭ، پاچىغىڭنى چېقىۋېتىمەن. سەن بۇ مەكتەپنى ياخشى ئېسىڭدە تۇت...
ھە دىگەندە، ئاغرىققا چىداپ ئۈن چىقارماي تۇردۇم. كېيىن ئوچاققا خەشەك تاشلاپ، كۆك مۇشۇكۇمنى سىلاپ ئولتۇرغان چېغىمدا، كۆزۈمدىن تارام-تارام ياشلار تۆكۈلدى... ھەر قېتىم يىغلىغىنىمدا، مۇشۇكۇم كېلىپ تىزىمغا چىقىپ ئولتۇراتتى. يەڭگەمنىڭ تاياق زەردىسىدىن يىغلىغىنىم يوق، ئۇنىڭ قاغاشلىرىغا ۋە دۇمبالاشلىرىغا ئۆگىنىپ قالغان ئىدىم. پەقەتلا يەڭگەم ئەمدى مېنى ئۆلسىمۇ مەكتەپكە ئەۋەتمەيدۇ، دەپ شۇنىڭغا چىدىماي يىغلىدىم...
شۇنىڭدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئەتىگەندىلا ئايىلدا ئىتلار هۇرۇپ، ئادەم ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى. بىلسەك، دۆيشەن ئۆيمۇ-ئۆي يۈرۈپ باللارنى ئوقۇشقا يىغىپ يۈرگەن ئىكەن. ئۇ ۋاقىت-لاردا بىزنىڭ ئايىلدا كوچا دىگەن نىمىش قىلىدۇ دەيسىز، دەرىزىلىرى كىچىك-تار، كۈننىڭ نۇرى چۈشمەيدىغان قوڭۇر تام ئۆيلەر ئايىل-نىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىگە جايلاشقان ئىدى، ھەركىم ئۆي سالىمەن دىگەن يېرىگە ئۆي سېلىپ ئولتۇرۇۋېرەتتى. دۆيشەن ۋاراڭ-چۇرۇڭ

قىلىپ يۈرگەن بىر توپ بالا بىلەن بۇ ھويلىدىن ئۇ ھويلىغا ئۆتۈپ يۈرگەن ئىكەن.

بىزنىڭ ئۆيىمىز ئايلىنىك چېتىدە ئىدى. يەڭگەم ئىككىمىز سوقىدا تېرىق ئاقلاۋاتاتتۇق، ئاغام ھويلىدا ئورىغا كۆمۈلگەن بۇغدايىنى ئېلىۋاتقان ئىدى، بازارغا ئېپبېرىپ ساتماقچى ئىكەن. ئىككىمىز بولساق، خۇددى سوقىدا ئىشلەيدىغان ئىشچىلاردەك، ھە دەپ تېرىق ئاقلاۋاتاتتۇق. مەن مۇئەللىم كېتىپ قالمىغىيدى دەپ پات-پات كۆز قىرىمنى سېلىپ قوياتتىم. يەڭگەمنىڭ مېنى مەكتەپكە ئەۋەتمەيدىغانلىقىغا كۆزۈم يېتىپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئىمىدىنىدۇر ئۈمىتۋار بولۇپ، ھېچ بولمىسا مۇئەللىم مېنىڭ مۇشۇ ھويلىدا تۇرىدىغانلىقىمنى بىلىپ قالسىكەن دەپ بىتاقەت بولۇپ كۈتەتتىم. "ئەي خۇدا، كېلىپ قالسىكەن" دەپ خۇدادىن تىلەك تىلەپ تۇراتتىم.

— سالام، يەڭگە، خۇدايىم سىلەرگە مەدەت بەرسۇن! مانا ھەممىمىز سىلەرگە مەدەت بېرىشكە كەلدۇق، قاراڭچۇ، بىز قانچىلىك ئادەم!

— دەپ دۈيشەن چاخچاق قىلىپ يەڭگەمدىن ھال سورىدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىر توپ بالا ھويلىغا كىرىپ كەلگەن ئىدى.

يەڭگەم جاۋاپ ئورنىدا خالار-خالىماسلا ھىم، دەپ قويدى، ئاغام بولسا بېشىنىمۇ كۆتەرمەستىن ئورىدا تۇرىۋەردى.

دۈيشەن بۇ ھالغا پىسەنتىمۇ قىلماي، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ياتقان بىر كۆتەككە كېلىپ ئولتۇرۇپ قولىغا قەغەز-قەلەم ئالدى:

— بۈگۈن مەكتىۋىمىزدە رەسمىي ئوقۇش باشلىنىدۇ. قىزىڭلار نەچچە ياشقا كىردى؟

يەڭگەم جاۋاپمۇ بەرمەي، سوقا دەستىسىنى "گۈرس" قىلىپ ئۇردى-دە، يەنە ئايلاندۇرۇپ-ئايلاندۇرۇپ قويدى. يەڭگەمنىڭ

گەپ قىلغۇسى كەلمەي، سەپرايى ئۆرلەپ تۇرغانلىقى ئېنىق ئىدى. ئەمدى نىمە بولاركىن، دەپ ئىچىمدە قورقۇپ تۇردۇم. دۇيشەن ماڭا بىر قارىدى ۋە كۈلۈمسىرەپ قويدى. مەن خۇددى ئۆتكەن قېتىمقىدەك، چەكسىز يايراپ كەتتىم.

— ئالتۇناي، نەچچە ياشقا كىرگەنسەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ مېنىڭدىن.

مەن جاۋاپ بېرىشكە جۇرئەت قىلالمىدىم.

— يېشى بىلەن نىمە ئىشىڭ بار، تېرگاۋچىمۇ نىمە سەن؟ — دىدى غەزەپ بىلەن يەڭگەم. — ئۇ مەكتەپكە بارمايدۇ. بۇنداق يېتىم ئوغلاقلارغا مەكتەپكە بېرىشنى نىمە قويۇپتۇ، تېخى ئاتا-ئانىسى بار باللارمۇ ئوقۇماي يۈرۈپتۇغۇ. بىرمۇنچىسىنى يىغۋاپ-سەنغۇ. شۇلارنى مەكتەپكە ئېپبېرىپ ئوقۇتۇۋەر، بىز بىلەن ئىشىڭ بولمىسۇن.

دۇيشەن ئىرغىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

— بۇ گەپنى ئويلاپ قىلۋاتامسىز؟ خوش، يېتىم بولسا نىمە بوپتۇ؟ ياكى يېتىملەر ئوقۇمىسۇن دىگەن قانۇن بارمۇ؟

— سېنىڭ قانۇن-پانۇنىڭ بىلەن ئىشىم يوق، مېنىڭمۇ ئۆز ئالدىمغا قانۇنۇم بار، ماڭا ئاقساقاللىق قىلما!

— بىزدە پەقەت بىرلا قانۇن بار. بۇ قىز سىزگە كېرەك بولمىسا، بىزگە كېرەك. سوۋېت ھاكىمىيىتىگە كېرەك! بىزگە قارشى چىقىسىڭىز، ئوبدان تەربىيە بېرىپ قويىمىز!

— سەن ئۆزەڭ كىمسەن، كىم سېنى باشلىق قىلىپ قويدى! — دەپ ئىككى قولى بىلەن بېلىنى تۇتۇپ ھەيۋە بىلەن ۋاقىرىدى يەڭگەم. — بۇنىڭغا يېنگۈزۈپ-ئىچكۈزۈپ يۈرگەن مەن خوجايىنىلىق

قىلامدىمەن ياكى سەرگەردانىنىڭ ئوغلى سەن سەرگەردانمۇ؟!

شۇ پەيتتە بىلىگىچە يالىڭاچ بولۇۋالغان ئاغام ئورىدىن چىقمىغان بولسا، بىلمىدىم، ئىشنىڭ ئاقىۋىتى نېمە بولاردىكىن. يەڭگەمنىڭ بۇ ئۆيدە ئاغامنىڭ ئەر كىشى، خوجايىن ئىكەنلىكىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ، ھەر ئىشقا چېپىلىۋالىدىغانلىقىنى ئاغام ياقتۇرمايتتى. شۇنداق پەيتلەردە خوتۇننى ئۆلگۈدەك ئۇراتتى. بۇ قېتىممۇ ئۇنىڭ تازا زەردىسى قايىندى.

— ھەي، خوتۇن دېيمەن! — دەپ خوتۇننى تىللىغان پېتى ئورىدىن سەكرەپ چىقتى، — سەن قاچاندىن بېرى بۇ ئۆينىڭ چوڭى بولۇپ قالدىڭ؟! تولا ۋالاقلىما، ئىشىڭنى قىل! ماڭ، تاشتانبېكنىڭ ئوغلى، شالتاي-پالتاي دېيىشىپ ئولتۇرما، ئېلىپ كېتىۋەر قىزنى، ئوقۇتامسەن، چوقۇتامسەن، بىلگىنىڭنى قىل! ماڭ، چىق بۇ يەردىن!

— ھە، مۇنداق دېگىن، بۇنى مەكتەپتە يايرىتىپ قويساڭ، ئۆيدىكى ئىشلارنى كىم قىلىدۇ؟ ھەممىنى يالغۇز مەنلا قىلاتتىممۇ؟ — يەڭگەم غەۋغا كۆتىرىشكە باشلىدى.

لېكىن ئاغام ۋاقىراپ ئۇنى توختاتتى

— يۇم ئاغزىڭنى، گەپ دېگەن بىر!

ھەر يامانىنىڭ بىر ياخشىسى بار، دېگەنىدەك، بىرىنچى مەرتەم مەكتەپكە بېرىشىم توغرىسىدىكى ماجرا ئەنە شۇنداق بولغان ئىدى. شۇنىڭدىن بۇيان دۈيشەن ھەر كۈنى ئەتىگەندە ھويلىمۇ-ھويلا يۈرۈپ، بىزنى مەكتەپكە ئېلىپ كېتەتتى.

بىرىنچى كۈنى مەكتەپكە بارغان چېغىمىزدا ئۇ بىزنى يەرگە سېلىنغان پاخال ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇپ، ھەر بىرىمىزگە بىردىن دەپتەر، قېرىنداش ۋە كىچىك تاختاي بەردى-دە:

— تاختاينى تىزئىلارغا قويساڭلار خەت يېزىشقا ئاسان بولىدۇ، — دەپ چۈشەندۈردى.

كېيىن تامغا يېپىشتۇرۇلغان بىر ئورۇسنىڭ سۈرىتىنى كۆرسىتىپ:

— بۇ كىشى لېنىن! — دېدى.

لېنىننىڭ شۇ سۈرىتى ئۆمۈرۋايەت ئېسىمدە قالدى. كېيىن بۇ سۈرەتنى نېمىشقىدۇر ھېچ يەردە ئۇچراتمىدىم، ئۆزەمچە ئۇنى "دۈيشەنسىمان ئادەم" دەپ يۈرىمەن. لېنىن شۇ سۈرىتىدە بىرئاز چوڭ كېلىپ قالغان كىيىمدە بولۇپ، ساقال-بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ كەتكەن ئىدى. يارىدار قولىنى بويىنىغا ئېسىۋالغان، باستۇرۇپ كىيگەن كېپكىسى ئاستىدىكى زېرەك كۆزلىرى تەمكىن ھالدا ئالغا قاراپ تۇراتتى. بۇ شەپقەتلىك، مېھرلىك كۆزلەر بىزگە: "باللار، كېلەچىگىمىزنىڭ قانداق پارلاق بولۇشىنى بىلسەڭلار ئىدى!" دەپ تۇرغاندەك ئىدى. ئاشۇ خەيرلىك دەقىقىدە، نەزىرىمدە، ئۇ راستلا كېلەچىگىمىز توغرىسىدا خىيال سۈرۈپ تۇرغاندەك تۇيۇلغان ئىدى.

دۈيشەن بۇ سۈرەتنى ئۆزاقتىن بېرى يېنىدا ساقلاپ كەلگەن بولسا كېرەك، ئۇ سۈرەت ئادەتتىكى تەشۋىقات قەغىزىگە بېسىلغان ئىكەن، كونىراپ، چەتلىرى ئاندا-مۇندا يىرتىلىپمۇ قېپتىكەن... مەكتىۋىمىزنىڭ تۆت تېمىدا شۇ سۈرەتتىن باشقا ھېچ نېمە يوق ئىدى.

— باللار، مەن سىلەرگە ھەرپ يېزىشنى، ئوقۇشنى ۋە ھساپنى ئۆگىتىمەن، — دېگەن ئىدى شۇ چاغدا دۈيشەن. — ئۆزەم نېمىنى بىلسەم، سىلەرگىمۇ شۇلارنى ئۆگىتىمەن...

ئېيتقاندەك، دۈيشەن بىلگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئايىماستىن، سەۋر-تاقەت بىلەن ئۆگىتىشكە باشلىدى. ھەر بىرىمىزنىڭ يېنىمىزغا كېلىپ، قەلەم تۇتۇشنى ئۆگىتىپ بولغاندىن كېيىن، بىر ئىشتە-

www.uyghurkitap.com

مگەن گەپلەرنى زور ئشتياق بلەن چۆشەندۇروپ، قۇلغىمىزغا قۇيۇپ باردى.

يېزلغان نەرسنى ئۆزى تەسلكتە هجلاپ ئوقۇيدىغان بۇ چالا ساۋات يگتنىڭ شۇنداق هەقىقى ئۇلۇغ ئشقا بەل باغلىغانلىغنى ئويلسام هازىرمۇ هەيران قالمەن، ئاخر ئۇنىڭ قولدا برەر دەرسلك، هەتتا ئاددى ئېلىپبەمۇ يوق ئدى ـ دە! ئاتا ـ بوۋىلرى، يەتتە پۇشتى ساۋاتسز ئۆتۈپ كەلگەن باللارنى ئوقۇتۇش ئاسان گەپمۇ! تەبئكى، دۇيشەننىڭ نە ئوقۇتۇش پرۇگرامىسىدىن، نە ئوقۇتۇش ئۇسۇلدىن خەۋىرى بولسا. دۇنيادا بۇنداق نەرسلەرنىڭ بارلغنى بلمەيتتى ئۇ.

دۇيشەن بزنى بلگىنچە، قولدىن كەلگىنچە ئوقۇتتى، ئۆزى لازىملق دەپ هساپلىغان نەرسنى ئوقۇتۇۋەردى. ئۇنىڭ ساپ كۆڭلدىن چىققان غەيرەت ـ شجائتى بهۇدە كەتمىدى، بۇنىڭغا ئشەنچم كامل.

ئۇ غايەت زور خزمەت كۆرسەتتى، لېكن بۇ خزمەتتىدىن ئۇنىڭ ئۆزى خەۋەرسز ئدى. هە، بۇ غايەت زور تۆهپە ئدى. نمشقا دېگەندە شۇ زامانلاردا ئايلدىن باشقا جاينى كۆرمىگەن قرغىز باللرىنىڭ كۆز ئالدىدا، ئەگەر يېرىق ـ تۆشۈكلەردىن قارلىق تاغ چوققىلرى كۆرۈنۈپ تۇردىغان شۇ ئۆينى مەكتەپ دەپ ئاتاش مۇمكن بولسا، شۇ مەكتەپتە توساتتىن قۇلاق ئشتمىگەن، مسلى كۆرۈلمىگەن يېڭى دۇنيا نامايان بولدى.

لېنىن ياشاپ تۇرغان موسكۋا شەهرى ئەۋلىيا ئاتىدىن، هەتتا تاشكەنتتىنمۇ برنەچچە هەسسە كاتتىلىغنى، دۇنيادا تالاس ۋادىسىدەك كېلىدىغان چوڭ ـ چوڭ دېڭىزلەرنىڭ بارلغنى، بۇ دېڭىزلەردە

تاغدەك ـ تاغدەك پاراخوتلار ئۈزۈپ يۈرىدىغانلىغىنى بىز ئەنە شۇ يەردە بىلگەن ئىدۇق. بىلسەك، بازاردا سېتىلىدىغان كىرسىنلەرمۇ يەر ئاستىدىن قېزىپ چىقىرىلىدىكەن. خەلق بېيىپ، تۇرمۇشىمىز ياخشىلانغاندا مەكتۇۋىمىز دەرىزىلىرى چوڭ، ئاپپاق بىنادا بولىدىغانلىغىغا، باللارنىڭ پارتىلاردا ئولتۇرۇپ ئوقۇيدىغان بولىدىغانلىغىغا بىز ئەنە شۇ چاغدىلا ئىشەنگەن ئىدۇق.

ئانچە ـ مۇنچە ھەرپ تونۇغاندىن كېيىن، "ئاتا"، "ئانا"نى يېزىشنى بىلمىسەكمۇ، بىرىنچى بولۇپ يازغان سۆزىمىز "لېنىن" بولدى. بىزنىڭ سىياسى ئېلىپبەمىز "باي"، "كەمبەغەل"، "سوۋېت" دىگەن سۆزلەر ئىدى. دۈيشەن "ئىنقىلاپ" دىگەن سۆزنى بىر يىلدىن كېيىن ئۆگىتىمەن، دەپ ۋەدە قىلدى.

بىز، بىر تەرەپتىن، دۈيشەنىنىڭ كېيىگە قۇلاق سالاتتۇق، بىر تەرەپتىن، خىيالىمىزدا، ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئۇرۇش مەيدانلىرىدا ئاقلار بىلەن ئۇرۇش قىلغاندەك بولاتتۇق. لېنىن توغرىسىدا دۈيشەن خۇددى ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەندەك ھاياجانلىنىپ گەپ قىلىپ كېتەتتى. ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ تولىسى، ئەلۋەتتە، ئۇلۇغ داھى ھەققىدە خەلق ئاغزىدا داستان بولۇپ يۈرگەن رىۋايەتلەر ئىدى. بۇنىڭغا ھازىر ئەقلىم يېتىپ تۇرۇپتۇ، لېكىن بۇلار شۇ زامانلاردا دۈيشەننىڭ شاگىرتلىرى بولغان بىزلەر ئۈچۈن كۈندەك روشەن ھەقىقەتلەر ئىدى.

بىر كۈنى ئاق كۆكۈلۈكلۈك بىلەن:

ـــ مۇئەللىم، لېنىن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەنمۇسىز؟ ـــ دەپ سورىغان ئىدۇق، مۇئەللىمىمىز بىر خىل بولۇپ باش چايقىدى:

دە:

www.uyghurkitap.com

— ياق، باللار، لېنىن بىلەن يۈز كۆرۈشۈش نېسىپ بولغان ئەمەس، — دەپ بىزنىڭ ئالدىمىزدا خىجالەت بولغاندەك خورسىنىپ قويدى.

ھەر ئاينىڭ ئاخىرىدا دۈيشەن ئىش بىلەن يېزىغا پىيادە كېتەتتى ۋە ئىككى-ئۈچ كۈن ئىچىدە قايتىپ كېلەتتى.

شۇنداق كۈنلەردە بىز ئۇنى تولىمۇ سېغىنىپ كېتەتتۇق. بىر تۇققان ئاكامنى كۈتكەندەك، يەڭگەمگە سەزدۈرمەي، تېز-تېز ئارقا ھويلىغا چىقىپ، يايلاقتا ۋە يولغا قاراپ، مۇئەللىمنىڭ خورجۇن كۆتەرگەن قارىسى كۆرۈنەرمىكىن، يۈرىكىمنى ئىللىتقۇچى تەبەسسۇمنى قاچان كۆرەرمەن، مەرىپەتلىك سۆزلىرىنى قاچان ئاڭلارمەن، دەپ يولغا ئىنتىزار بولۇپ قارايتتىم.

دۈيشەننىڭ شاگىرتلىرى ئىچىدە ھەممىدىن چوڭى مەن ئىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئوقۇشتا باشقىلاردىن ياخشىراق ئىدىم، لېكىن، نەزىرىمدە، باشقا سەۋىيىمۇ يوق ئەمەس ئىدى. مۇئەللىمنىڭ ھەر بىر سۆزى، كۆرسەتكەن ھەر بىر ھەرپى مەن ئۈچۈن تەۋەررۈك ئىدى، مۇئەللىمگە ئىخلاسىم زور ئىدى. شۇ سەۋەپتىن، مېنىڭ ئۈچۈن، دۇنيادا دۈيشەن ئەپەندىم ئۆگەتكەن نەرسىنى بىلىۋېلىشتىنمۇ مۇھىم نەرسە يوق ئىدى. ئۇنىڭ بەرگەن دەپتەرلىرىنى ئاياپ-ئاۋايلاپ تۇتاتتىم، شۇنىڭ ئۈچۈن ئوغاقنىڭ ئۇچى بىلەن يەرگە، كۆمۈر بىلەن ئوچاق بېشىغا، چىۋىق بىلەن قارغا ۋە چاڭ-توزاڭ كۆتىرىلىپ تۇرغان يولغا ھەرپ ۋە سۆزلەرنى يېزىپ ئۆگىنەتتىم. يەنە كېلىپ دۇنيادا مېنىڭ ئۈچۈن دۈيشەندىنمۇ بىلىملىك، دۈيشەندىنمۇ ئەقىللىق كىشى يوق ئىدى.

قىش كىرىپ قالدى.

بىرىنچى قار چۈشكىچە، دۆڭنىڭ ئېتىكىدە شىلدىرلاپ ئېقىپ
تۇرغان ئېرىقتىن قول تۇتۇشۇپ كېچىپ ئۆتۈپ يۈردۇق. كېيىن
ئېرىقنىڭ سۈيى خۇددى پۈتنى كەسكەندەك ئاغرىتىدىغان دەرىجىدە
مۇزلاپ، كىچىككىنە بالىلارنىڭ كۆزىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈل-
دىغان دەرىجىگە يەتتى. ئەمدى بالىلارنى كۆتىرىپ ئۆتكۈزۈشكە
توغرا كەلدى. دۈيشەن بىرسىنى يەلكىسىگە مىندۈرۈپ، ئىككىنچى-
سىنى قولىدا كۆتىرىپ ئېرىقتىن ئۆتكۈزەتتى.

شۇلارنى ھازىر ئويلاپ، كۆرگەن كۆزۈمگىمۇ ئىشەنگىم كەلمەي
قالدى. ئادەملەر شۇ ۋاقىتتا نادانلىقىدىنمۇ ياكى ئەقلى كالتىلىق
قىلغانلىقىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر، دۈيشەننى زاڭلىق قىلىپ كۈلۈشەتتى.
بولۇپمۇ تاغدا قىشلايدىغان، پەقەت ئۇن تارتىش ئۈچۈنلا كېلىدىغان
بايلار تېخىمۇ بەكرەك زاڭلىق قىلىپ كۈلۈشەتتى. ئۈچىسىغا قوي
تېرىسىدىن كېلىشكەن جۇۋا، بېشىغا سۆسەر قۇلاقچا كىيىپ، ئاستىدا
سېمىز ئاتلىرىنى ئويىنىتىپ، كىچىك يېنىدا بىزگە دۇچكەلگەن
ۋاقىتلىرىدا ئۇلار دۈيشەننى مەسخىرە قىلىشاتتى. ئۇلاردىن بىرى
ئالدىدا كېتىۋاتقان ھەمرالىرىدىن بىرىنى قامچىسى بىلەن تۈرتۈپ
قويۇپ:

— قارىغىنا، بىرىنى ھاپاش قىلىۋاپتۇ، بىرىنى كۆتىرىۋاپتۇ! —
دەپ كۈلۈپ كېتەتتى.

ئىككىنچى بىرى بولسا پۇشقۇرۇپ تۇرغان ئېتىغا ۋاقىراپ تۇرۇپ:

— ھىم، ئىزا تارتقىنىمدىن ئۆلەي دېدىم-دە، بۇنداق ئەمگەك-
چانلىقىنى بىلگەن بولسام، كىچىك خوتۇنلۇققا ئالاتتىكەنمەن، — دەپ
قوشۇپ قوياتتى.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار قەستەن لاي چاچرىتىشىپ، قاقاقلاپ

www.uyghurkitap.com

كۆلۈشۈپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى.

شۇنداق چاغلاردا بۇ نادانلارغا غەزىۋىم قايناپ، كۈچۈم يەتسە ئاتلىرىنىڭ تىزگىنىدىن تۇتۇپ: "مۇئەللىممىزنى زاڭلىق قىلىشما! ئۇياتسىز، ئەخمەقلەر!" دەپ يۈزلىرىگە تۈكۈرگۈم كېلەتتى.

بىراق، نارەسىدە قىزنىڭ گېپىگە كىم قۇلاق سالاتتى دەيسىز. ئاچچىق-ئاچچىق كۆز يېشىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ قېلىۋېرەتتىم. دۈيشەن بولسا بۇنداق ھاقارەتنى ئاڭلىمىغاندەك، بۇنداق سېسىق گەپلەرگە پەرۋامۇ قىلىپ قويمايتتى. ئەكسىچە بىرەر قىزىق گەپ ياكى چاخچاق بىلەن بىزنى كۈلدۈرۈپ كېتىۋېرەتتى.

كۆۋرۈك سېلىشقا ياغاچ تېپىش ئۈچۈن دۈيشەن ھەرقانچە ھەركەت قىلسىمۇ بولمىدى. بىر كۈنى بىز مەكتەپتىن چىققۇق، بالىلارنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ، دۈيشەن بىلەن ئېرىق بويىدا قېلىپ قالدىم. ئۆتۈش ئۈچۈن بىز تاش ۋە چىمدىن يول سالماقچى بولدۇق.

راستىنى ئېيتقاندا، ئايلىدىكىلەرنىڭ ئۆزلىرى ئىنساپ قىلسا، شۇ يەرگە ئىككى-ئۈچتىن تاش ئېپكېلىپ تاشلىسا، كۆۋرۈك پۈتۈپ قالاتتى، لېكىن ئۇ زامانلاردا ئوقۇشنىڭ مەنىسىگە ئەقلى يەتمىگەن خالايىق دۈيشەننى ئانچىكى بىر بىكارچى ئەپەندى دەپ بىلىشەتتى. چىدىساڭ ئوقۇت، چىدىمىساڭ باللارنى ئۆيلىرىگە قايتۇرۇۋەت-تە، بىزنى تىنچ قوي، دېگەندەك. ئات كېچىپ ئۆتىدىغان يەرگە كۆۋرۈك سېلىپ ئۈگەنمىگەن ئادەملەرنىڭ بىزنىڭ مۈشكۈلىمىزنى ئاسان قىلىش ئۇخلاپ چۈشىگىمۇ كىرمەيتتى! لېكىن، مەيلى قانداق بولمىسۇن، بىزنىڭ يۇرتداشلىرىمىز بىر ئويلاپ كۆرسە بولاتتى: نىمە ئۈچۈن باشقىلاردىن ئارتۇق بولسا ئارتۇقكى. لېكىن كەم يېرى

بولمىغان، ئەقلى-ھوشى جايىدا بۇ نەۋقىران يىگىتنىڭ شۇنچە ئازاپ-ئوقۇبەت، خورلۇقلارغا قارىماي، تىرىشىپ-تىرمىشىپ ئۇلارنىڭ بالىلىرىنى ئوقۇتۇپ، ئۇلارغا قولىدىن كېلىشىچە ئىلىم بېرىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبى نىمە ئىدى؟

بىز شۇ كۈنى ئېرىقتا تاش سېلىۋاتقان ۋاقتىمىزدا بىرىنچى قار چۈشكەن ئىدى. سۆگەك-سۆگەكتىن ئۆتۈپ پۇت-قوللىرىمىزنى قاخشاتقان مۇزدەك سۇدا دۈيشەننىڭ يالىڭاياق بولۇۋېلىپ، چوڭ-چوڭ تاشلارنى كۆتىرىپ يۈرگىنىگە تېخىچە ئەقلىم يەتمەيدۇ. ئېرىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا زورغا قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتىمەن، ئېرىقنىڭ ئىچىدە قىپ-قىزىل چوققا دەسسەپ كېتىۋاتقاندەك بولاتتىم. بىر كەمدە پاچىقىمنىڭ مۇسكۇلى تارتىشىپ چىدىماي كەتتىم، نومۇس كۈچىدىن يا ۋاقىراشنى بىلمەي، يا قەددىمنى رۇسلىيالماي ئاستا سۇغا يىقىلىشقا باشلىدىم. دۈيشەن دەرھال قولىدىكى تاشنى تاشلاپ، يۈگۈرۈپ كېلىپ مېنى كۆتىرىۋالدى-دە، ئېرىق بويىغا ئېپكېلىپ، شىنېلىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئۇ بىر دەم كۆكىرۈپ، كۈيۈشۈپ قالغان پۇتۇمنى ئۇۋۇلايتتى، بىر دەم مۇزلاپ قېتىپ كەتكەن قولۇمنى ئالقىنى بىلەن ئۇۋۇلاپ، ئاغزىغا يېقىن ئېپكېلىپ ئىسسىتىش ئۈچۈن توختىماي ھودايتتى.

— بولدى. ئالتۇناي، مەشەدە ئولتۇرۇپ ئىسسىنىۋال، — دىدى ئۇ دۇدۇقلاپ، — مەن ئۆزەم پۈتتۈرىمەن...

تاش تۆكۈلۈپ يول پۈتكەندىن كېيىن دۈيشەن ئۆتۈكنى كىيىپ ئولتۇرۇپ، تىترەك ئولىشىپ كەتكەن ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىدى، بۇ چاغدا مېنىڭ چاچلىرىم پاخپايغان ئىدى، سوغاقتا دىرىلداپ تىترەيتتىم.

ــ ئىسسىپ قالدىڭمۇ، قىزچاق؟ شىنېلنى يېپىنۋال، مەببەللى!ــ دېدى ئۇ ۋە بىرئازدىن كېيىن، ــ ئاشۇ چاغدا بۇ يەرگە تېزەك قالا-دۇرۇپ كەتكەن سەنمىدىڭ، ئالتۇناي؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ھە، ــ دېدىم مەن.

دۈيشەن ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلەشكەندەك: "ئۆزەممۇ شۇنداق دەپ ئويلىۋىدىم" دېگەندەك مېيىغىدا كۈلۈپ قويدى.

ئېخچە ئىسمەدە، شۇ چاغدا ئىككى يۈزۈم ئوتتەك قىزىپ كەتكەن ئىدى: بۇ ئەرزىمىگەن نەرسىنى مۇئەللىمىم بىلگەن ۋە ئېسىدە ساقلاپ يۈرگەن ئىكەن ــ دە! ئۆزەمنى بەختىيار ھىس قىلدىم، بېشىم ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولدى، دۈيشەنمۇ خوشال بولغىنىمنى بىلدى.

ــ سادىغاڭ كېتەي، سۈپ ــ سۈزۈك بولىغىم، ــ دېدى ئۇ مېنى ئەركىلىتىپ، ــ شۇنداق دانا قىزسەنكى.... قولۇمدىن كەلسە، سېنى چوڭ شەھەرگە ئەۋەتىپ ئوقۇتسام. قالتىس ئادەم بولۇپ يېتىشەر ئىدىڭ ــ دە!

شۇنداق دېدى ــ دە، دۈيشەن شارتتىدا بۇرۇلۇپ ئېرىق بويىغا باردى.

تاشلار ئۈستىدىن شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان كۆپ ــ كۆك سۇ لېۋىدە ئىككى ئالقىنىنى بېشىنىڭ ئارقىسىغا قويۇپ، كۆكرەك كېرىپ، تاغ ئۈستىدە ئۈزۈپ يۈرگەن ئاق بۇلۇتلارغا ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن تىكىلىپ، خىيال سۈرۈپ تۇرغانلىقى تېخىچە كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ.

شۇ چاغدا ئۇ نىملەرنى ئويلىغاندۇ؟ خىيالىدا مېنى راستلا چوڭ شەھەرگە ئوقۇشقا ئۈزىتىۋاتامدىكىن؟ مەن بولسام دۈيشەننىڭ شىنې-لىغا يۆگىنىۋېلىپ: "ئاھ، دۈيشەن مۇئەللىم مېنىڭ بىر تۇققان

ئاكام بولۇپ قالغان بولسا، بويىنىغا ئېسىلىپ ئەركىلەپ قاتتىق-قاتتىق قۇچاقلىشام، كۆزۈمنى يۇمۇۋېلىپ، دۇنيادا بارلىقى شىرىن-شىرىن گەپلەرنى شىۋىرلاپ قۇلىقىغا دېسەم! ئېخ، خۇدايىم، ئۇنى ماڭا بىر تۇققان ئاكا قىلىپ قويساڭ نېمە بولاتتى!" دەپ تىلىگەن ئىدىم.

شۇ چاغدا بىز مۇئەللىمىمىزنى ئادەمگەرچىلىكى، ئاق نىيەتلىكلىكى ئۈچۈنمۇ، بىزنىڭ كېلىچىكىمىز توغرىسىدا باش قاتۇرغانلىقى ئۈچۈنمۇ مېھىر قويۇپ، ئىززەت-ھۆرمىتىنى قىلغان بولساق كېرەك. بىزلەر گۇدەك باللار بولساقمۇ، ئويۇمدا، شۇ ۋاقىتتىلا شۇ ئىشلارغا ئەقلىمىز يېتىپ تۇراتتى. بولمىسا، تىزىمىزغا كەلگۇدەك سۇ كېچىپ، شامالدا نەپسىمىز بوغۇلۇپ، قارغا كۆمۈلۈپ، شۇنچە ئۇزاق جايغا — دۆڭگە ھەر كۈنى قاتناپ يۈرۈپ ئوقۇشقا بېرىشقا بىزنى كىم مەجبۇر قىلاتتى دەيسىز. مەكتەپكە ئۆز ئىختىيارىمىز بىلەن ھەۋەس قىلىپ باراتتۇق. ئوقۇشقۇلارغا بارساڭلارچۇ، دەپ ھېچكىم بىزنى ھەيدىمەيتتى. بۇ مۇز ئېغىلدا يۈز-كۆزلىرىمىزنى قىرو بېسىپ، پۇت-قوللىرىمىز سوغدا مۇزلاپ قالسىمۇ چىداپ ئولتۇراتتۇق. پەقەت مەشنىڭ يېنىغا نۆۋەتلىشىپ كېلىپ ئىسسىنىۋالاتتۇق، قالغانلىرىمىز ئۆز ئورنىمىزدا ئولتۇرۇپ، دۈيشەننىڭ دەرسلىرىگە قۇلاق سېلىپ، ئوقۇش بىلەن مەشغۇل بولاتتۇق.

مانا شۇنداق قەھرىتان قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ئەمدى ئويلىسام بىرىنچى ئاينىڭ ئاخىرلىرى بولسا كېرەك، دۈيشەن ئۆيمۇ-ئۆي كىرىپ بىزلەرنى يىغدى-دە، مەكتەپكە باشلاپ كەتتى. ئۇ ئۇنچىقماي ماڭماقتا، قاپاقلىرى بۈركۈت قانتىدەك يىغىلغان، رەڭگى ئۆچكەن، يۈزى خۇددى قارا چۆيۈندە قۇيۇلغاندەك ئىدى. بىز

مۇئەللىمىمىزنى ھېچقاچان مۇنداق ھالەتتە كۆرمىگەن ئىدۇق. ئۇنىڭ ئەلپازىغا قاراپ بىزمۇ جىم ماڭدۇق: بىرەر كۆڭۈلسىز ھال يۈز بەرگەنلىكىنى سېزىپ تۇراتتۇق.

ئادەتتە، يولدا قار دۆۋىلىرىگە دۇچكەلگەندە دۇيشەن دائىم ئاۋال ئۆزى يول ئېچىپ ماڭاتتى، ئۇنىڭ كەينىدىن مەن ماڭاتتىم، باشقا باللار مېنىڭ كەينىمدىن ماڭاتتى. بۇ قېتىممۇ دۆڭگە چىقىپ كېتىپ بارىمىز، كېچىسى قار دۆۋىلىنىپ قالغان ئىكەن، دۇيشەن يول ئاچقىلى ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى. بەزىدە ئادەمنىڭ ئارقىسىدىنمۇ ئۇنىڭ ئەلپازىنى، كۆڭلىدىن نىمە گەپلەر ئۆتۈۋاتقانلىقىنى دەرھال سېزىۋالغىلى بولىدۇ. شۇ چاغدىمۇ مۇئەللىمىمىزنىڭ بېشىغا ئېغىر مۇسىبەت چۈشكەنلىكى سېزىلىپ تۇراتتى، نىمىشقا دىگەندە، ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئېغىر قەدەم تاشلاپ كېتىپ باراتتى. كۆز ئالدىمدا گاھى قارا، گاھى ئاق دەھشەت سېلىپ تۇرغانلىقى تېخىچە ئېسىمدە: بىز غازدەك تىزىلىپ دۆڭگە چىقىپ كېتىۋاتقىنىمىزدا، قارا شىنېل ئاستىدىن دۇيشەننىڭ مۈكچەيگەن قەددى كۆزگە كۆرۈندى، ئۇنىڭدىن يۇقۇرىسىدا ئاپپاق قار دۆۋىلىرى تۆگە ئوركىشىدەك كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شامال قار دۆۋىلىرىنىڭ ئۈستىنى ئۇچۇرۇپ تۇراتتى، ئۇنىڭدىنمۇ يۇقۇرىسىدىراق — سۈتتەك ئاپپاق ئاسماندا بىر قارا بۇلۇت قارا داغدەك كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى.

مەكتەپكە يېتىپ كەلگەن ۋاقتىمىزدا دۇيشەن مەشكە ئوتمۇ قالمىدى.

— ھەممىڭلار ئورنۇڭلاردىن تۇرۇڭلار، — بۇيرۇدى ئۇ.

ھەممىمىز ئورنىمىزدىن تۇردۇق.

— باش كىيىمڭلارنى ئېلىڭلار.

بىز ھەممىمىز ئىنتائەتمەنلىك بىلەن باش كىيىملىرىمىزنى قولىمىزغا ئالدۇق، ئۇ ئۆزىمۇ ھەربى سەپتىن كىيىپ كەلگەن قولاقچىسىنى ئالدى. بۇنىڭ سەۋەبىگە ئەقلىمىز يەتمەي تۇرىۋەردۇق. كېيىن مۇئەللىمىمىز بوغۇلغان ئاۋازى بىلەن ئۈزۈپ-ئۈزۈپ گەپ باشلىدى:

— لېنىن ئالەمدىن ئۆتتى. ھازىر پۈتۈن دۇنيادىكى ئادەملەر ماتەمدە، سىلەرمۇ ئۆز ئورنۇڭلاردا تۇرۇپ، مانا بۇ سۈرەتكە قاراپ ماتەم تۇتۇڭلار. بۈگۈنكى كۈن ئۆمۈرۋايەت ئېسىڭلاردا قالسۇن.

مەكتىۋىمىزنىڭ ئىچى خۇددى قارنىڭ ئاستىدا قالغاندەك جىم-جىت بولۇپ قالدى. ئىشىك-دەرىزىدىن شامالنىڭ ۋىژىلدىشى، شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن قارنىڭ شىترلاپ پاخال ئۆستىگە چۈشۈشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

ۋاراڭ-چۇرۇڭ قاپلىغان چوڭ-كىچىك شەھەرلەر جىمىپ، يەرۇ-كۆكنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ تۇرغان زاۋۇتلار سۈكۈتكە چۆمگەن، گۈمبۈرلەپ دالا-دەشتلەرنى ياڭرىتىپ تۇرغان پويىزلار كەلگەن يېرىدە توختاپ، پۈتۈن دۇنيا ماتەم لىباسىغا پۈركىنىپ تۇرغان پەيتتە — مانا شۇ ماتەم سائىتىدە، كىچىك ئوقۇغۇچىلاردىن بولغان بىز، دۈيشەنىنىڭ شاگىرتلىرى، مەكتەپ دەپ ئاتالغان، ھېچكىم بىلمەيدىغان بۇ مۇزدەك ئېغىلدا مۇئەللىمىمىز بىلەن يانمۇ-يان غەمكىن قىياپەتتە سەپ تارتىپ تۇردۇق. لېنىن ئۈچۈن ھەممىدىن كۆپرەك كۆيۈپ-پىشقان، ئەڭ يېقىن بولغان كىشىلەردەك ۋىدالاش-تۇق. لېنىن بوۋىمىز بولسا كەڭرەك كېلىپ قالغان ئاشۇ ھەربى كىيىمدە، ياردار بولغان قولى بويىنغا ئېسىلغان ھالدا ئاۋالقىدەكلا تامغا ئېسىلغان يېرىدە روشەن، مۇلايىم كۆزى بىلەن بىزگە قاراپ:

"بالىلار، كېلىچېكىڭلارنىڭ قانداق گۈزەل، قانداق پارلاق بولىدىغان-لىقىنى بىلسەڭلار ئىدى!" دېگەندەك بولاتتى. ئاشۇ جىمجىت دەقىقىدە، نەزىرىمدە، دەرھەقىقەت ئۇ مېنىڭ كېلىچىكىمنى ئويلاپ تۇرغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى كۆزۈمگە.

كېيىن دۈيشەن كۆز ياشلىرىنى قولى بىلەن ئېرتتىدە:

— مەن بۈگۈن يېزىغا ماڭىمەن. كومپارتىيىگە كىرىمەن. ئۈچ كۈندىن كېيىن قايتىپ كېلىمەن، — دېدى.

مۇشۇ ئۈچ كۈن، نەزىرىمدە، تەبىئەتنىڭ ئەڭ ئاچچىق، ئەڭ قايغۇلۇق كۈنلىرى بولدى. دۇنيادىن ئۆتكەن ئۇلۇغ زاتنىڭ ئورنىنى تەبىئەتنىڭ ئاللىقانداق زور كۈچى تولدۇرماقچى بولغاندەك، دەردى-ئەلەمنى قەھرىتان سوغاققا بېرىپ، گۈرۈلدەپ ئۇشقىرتىپ، ئۆزىنى ئىشىك-دەرىزە ۋە تاشلارغا ئۇرۇپ تىنچىمايتتى.

بىزنىڭ ئايىل جىملىققا چۆكتى، پەسلەپ چۈشكەن بۇلۇتلار ئارىسىدا غۇۋا بولۇپ قارىسى كۆرۈنۈپ تۇرغان تاغ-تاشلار ئاستىدا جىمىپ قالدى. بوران-چاپقۇندا قىڭغىيىپ قالغان مورىلاردىن ئۇزۇن-ئۇزۇن تۇتۇن چىقىپ تۇراتتى، ئادەملەر ئۆيدىن چىقماي جىمىپ قىلىشتى. ئەتراپتا بۆرىلەر ھۇۋلاپ قىلىشاتتى. كۈپ-كۈندۈزلىرىمۇ بۆرىلەر قۇتراپ، چوڭ يوللاردا ھۆرۈشۈپ يۈرىدىغان بولۇپ قىلىشتى. كېچىلىرى ئايىلغا يېقىن كېلىپ، چىشلەپ تارتقۇلايدىغان ھېچنېمە تاپالماي، تاڭ ئاتقىچە ھۇۋلاپ چېپىشىپ يۈرۈشىدىغان بولۇپ قىلىشتى.

مۇئەللىمىمىزدىن نېمىگىدۇر بىردىنلا خاۋاتىرلىنىشقا باشلىدىم. ئۇنىڭ ئۈچىسىدا شىنېلدىن باشقا جۇۋا يوق ئىدى، مۇشۇنداق سوغاقتا ئۇ قانداق قىلىۋاتقاندۇ؟ دەپ ئەنسىرەيتتىم. دۈيشەن كېلىدىغان كۈنى كۆڭلۈم غەشلىكتە ئۆتتى، ئۆزەمنى قويغۇدەك يەر

www.uyghurkitap.com

تاپالماي قالدىم. بىر دەم-بىر دەم ئىشىك ئالدىغا چىقىپ، قارىسى كۆرۈنەرمىكىن دەپ كۆزۈم تۆت بولۇپ تۇردى. جىمجىت، ئاپپاق قارغا پۈركەنگەن دالىدا، ئادەمزات كۆرۈنمەيدىغان يايلاقتا ئادەم تۇرماق ئادەمنىڭ سايىسمۇ كۆرۈنمەيتتى.

"كەچكە قالماي ئەتىگەنرەك كېلىپ قالسىدى! سادىغاڭ كېتەي مۇئەللىم، بىز سىزنى تولا كۈتۈپ كەتتۇق، ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ بەكمۇ كۈتۈپ كەتتۇق!"

لېكىن ئۇنىسىز خىتاۋىمغا دالىدىن ھېچبىر جاۋاپ بولمىغاندىن كېيىن، يەڭگەمگە چاندۇرماي تۇرۇپ يىغلاپمۇ ئالدىم.

ھە دەپ ئىشىك ئالدىغا چىقىپ-كىرىپ تۇرۇشۇم يەڭگەمنىڭ جېنىغا تېگىپ كەتكەندىن كېيىن:

— ھەي شۇم، ئىشىكنى تېچ قويامسەن، يوق؟ ماڭ يوقۇر، ئۆيىڭگە كىرىپ يېپىڭنى ئىگىرىپ جىم ئولتۇر. باللارنىمۇ تازا مۇزلىتىۋەتتىڭ، ئۆلگۇر. ئەمدى ئۆيدىن چىقىپ باققىنا قېنى! — دەپ قولى بىلەن ھەيۋە قىلىپ، مېنى ئۆيدىن چىقارماي ئولتۇرغۇزۇپ قويدى.

قاش قارىيىپ قالدى، مۇئەللىممىزنىڭ كەلگەن-كەلمىگەنلىكىدىن بىخەۋەر ئولتۇراتتىم. يۈرىكىم ئەنسىز تىپىچەكلەيتتى. بىر دەم-بىر دەم ئۆزەمگە ئۆزەم تەسەللى بېرىمەن: دۈيشەن ئايىلغا قايتىپ كەلگەن بولسا كېرەك، قايتىپ كېلىمەن دىگەن كۈنى قايتىپ كەلمىگەن ئىش بولۇپ باقمىغانغۇ بۇ كەمگىچە. بىر دەم يەنە ئەنسىرەشكە باشلايمەن: بىتاپ بولۇپ قالغان بولسا، مادارى كېتىپ، زورغا قەدەم تاشلاپ كېلىۋاتقاندۇر، بوراندا قېلىپ، يولدىن ئېزىپ كەتسە قانداق قىلارمەن. يىپ ئىگىرمەكچى بولىمەنۇ، قولۇم تىترەپ، يىپ ھېلىدىن-ھېلىغا ئۈزۈلۈپ تۇراتتى، بۇنى كۆرگەن يەڭگەمنىڭ ئوغىسى

قايناپتتى:

— ساڭا نىمە بالا بولدى؟ ياغاچ بولۇپ قالغانمۇ نىمە قولۇڭ! — دەپ ھومىيىپ، ھامان ماڭا لەنەتلىك كۆزى بىلەن قارايتتى. بارا-بارا چىدىيالماي قالدى، — ھەي ئۆلۈم كۆرمىگەن، تۇر ئورنىڭدىن، سايقال بۇۋىنىڭ تاغىرىنى ئېپبېرىپ بەر، — دىدى.

خوشاللىغىمدىن ئورنۇمدىن ئىرغىپ تۇرۇپ كېتىپتىمەن. دۈيشەن ئاشۇ سايقال بۇۋىنىڭ ئۆيىدە تۇراتتى-دە. سايقال بۇۋى بىلەن قارتاڭباي بوۋامنىڭ ماڭا يىراقراق تۇققانچىلىغى بار ئىدى. ئىلگىرى ئۇلارنىڭكىگە بارغىنىمدا، بەزىدە قونۇپمۇ قالاتتىم. يەڭگەمنىڭ ئېسىگە شۇ نەرسە كەلدىمۇ، يا خۇدانىڭ ماڭا رەھمى كەلدىمۇ، ئىش قىلىپ، تاغارنى قولۇمغا ئېلىپ تۇرغىنىمدا يەڭگەم يەنە:

— تولىمۇ جىنىمغا تېگىپ كەتتىڭ، ماڭ شۇ ياققا! ماقۇل كۆرۈشسە، سايقالنىڭكىدە قونۇپ قال، يوقال كۆزۈمدىن...، — دەپ قوشۇپ قويدى.

يۈگۈرۈپ ھويلىغا چىقتىم، شامال باخشى ۋاقىرىغاندەك تۇرۇپ پەسلەيتتى، تۇرۇپ قاتتىق گۈكىرەپ، مۇزدەك قارنى لاۋىلداپ يىنىپ تۇرغان يۈزلىرىمگە ئۇراتتى. تاغارنى قولتۇغۇمغا قىسۋېلىپ، يېڭىلا دەسسەلگەن ئات تۇۋاقلىرى ئىزى بىلەن ئايىلنىڭ نېرىقى چېتىگە قاراپ غۇيۇلداپ چېپىپ كەتتىم. كاللامدا بىرلا خىيال: "كەلگەنمىكىن، مۇئەللىم كەلگەنمىكىن؟"

ھەسىرەپ-ھۆمدەپ يېتىپ باردىم، قارىسام، ئۇ يوق ئىكەن. ئىشىك ئالدىدا نەپىسىم ئاغزىمغا تىقىلىپ قاراپ تۇرۇپ قالغانلىغىمنى كۆرۈپ سايقال بۇۋى قورقۇپ كەتتى:

— ساڭا نىمە بولدى؟ نىمانچىلا يۈگۈردۈڭ، تېچلىقمۇ ئۇلار؟

www.uyghurkitap.com

— ھە، تېچلىق. مانا، تاغىرىڭىزنى ئېپكېلىۋېدىم. مەشەدە يېتىپ قالسام مەيلىمۇ؟

— ھە، بالام، يېتىپ قال، چىراغىم... ئۇھ، ساراڭ قىز! يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتەي دەپ قالدى دىسە! ئۈزەڭمۇ كۆزدىن بېرى قاراڭنى كۆرسەتمەي قويدۇڭ. كەل، ئوتقا يېقىن كېلىپ ئولتۇر، ئىسسىنىۋال.

— قازانغا گۆش سال، كەمپىر، قىزىمىنى مېھمان قىل. دۆيشەنىڭمۇ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى. — دەرىزە يېنىدا كونا پىمىسنى ياماپ ئولتۇرغان قارتاڭباينىڭ ئاۋازى چىقتى. — ئاللىقاچان كېلىشى كېرەك ئىدى، ھە، مەيلى، قاراڭغۇ چۈشكىچە كېلىپ قالار. ئۆيگە قايتاشىدا ئاتنىڭ قەدىمىمۇ ئىلداملىشىپ قالىدۇ.

بارا-بارا دەرىزىلەر قاراڭغۇلىشىپ، تۈنىمۇ يېتىپ كەلدى. يۈرىكىم پايلاقچىلىق قىلىپ تۇرغاندەك، ئىتلار قاۋىشىپ كەتكەندە، يا قۇلىقىمغا ئادەم تاۋۇشى ئىشتىلگەندە بىر چۆچۈپ كېتەتتىم. لېكىن دۆيشەندىن دېرەك يوق. ھىلىمۇ ياخشى، سايقال بۇۋى بىر مەھەلگىچە ئۇ يەردىن-بۇ يەردىن گەپ قىلىپ، ۋاقىتنىڭ ئۆتكەنلىكىنىمۇ بىلمەي قالدۇق. ئەنە كېلەر-مانا كېلەر، دەپ كۈتۈپ ئولتۇرىۋېرىپتىمىز، قارىساق، يېرىم كېچىدىن ئېشىپ كېتىپتۇ، كۈتە-كۈتە ھارغاندىن كېيىن، قارتاڭباي بوۋام:

— قوي ئەمدى، كەمپىر، ئورۇن سال، ياتايلى. بۈگۈن كەلمەيدۇ ئەمدى. كەچ بولۇپ كەتتى. باشلىقلارنىڭ ئىمىسى كۆپ دىسەڭ، ئىشى كۆپ بولىدۇ، بىرەر ئىش بىلەن مەلىكە بولۇپ قالغان بولسا كېرەك، بولمىسا ئاللىقاچان كېلىپ بولار ئىدى، — دىدى-دە، يېشىنىپ، ئورنىغا كىرىپ يېتىشقا تەييارلاندى.

www.uyghurkitap.com

ماڭا مەشىنىڭ ئارقىسىغا، بىر بۇلۇڭغا ئورۇن سېلىپ بەردى. كۆزۈمگە ھېچ ئۇيقۇ كەلمىدى، بوۋاينىڭ يۆتىلى تۇتۇپ، ئۇ يان-بۇ يان ئۆرۈلۈپ، شىۋىرلاپ ئايەت ئوقۇپ ياتتى-دە، بىر مەھەلدىن كېيىن ئەنسىرىگەن ئادەمدەك:

— تاي قانداقراقكىن؟ خەق بىكاردىن-بىكارغا بىر تۇتام ئوت-چۆپ بەرمەيدۇ، سۇلۇنى بولسا پۇلغىمۇ سېتىۋالغىلى بولمايدۇ، — دەپ غۇدۇڭشىپ قويدى.

قارتاڭباي بوۋام بىرئازدىن كېيىن ئۇخلاپ قالدى. شامالنىڭ ئۇشقۇرتىپ ۋىژىلدىشى كىشىنى تېچ قويمىدى. شامال خۇددى تامدا پايپاسلاپ يۈرگەندەك غۇدۇر-بۇدۇر پەنجىلىرى بىلەن ئۆينىڭ ئۆگزىسىنى سىلىغاندەك قىلىپ، ئەينەكنى چوقۇلايتتى. ھويلىدا شامال تامغا كېلىپ ئۆزىنى ئۇرۇۋاتقىنى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بوۋاينىڭ گېپى مېنى ئەنسىرىتىپ دەككە-دۈككىگە سېلىپ قويدى. نەزىرىمدە، دۈشمەن ھازىر يېتىپ كېلىدىغاندەك، تۇرقى خىيالىمدىن نېرى بولماي، كۆز ئالدىمغا كېلىپ تۇرۇۋالدى، يالغۇز ئۆزى دالىدا نېمە ئەھۋالدا قالدىكىن، دىگەن ۋەھىمە يۈرىكىمنى مۇجۇۋەردى. قانچە ئۇزاق ئۇخلىدىمكىن، ئۇشتۇمتۇت نېمىدىندۇر بىرنېمىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم-دە، شۇ زامات ياستۇقتىن بېشىمنى كۆتەردىم. سوغاق، خۇنۇك ھالدا ھۇۋلىغان تاۋۇش قەيەرلەردىندۇر چىقىپ ھاۋا بوشلۇقىغا تارقالدى، يەنە كېلىپ ھاۋادا قەيەرلەردىدۇر توختىماي ئەكس ئېتەتتى. بۆرە ئاۋازى! يالغۇز بىرلا ئەمەس، كۆپلىگەن بۆرىلەرنىڭ ئاۋازى. بۆرىلەر تۇش-تۇشتىن ھۇۋلاپ، ھۇۋلىغان ئاۋاز شامالغا قوشۇلۇپ كەڭ يايلاقتا تەكرارلىناتتى، گاھ نېرىدىن، گاھ يېقىندىن ئاڭلىناتتى. بەزىدە خۇددى يېقىنلا بىر

يەردىن، ئايلىنىڭ چېتىدىنلا ئاڭلىناتتى.

— بوران ۋىژىلداۋاتىدۇ، يەر يۇتقۇرلار، — دىدى موماي شىۋىرلاپ.

بوۋاي جىمجىت قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى ۋە ئۇپۇل-توپۇل ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى:

— ياق-كەمپىر، بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلىشى ھېچبىر سەۋەپسىز ئەمەس! بىرنىمىنى قوغلىشىپ يۈرگىنى. ئادەمنىمۇ، بىرەر يىلقىنىمۇ ئەيتاۋۇر بىرنىمىنى قورشىۋېلىشقان. ئاڭلىدىڭمۇ؟ خۇدايىم ساقلىسۇن، يەنە بىزنىڭ دۈشمەن بولمىسۇن! ئاخىر ئۇ ھېچنىمىگە پىسەنت قىلمايدىغان تەنتەك-تە.

قارتاڭباي قاراڭغۇدا جۇۋىسىنى ئاختۇرۇپ ھولۇقۇپ قالدى.

— چىرىغىڭنى ياق، كەمپىر، چىرىغىڭنى ياقساڭچۇ! خۇدا خەيرىڭنى بەرسۇن، تېزرەك بول!

تىترەپ-قاخشاپ، بىزمۇ ئالدىراپ ئورنىمىزدىن تۇردۇق، كەمپىر بىلەن چىراقنى تېپىپ ئۆينى يورۇتقىچە بۆرىلەرنىڭ قۇتراپ ھۇۋلىشى توساتتىن توختاپ جىم بولۇشۇپ قالدى، گويا كۆچلۈك بىر قول كانىيىدىن چىڭ سىققاندەك.

— يېتىشۋالدى، ئۆلگۈرلەر! — قارتاڭباي ۋاقىرىۋەتتى-دە، شۇ زاماتلا ھاسىسىنى ئېلىپ ئۆزىنى ئىشىككە ئاتتى، لېكىن دەل شۇ چاغدا ئىتلارنىڭ قاۋىغان ئۈنى ئاڭلاندى. كىمدۇر قارنى غاچىرلىتىپ دەرىزە يېنىدىن ئۆتتى، پۇتىنى قاتتىق قاقتى، تاقەتسىزلىك بىلەن ئىشىكنى ئۇردى.

ئۆيگە بۇلۇتسىمان مۇزدەك بىرنىمە يوپۇرۇلۇپ كىردى. بۇلۇت تارقالغاندىن كېيىن قارىساق، دۈشمەن تۇرۇپتۇ. يۈزىدە قان يوق،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

تامدەك تاتىرىپ كەتكەن، ھەسرەپ، دەلدەڭشىپ بوسۇغىدىن ئۆتۈپ، تامغا يېقىن كېلىپ تايىنىپ تۇرۇپ قالدى.

— مىلتىق! — دۈيشەن ھالسىرىغان ھالدا ۋاقىرىدى.

بىز ئۇنىڭ كېيىنى ئۇقمىغاندەك گاڭگىراپ تۇرۇپ قالدۇق. كۆز ئالدىمنى قاراڭغۇلۇق بېسىپ، چال-كەمپىرنىڭ:

— قاراقوي، ئاق قوي بېشىڭدىن سەدىقە! باھاۋىدىن ئەۋلىيا سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلاپتۇ. سەنمىدىڭ، بوتام؟ — دېگەن گەپلىرىنىڭ قۇلىقىمغا كىرگىنىنى بىلىمەن.

— مىلتىق قېنى، مىلتىق، ئاتا! — دېدى دۈيشەن تەكرارلاپ.

— مىلتىق يوق، نىمە بولدۇڭ، نەگە ماڭىسەن؟

چال بىلەن كەمپىر دۈيشەننىڭ پېشىدىن تۇتۇۋالدى.

— سويىل بارمۇ؟

— سويىلنى نىمە قىلىسەن، ھېچ قاياققا بارمايسەن، ئېسىڭ جايىدىمۇ، بالام؟ كىم بىلەن تەڭلەشمەكچىسەن، بىزگە رەھمىڭ كەلسۇن! — ھەر ئىككىيلەن يالۋۇرۇشقا باشلىدى.

بىردىنلا پۈتۈن ئەزايىم بوشاپ ماغدۇرسىزلىنىپ كەتكەندەك بولدى-دە، ئاستاغىنا يوتقانغا كىرىۋالدىم.

— ئۆلگۈرەلمىدىم، ھويلىغا يېتىپ كېلەي دەپ قېلىۋىدىم، قوغلاپ يېتىشىۋالدى، — دەپ ئېغىر خورسىنىپ قامچىسىنى بولۇڭغا تاشلىدى دۈيشەن. — ئات يولدا كېلىۋاتقان چېغىدىلا مادارىدىن كەتكەن ئىدى، بۆرىلەر قوغلاشتى، ئايىلغا ئاران چېپىپ كەلدىيۇ، گۈپ قىلىپ يىقىلدى، شۇ ھامان ھەممىسى يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئۇنىڭغا ئېسىلىشتى.

— خۇدا سېنى بىر ساقلاپتۇ! ئات كەتكەن بولسا سەدىقە، ئات

يىقىلمىغان بولسا سىنىمۇ ئامان قويۇشمايتتى. ئەۋلىيا باھاۋىدىن قوللاپتۇ سىنى، ئاخىرى خەيرلىك بولسۇن. ئەمدى يىشىنىپ ئۇتقا يىقىنراق كەل. كەل، ئۆتۈكۈڭنى تارتىپ قوياي، — دەپ قارتاكباي بوۋام سۆيۈنگىنىدىن دۈيشەننى قويۇشقا يەر تاپالماي قالدى.

— ھەي، كەمپىر، نىمەڭ بار يەيدىغان، ئىسسىق، چاققان بول.

ئۇلار ئۇتقا يىقىن كىلىپ ئولتۇرۇشتى. شۇنىڭدىن كىيىن قارتاكباي يىنىك نەپەس ئىلىپ، خۇرسىنىپ قويدى:

— ھە، مەيلى، پىشانەڭگە يىزىلغىنى بوپتۇ. ئۆزەڭمۇ نىمە ئانچە كەچ يولغا چىققانسەن؟

— يىزىلىق پارتىيە كومىتىتىنىڭ مەجلىسى ئۇزاققا سوزۇلۇپ كەتتى، كەرىكې. پارتىيىگە كىردىم.

— بۇ ئىشىڭ ياخشى بوپتۇ. شۇنداق بولغاندىن كىيىن ئەتە ئەتىگەندە ماڭساڭ بولماسمىدى؟ ئاخىر سىنى گەجگەڭدىن ئىتتىرىپ، كەت، دىمىگەندۇ؟

— مەن باللارغا بۈگۈن كىلىمەن دەپ قويغان ئىدىم، — دىدى دۈيشەن، — ئەتە ئەتىگەندە دەرس بار.

— قارا، تەنتەكلىگىڭنى! — دىدى قارتاكباي ئاچچىغىدا تىزىغا ئۇرۇپ، بىشىنى چايقاپ، — توۋا، ئاڭلىساڭچۇ كەمپىر، باللارغا ۋەدە بىرىۋىدىم دەيدۇيا! شۇ ماڭقىلارنى دەپ، خۇدا كورسەتمىسۇن، بىرەر پالاكەتكە ئۇچرىساڭ، ئۇ چاغدا نىمە بولاتتى؟ ئۆزەڭ نىمە دەۋاتىسەنۇي، ئۇيلاپ باققىنا؟

— بۇنى مەن مۇقەددەس بۇرچۇم دەپ بىلىمەن، كەرىكې. بۇغۇ مەيلىغۇ، ھەر دائىم پىيادا بىرىپ، پىيادە كىلەتتىم، بۇ دۆرەم

www.uyghurkitap.com

مېنى شەيتان ئازدۇرۇپ، يالغۇز ئېتىكىمىزدىن ئايرىپ، بۆرىلەرگە خام تالاش قىلىپ بەرگىنىمنى دېمەمسىز...

— بولدى، بۇ گەپنى قىلما، بالام! شۇ قىرچاڭغۇ ئاتىنىمۇ تىلغا ئېلىپ ئولتۇرغىنىڭنى قارا، — دەپ قارتاڭباي كىنايە ئارىلاش سۆزلەپ قويدى. — ئۆمۈر بويى پىشانىمىزگە ئات پۈتۈلگەن ئەمەس بىزلەرنىڭ، ئۇ سېنىڭ ئۈچۈن ئۆرۈملۈك بولسۇن. بۈگۈنكى كۈندە مېنىڭ ئارزۇ-ئارمانلىرىم يەردە قالمايدۇ، سوۋېت ھاكىمىيىتىلا بولىدىغان بولسا، سادىغاڭ كېتەي، يەنە ئاتلىق بولۇپ قالىمەن...

— شۇنداق دېسەڭچۇ، چالىم، — دېدى سايىقال كەمپىر يىغلامسىرىغان ئاھاڭدا، — ئات سېنىڭدىن ئايلانسۇن... تامىغىڭنى ئىسسىغىدا ئىچۋال، بالام...

ئارىنى جىملىق باستى. بىرئازدىن كېيىن قارتاڭباي خىيال سۈرۈپ، تېزەك چوغىنى تاتقىلاپ تۇرۇپ گەپ باشلىدى:

— قارىسام ئەس-ھوشلۇق يىگىت كۆرۈنىسەن. بۇ گۆدەك باللارنى ئوقۇتىمەن دەپ ئۆزەڭنى مىلك بىر جاپا-مۇشەققەتكە دۇچار قىلىپ يۈرىسەن. بۇنىڭدىن باشقا تۈزۈكرەك ئىش تۈگەپ كەتكەنمۇ ساڭا؟ ئۆزەڭنى بۇنچىلىك خورلىمساڭ، ئۇنىڭدىن كۆرە بىرەرسىگە چوپانلىققا يالىنساڭمۇ ئۈستى-بېشىڭ پۈتۈن، قارنىڭ توق بولاتتىغۇ، ئاخىر...

— ئاتا، مېنىڭ ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈپ، يۈرىكىڭىزنى ئېچىشتۇرۇپ تۇرۇپسىز، بۇنى بىلىمەن. ئەگەر شۇ ياش باللارمۇ سىزگە ئوخشاش ئوقۇشنىڭ نېمە كېرىكى بار، ئوقۇپ نېمە بولاردۇق، دەپ تۇرۇشسا، ئۇ ھالدا سوۋېت ھاكىمىيىتى ئۇزاق داۋام قىلالماي قالىدىغۇ. ئۆزىڭىز سوۋېت ھاكىمىيىتىنىڭ ئۆمرى ئۇزاق بولسۇن.

مۇستەھكەم بولسۇن دەۋاتسىزغۇ! شۇ سەۋەپتىن بالا ئوقۇتۇشنى ئۆزەم ئۈچۈن خورلۇق دەپ بىلمەيمەن. قولۇمدىن كەلسە، بالىلارغا كۆپرەك بىلىم بېرەلىسەم، ئارمىنىم قالمايتتى. ئاخىر، لېنىنمۇ ئېيتقانغۇ...

— ھە، مەنمۇ بىر گەپ قىلاي، — دىدى قارتاكباي دۈيشەننىڭ گېپىنى بۆلۈپ ۋە بىرئازدىن كېيىن گېپىنى باشلىدى، — سەنغۇ قايغۇرۇپ يۈرۈۋاتىسەن. قېنى، كۆز يېشىڭ بىلەن لېنىننى تىرىلدۈرۈۋالالىساڭ ئىدى! قېنى ئەمدى دۇنيادا شۇنداق بىر كۈچ تېپىلسا ئىدى! يا بولمىسا سەن، باشقا ئادەملەردە دەرت قالمىدى، باشقا ئادەملەرنىڭ كۆڭلى سۇنۇق ئەمەس، دەپ ئويلامسەن؟ ئاخىر يۈرەك-باغرىمىز كۆيۈپ كېتىۋاتىدىغۇ! ئىلاجىمىز يوق-تە! ئېتىقادى باشقا بولسىمۇ، سىياسەتكە توغرا كېلەمدۇ، يوقمۇ، ئۇنىڭغا ئاتاپ كۈنگە بەش ۋاق دۇئا قىلىپ يۈرۈۋاتىمەن. بەزىدە، دۈيشەن بالام، قانچىلىك قايغۇرۇپ كۆز يېشى قىلساقمۇ، بەرىبىر، پايدىسى يوقلۇغىغا ئەقلىم يېتىپ تۇرىدۇ. مەن قېرى شۇنداق دەپ قويدۇم: لېنىن خەلق قەلبىگە سىڭىپ كەتتى، دۈيشەن، ئەمدى ئۇ قاندىن قانغا، ئاتىدىن بالىغا ئۆتۈپ، ئەبەدى ھايات ياشايدۇ...

— تىلىگىڭىزدىن ئايلىناي، ئاتا، ھەق گەپنى ئېيتتىڭىز. ئۇنىڭ ئۆزى دۇنيادىن ئۆتكەن بولسىمۇ، لېكىن بىز لېنىن يەدىسىدە ياشايمىز...

مەن ئۇلارنىڭ پارىڭىغا قولاق سېلىپ، گويا ئۇزاق يەرلەرنى ئاستا ئايلىنىپ كەلگەندەك بولدۇم. دەسلەپتە ھەممە ئىش گويا بىر چۈشتەك بىلىندى. دۈيشەننىڭ ئامان-ئېسەن قايتىپ كەلگەنلىكىگە ئۆزەمنى ئۇزاقىچە ئىشەندۈرەلمىدىم. بىر مەھەلدىن كېيىن يۈرىكىم

خۇشاللىقتا تولۇپ تېشىپ، نەپسىم بوغۇزىمغا سىغماي كەتتى. مۇشۇ خۇشاللىق ئېقىمىدا مەس بولۇپ، ئۆزەمنى تۇتۇۋالالماي ھۆكۈرەك ئېتىپ يىغلاپ كەتتىم. بەلكىم دۇنيادا مېنىڭدەك خۇشال بولغان كىشى بولمىغىيدى. بۇ چاغدا چال-كەمپىرنىڭ كۆلبىسىمۇ، گۈكىرەپ بوران چىقىۋاتقان كېچىمۇ، ئايلىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا قارتاڭ-بابىنىڭ يالغۇز ئېتىنى چىشلەپ-تارتىپ، خام تالاش قىلىۋاتقان بىر توپ ئاچ بۆرىلەرمۇ، ھېچنىمە كۆزۈمگە كۆرۈنمەي قالدى. قەلب، ئىدراك، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم ئالەمدەك چەكسىز-پايانسىز، ئاجايىپ بەخت دەرياسىغا غەرق بولغان ئىدى. يىغلىغىنىم ئاڭلىنىپ قالمىسۇن دەپ بېشىمنى يوتقانغا پۈركەپ، ئاغزىمنى قاتتىق يۇمۇپ ياتتىم. لېكىن دۈيشەن:

— بۇ يىغلاۋاتقان كىم؟ — دەپ سوراپ قالدى.

— ھە، ئالتۇناي، بايا قورقۇپ كېتىۋىدى، شۇڭا يىغلاۋاتىدۇ، — دېدى سايقال بوۋاي.

— ئالتۇناي؟ نېمە قىلىپ يۈرۈپتۇ بۇ يەردە؟ — دۈيشەن ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى، بېشىمغا كېلىپ تىزلىنىپ ئولتۇردى-دە، قولى بىلەن مۆرەمنى سىلىدى. — نېمە بولدۇڭ ئالتۇناي؟ نېمىشقا يىغلايسەن؟

مەن يىغامنى توختىتالماي، يۈزۈمنى تام تەرەپكە ئۆرۈپ، تېخىمۇ قاتتىق يىغلاپ كەتتىم.

— ھە، ئاپپاق قىز، نېمىدىن قورقتۇڭ؟ شۇنداقمۇ قورقامدىكەن؟ چوپ-چوڭ بولۇپ تۇرۇپ-ھە،...قېنى...ماڭا بىر قارىغىنا!

مەن دۈيشەننىڭ بوينىدىن چىڭ قۇچاقلىۋالدىم، كۆز ياشلىرىم بىلەن يۇيۇلغان، ئوتتەك يېنىپ تۇرغان يۈزلىرىمنى ئۇنىڭ يەلكىسىگە قويغان ھالدا ئۆزەمنى تۇتالماي ھۆكۈرەپ يىغلاۋەردىم!

خوشاللىق مېنى خۇددى قارا كېزىكتەك چىڭ قۇچاقلىۋالغان ئىدى. ئۇنى نېرى قىلىشقا مېنىڭدە مادار يوق ئىدى.

— ۋوي، ۋوي، قورقۇپ جېنى چىقىپ كەتكەنمۇ نىمە. كەمپىر، بۇنىڭغا بىر دەم سىلىپ قويساڭچۇ، كەل، تېزرەك قىمىرلىساڭچۇ، — دەپ قارتاڭبايمۇ كىگىزدىن تۇردى.

ھەممىسى بىسەرەمجان بولۇپ كېتىشتى.

سايقال بۇۋى ئاللىقانداق ئايەتلەرنى ئوقۇپ، گايىدا يۈزۈمگە سۇ پۈركۈپ، گايىدا يەلكەمنى قېقىپ يۈرەتتىيۇ، ئۆزىمۇ ماڭا قوشۇلۇپ يىغلايتتى.

ئۇھ، ئەگەر ئۇلار يۈرىكىم خوشاللىققا تولۇپ تاشقانلىقتىن ئورنىدىن قوزغىلىپ كەتكەنلىكىنى بىلىشسە ئىدى، — بۇنى تەرىپلەشكە ھالىم يوق ئىدى، راستىنى ئېيتقاندا، ئاجىزلىقىمۇ قىلاتتىم — بەك ياخشى بولاتتى.

قىش داۋانىنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كەتتى. ئاسماندا كۆپ-كۆك باھار بۇلۇتلىرى ئۈزۈشكە باشلىدى. ئىسسىق ھاۋا ئېقىمى مۇز ئېرىگەن، كۆپكەن تۈزلەڭدىن تاغ باغرىغا زىمىنغا باھار يېتىپ كەلگەنلىك خەۋىرىنى ۋە سۈت ھىدىنى ئېلىپ كەلدى. قارلار ئېرىپ، تاغدىكى مۇزلارمۇ ئېرىپ، تاشقىن سۇلار تاغ يەلكىلىرىدىن شىلدىرلاپ ئېقىشقا باشلىدى، سۇلار قوشۇلۇپ، ھەممىنى خاراپ قىلغۇچى ئېقىمغا ئايلىنىپ، يالاپ كېتىلگەن جىلغىلاردا تىنىمسىز شاۋقۇنلارنى پەيدا قىلدى.

ئېھتىمال، بۇ مېنىڭ بىرىنچى ئىللىق ياشلىق باھارىمدۇر. مەيلى قانداق بولمىسۇن، ماڭا بۇ يىلقى باھار ھەرقانداق چاغدىكىدىن

گۈزەل كۆرۈندى. مەكتىۋىمىزنىڭ يېنىدىكى دۆڭدىن تۆت ئەتراپتىكى دالىغا نەزەر تاشلىغىنىمدا، كۆز ئالدىمدا شۇ ھامان باش باھارنىڭ ئىنتايىن يېقىملىق مەنزىرىسى نامايان بولاتتى. كەڭ زېمىن غۇلچىنى كېرىپ، ئۆزىنى توختىتالماي تاغدىن قۇياش نۇرىغا تەلپۈنۈپ، يەڭگىل، خىيالىي تۇتۇن قاپلىغان بىپايان دالا-قىرلارغا غۇيۇلداپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقاندەك بولاتتى، ئاللىقەيەرلەردىن ھاۋانى لەرزىگە كەلتۈرۈپ كىشنىگەن يىلقىلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى؛ ئاسماندا كۈمۈش بۇلۇتلارنى ئارىلاپ كىشىلەرگە زوق بېرىپ ئۆتۈۋاتقان تۇرنىلار يەر-كۆككە باھاردىن دېرەك بېرىپ، ئۇزاق سەپەرگە ماڭغاندەك سەپ تارتىپ ئۆتۈشەتتى.

باھار كىرىشى بىلەن بىزلەرگىمۇ جان كىردى. ئويۇن-كۈلكىمىز كۆپىيىپ، مەكتەپتىن ئايىلغىچە بىر بىرىمىزنى قوغلىشىپ، قىيغىتىشىپ باراتتۇق. يەڭگەمنىڭ بۇنىڭغا ئاچچىغى كېلىپ، مېنى تىللايدىغان ھىچقانداق پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي تىللايتتى:

— ھەي شۇم، نىمە سەكرەپ-قىيغىتىپ يۈرىسەن. ئولتۇرۇپ قالغان قېرى قىز، يۈرۈشكىنى قارا، يا قېرى قىزلىقنى بويىنۇڭغا ئالماقچىمۇ سەن؟ سەن دىمەتلىك قىزلار ئاللىقاچان ئەرگە تېگىپ، قېيىنئانىلىق، قېيىنئاتىلىق بولۇپ نەچچىنى تۇغۇۋەتتى، لېكىن سەن... تاپقان ئىشىڭنى قارا — مەكتىۋىڭ بىلەن قوشمازار بولغۇر! ئالدىرىماي تۇر تېخى، ئەدىۋىڭنى بەرمەيدىغان بولسام...

يەڭگەمنىڭ دوقلىرى ماڭا ئانچە كار قىلمايتتى، ئۇنىڭ قاغىشلىرىنى ئاڭلاۋېرىپ قۇلىقىم پىشىپ قالغان. ئۇ ئاشۇنداق تىل-ئاھانەتتىن باشقىنى بىلمەيتتى. ئىچىنىڭ قارىلىغىدىن قېرى قىز بولۇپ كەتتىڭ دەيتتى، خالاس. مەن پەقەت شۇ يىلى باھاردىلا سەل بوي

تارتىپ قالغان ئىدىم.

— سەن تېخى كىچىك-يۇمران قىزغۇ، — دەيتتى دۇيشەن چاخچاق قىلىپ، — چاچلىرىڭ ئۇتتەك قىزىل!

ئۇنىڭ كېيىنكە ئازراقمۇ ئاچچىغىم كەلمەيتتى. ئەلۋەتتە، ئىچىمدە: مەنغۇ يۇمران بىر قىز، لېكىن چېچىم ئۇتتەك قىزىل ئەمەس. چوڭ بولغاندىن كېيىن مەن ھەقىقى بىر قىز بولۇپ قالىمەن، ئۇ چاغدا مەن يەنىلا مۇشۇ قېلىپتا بولامتىم؟ يەڭگەم كۆرەر شۇ چاغدا مېنىڭ نەقەدەر چىرايلىق بىر قىز بولۇپ قالغانلىغىمنى. دۇيشەن ماڭا كۆزلىرىنىڭ يۇلتۇزدەك يېنىپ تۇرىدۇ، چىرايىڭ ئىسسىق، دەيدۇغۇ، دەيتتىم.

بىر كۈنى مەكتەپتىن كەلسەم ھويلىمىزدا ئىككى ناتونۇش ئات باغلاقلىق تۇرۇپتۇ. ئىگەر-جابدۇغىغا قارىغاندا، ئىگىلىرى تاغدىن چۈشكەندەك قىلاتتى. ئىلگىرىمۇ كىشىلەر بازارغا بېرىپ قايتقاندا ياكى تۈگمەنگە ئۇن تارتقىلى كەلگەندە ئۆيىمىزگە چۈشۈپ ئۆتەتتى.

بوسۇغىغا قەدەم قويىماي تۇرۇپلا يەڭگەمنىڭ قەھ-قەھلەپ كۈلگەن ياسما كۈلكىسىنى ئاڭلىدىم:

— جىيەن بالا، ئۇنچىۋالا پىششىقلىق قىلىۋەرمە، گادايلىشىپ كەتمەيسەن. يەڭگەڭنىڭ قەدرىنى كۆڭلۈڭدىكى كىشى قولۇڭغا چۈشكەندە بىلىسەن! ھى-ھى-ھى!

ھەممەيلەن ھو-ھو-ھو، ھى-ھى-ھى قىلىپ جاۋاپ بېرىشتى. مەن بوسۇغا ئاتلاپ ئۆيگە كىرىشىم بىلەنلا ھەممەيلەن جىم بولۇپ قېلىشتى. تۆردە كىگىزگە سېلىنغان داستىخان يېنىدا يۈزلىرى قىپ-قىزىل، سېمىز بىر ئادەم ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ چوڭ سۆسەر تۇمىغى ئاستىدىن ماڭا يالت قىلىپ قاراپ، تامىغىنى قىرىپ يۆتەلدى، ئاندىن پەسكە قارىدى.

www.uyghurkitap.com

ــ ھە، كېلىڭ، ئاپپاق قىز، كېلىڭ ئاپپىغىم، كېلىڭ! ــ قارىسام يەڭگەم جىلمىيىپ، تولىمۇ شېرىن سۆزلۈك بولۇپ قېپتۇ. تاغامنىڭ كىگىزنىڭ بىر چېتىدە يەنە بىرەيلەن بىلەن ئولتۇرۇپتۇ. "تۈزۈ كوزىر" دەپ قارتا ئويناپ، ھاراق ئىچىپ، غىزا يەپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. ھەر ئىككىلىسى كەيپ، قارتا چۈشكەندە باشلىرىنى قىمىرلىتىشاتتى.

كۆك مۈشۈكۈم داستىخانغا يېقىن كەلگەن ئىدى، يۈزى قىزىل ئادەم ئۇنى مۈشتى بىلەن بىرنى ئۇردى، مۈشۈك بىچارە جان ئاچچىغىدا مىياڭلاپ، بىر بۇلۇڭغا بېرىپ جىم بولۇپ قالدى. يىگەن مۈشتى جېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى-دە! قانداق قىلىپ چىقىپ كېتىشىمنى بىلمەي تۇرغىنىمدا، يەڭگەم ماڭا ئەسكەرتتى:

ــ ئايلىناي بالام، تامىقىڭ قازاندا، ئېلىپ يېگىن، ــ دېدى.

ئۆيدىن چىقىپ كەتتىمۇ، كۆڭلۈم غەش بولۇپ قالدى. ئىختىيارسىز ھۇشيارلىنىپ قالدىم.

ئىككى سائەتلەردىن كېيىن مېھمانلار ئاتلىرىغا مىنىپ، تاققا مېڭىپ كېتىشتى. يەڭگەم يەنىلا بۇرۇنقىدەك مېنى تىللاپ قاغاشقا باشلىغان ئىدى، مەن: ھە، بايىقى گەپلىرى مەسلىگىدىن ئېيتقان گەپلىرى ئىكەن-دە، دەپ كۆڭلۈم ئورنىغا چۈشتى.

شۇ ۋەقە بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي، بىزنىڭكىگە بىر ئىش بىلەن سايىقال بۇۋى كىرىپ كەلدى. ھويلىدا يۈرگىنىمدە ئۇنىڭ: "ۋوي، بۇ نېمە قىلغىنىڭ! ئۇۋالغا قېلىشتىن قورقمامسەن؟" دەپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ گەپ قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم.

يەڭگەم بىلەن سايىقال بۇۋى ئىككىسى قاتتىق تاكاللىشىپ كېتىشتى، بىر مەھەلدىن كېيىن سايىقال بۇۋى قىزىرىپ-بوزىرىپ ئۆيدىن چىقتى-دە، ماڭا ھەم ئىچ ئاغرىتىپ، ھەم ئاچچىغلىنىپ نەزەر تاش-

لاپ قويۇپ گەپمۇ قىلماستىن كېتىپ قالدى.

كۆڭلۈم غەلىتە بولۇپ قالدى. نىمىشقا ماگا ئاچچىقلىنىپ نەزەر تاشلايدىكىن، نىمە يامانلىق قىلغاندىمەن؟

ئەتىسى مەكتەپكە بارسام، دۈيشەننىڭ چىرايى تۇتۇق، غەمكىن كۆرۈندى، بىلىندۇرمەسلىككە ھەرقانچە تىرىشسىمۇ ئۇنىڭ نىمە ئۈچۈن ماگا قارىماي يۈرگىنىنى بايقىدىم. دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن بىز ھەممىمىز قىيغىتىشىپ مەكتەپتىن چىققان ئىدۇق، دۈيشەن مېنى چاقىرىپ قالدى:

— توختا، ئالتۇناي، — دىدى مۇئەللىم ئالدىمغا كېلىپ كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ قولىنى مۈرەمگە قويۇپ، — سەن ئۆيگە قايتما، گېپىمنى چۈشەندىڭمۇ، ئالتۇناي؟

قورقۇپ يۈرىكىم جۇغىدە قىلىپ كەتتى. يەڭگەمنىڭ نىيىتىنى ئەمدى چۈشەندىم.

— ماگا مەن ئۆزەم مەسئۇل بولىمەن، — دىدى دۈيشەن، — ھازىرچە بىزنىڭكىدە تۇرىسەن، كۆزۈمدىن نېرى بولما، ماقۇلمۇ؟

رەڭگىم ئۆچۈپ كەتكەن بولسا كېرەك، دۈيشەن ئېڭىگىمدىن كۆتىرىپ، كۆزۈمگە تىكىلىپ قارىدى ۋە:

— قورقما، ئالتۇناي! — دىدى ئادىتىچە كۈلۈپ قويۇپ، — مەن يېنىڭدا بولغاندا ھېچكىمدىن قورقما. ئوقۇشىڭدىن قالما، ھېچ نىمىنى خىيالىڭغا كەلتۈرمە!... ئۇنداق قىلمىساڭ سېنى قورقۇنچاق دەپ قالىمەن...، — دەپ ئېسىگە بىر نەرسە كەلگەندەك قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. — ماگا خېلىدىن بېرى بىر نەرسىنى ئېيتماقچى بولۇپ يۈرۈۋېدىم. ئېسىڭدىمۇ، ئاشۇ قارتاگباي ئاتا ئەزان ۋاقتى بىلەن تۇرۇۋېلىپ قاياققىدۇر چىقىپ كەتكەن ئىدى. بىر چاغدا قارىسام، ماگا

دەم سالدۇرىمەن دەپ، بىلەمسەن كىمنى ــ پالچىنى، ھىلىقى جايناقنىڭ كەمپىرىنى باشلاپ كېلىپتۇ. ــ نىمىگە باشلاپ كەلدىڭىز دىسەم، بىر دەم سېلىپ قويسۇن، ئالتۇنايىنىڭ يۈرىكى قورقىنىدىن قورغىلىپ كېتىپتۇ، دەيدۇ. ھە، بۇ ئالۋاستىنى يولغا سېلىۋېتىڭ، بۇنىڭغا بەرگۈدەك نىمە قوي بولسۇن بىزدەك كەمبەغەللەردە، پۇلىمىزمۇ يوق. ئات بېرەيلى دىسەك ئاتمۇ يوق. بار-يوقى بىر ئاتنى بۆرىلەر يەپ كەتتى، دەپ قوغلىۋەتتىم. سەن ئۇخلاپ ياتقان ئىدىڭ. تايغىنى قولىغا تۇتقۇزۇپ چىقىرىۋېتىۋىدىم، مېنى ئاپپاق ساقىلىم بىلەن ئۇ ياتقا قالدۇردۇڭ، دەپ قارتاڭباي ئاتا بىر ھەپتىگىچە مەن بىلەن گەپلەشمەي يۈردى. ئىمىسنى دەيسەن، كەمپىر بىلەن ئىككىسى مېھرىۋان، ئاجايىپ ئادەملەر. يۈر ئەمدى، ئالتۇناي، ئۆيگە كېتىمىز، ــ دەپ دۈيشەن مېنى ئۆزى بىلەن ئېلىپ كەتتى.

مۇئەللىمنى بىكارغا خاپا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۆزەمنى ھەرقانچە بېسىۋېلىپ باقساممۇ، ھە دەپ مېنى ۋەھىمە چىرمىۋالدى. يەڭگەم كېلىپ ئۇرە-ئۇرە ئالدىغا سېلىپ ئېلىپ كەتسە، كىم نىمە دىيەلەيتتى؟ ئۆيگە بارغاندىن كېيىن ئۇلار مېنى ئۆز مەيلىچە دەپسەندە قىلسىمۇ ئايلىدىكىلەرنىڭ ھىچقايسىسى كېلىپ ئۇلارنى توساپ قالالمايتتى. بىر پالاكەت باشلاندى دىگەن ۋەھىمە بىلەن كېچىسى كىرپىك قاقماي چىقتىم.

دۈيشەن روھى-ھالىتىمنى ئەلۋەتتە چۈشىنەتتى. غەم باسقان كۆڭلۈمنى كۆتىرىش ئۈچۈن ئىككىنچى كۈنى ئۇ مەكتەپكە ئىككى تۈپ تىرەك كۆچىتى ئېلىپ كېپتۇ. ئوقۇش تامام بولغاندىن كېيىن دۈيشەن قولۇمدىن تۇتۇپ، بىر چەتكە ئېلىپ بېرىپ:

ــ ھازىر، ئالتۇناي، ئىككىمىز بىر ئىش قىلىمىز، ــ دىدى-دە،

ماڭا سىرلىق كۆلۈمسىرەپ قويدى. — بۇ ئىككى توپ تېرەك كۆچىتىنى ساڭا ئاتاپ ئېلىپ كەلدىم. بىز ئۇنى مەشەگە تىكىمىز. بۇلار چوڭ بولۇپ بوك-باراقسان بولغاندا سەنمۇ چوڭ بولۇپ ئادەم بولىسەن، كۆلدەك ئېچىلىسەن. قەلبى پاك، زېھنى ئۆتكۈر قىز سەن، مېنىڭ ھېس قىلىشىمچە، ئوقۇساڭ، بىلىملىك ئادەم بولىسەن. بۇنىڭغا ئىشەنچىم كامىل، مېنى شۇنداق دىگەن ئىدى دەپ قالارسەن، پېشانەڭگە مۇشۇنىڭ پۈتۈلگەنلىكى بىلىنىپ تۇرۇپتۇ. سەن ھازىر خۇددى مۇشۇ كۆچەتكە ئوخشاش يۇمرانسەن. كەل، ئالتۇناي، بۇ كۆچەتلەرنى ئۆز قولىمىز بىلەن مەشەگە تىكەيلى. بەختىڭ ئوقۇشتىن ئېچىلسۇن، چاقناپ تۇرغان كۆزۈڭدىن ئايلىناي...

كۆچەتلەر بويۇم بىلەن تەڭ ياش كۆچەت ئىدى. مەكتىۋىمىزدىن سەل نېرىراقتا تىكىپ قويغان ئىدۇق، تاغ ئېتىكىدىن كەلگەن سەلكىن شامال، ئەمدىلا چىققان يوپۇرماقلىرىنى سىلاپ جان كىرگۈزگەندەك بولدى. يوپۇرماقلار شىرىلداپ، شاخ تەۋرىتىپ قويدى.

— مانا كۆردۈڭمۇ، بىر چىرايلىقكى! — دىدى دۈيشەن ئارقىسىغا بىرنەچچە چامدام قايتىپ كۈلگىنىچە، — ئەمدى ئاۋۇ بۇلاقتىن ئېرىق كولاپ كېلىمىز. تېخى كۆرىسەن، تازا سەرۋى قامەت بولۇپ ۋايىغا يەتسۇنكى! مۇشۇ دۆڭدە ئاكا-ئۇكىدەك يانمۇ-يان قەد كۆتىرىپ تۇرىدۇ. ئۆتكەن-كەچكەنلەرنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ، ھەممەيلەننىڭ بەھرىنى ئاچىدۇ. ئۇ ۋاقىتقا بارغاندا تۇرمۇشىمۇ باشقىچە بولۇپ كېتىدۇ. ئالتۇناي، بېشىمىز ئامان بولسا، ئۇ ياخشى كۈنلەرمۇ نېسىپ بولار...

تاكى ھازىرغىچە دۈيشەننىڭ ئالىجاناپ پەزىلىتىنىڭ مېنى قانچىلىك تەسىرلەندۈرگەنلىكىنى ئىپادىلەپ بېرىشكە يەتكۈدەك سۆزلەرنىڭ

مىڭدىن بىرىنىمۇ تاپالمايمەن. شۇ چاغدا مەن دۆيشەنگە تىكىلىپ تۇرۇپ-رىپتىمەن. ئۇنىڭ ئوچۇق چىراي يۈزلىرىنىڭ، مېھرىۋان، سەمىمىي كۆزلىرىنىڭ نىمە دىگەن چىرايلىق ئىكەنلىگىنى ئىلگىرى بىلمەي يۈر-گەندەك؛ ئەمگەكچان، ئەپچىل قولىنى كۆرمىگەندەك، مۇلايىمغىنا كۇلۇمسىرىشىنىڭ شۇنچىۋالا ئوچۇق، شۇنچىۋالا پاك ئىكەنلىگىنى بىلمەي يۈرگەندەك بولۇپ قېپتىمەن. بىر خىل يېڭى ۋە ناتونۇش ھىسسىيات خۇددى ئىسسىق ئېقىمدەك، مەن تېخى بىلمەيدىغان دۇن-يادىن غىيىپدە قەلبىمگە ئېقىپ كىردى. دۆيشەننىڭ باغرىغا ئۆزەمنى ئېتىپ: "مۇئەللىم، سىزنىڭ شۇنچىۋالا ياخشىلىق قىلغانلىغىڭىزغا رەھ-مەت... سىزنى قۇچاقلىغىم، سۆيۈپ قويغۇم كېلىپ كەتتى..." دەۋىتىشكە تاس قالدىم. لېكىن مەن ئۇنداق دىيەلمەيتتىم، بۇنداق گەپلەرنى قىلىشقا ئىزا تارتاتتىم. بىراق شۇ چاغدا...

شۇ چاغدا بىز دۆڭدە تۇراتتۇق، ئۈستىمىزدە كۆپ-كۆك ئاسمان، تۆت ئەتراپىمىز كۆكلەپ كەتكەن ئېدىر، لېكىن ھەر ئىككىمىز ئۆز خىيالىمىزنى قىلىپ كېتىپتۇق. ئۇ چاغدا مەن بېشىمغا كېلىپ قالغان بالايى-ئاپەت ۋەھىمىسىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن، ئەتە نىمە ۋەقەلەرنىڭ بولۇشىنى، نىمە ئۈچۈن يەڭگەمنىڭ ئىككىنچى كۈنىمۇ مېنى ئىزدەپ كەلمىگەنلىگىنى خىيالىمغا كەلتۈرمەپتىمەن. ئېھتىمال ئۇلار مېنى ئۇنتۇپ كەتكەندۇ؟ ئېھتىمال ئۆز ئىختىيارىغا قويۇپ بېرەيلى دىيىشكەندۇ؟ كىيىن بىلسەم، دۆيشەن كۆڭلۇمدىن ئۆتۈپ تۇرغان گەپلەرنى بىلىپ يۈرگەن ئىكەن.

— قايغۇرما، ئالتۇناي، بىر ئىلاجىنى قىلارمىز، — دىدى ئۇ ماڭا ئايىلغا يېتىپ كەلگەن چاغدا. — ئىندىنلىققا يېزىغا بارىمەن، سېنىڭ ئەھۋالىڭنى ئۇلارغا دەپ باقاي. سېنى شەھەرگە ئوقۇشقا ئەۋەتىشكە

مۇۋەپپەق بولۇپ قالسا ئەجەپ ئەمەس. شەھەرگە بېرىپ، ئوقۇشنى خالامسەن؟

— سىز نېمە دېسىڭىز، مۇئەللىم، شۇنىڭغا ماقۇل بولىمەن، — دەپ جاۋاپ بەردىم.

شەھەرنىڭ زادى قانداق بولىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىساممۇ، لېكىن دوستلىرىمنىڭ گەپلىرى مېنى شەھەر تۇرمۇشىغا خوپلا قىزىقتۇرغان ئىدى. مەن گايىدا يۇرت-ماكاندىن ئايرىلىپ، ياقا يۇرتلاردا قېلىپ قېلىشتىن قورقاتتىم، گايىدا دەرھال يولغا چىقىپ كەتمەكچى بولاتتىم — بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېيتقاندا، شەھەر دېگەن ئوقۇم كاللامغا مەھكەم ئورنىشىۋالدى.

ئىككىنچى كۈنى مەكتەپتە مەن يەنىلا شەھەرگە بارسام قانداق ئادەملەرنىڭ ئۆيىدە تۇرارمەن دەپ ئويلاپ يۈردۈم. مەن ئۇلار ماقۇل دېسىلا، ئۇلارغا ئوتۇن كەسلەپ، سۇ توشۇپ، كىر-قاتلىرىنى يۇيۇپ بېرەتتىم، ئۇلار نېمە قىل دېسە شۇنى قىلاتتىم، دەپ ئويلايتتىم. مەكتەپتە ئاجايىپ-غارايىپ خىياللارغا بېرىلىپ ئولتۇرغىنىمدا، بىردىنلا مەكتىۋىمىزنىڭ ئەسكى تېمىنىڭ سىرتىدا ئاتنىڭ دۈكۈر-دۈكۈرلىرى ئاڭلىنىپ قالدى، مەن بىردىنلا ئەندىكىپ كەتتىم. ۋەقە شۇنداق ئۇشتۇمتۇت بولدىكى ۋە ئاتلار شۇنچە تېز چاپاتتىكى، گويا هايت-هۇيت دېگىچە مەكتىۋىمىزنى بېسىپ كېتىدىغاندەك ئىدى. بىز دەرھال هوشيارلىنىپ، جىمجىت بولۇپ قالدۇق.

— باللار، كۆڭلۈڭلەرنى بۆلمەي ئوقۇشۇڭلارغا قاراڭلار، — دېدى بىزنىڭ هالىتىمىزنى سەزگەن دوستىمەن.

لېكىن شۇ چاغدا ئىشىك "تاراق" قىلىپ ئېچىلدى. بىز يەڭگەمنىڭ ئاچچىق ئىستىهزا بىلەن كۈلۈمسىرەپ تۇرغانلىقىنى كۆردۇق. دوستىمەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئىشىك ئالدىغا باردى:

— نېمە ئىشلار بار؟

— بىزنىڭ ئىشىمىز بىلەن سېنىڭ نېمە چاتىقىڭ، كارىڭ بولمىسۇن. مەن قىزىمنى ئەرگە بەرمەكچىمەن. ھەي، يۈزسىز ھارمى! — يەڭگەم تىللىغاچ ماڭا قاراپ مېڭىۋىدى، دۈيشەن ئۇنىڭ يولىنى توستى.

— بۇلار مەكتەپ قىزلىرى. ئەرگە بېرىدىغان قىز يوق بۇ يەردە! — دېدى دادىل ۋە سالماقلىق بىلەن.

— ئۇنداق بولسا بىز كۆرۈپ باقايلى. ھەي، كېلىڭلار، تۇتۇڭلار ئۇنى، ئەپچىقىڭلار، قانچىق!

يەڭگەم ئات ئۈستىدىكىلەرگە قول شىلتىگەن ئىدى، ئاشۇ كۈنى سۆسەر تۇماق كىيگەن، يۈزى قىپ-قىزىل، سېمىز ئادەم كۆزۈمگە كۆرۈندى. ئۇنىڭ كەينىدىن قوللىرىغا ئۇزۇن-ئۇزۇن كالتەك ئالغان ئىككى ئادەم ئاتتىن چۈشۈپ كېلىشتى.

مۇئەللىمىز ئىشىك ئالدىدا تۇرغان يېرىدىن قوزغالمىدى

— سەن، نامۇ-نىشانسىز ياۋا ئىت، بىراۋلارنىڭ قىزىغا ئۆز خوتۇنىڭدەك خوجايىنلىق قىلماقچىمۇسەن تېخى؟ نېرى تۇر!

شۇنىڭدىن كېيىن قىزىل يۈزلۈك خودۇ ئېيىقتەك تاشلىنىپ دۈيشەنگە قاراپ ماڭدى.

— سىلەرنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىڭلارغا ھەققىڭلار يوق، بۇ مەكتەپ! — دېدى دۈيشەن ئىشىككە قاتتىق يېپىشىپ.

— دېمىدىممۇ؟ — دەپ چالۋاقاپ سۆزلەپ كەتتى يەڭگەم، — بۇلارنىڭ بىر بالاسى بار. ئۇنى ئۆزى ئاللىقاچان يولدىن تەزدۈرگەن. بۇ قانجۇقنى بىكارغىلا قولغا كىرگۈزۈۋالغان!

— مەكتەپ-پەكتەپ دىگەن نىمەڭ بىلەن مىنىڭ نىمە كارىم! — ھىلىقى قىزىل يۈز قامچىسىنى ئوينىتىپ گۆكىرەشكە باشلىدى.
لىكىن دۈيشەن ئۇنىڭ قامچىسىنى تۇتۇۋېلىپ، قوسىغىغا بىرنى تېپىۋىدى، ھىلىقى بىرنىمە "ۋايجان" دىگىنىچە گۈپ قىلىپ يىقىلدى. كالتەك تۇتۇپ تۇرغانلار شۇ ھامان دۈيشەنگە ئېتىلىشتى. قورقۇپ رەڭگى-رويى ئۆچكەن باللار دات-پەريات كۆتىرىپ يېنىمغا يۈگۈرۈپ كېلىشتى. مۇشتلىشىش ۋە كالتەك زەربىدىن مەكتەپ ئىشىگى پاچاق-پاچاق بولۇپ كەتتى. ماڭا يىپىشىۋالغان باللارنىمۇ سۆرىگىنىمچە مۇشتلىشىۋاتقانلار تەرەپكە ئېتىلىپ باردىم.
— قويۇپ بىرىڭلار، مۇئەللىمىمىزنى ئۇرماڭلار! مانا، كىرەك بولسام، مىنى ئېلىپ كېتىڭلار! — دىدىم.
دۈيشەن بۇ تەرەپكە قارىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى قان بولۇپ كەتكەن، تۇرقى دەھشەت ئىدى، غەزەپتىن كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇراتتى. ئۇ يەردىن بىر پارچە تاختاينى قولىغا ئالدى-دە، شىلتاپ تۇرۇپ:
— قىچىڭلار، باللار، ئايلىغا قىچىڭلار! قاچ، ئالتۇناي! — دەپ توۋلىدى. قاتتىق كۈچ بىلەن توۋلىغانلىقتىن ئاۋازى بوغۇلۇپ قالدى.
دۈيشەننىڭ قولىنى چىقىۋېتىشكەن ئىدى. ئۇ قولنى كۆكرىگىگە بېسىپ، ئارقىسىغا داجىدى، لىكىن ئۇلار بولسا قان پۈراپ قۇتۇرغان بۆرىدەك:
— ئۇر! بېشىغا سال! ئۆلتۈر! — دەپ كالتەك بىلەن ئۇنى يەنە راسا دۇمبالاشتى.
غەزەپلەنگەن يەڭگەم بىلەن ھىلىقى قىزىل يۈزلۈك كىشى ئېتىلىپ يېنىمغا كېلىشتى، چېچىمدىن تارتىپ، ھويلىغا سۆرەپ چىقىشتى. بار

www.uyghurkitap.com

كۇچۇم بىلەن ئۇلارنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىشقا تەمشىلىپ تۇر-
غان چېغىمدا، كۆزۈم بىردىنلا يىغلاشتىنمۇ قورقۇپ داڭ قېتىپ قالغان
باللارغا ۋە تام تۈۋىدە قانغا مىلىنىپ ياتقان دۆيشەنگە چۈشتى.

— مۇئەللىم!

لېكىن دۆيشەننىڭ ماڭا ياردەم بەرگۈدەك مادارى قالمىغان ئىدى.
يۈز-كۆزلىرى ۋە كىيىملىرىدىن ساق يېرى قالمىغان. ئۇ ئەبلەخلەر-
نىڭ كالتەكلىشى نەتىجىسىدە خۇددى مەس ئادەمدەك سەنتۈرۈلۈپ
زورغا ئۆرە بولدى، لىكىلداپ قالغان بېشىنى تىك تۇتۇشقا ھەركەت
قىلاتتى، ئاۋۇلار بولسا توختىماي دۇمبالىشاتتى. مېنى يەرگە يىقىتىپ،
ئىككى قولۇمنى چۇلۇۋۇر بىلەن ئارقامغا باغلاشتى. دەل شۇ پەيتتە
دۆيشەن يەردە دومىلاپ كەلمەكتە ئىدى.

— مۇئەللىم!

ئۇلار دەرھال ئاغزىمنى قولى بىلەن توساپ، ئۆزەمنى ئىگەرگە
ئارتتى.

قىزىل يۈزلۈك ئادەم شاقىلدا ئاتقا مىنىپ، قولى ۋە كۆكرىگى
بىلەن مېنى مەھكەم بېسىۋالدى. دۆيشەننى كالتەكلىگەن ھېلىقى ئىككە-
سىمۇ ئاتقا مىنىپ مېڭىشتى، يەڭگەم بولسا ئاتنىڭ يېنىدا يۈگۈرۈپ-
يورغىلاپ كېتىۋېتىپ:

— ھە، ئەدىۋىڭنى يەدىڭمۇ، جۇۋاينىمەك! ھە، مەن سېنى مانا
مۇشۇنداق يولغا سالىمەن! سېنىڭ مۇئەللىمىڭمۇ تۈگەشتى...، — دەپ
بېشىمغا مۇشتلايتتى.

لېكىن ئىش شۇنىڭ بىلەن تۈگىگىنى يوق. ئارقىمىزدىن بىردىنلا
يۈرەك-باغرىمنى ئېزىدىغان دەھشەتلىك ئاۋاز ئاڭلاندى:

— ئال-تۇن- - -ئا- - -ي!

ئېسىلىپ ياتقان بېشىمنى تەستە كۆتىرىپ قارىسام، قاپ ـ قارا قانغا مىلىنىپ چالا ئۆلۈك قىلىپ تاشلانغان دۈيشەن ساق قولىغا چوڭ بىر تاشنى ئېلىپ، ئارقىمىزدىن يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن پۈتۈن سىنىپ باللىرى چۇقان سېلىپ ـ يىغلاپ كېلىشمەكتە.

ــ توختا، ھوي ئىتلار! توختا دەيمەن! قويۇۋېتىڭلار ئۇنى، قويۇۋېتىڭلار دەيمەن! ئالتۇناي! ــ دەپ سەنتۈرۈلۈپ يۈگۈرۈپ بىزگە يېقىن كېلىپ قالدى.

زوراۋانلار ئاتلىرىنىڭ تېزگىنىنى تارتىشتى، ھېلىقى ئىككىسى دۈيشەننىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىشقا باشلىدى. دۈيشەن ھالاقىت بەرمەسۇن دەپ سۇنغان قولىنىڭ يېڭىنى چىشلىۋېلىپ، ئاتلىقلارغا تاش ئاتتى، لېكىن ئاتقان تېشى تەگمىدى. ھېلىقى ئىككىسى دۈيشەننى كالتەك بىلەن بىردىن ئۇرۇپ لايغا يىقىتىۋەتتى. كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ، دات ـ پەريات كۆتىرىپ يىغلىشىۋاتقان باللارنىڭ يەردە ياتقان مۇئەللىمنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ، دەھشەت باسقان كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكىپ توختاپ قېلىشقىنىنى كۆرگەندەكلا بولدۇم، خالاس.

ئۇلارنىڭ مېنى قانداق ئېلىپ كېتىشكەنلىرىنى ئەسلىيەلمەيمەن، قەيەرگە ئېلىپ بېرىشقانلىرىنىمۇ بىلمەيمەن. بىر كىگىز ئۆيدە ئاستا ھوشۇمغا كەلدىم. ئەمدىلا چىققان يۇلتۇزلار جىمجىت ۋە غەمكىن ھالدا كىگىز ئۆي تۈڭلۈكىدىن مارىشىپ تۇراتتى. يېقىندا بىر يەردە دەريانىڭ شارقىراشلىرى بوش ئاڭلىنىپ تۇراتتى، پادا ـ پادا قوي ـ كالا ھەيدەپ كېتىۋاتقان مالچىلارنىڭ ئاۋازلىرى ئىشتىلىپ تۇراتتى، كېچە قاراڭغۇ. ئوچاق بېشىدا ئېغىر غەمگە چۆككەن، جۇدەپ قوراي-

دەك، قارىــداپ كۆمۈردەك بولۇپ قالــغان بىر خوتۇن ئولتۇراتتى. تۆرگە قارىسام... ئاھ، قېنى ئەمدى كۆزۈمــنىڭ ئوقى بولــسا ئىدى، ئۇنى ئېتىپ ئۆلتۈرسەم!

— ھەي خــوتۇن، تۇرغۇز ئاۋۇنى ئورنىــدىن! — دەپ ئەمىر قىلدى يۈزى قىــزىل سېــمىز ئادەم. قارا خــوتۇن يېنىمــغا كېــلىپ، قوۋزاقتەك يىرىك قوللىرى بىلەن يەلكەمدىن سىلكىپ قويدى.

— كۈندۈشكىنى بىر ئامال قىلىــپ كۆنــدۈر، بولمــىسا، بەربىر، ئۆز بىلگىنىمنى قىلىمەن. ئۇنىڭغا توغرىسىنى ئېيتقىن.

ھېلىقى ئادەم شۇنداق دېدى-دە، كىگىز ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. قارا خوتۇن بولسا مىــدىرلاپمۇ قويمــىدى، بىر ئېغىز گەپمۇ قىلىــپ قويمىدى. گاچىمــىكىنىيا؟ ئۇنىڭ كۆلــگە ئوخــشاش بوزارغان سوغاق كۆزلىرىدە ھېچقانداق ھېسسىيات كۆرۈنــمەيتتى. كىچىك ۋاقتــىدىن باشلاپلا تولا ئۇرۇپ يارىدار قىلىنغان، ۋىجدانسىز ئەبــلەخلەر قولىغا چىققان نەرسە بىلەن بېشىغا ئۇرۇپ دۆشكەلەنگەن ئىتلارمۇ كىشىلەر-دىن قاچماي، ئۈمىتسىزلىك بىلەن تەلــمۈرۈپ-بىزىــرىپ ئۆگىــنىپ قالىدۇ. قارا خوتۇننىڭ مۈردىدەك چىرايىغا قاراپ، ئۆزەمــنى تىرىك ئەمەس، گۆردە ياتقان ئادەمــدەك ھېــس قىلــدىم. ســايدا ئاقــقان سۇنىڭ ئاۋازى ئاڭــلانمىغانــدا ئىــدى، مەن راســت شۇنــداق دەپ ئىشىنەتــتىم. ســايدا سۇ شارىلــداپ ئاقماقــتا — توسالغۇســىز، ئۆز مەيلىچە ئاقماقتا...

مىڭ لەنەت سەندەك ئىــچى قارا يەڭگەمــگە! ئىلاھــىم ئۆۋالــىمغا قالغىن، قاغىــشىم بېشىــڭغا چىقــسۇن! تۆكۈلــگەن كۆز ياشــلىرىم، ئاققان قانلىرىم سەل بولۇپ ســېنى ئۆز قەھــرىــگە ئالــسۇن!...شۇ كېچىسى، ئۇن بەش يېشىمــدا، قىزلىغىمنى يوقاتتى ...مېنى زورلاپ

خوتۇن قىلغان شۇ هايۋاننىڭ باللىرىدىنمۇ كىچىكقۇ مەن...
ئىككى كۈن ئۆتتۈپ، ئۈچىنچى كۈنى كېچىدە بۇنداق ياشىغاندىن ئۆلگىنىم ياخشى، مەيلى، ئۆلۈكۈم چۆل-باياۋانلاردا قالسا قالسۇن، قوغلاپ يېتىشۋالسا، مۇئەللىمىم دۈيشەندەك جېنىمىنىڭ بىرىچە ئېلىشىپ ئۆلگىنىم ياخشى، دىگەن ئوي بىلەن قاچماقچى بولدۇم.
كىگىز ئۆي ئىچى قاپ-قاراڭغۇ، ئاستا مېڭىپ بېرىپ ئىشىكنى تاپتىم، قولۇم بىلەن سىلاپ قارىسام، ئىشىكنى قىل ئاغامچا بىلەن چىڭ باغلىۋېتىپتۇ، بۇنداق قاراڭغۇدا مەهكەم چىگىۋېتىلگەن ئاغامچا تۈگۈنچەكلىرىنى تېپىپ يېشىش زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن كىگىز ئۆي كېرىگىسىنى كۆتىرىپ، ئاستىدىن سۇغۇرۇلۇپ بىرەر ئىلاجىنى قىلىپ چىقىپ كەتمەكچى بولدۇم، بار كۈچۈمنى ئىشقا سېلىپ ئۇرۇنۇپ كۆرسەممۇ ھەممىسى بىكار كەتتى — كىگىز ئۆينى تېشىدىنمۇ ئاغامچا بىلەن يەرگە تارتىپ قاتتىق باغلاپ قويغان ئىكەن، قوزغىتالمىدىم.
بىرەر ئۆتكۈر نەرسە تېپىپ، ئىشىكنى باغلىۋەتكەن ئاغامچىلارنى كېسىشتىن باشقا ئىلاج قالمىدى. قاراڭغۇدا سىلاپ-سىپىلاپ يۈرۈپ، بىلەكتەك ياغاچ قوزۇقتىن باشقا ھېچ نەرسە تاپالمىدىم. جان ئاچچىقىمدا شۇ قوزۇق بىلەن كىگىز ئۆينىڭ تېگىنى كولاشقا باشلىدىم. مېڭەمدە پەقەت بىرلا پىكىر ئايلىنىپ يۈرۈيدۇ: يا بۇ يەردىن قېچىپ قۇتىلىمەن، يا بولمىسا بۇنداق هايات كەچۈرگەندىن ئۆلگىنىم ياخشى، ئاۋۇنىڭ جانغا تېگىدىغان ھەسرەپ-ھۆمىدىگەن ئاۋازىنى ۋە خورىگىنى ئاڭلىمسامىلا بولغىنى، ئىلاھىم يولۇم ئاسان بولسۇن، ئەجىلىم يەتكەن بولسا، مەيلى، بۇ قەپەزدىن قۇتۇلۇپ، مۇئەللىمىم دۈيشەندەك ئۆز ئەركىم ئۈچۈن جېنىم بوغۇزۇمدىن چىققىچە ئېلىشىپ

ئۆلەي!

توقال ــ كىچىك خوتۇن دېگەن سۆز جېنىمغا تېگەتتى. بۇنى ئاشۇ قاراڭغۇ يىللاردا كىم ئويلاپ چىقاردىكىن! جىسمىمۇ، قەلبىمۇ قۇل بولغان ئىككىنچى خوتۇندىنمۇ يامان خورلۇققا گىرىپتار بولغان ئادەم زاتى بارمۇ بۇ دۇنيادا!...شور پىشانە ھەدە-سىڭىللار، قەۋرىلىرىڭلاردىن تۇرۇڭلار؛ قوزغىلىڭلار خورلانغان، دەپسەندە قىلىنغان، قەدىر-قىممىتىنى يوقاتقان ئاياللار! قوزغال ئاچ-يالىڭاچ ھەدە-سىڭىللار، جاھالەتلىك ئەسىرنىڭ قارا كۈچلىرى غال-غال تىترىسۇن! بۇ سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردا ئاخىرقى قېتىم ئاشۇنداق قەبىھ تەقدىرگە دۇچار بولغان بىر سىڭلىڭلارنىڭ شىكايىتى!

ئاشۇ كۈنى كېچىدە مېنىڭدە مۇشۇنچىلىك پىكىرنىڭ تۇغۇلغانلىقىنى بىلمەي قېپتىمەن.

جېنىمنىڭ بىرىچە يەرنى تاتىلاپ قېزىۋەردىم. يەر تۆمۈردەك قاتتىق بولۇپ، قېزىش بەك مۇشكۈل ئىدى. تىرناقلىرىم قاناپ كەتتى. كېرىگىنىڭ تېگىدىن بىر قول سىققۇدەك تۆشۈك ئېچىلغاندا تاڭ ئاتتى. ئىتلار قاۋىشىپ، خولۇم-خوشنىلارمۇ ئويغىنىشتى. بىرئازدىن كېيىن يىلقىلار دۈپۈرلىشىپ، قويلار يۆتىلىپ-پۇشقۇرۇپ، سۇ ئىچىشكە ماڭدى. يەنە بىرئازدىن كېيىن بىرەيلەن كىگىز ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئاغامچىنى يېشىپ، كىگىزنى كۆتىرىشكە باشلىدى. قارىسام، بۇ ھىلىقى ئۇندىمەس قارا خوتۇن ئىكەن.

دىمەك، كۆچۈش باشلانغان ئىكەن. بۇگۈن ئەزان ۋاقتىدا بۇ يەردىن قوزغىلىپ، داۋان ئېشىپ باشقا قونالغۇ يەرگە كۆچۈپ بېرىپ يازنى شۇ يەردە ئۆتكۈزمەكچى بولۇپ گەپلىشىۋاتقانلىرى تۈنۈگۈن قۇلىقىمغا كىرگەندەك قىلىۋىدى. كۆڭلۈم تېخىمۇ بەك پەرىشان

بولدى — ئۇ يەردىن قېچىشىم تېخىمۇ قىيىن ئىدى.

كېرىگىنىڭ ئاستى كولانغان جايدىن ھېچ قىمىرلىماي، يەرگە قاراپ ئولتۇرىۋەردىم. مېنىڭدە يوشۇرىدىغان نىمە بار، نىمە كېرىگى؟...قارا خوتۇن كولانغان يەرنى كۆردىيۇ، كۆرسىمۇ ھېچ ئېتىۋار بەرمەي، ئۈندىمەي ئۆز ئىشىنى قىلىۋەردى. قىسقىسى ئۇنىڭ ھەركىتى بولارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭغا ئالاقىسىزدەك، گويا تۇرمۇشتىكى ھېچقانداق نەرسە ئۇنىڭدا ھېچقانداق تەسىر قوزغىيال-مايدىغاندەك ئىدى. ھەتتا ئۇ ئېرىنىمۇ ئويغاتمىدى، ياردەملىشىشكە، نەرسە-كېرەكلەرنى يىغىشتۇرۇشقا چاقىرمىدى. قىزىل يۈزلۈك سېمىز بولسا خۇددى ئېيىقتەك يوتقانغا ۋە جۇۋىسىغا يۆگىنىپ، بولۇشىغا خورەك تارتىپ ئۇخلىماقتا ئىدى.

كىگىز ئۆينىڭ ھەممە كىگىزى چۈشۈرۈلدى، پەقەت كېرىگىلەرلا قالدى، مەن ئۇنىڭ ئىچىدە خۇددى قەپەزگە سولانغان قۇشتەك ئولتۇراتتىم. دەريانىڭ ئۇ قېتىدا ئادەملەر قوتاز ۋە ئاتقا يۈك ئار-تىپ، ئالدىراپ-تېنەپ كۆچۈش تەرەددۇتىنى قىلىشىپ يۈرۈپتۇ. كېيىن قەيەردىندۇر بىر يەردىن ئۈچ ئاتلىق چىقىپ كەلدى-دە، يۈك ئارتىۋاتقانلارنىڭ يېنىغا كېلىپ نىمىدۇر بىرنىمىلەرنى سورىغاندىن كېيىن توپمۇ-توغرا بىز تەرەپكە قاراپ كېلىشتى. دەسلەپتە چاپسان بولۇڭلار دەپ ھەيدەكچىلىك قىلىپ يۈرگەن ئادەملەر بولسا كېرەك دەپ ئويلاپتىكەنمەن، كېيىن سەپسېلىپ قاراپ، كۆزۈمگىمۇ ئىشەنمەي كەتتىم — دۈيشەن بىلەن ياقىسىغا قىزىل تاقىغان ئىككى ساقچى توپ-توغرا بىز تەرەپكە كەلمەكتە ئىدى.

ئورنۇمدىن تۇراي دىسەم ھالىم يوق، ۋاقىراي دىسەم ئاۋازىم... شۇنداق سۆيۈنۈپ كەتتىمكى، خەيرىيەت، مۇئەللىمىم تىرىك ئىكەن!

لېكىن، ئۇھ! يۈرىگىم جاراھەتلەنگەن، نامۇسىم پەيىمال قىلىنغان... جېنىم ھەلقۇمىمغا كېلىپ تىقىلىپ قالغاندەك، قۇلىقىم پۈتۈپ، ئەزايى بەدىنىم بوشىشىپ كەتتى...

يۈز-كۆزلىرى بېنىت بىلەن باغلانغان، چەپ قولىنى بويىنىغا ئېسىۋالغان دۈيشەن ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئىشىكنى پۇتى بىلەن بىر تېپىپ، شىددەت بىلەن كىگىز ئۆيگە كىردى-دە، يۈزى قىزىل ئادەمنىڭ ئۈستىدىكى يوتقاننى يۇلۇپ ئېلىپ ئىرغىتىپ تاشلىدى.

— تۇر ئورنۇڭدىن! — دېدى غەزەپ بىلەن.

قىزىل يۈزلۈك ئادەم بېشىنى كۆتىرىپ، كۆزىنى بىر ئۇۋۇلىدى، دۈيشەنگە تاشلانماقچى بولغان ئىدى. ساقچىلارنىڭ ئوقلانغان تاپانچىلىرىنى كۆرۈپ جىم بولۇپ قالدى. دۈيشەن بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ ياقىسىدىن تارتىپ، ئۆزىگە يېقىن كەلتۈرۈپ، كۆزىگە تىكىلىپ قارىدى. غەزەپتىن دۈيشەننىڭ لەۋلىرىنىڭ قېنى قاچقان ئىدى:

— تۇر، ئەبلەخ! قېنى، يۈر، بارىدىغان يېرىڭگە ئېلىپ بارىمىز! — دېدى.

ھېلىقى نەرسە ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئورنىدىن قوزغالدى، لېكىن دۈيشەن يېڭىۋاشتىن ئۇنىڭ يەلكىسىدىن تارتىپ ئۆزىگە قارىتىپ، بوغۇق ئاۋاز بىلەن تووۋلىدى:

— سەن ئۇنى كېيادەك ئاياق-ئاستى قىلدىڭ، رەسۋايى ئالەم قىلدىڭ، دەپ خىيال قىلغاندۇرسەن؟ بىلىپ قوي، لەنىتى، سېنىڭ زامانىڭ ئۆتۈپ كەتكەن، ھازىر زامان بىزنىڭكى، سېنىڭ كۈنۈڭ تۈگەيدۇ ئەمدى!...

قىزىل يۈزلۈك ئادەم ئۆتۈكىنى كىيدى، دۈيشەنلەر ئۇنىڭ ئىككى

قولنى ئارقىسىغا قىلىپ باغلاشتى، ساقچىلار ئۇنى ئاتقا ئارتتى، بىرى ئاتنى يېتىلەپ، بىرى ھەيدەپ ئېلىپ مېڭىشتى. مەن دۈيشەنىنىڭ ئېتىغا مىندىم، ئۇ يېنىمدا پىيادە ماڭدى.

بىز يولغا چۈشكەن چاغدا، ئارقىمىزدىن يۈرەك-باغرىمىزنى ئېزىدىغان دەھشەتلىك ۋاقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. قارا خوتۇن ئارقىمىزدىن يۈگۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ئەقلىدىن ئازغاندەك يۈگۈرۈپ ئېرىنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئېرىنىڭ سۆسەر تۇمىقىنى تاش بىلەن ئۇرۇپ چۈشۈردى:

— قېنىمنى سۈمۈرگەن ئىچتىڭ، قانخور! بېشىمغا نىمە كۈنلەرنى سالمىدىڭ جۇۋاينىمەك! مېنىڭ قولۇمدىن ئەمدى ئۆلۈگۈڭ قۇتۇلمىسا، تىرىكىڭ قۇتۇلمايدۇ! — دەپ ۋاقىرىغىنىنى ئاڭلىغىنىمدا، يۈرەك-باغرىم ئېزىلىپ كەتتى.

قىرىق يىلدىن بۇيان ئېغىز ئاچماي، ئېرىنىڭ كۆزىگە تىك قارىيالماي يۈرگەن بۇ بىچارىنىڭ يۈرىكىدە يىغىلىپ قالغان دەرت-ئەلەملەر بۈگۈن ھەممە توغانلارنى بۇزۇپ چىقىپ، سەلدەك يوپۇرۇلۇپ ئاققاندەك بولدى. ئۇنىڭ چىقىرىغان ئاۋازى ئېگىز-ئېگىز يارلارغا ئۇرۇلۇپ جىلغىدا ئەكس سادا پەيدا قىلغاندەك بولدى. گاھ ئۇ تەرەپكە، گاھ بۇ تەرەپكە يۈگۈرۈپ ئۆتۈپ، تېزەك بىلەن بولامدۇ، تاش ياكى چالما بىلەن بولامدۇ، ئىش قىلىپ قولىغا چىققانلىكى نەرسە بىلەن قورقۇپ تۈگۈلۈۋالغان ئېرىنى ئۇراتتى، توختىماي تىللاپ قاغايتتى:

— يۈرگەن يولۇڭدا ئوت-چۆپ ئۈنمىسۇن، ئىلاھىم، ئۆلۈگىڭ كۆمۈلمەي دالىدا قالسۇن، قاغا-قۇزغۇنلار كۆزۈڭنى چوقۇلسۇن. قاراڭنى ئىككىنچى كۆرمەي، ئۆل، ئۆل، ھارام ئۆل ياۋۇز! — ئۇ

www.uyghurkitap.com

بىر مەھەل ئاشۇنداق قاغىغاندىن كېيىن بىردىنلا ئاۋاز چىقارماي، كېيىن يەنە ۋاقىراپ-ۋاقىراپ، شامالدا چۇۋۇلۇپ كەتكەن چاچلىرىدىن قاچقاندەك كۆزى چۇشكەن تەرەپكە يۈگۈرۈپ كەتتى.

شۇ ۋەقە ئۈستىگە يېتىپ كەلگەن خولۇم-خوشنىلىرى ئات چاپتۇرۇپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كېتىشتى.

قاتتىق قارا باسقاندەك، مىگەم غوڭۇلداپ كەتتى. ئات ئۈستىدە بېشىمنى سىلىپ، غەشلىك ئىچىدە كېتىۋاتىمەن. دۈيشەن ئاتنى يېتىلەپ ئالدىمدا ماڭماقتا. ئۇمۇ بېنت بىلەن باغلانغان بېشىنى سىلىپ، ئۈن-تىنسىز ماڭماقتا.

خېلى ماڭغاندىن كېيىن كاساپەت جىلغا كۆرۈنمەي قالدى. ساقچىلار خېلى ئۇزاپ كەتكەن ئىدى، شۇ چاغدىلا دۈيشەن ئاتنى توختىتىپ، دەرت-ئەلەملىك كۆزى بىلەن بىرىنچى مەرتەم ماڭا تىك قارىدى.

— ئالتۇناي، كەچۈر مېنى، سېنى بۇ كۆلپەتلەردىن ساقلاپ قالالمەدىم، — دېدى. قولۇمدىن تۇتۇپ قاتتىق بىر خۇرسىنىۋالدى. — سەن كەچۈرگىنىڭ بىلەن، ئالتۇناي، مەن ئۆزەمنى مەڭگۈ كەچۈرەلمەيمەن...

مەن ئاتنىڭ يايلىغا ئېگىشكىنىمچە قاتتىق يىغلاپ كەتتىم. ئىچىمنى يىغا بىلەن بوشىتىۋالغىچە، دۈيشەن يېنىمدا ئۈن-تىن چىقارماي چېچىمنى سىلاپ تۇردى.

— قوي، ئالتۇناي، ئۆزەڭنى بىھۇدە قىينىما، — دېدى ئۇ ئاخىر. — گېپىمگە قۇلاق سال، ئالتۇناي، ئۆتكەن كۈنى يېزىغا بارغىنىمدا ئوقۇشۇڭ توغرىسىدا سۆزلىشىپ كەلدىم. شەھەرگە ئەۋەتىپ ئوقۇتىمىز، دېيىشتى. ئاڭلاۋاتامسەن؟ يىراق، ئەمدى كەتتۇق.

ئېدىر ئارىلاپ شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان تىنىق ئۆستەڭ بويىغا كەلگىنىمىزدە، دۈيشەن مېھرىۋانلىق بىلەن ماڭا قاراپ:

— ئاتتىن چۈشۈپ يۇيۇنۇۋالساڭچۇ! — دېدى. كېيىن يانچۇغىدىن بىر توقاچ سوپۇن ئېلىپ ماڭا ئۇزاتتى. — مەن نېرىراق بېرىپ ئاتنى بېقىپ تۇراي، يېشىنىپ سۇغا چۈشۈپ يۇيۇنۇۋال. يۈز بەرگەن ئىشنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇپ قال، مەڭگۈ خىيالىڭغا كەلتۈرمە ئەمدى. سۇغا چۆمۈلۈپ يۇيۇنۇۋالغاندىن كېيىن يېنىكلەپ قالىسەن. ماقۇلمۇ؟

خوپ دېگەندەك بېشىمنى لىڭشىتتىم. دۈيشەن نېرى كېتىپ كۆرۈنمەي قالغان ئىدى، يېشىندىم، ئەندىكىپ-ئەندىكىپ سۇغا چۈشتۈم. ئاق، كۆك، يېشىل، قىزىل تاشلار سۇ تېگىدە ماڭا كۆز تاشلاپ قاراپ تۇرۇشاتتى. كۆپ-كۆك سۇ دولقۇنى توپۇغۇمغا كېلىپ ئۇرۇلۇپ، نېمىلەرنىدۇر دەپ پىچىرلىدى. ئوچۇملاپ سۇ ئېلىپ كۆكرەكلىرىمگە چاچتىم. بەدىنىمدىن مۇزدەك سۇ ئېقىپ چۈشكەنلىكىنى كۆرۈپ شۇنچە كۈندىن بۇيان بىرىنچى قېتىم ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتىم، كۈلكە دېگەن نېمە دېگەن ياخشى-ھە! يەنە بىر دەم ئۇستۇمگە سۇ چاچتىم-دە، بېرىپ سۇنىڭ چوڭقۇر يېرىگە ئۆزەمنى ئاتتىم. سۇ ئېقىمى مېنى ھىلىدىن-ھىلىغا سۇنىڭ تېيىز يېرىگە ئېپكېلىپ قوياتتى، مەن يېڭىۋاشتىن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ھەدەپ ئۆزەمنى قاينام بولۇپ كۆپۈكلىنىپ تۇرغان ئېقىمغا ئاتاتتىم.

— سۇ جان، شۇ كۈنلەرنىڭ ھەممە شالتاق، ئىپلاسلىرىنى يۇيۇپ كەت! مېنى ئۆزەڭدەك پاك-پاكىز قىلغىن! — دەپ شىۋىرلاپ، ئۆزەمچە كۈلىمەنۇ، نېمىگە كۈلۈۋاتقىنىمنى بىلمەيمەن...

ئاھ، نېمە ئۈچۈن ئادەمزات باسقان ئىزلار ئۆمۈر بويى ئۇلار ئۈچۈن قىممەتلىك، ئۇنتۇغۇسىز جايلاردا ئۆچمەي تۇرمايدۇ؟ ئەگەر

مەن دۆيشەن بىلەن تاغدىن كەلگەن ئىزلىرىمىزنى تاپالسام، چوقۇم دۇم يېتىپ تۇرۇپ مۇئەللىمىم باسقان ئىزلارنى سۆيگەن بولاتتىم. بۇ يوللار مەن ئۈچۈن ھەممە يوللاردىن ئەزىز. ماڭا يېڭى ھايات بېغىشلىغان، يېڭى ئۈمىد-ئارزۇلار ھەدىيە قىلغان، يورۇق دۇنياغا چىقارغان شۇ كۈن، شۇ چىغىر يول! شۇ يول خەيرلىك بولسۇن... شۇ كۈندىكى قۇياشقا مىڭ رەھمەت، شۇ كۈندىكى تۇپراققا ئاپىرىن...

ئىككى كۈندىن كېيىن مېنى دۆيشەن ۋوكزالغا ئېلىپ كەلدى.

شۇ ۋەقە يۈز بەرگەندىن كېيىن ئايلىدا قىلىشقا كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. يېڭى يەردە يېڭىچە تۇرمۇش كەچۈرۈشۈم كېرەك ئىدى. بۇ قارارىم ئايلىدىكىلەرگىمۇ ياقتى. سايقال بۇۋى بىلەن قارتاقباي ئاتام مېنى ئۇزىتىپ كەلدى. ئۇلار كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ، يولۇمغا ئاتىغان تۇگۈن، خالتىلىرىنى كۆتىرىپ، بالىلاردەك چاپقۇلاپ يۈرۈشەتتى. مېنىڭ بىلەن خوشلىشىشقا باشقا خوشنىلىرىمىزمۇ، ھەتتا جىدەلخور ساتىمقۇلمۇ يېتىپ كېلىشتى.

— خەير ئەمدى، بالام، خۇدا سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن، — دېدى ئۇ، — پېشانەڭ يورۇق بولسۇن. قورقما، دېدىل بول. دۆيشەننىڭ تەلىمى بويىچە ياشساڭ... بەرىكە تاپىسەن.

مەكتۈپىمىزدىكى بالىلار بىرىنچىكا ھارۋىنىڭ ئارقىسىدىن خېلى يەرگىچە يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ، ئۇزاققىچە قول سىلكىپ خەيرلىشىپ تۇرۇشتى...

مېنى بىرىنچىچە يېتىم بالىغا قوشۇپ تاشكەنتكە — دارىلىتامغا ئەۋەتىشتى. ۋوكزالدا بىزنى كالتا خۇرۇم چاپان كىيگەن بىر رۇس ئايال كۈتۈۋالدى.

www.uyghurkitap.com

كېيىنكى ۋاقىتلاردا مەن جىلغىغا جايلاشقان، تېرەك كۆلەڭگىسى بىلەن قاپلانغان بۇ ۋوكزالدىن بىرنەچچە قېتىم ئۆتتۇم. يۈرىكىمنىڭ يېرىمىنى بىر ئۆمۈر مۇشۇ يەردە قالدۇرۇپ كەتكەن بولسام كېرەك...

ئەتىياز كەچلىرىنىڭ بىرى ئىدى، گىرىمسەن، ئۆزگىرىشچان ئاسمان پەردىسى ئاستىغا غەمكىن، يىغا ئارىلاشقان بىر خىل ھېسسىيات يوشۇرۇنغان ئىدى، گويا كۆكۈم ۋاقتىمۇ بىزنىڭ جۇدالىق زارىمىزنى چۈشىنىپ تۇرغاندەك قىلاتتى. دۆيشەن ئۆزىنىڭ نەقەدەر پەرىشان بولۇپ تۇرغانلىقىنى بىلىندۇرمەسلىككە تىرىشىسىمۇ، لېكىن مەن ئوخشاش بىر خىل ھېسسىياتتا ئاللىقانداق ئىسسىق بىرنىمىنىڭ بوغۇزىمغا قاپلىشىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلەتتىم. دۆيشەن كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ، قولى بىلەن چاچلىرىمنى، يۈزلىرىمنى ھەتتا كۆيىنەكىمنىڭ ھەر بىر تۈگمىسىنى دىگۈدەك سىلايتتى.

— سېنى ئۆمۈرۋايەت يېنىمدىن بىر قەدەممۇ ئايرىماسمەن دىگەن ئىدىم، ئالتۇناي، — دىدى ئۇ، — لېكىن ساڭا دەخلى يەتكۈزۈشكە ھەققىم يوق. سەن ئوقۇشۇڭ كېرەك - تە. ئۆزەمنىڭ سەۋىيەمۇ ناھايىتى تۆۋەن. بارغىن، شۇنداق قىلغىنىڭ دۇرۇس... ئېھتىمال سەن ھەقىقى ئوقۇتقۇچى بولۇپ يېتىشەرسەن، ئۇ چاغدا، بىزنىڭ مەكتىۋىمىزنى ئەسلىگەن ۋاقىتلىرىڭدا راسا كۈلەرسەن تېخى... ماقۇل، تىلىگىڭگە يەتكەيسەن...

شۇ ئارىدا جىلغىنى ياڭرىتىپ پاراۋوزنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، پويىز چىراقلىرىمۇ كۆرۈنۈپ قالدى. ۋوكزالدىكى ئادەملەر يۈكلىرىنى كۆتىرىپ قىمىرلاپ قېلىشتى.

— ئەنە، ئەمدى سەن مېڭىپ كېتىسەن! — دىدى دۆيشەن قولۇمنى مەھكەم قىسىپ تىترىگەن ئاۋاز بىلەن، — بەختلىك بول،

ئالتۇناي! ئەڭ مۇھىمى ئۇقۇش پەيدا بول، ئۇقۇش...

بىرەر جاۋاپقىمۇ تىلىم بارمىدى، كۆز ياشلىرىم مېنى بوغۇپ قويغان ئىدى.

— يىغلىما ئالتۇناي، — دېدى دۈيشەن كۆز ياشلىرىمنى سۈرتۈپ بىردىنلا، — ئىككىمىز تىككەن بىر جۈپ تېرەكنى ياخشى چوڭ قىلىمەن. ئامان بولساڭ، چوڭ ئادەم بولۇپ كەلگەن چېغىڭدا، بوي تارتىپ چىرايلىق بولۇپ كەتكىنىنى كۆرسەن تېخى.

شۇ پەيتتە پويىزمۇ يېتىپ كەلدى، شاراق-شۇرۇق قىلىپ ۋاگونلار بىر بىرىگە ئۇرۇلۇپ ئاستا توختىدى.

— خەير ئەمدى، خوشلىشايلى! — دېدى دۈيشەن مېنى قۇچاقلاپ چېكىلىرىمدىن قاتتىق سۆيۈپ. — ئامان-ئېسەن بول، ئاق يول بولسۇن ساڭا، خەير، قەدىرلىكىم... ھېچنىمىدىن قورقما، دادىل بول!

مەن بىر سەكرەپ پويىز پەلەمپىيىدىن چىقتىم-دە، ئارقامغا بۇرۇلۇپ قارىدىم. سۇنغان قولىنى بويىنىغا ئېسىۋالغان دۈيشەننىڭ بىلىنمەس كۆز يېشى ئارىلاش ماڭا تەلمۈرۈپ قاراپ قالغىنى ھېچ كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ. كېيىن ماڭا قاراپ تەلپۈنگەن ئىدى، شۇ چاغدا پويىز ئورنىدىن قوزغىلىپ مېڭىپ كەتتى.

— خەير، ئالتۇناي! خەير، چىراغىم! — دەپ توۋلىدى ئۇ.

— خەير، مۇئەللىم، خەير، ئەزىز ئۇستازىم!

دۈيشەن ۋاگون بىلەن يانمۇ-يان يۈگۈرۈپ كېلىۋەردى، كېيىن ئارقىدا قالدى، بىر ۋاقىت ئۆزىنى يەنە شىددەت بىلەن ئالغا تاشلاپ:

— ئالتۇ-نا-ي! — دەپ توۋلىۋەتتى.

ئۇ ماڭا مۇھىم بىر گەپنى ئېيتالماي قالغىنىغا ئۆكۈنۈپ قالغاندەك ۋاقىربىدى، كېيىن ۋاقتى ئۆتكەنلىكىنى ھىس قىلغاندەك توختىدى... يۈرىگىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇر يېرىدىن چىققان بۇ ئاۋاز ھازىرغىچە قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ...

پويىز تونېلدىن چىقىپ، تۈز يولغا چۈشتى ـ دە، تېزلەپ، مېنى قازاقىستان قىر ـ داللىرىدىن يېڭى ھاياتقا قاراپ ئېلىپ كەتتى...

خەير، مۇئەللىمىم؛ خەير، بىرىنچى مەكتىۋىم؛ خەير، باللىق چاغلىرىم؛ خەير، يەر ئاستىدا كۆزى ئېچىلماي قالغان تىنىق بۇلاقتا ئوخشاش پىنھان ساپ مۇھەببىتىم...

ھە، دۇيشەن ئارزۇ قىلىپ بىزلەرگە تەسۋىرلەپ بەرگەن چوڭ شەھەردە، دەرىزىلىرى چوڭ ـ چوڭ مەكتەپلەردە ئوقۇدۇم. ئىشچى ـ دىخان تېز پۈتتۈرۈش ئوتتۇرا مەكتىۋىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن مېنى موسكۋاغا ــ داشۆگە ئەۋەتتى.

ئەنە شۇ ئۇزاق ئوقۇش يىللىرىدا كۆپلىگەن جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە يولۇقتۇم، نۇرغۇن قېتىم ئۈمىتسىزلىككە چۈشتۈم، چوڭقۇر پەننى بىلىملەرنى ھەقىقەتەن ئىگەللىيەلمەيدىكەنمەن دىگەن ھىسسىياتلارغىمۇ كەلدىم، لېكىن ھەر قېتىم ئەڭ قىيىن دەقىقىلەردە، ئۆزەمنىڭ بىرىنچى مۇئەللىمىگە بەرگەن ۋەدەمنى ئەستە تۇتتۇم، ئۆزەمنىڭ ئارقىغا قايتىشىغا يول قويمىدىم. كىشىلەر بىر ئوقۇپلا مىڭىسىگە قۇيۇۋالغان نەرسىلەرنى مەن غايەت زور مۇشەققەتلەرنى يېڭىپ ئاندىن چۈشىنىۋالاتتىم. نىمىشقا دىگەندە، ماڭا ھەممە دەرسلەرنى باشتىن باشلاشقا توغرا كەلدى.

ئىشچى ـ دىخان تېز پۈتتۈرۈش ئوتتۇرا مەكتىۋىدە ئوقۇپ يۈرگەن ۋاقتىمدا، مۇئەللىمىگە خەت يېزىپ، ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار

قىلىپ، سىزنى كۈتىمەن، دىگەن ئىدىم. ئۇنىڭدىن ماڭا خەت كەلمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئوتتۇرىمىزدىكى ئالاقە ئۈزۈلۈپ قالدى. ئۇ ئوقۇشۇمغا دەخلى قىلماسلىق ئۈچۈن، مەندىنمۇ، ئۆز ھالاۋىتىدىنمۇ ۋازكەچكەندەك قىلاتتى. بەلكىم، بۇ قىلغان ئىشى توغرىدۇر... ئېھتىمال، باشقا سەۋەبى باردۇر؟ شۇ چاغدا قانچىلىك قان يۇتمىدىم، بېشىمغا نى-نى خىياللار كەلمىدى دەيسىز...

بىرىنچى دىسسېرتاتسىيەمنى موسكۋادا ياقلىدىم. مېنىڭ ئۈچۈن بۇ زور غەلىبە ئىدى. ئەنە شۇ يىللىرى ئۆزەم ئوقۇشۇمنىڭ ھەلەكچىلىكىدە ئائىلىغا بېرىشنىڭ ھېچ ئىلاجىنى قىلالمىدىم. شۇ ئارىلىقتا ئۇرۇش باشلىنىپ قالدى. شۇ يىلى كەچ كۈزدە، بىز موسكۋادىن فرۇنزېغا تارقاقلاشتۇرۇلدۇق، مەن مۇئەللىمىم مېنىڭ بىلەن خوشلاشقان ئاشۇ ۋوگزالدا پويىزدىن چۈشتۇم. تەلىيىمگە دەرھال بىزنىڭ ئايىل ئارقىلىق دۆلەت دىخانچىلىق مەيدانىغا بارىدىغان بىر ھارۋىغىمۇ ئۇچراپ قالدىم.

ئاھ، ئەزىز يۇرتۇم، سېنى ئېغىر ئۇرۇش يىللىرىدا يوقلاشقا توغرا كېلىپ قالدى! يۇرتۇمنىڭ ئاۋاتلىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ يايراپ كەتتىم. يېڭى-يېڭى مەھەللىلەر پەيدا بوپتۇ، يېڭى-يېڭى كوچىلار سېلىنىپتۇ، يېڭى كۆۋرۈكلەر بىنا بوپتۇ... لېكىن ئۇرۇش دىلنى غەش قىلىپ تۇرۇپتۇ-دە.

ئائىلىغا يېقىنلاشقانسېرى يۈرىكىم قىنىغا پاتماي تىپىرلاپ كەتتى.

يىراقتىنلا يېڭى-يېڭى ناتونۇش كوچىلار، ئۆي ۋە باغلارغا كۆز تاشلاپ كەلمەكتىمەن، كېيىن بىزنىڭ مەكتەپ جايلاشقان دۆڭگە كۆزۈم چۈشتى-دە، يۈرىكىم "قات" قىلىپ كەتتى — دۆڭدە يوغان ئىككى تېرەك يانمۇ-يان قەد كۆتىرىپ، شامالدا چايقىلىپ

تۇرۇپتۇ. مەن ئۆمۈر بويى "مۇئەللىم" دەپ ئاتاپ كەلگەن ئاشۇ كىشىنىڭ ئىسمىنى بىرىنچى قېتىم تىلغا ئالدىم:

— دۈيشەن! — دەپ شىۋىرلاپ قويدۇم. — دۈيشەن، قىلغان ھەممە ياخشىلىقلىرىڭغا رەھمەت! سەن ئۇنۇتۇلماپسەن، دىمەك، ئويلاپ يۈرۈپسەن... ئاپىرىن سەندەك ساداقەتلىك زاتقا! بۇ تېرەكلەر ساڭا نەقەدەر ئوخشايدۇ-ھە!...

ھارۋىكەش بالا كۆز ياشلىرىمنى كۆرۈپ:

— نىمە بولدى سىزگە ھەدە؟ — دەپ سورىدى.

— ھە، ھىچ نىمە! بۇ كولخوزدا بىرەر كىشىنى تونۇمسەن؟

— تونۇمامدىغان! ھەممىسى ئۆز ئادەملىرىمىز.

— دۈيشەننى بىلەمسەن، مۇئەللىم بار ئىدىغۇ!

— دۈيشەن دەمسىز؟ ئۇ ئارمىيىگە كەتكەنىغۇ. ئۆزەم ئۇنى مۇشۇ ھارۋىدا ھەربى كومىتېتقا ئېپبېرىپ قويغان ئىدىم.

ئايىلغا بۇرۇلۇش ۋاقتىدا بالىدىن ھارۋىنى توختات، دەپ ئىلتىماس قىلدىم، ھارۋىدىن چۈشتۈم. يەرگە چۈشۈپ ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. شۇ ئېغىر كۈنلەردە تونۇش ئىزدەپ، مېنى تونۇمىسلەر، مەن پالانچى بولىمەن، دەپ ئۆيمۇ-ئۆي يۈرۈشنى ئۆزەمگە ئەپ كۆرمىدىم. دۈيشەن بولسا ئارمىيىدە ئىكەن. بۇنىڭدىن باشقا ئىللا-بىللا يەڭگەم بىلەن تاغام بار يەرگە بارماسمەن، دەپ قەسەم ئىچكەن ئىدىم. ئەلۋەتتە، كىشىلەرنىڭ نۇرغۇن گۇناسىنى كەچۈرۈش مۇمكىن، لېكىن ئۇلارنىڭكىدەك ياۋۇزلۇقنى ھىچقانداق ئىنسان كەچۈرمەس، دەپ ئويلايمەن. شۇ سەۋەپتىن، ئايىلغا كىرىدىغان يولدىن چەتلەپ، دۆڭدىكى تېرەككە قاراپ كەتتىم.

ئېخ، تېرەكلەر، تېرەكلەر! سىلەرنىڭ كۆپ-كۆك يۇمران

كۆچەت چېغىڭلاردىن ھازىرغىچە قانچىلىك سۇ ئېقىپ ئۆتتى-ھە! سىلەرنى تىككەن ۋە پەرۋىش قىلغان كىشىنىڭ خىياللىرى، بىشارەتلىرى قالماي ئەمەلگە ئاشتى. سىلەر نىمىشقا مۇنچىۋالا غەمكىن شىرىقلايسىلەر، بېشىڭلارغا نىمە كۈلپەت چۈشتى؟ يا قىش يېقىنلىشىپ قالدى، ئىزغىرىن شامالار يوپۇرماقلىرىمىزنى تۆكۈۋېتىدىغان بولدى دەپ، شۇنىڭ تەشۋىشىنى قىلىۋاتامسىلەر؟ يا بولمىسا خەلقنىڭ غەم-غۇسسىسى، قايغۇ-ئەلىمى شاخلىرىڭلارنى شىرقىرىتىۋاتامدۇ؟

ھە، تېخى قىشمۇ كېلىدۇ، سوغاقمۇ بولىدۇ، بىۋاش ئىزغىرىن بورانلارمۇ بولىدۇ، لېكىن باھارمۇ كېلىدۇ...

كۈزدىكى يوپۇرماقلارنىڭ شىلدىرلىشىغا دۆڭدە تۇرۇپ ئۇزاق ۋاقىت قۇلاق سالدىم. تېرەكلەرنىڭ يېنىدىن ئۆتكەن ئېرىقلارنى كىمدۇر يېقىندا تازىلاپ قويۇپتۇ: يەردە ئاياق، كەتمەن ئىزلىرى ناھايىتى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ. ئېرىقتا لىقمۇ-لىق تىنىق سۇ، چۈشكەن ساپ-سېرىق يوپۇرماقلار سۇ يۈزىدە قالقىپ يۈرۈپتۇ.

دۆڭدىن مەكتەپنىڭ سىرلانغان تۇنۇكە ئۆگزىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ئىلگىرىكى مەكتىۋىمىزدىن نامۇ-نىشانمۇ قالماپتۇ.

دۆڭدىن چۈشۈپ، يولدا ئۇچراتقان بىرىنچى ھارۋىغا چۈشۈپ ۋوگزالغا قايتتىم.

ئۇرۇش تۈگەپ، غەلىبە كۈنلىرىمۇ يېتىپ كەلدى. خەلق ئازاپ-ئوقۇبەتتىن قۇتۇلۇپ، شېرىن-شېكەر كۈنلەرگە يېتىشتى: باللار دادىلىرىنىڭ ھەربى سومكىسىنى ئېسىپ مەكتەپكە بېرىشاتتى؛ ئەرلەر قايتىپ كېلىپ يېڭىۋاشتىن ئەمگەككە قاتناشتى؛ تۇل قالغان خوتۇنلار

يىغلا ـ يىغلا ئۆزلىرىنىڭ تۇللۇق تەقدىرىگە تەن بېرىشتى؛ ئۇرۇق ـ تۇقفان، ئاكا ـ ئۇكىلىرىنى، ئەرلىرىنى ئۇمىت بىلەن زارىقىپ كۈتكەنلەرمۇ كۆپ بولدى. ئاخىر، ھەممەيلەن بىردەك قايتالمايتتى ـ دە.

مەنمۇ دۇيشەننىڭ نە ھالدا ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي داغدا يۈردۇم. بىزنىڭ ئايىلدىن شەھەرگە كېلىپ ـ كېتىپ يۈرگەنلەر، دۇيشەن دېرەكسىز يوقاپ كەتتى، ئايىل سوۋېتىگە شۇنداق ئۇقتۇرۇش كېپتۇ ئىمىش، دېيىشتى.

— كىم بىلسۇن، بەلكىم قۇربان بولغاندۇر. — دەپ پىچىرلىشاتتى ئۇلار، — دېرەكسىز يوقاپ كەتكىنىگىمۇ خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى ـ دە.

"بۇنداقتىزە مۇئەللىمىم قايتىپ كەلمەيدىكەن ـ دە، — دەپ ئويلايتتىم بەزىدە مەن. — مۇشۇ ۋوگزالدا ئۇنتۇماس بولۇپ خەيرلەشكىنىمىزدىن بۇيان دىدار كۆرۈشۈش نېسىپ بولمىدى ـ دە..."

ئۆتمۈشۈمنى دائىم ئەسلەپ يۈرۈپتىمەنۇ، قەلبىمدە شۇنچىۋالا ئازاپ ـ ئوقۇبەتلەرنىڭ يىغىلىپ قالغانلىقىنى ئويلاپ باقماپتىمەن.

قىرىق ئالتىنچى يىلى كەچ كۈزدە تومىسكى داشۆسىگە لېكسىيە ئوقۇشقا ماڭدىم. سىبىرىيىگە بىرىنچى مەرتەم قەدەم قويۇشۇم ئىدى. مۇشۇ قىش ئالدى ۋاقىتلىرىدا سىبىرىيە قاتتىق سوغاق ۋە سۈرلۈك ئىدى. قەدىمىي ئورمان خۇددى قاپ ـ قارا تامدەك دەرىزىدىن ئۆتۈپ تۇراتتى. ئورمان ئارىلىغىدىكى بوش يەرلەردە مورىسىدىن ئاق تۈتۈن پۈرقىراپ چىقىپ تۇرغان، تاللىرى قارا قىشلاقلار كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. مۇز قاتقان دالىلارغا بىرىنچى قار چۈشكەنۇ، ھاۋادا قاغىلار توپ ـ توپ بولۇپ قاقىلداپ پەرۋاز قىلىپ يۈرۈپتۇ. ئاسماننىڭ قاپىغى تۈرۈلگەن.

www.uyghurkitap.com

پويىزدا ۋاقتىم چاغ كېتىپ بارىمەن. ۋاگونىمىزدىكى ھەمراھلاردىن بىرى — ئۇرۇش مەيدانىدىن كەلگەن قولتۇق تاياقلىق مېيىپ يىگىت ھەربى تۇرمۇشتىن قىزىق-قىزىق ۋەقەلەر ۋە لەتىپىلەرنى ئېيتىپ كۈلدۈرگىنى كۈلدۈرگەن. ئاجايىپ-غارايىپ گەپلەرگە شۇنداق ئۇستىكى، ئۇنىڭ ساددا لەتىپىلىرى ۋە زەرەرسىز چاخچاقلىرىدىن مەن دائىم چىن ھەقىقەتنى ھىس قىلاتتىم. ۋاگوندىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشتى. نوۋوسىبىرىسكىدىن ئۆتكىنىمىزدە پويىزىمىز بىر بېكەتتە بىر مىنۇت تۇرۇپ قالدى. مەن دەرىزە يېنىدا ھىلىقى يىگىتنىڭ شوخلۇقىغا قاراپ كۈلۈپ تۇرغان ئىدىم.

پويىز ئاستا قوزغىلىپ، بارا-بارا تېزلەشتى: بېكەتتىكى يالغۇز ئۆي دەرىزە ئالدىدىن شارتلا قىلىپ ئۆتۈپ كەتكەندەك بولدى. پويىز ئاچالغا چۈشكەن چاغدا، دەرىزىدىن شارتلا قىلىپ ئارقامغا داجىدىمۇ، يېڭىۋاشتىن يەنە دەرىزىگە ئۆزەمنى ئاتتىم. ئۇنى، دۈيشەننى كۆرۈپ قالدىم! ئۇ بوتكا يېنىدا قولىدا بايراق تۇتۇپ تۇراتتى.

— توختىتىڭلار! — دەپ پۈتۈن ۋاگوننى ياڭرىتىپ ۋاقىرىدىمۇ، نىمە قىلىشىمنى بىلمەي، ئۆزەمنى ۋاگون ئىشىگى تەرەپكە ئاتتىم. دەل شۇ چاغدا، جىددى توختىتىش تۇتقىسىغا كۆزۈم چۈشتى-دە، شارتىندە تارتتىم.

ۋاگونلار بىر-بىرىگە ئۇرۇلۇپ، پويىز بىردىنلا تورمۇزلاندى، يەنە شۇنداق شىددەت بىلەن ئارقىسىغا يېنىۋىدى، يۈك-تاق جازىسىدىكى نەرسىلەر گۈلدۈر-غالاپ قىلىپ دوملاپ چۈشتى، ئىدىش-تاۋاقلار تاراقشىپ يەرلەرگە چۈشتى، باللار بىلەن خوتۇن كىشىنىڭ يىغىسى ئاڭلاندى. كىمدۇر ۋەھىمىدىن ئاۋازى بوغۇلۇپ:

— پويىز ئادەمنى بېسىپ كېتىپتۇ! — دەپ ۋاقىرىۋەتتى.

مەن بوسۇغىغا كېلىپ قالغان ئىدىم، مەن پويىز ئاستىدىكى يەرگە قارىماستىن سەكرىدىم-دە، مىڭ گەزلىك ھاڭغا چۈشۈپ كەتكەندەك بولدۇم. ئارقىدىنلا مەن يەنە ھېچنىمىگە قارىماي، ھېچنىمنى ئۇقماي ئاچالچىنىڭ ھوجرىسىغا قاراپ يۈگۈردۈم — دۆيشەنگە قاراپ يۈگۈردۈم. ئارقامدىن پويىز خادىمىنىڭ پۈشتىكى ئاڭلاندى، يولۇچىلار ۋاگوندىن ئارقا-ئارقىدىن سەكرەپ چۈشۈپ مېنى قوغلاپ كەلمەكتە ئىدى.

مەن پويىزنى ياقىلاپ دەم ئالماي يۈگۈرەتتىم، دۆيشەنمۇ ماڭا قاراپ يۈگۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى.

— دۆيشەن، مۇئەللىم، — دەپ تووۋلىغان پېتىم ئۇنىڭغا ئۆزەمنى ئاتتىم.

ئاچالچى چۆچۈپ توختاپ، ھەيران بولغان ھالدا كۆزۈمگە تىكىلىپ قارايتتى. دۆيشەننىڭ ئۆزى، يۈز-كۆزلىرى قۇيۇپ قويغاندەك شۇ، ئىلگىرى بۇرۇت قويۇپ يۈرۈش ئادىتى يوق ئىدى، ئۆزىمۇ سەل قېرىپ قېپتۇ.

— سىزگە نىمە بولدى، سىڭلىم، نىمە گەپ؟ — دەپ مېھرىۋانلىق بىلەن سورىدى ئۇ قازاق تىلىدا. — يېڭىلىشقاندەك قىلىسىز. ئاچالچى جانگازىن بولىمەن، ئىسمىم بېينوۋ.

— بېينوۋ؟

ئەلەم، ئازاپ ۋە ئىزا سەۋىۋىدىن ئۈنلۈك ۋاقىراپ تاشلىماي، ئاغزىمنى يۇمۇۋالدىم. مەن نىمە قىلىپ قويدۇم؟ يۈزۈمنى قولۇم بىلەن يېپىپ، بېشىمنى تۆۋەن قىلدىم. بۇ كۈنگە قالغاندىن كۆرە يەر يۇتسا بولماسمىدى مېنى؟ ئاچالچىدىن ئۆزرە، يولۇچىلاردىن

كەچۈرۈم سورىشىم كېرەك ئىدى، مەن بولسام خۇددى بۇتتەك قېتىپ تۇرۇپ قېپتىمەن. يۈگۈرۈپ كەلگەن يولۇچىلارمۇ نېمە سەۋەب-تىندۇر جىم تۇرۇشاتتى. مەن ئەيىپلەشنى ۋە تىللاشنى كۈتەتتىم، لېكىن كۆپچىلىك بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. مۇشۇ قورقۇنچلۇق جىمجىتلىق ئىچىدە بىر ئايالنىڭ خىتىلداپ گەپ قىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى:

— بىچارىنىڭ كۆزىگە ئېرى يا ئۇكىسىغا ئوخشاش كۆرۈنگەن-دە.

ئادەملەرگە جان كىردى.

— راست، بۇنداق ئىشلار بولىدۇ، — دېدى بىرەيلەن پەس ئاۋازدا.

— نېمە ئىشلار بولمىدى دېيىسلەر، ئۇرۇش مەزگىلىدە بىز كۆرمىگەن نېمە كۈنلەر قالدى؟ — دېدى ئۇنى پۈتۈپ قالغان بىر ئايال جاۋاۋەن.

ئاچالچى قوللىرىمنى يۈزۈمدىن ئالدى:

— قېنى يۈرۈڭ، ۋاگونىڭىزغا ئېپپىرىپ قوياي، سوغاقتا قالدىڭىز، — دېدى. شۇنداق دەپ قولتۇقلىۋالدى، يەنە بىر ئەپتىسەرمۇ كېلىپ ئىككىنچى تەرىپىمدىن قولتۇقلىدى.

— يۈرۈڭ، قىز، ھېچقىسى يوق، خاپا بولماڭ، — دېدى.

ئادەملەر يول بېرىشتى، مېنى خۇددى دەپىنە مۇراسىمىدىكىدەك ئىككى تەرىپىمدىن قولتۇقلاپ مېڭىشتى. بىز ئاستا قەدەم تاشلاپ ئالدىدا ماڭدۇق، قالغانلار ئارقىمىزدىن كېلىشەتتى. ئۇ ياق-بۇ ياقتىن يۈگۈرۈپ كېلىشۋاتقان يولۇچىلارمۇ بىزگە قوشۇلۇپ كېلىشەتتى. كىمدۇر بىرى تېۋىت شالىنى ئۈستۈمگە ئارتىپ قويدى. ھىلىقى قولتۇق تاياقلىق ھەمرايىمىز يېنىمىزدا ماڭماقتا. ئۇ سەل ئالدىغا ئۆتۈپ

يۈزۈمگە بىر قارىۋالدى. بۇ خۇش چاخچاق، گەپچى، مېھرىۋان ۋە باتۇر يىگىت نېمە ئۈچۈندۇر بۇ چاغدا تۇمغىنى ئېلىپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، خۇددى يىغلامسىرىغاندەك كېتىپ باراتتى. مەنمۇ يىغلاپ ماڭماقتىمەن. پويىزنى ياقىلاپ سوكۇتتە ماڭماقتىمىز، تېلېگراف سىملىرىنىڭ ھۇشتەك چېلىشلىرى قۇلىقىمغا خۇددى ماتەم مۇزىكىسىدەك ئاڭلىناتتى. "يوق، ئەمدى ئۇنى كۆرۈش ماڭا نېسىپ بولمايدۇ".

پويىز باشلىغى ۋاگون يېنىدا بىزنى توسىۋالدى. ئۇ بىگىز قولىنى شىلتاپ، سوتقا تارتىش، جەرىمانە قويۇش ھەققىدە ۋاقىراپ سۆزلەمەكتە ئىدى. لېكىن مەن ئۇنىڭ گەپلىرىگە جاۋاپمۇ بەرمىدىم. مېنىڭ ئۈچۈن ھەممىسى بەرىبىر ئىدى. ئۇ خاتىرىنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ، قول قويدۇرۇۋالماقچى بولدى. مېنىڭدە قەلەم تۇتقۇدەكمۇ مادار يوق ئىدى.

شۇ پەيتتە، ھېلىقى ھەمرايىمىز ئۇنىڭ قولىدىن خاتىرىنى يۇلۇپ ئېلىپ، قولتۇق تايىقىغا تايىنىپ ئۇنىڭ ئالدىغا قىستاپ بېرىپ يۈزىگە قاراپ ۋاقىرىدى:

— تېچ قويساڭچۇ ئۇنى! مانا مەن قول قويىمەن، تۇتقىنى تارتقان مانا مەن، ئۆزەم جاۋاپكار!...

كېچىككەن پويىز سىبىرىيە داللىرىنى بويلاپ، رۇس چېگرىلىرىنى بويلاپ غۇيۇلداپ بارماقتا. ھەمرىيىم تۈن قاراڭغۇسىدا گىتارنى مۇڭلاتماقتا. مەن بولسام كۆڭلۈمدە رۇس تۇل خوتۇنلىرىنىڭ مۇڭلۇق ناخشىلىرىغا ئوخشاش بۇرۇنقى ئۇرۇش جاراھەتلىرىنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازىنى ئۆزەم بىلەن بىللە ئېلىپ ماڭماقتىمەن.

يىللار ئاققان سۇدەك ئۆتمەكتە. ئۆتكەن ئىشلار قايتمايدۇ.

كەلگۈسىدىكى چوڭ-كىچىك ئىشلار خەقنى ئۈزلۈكسىز تۈردە چىللى-ماقتا. يېشىم بىر يەرگە بېرىپ قالغاندا ئەرگە چىقتىم. ياخشى ئادەمگە ئۇچراپتىمەن. ئۆي تۈتتۇق، باللىق بولدۇق، ناھايىتى ئىناق ئۆتىمىز. ھازىر مەن پەلسەپە دوكتۇرىمەن، پات-پات كوماندىروپكىغا چىقىپ تۇرىمەن. ناھايىتى كۆپ مەملىكەتلەردە بولدۇم...پەقەت بىزنىڭ ئايىلغا قايتا كېلىپ باقمىدىم. بۇنىڭ ئۆزىگە يارىشا ئانچە-مۇنچە سەۋەپلىرى بار ئىدى، ئەلۋەتتە، لېكىن ئۆزەمنى ئاپپاق قىلىپ كۆرسىتىش نىيىتىم يوق. ئۇرۇق-تۇققان، يۇرتداشلىرىم بىلەن بولغان باردى-كەلدىنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى ياخشى ئەمەس، بۇنىڭدا ئۆزەمنى گۇناكار دەپ ھىساپلايمەن. لېكىن، پىشانەمگە پۈتۈلگىنى شۇ ئوخشايدۇ. مەن ئۆتمۈشنى ئۇنتۇپ قالغىنىم يوق، ياق، ئۇنتۇپ قالمايمەن، پەقەت ئۇنىڭدىن قانداقتۇر يىراقلىشىپ قالدىم، خالاس.

تاغلاردا شۇنداق بۇلاقلار بولىدۇكى، يېڭى يول ئېچىلسا، بۇ بۇلاقلارغا ئېپپارىدىغان چىغىر يوللار ئەستىن چىقىپ كېتىدۇ، ئۇس-سىغاندا يولدىن بۇرۇلۇپ بارىدىغان يولۇچىلار بارغانسېرى ئازىيىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ بۇلاقلارنى يالپۇز ياكى لويلا بېسىپ كېتىدۇ. كېيىن بارا-بارا يولۇچىلارنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەيمۇ قالىدۇ. ئوت-ئاتەش ئىسسىق كۈنلەردە ئاندا-ساندا بىرەر ئادەمنىڭ ئېسىگە كېلىپ، ئۇسسۇلۇق تەشناسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن يولدىن بۇرۇلۇپ بۇلاق بېشىغا بارسا بارار. يولۇچى كېلىدۇ-دە، ئوت بېسىپ كەتكەن بۇلاق-نى ئىزدەپ تاپىدۇ. گىيالارنى ئاۋايلاپ ئاچىدۇ-دە، ھەيران قېلىپ "ئاھ!" دەپ تاشلايدۇ: ئاللىقاچانلاردىن بۇيان ھېچكىم لايلاتمىغان مۇزدەك بۇلاق سۈيىنىڭ تىنىقلىغى ۋە چوڭقۇرلۇغىنى كۆرۈپ ھەيى-

ران قالدۇ، بۇلاقتا ئۇ ئۆزىنىمۇ، قۇياشنىمۇ، ئاسمانىنىمۇ، تاغ-تاشلارنىمۇ كۆرىدۇ...كۆرىدۇ-دە، شۇنداق جايلارنى بىلمەسلىك گۇنا، يار-بۇرادەرلەرنىمۇ بۇنىڭدىن خەۋەردار قىلىش كېرەك، دەپ كۆڭلىدىن ئۆتكۇزۇپ قويىدۇ. شۇنداق دەپ ئويلايدۇ-دە، ئىككىنچى مەرتەم بۇ يەرگە كەلگىچە ئۆزىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ قويىدۇ.

بەزىدە هاياتتىمۇ شۇنداق بولىدىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇنىڭ نامى هايات بولسا كېرەك...

بۇنداق بۇلاقلار يېقىندا بىزنىڭ ئائىلىغا بېرىپ كەلگەندىن كېيىن ئېسىمگە چۈشۈپ قالدى.

سىز شۇ چاغدا مېنى نىمە سەۋەپتىن بىردىنىلا كۆركۆرەۋدىن كېتىپ قالدىكىن دەپ هەيران بولغاندۇرسىز؟ هازىر سىزگە ئېيتىپ ئولتۇرغان دەرتلىرىمنى شۇ چاغدا كىشلەرگە ئېيتسام بولماسمىدى؟ ياق، شۇ چاغدا كۆڭلۈم قاتتىق بۇزۇلۇپ، نوموس كۈچى ئۈستۈن كەلدى، ئۆزەمدىن ئۆزەم ئىزا تارتىپ كەتتىم، شۇ سەۋەپتىن دەرهال كېتىپ قالدىم. دۈيشەن بىلەن دىدارلىششقا، كۆزىگە تىك بېقىپ قاراشقا يۈزۈم چىدىمايدىغانلىغى ئۆزەمگە ئايان. ئۆزەمنى بېسىپ، دولقۇنلاۋاتقان يۈرىگىمنى تىنجىتىشىم كېرەك ئىدى، ئوي-پىكىرىمنى تەرتىپكە سېلىپ، ئائىلداشلىرىمغىلا ئەمەس، يەنە باشقا كۆپتىن-كۆپ دوستلىرىمغا ئېيتماقچى بولغان گەپلىرىمنى ئوبدان ئويلاپ، بىر قارارغا كېلىشىم زۆرۈر ئىدى.

ئۆزەمنى گۇناكار هىس قىلغانلىغىمنىڭ يەنە بىر سەۋەۋى، بۇنچىلىك ئىززەت-هۆرمەت ماڭا ئەمەس، باشقا بىر زاتقا مەنسۇپ بولۇشى كېرەك ئىدى، يېڭى مەكتەپتە ئوقۇش باشلاش مۇراسىمىدا مېنى

ئەمەس، باشقا بىر زاتنى تۆرگە چىقىرىش لازىم ئىدى. بۇنىڭغا ھەممىدىن ئاۋال بىرىنچى مۇئەللىمىمىز، بىزنىڭ ئائىلىنىڭ بىرىنچى كومەنستى دۈيشەن بوۋاي مۇناسىپ ئىدى. ھالبۇكى بۇنىڭ ئەكسى بولدى — بىز ھەممىمىز تۆكمە-تۆكمە قىلىپ تولدۇرۇلغان داستىخاندا مېھمان بولۇپ ئولتۇردۇق، بۇ بىباھا ئادەم شۇ ئۇلۇغ بايرام كۈنىمۇ پوچتىچىلىغىنى قويماي، بىر زامانلاردا شۇ مەكتەپتە ئوقۇپ ئادەم بولغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەۋەتكەن تەبرىك تېلېگراممىلىرىنى مەكتەپنىڭ ئېچىلىش ۋاقتىغا يەتكۈزۈش ئالدىراشچىلىقىدا يۈردى.

بۇ بىرەر قېتىم سادىر بولۇپ قالىدىغان ۋەقە ئەمەس. بۇنداق ھادىسىلەرنى مەن كۆپ كۆرگەنمەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۆز-ئۆزەمگە سوئال بېرىمەن: ئاددى كىشىلەرنى لېنىنغا ئوخشاش ئەستايىدىل ئىززەت-ھۆرمەت قىلىش ئادىتىمىزنى، ئەجەبا، قاچان يوقىتىپ قويدۇق؟...خۇداغا شۈكۈر، ھازىر بۇ نەرسىلەر ھەققىدە رىياكارلىق، تىل ياغلىمىلىق قىلماي توپ-توغرىلا گەپ قىلىدىغان بولۇپ قالدۇق. بۇ جەھەتتىمۇ لېنىنغا خېلى يېقىنلاشتۇق، بۇ ناھايىتى ياخشى.

ئۆز زامانىسىدە دۈيشەنىنىڭ قانداق مۇئەللىمچىلىك قىلغانلىقىدىن ياشلار بىخەۋەر. چوڭلارنىڭ تولىسى دۇنيادىن ئۆتتى. دۈيشەنىنىڭ شاگىرتلىرىدىن بىرمۇنچىسى ئۇرۇشتا قەھرىمانلارچە قۇربان بولۇپ كەتتى، ئۇلار ھەقىقى سوۋېت جەڭچىلىرى ئىدى.

مۇئەللىمىم دۈيشەنىنىڭ قىسسىنى ياشلارغا يەتكۈزۈشنى ۋەزىپەم دەپ بىلىمەن. ھەرقانداق كىشى مېنىڭ ئورنۇمدا بولسىمۇ شۇنداق قىلىدۇ، بۇ تۇرغان گەپ. لېكىن، ئەپسۇسكى، ئائىلىدىن ئالاقەم ئۈزۈلۈپ قالغان ئىدى، دۈيشەندىنمۇ خەۋەر ئالالماي، بارا-بارا

ئۇنىڭ سىماسى خاتىرەمدە مۇزېيلاردا ساقلىنىدىغان قىممەتلىك يادىكارلىقتەك بولۇپ قالدى.

مەن يەنىلا بۇ يەرگە مۇئەللىمنى يوقلىغىلى، يالۋۇرۇپ گۇنايىمىنى كەچۈرۈشنى سورىغىلى كېلىمەن.

موسكۋادىن قايتىشىمدا كۆركۆلەۋگە چۈشۈپ ئۆتىمەن، ئۇ يەردىكى يۇرتداشلارغا ھىلىقى مەكتەپكە "دۇيشەن مەكتىۋى" دەپ نام قويۇش تەكلىۋىنى بېرىمەن. بۇ مەكتەپكە ھازىر پوچتىچىلىق قىلىپ يۈرگەن شۇ ئاددى كولخوزچىنىڭ نامىنى قويساق دەيمەن. سىزنىڭمۇ، ئايىلداش دوستۇم، مېنىڭ بۇ تەكلىۋىمنى قۇۋۋەتلىشىڭىزنى ئۈمىت قىلىمەن. ئىلتىماسىمنى يەردە قالدۇرماسسىز.

موسكۋادا ھازىر كېچە سائەت ئىككى. مېھمانخانا بالكونىغا چىقىپ، ئاسماندىكى يۇلتۇزلاردەك پارقىراپ تۇرغان بىپايان موسكۋا چىراقلىرىنى تاماشا قىلىپ، ئايىلغا بارسام، مۇئەللىمم بىلەن كۆرۈشۈپ، ئاپپاق ساقاللىرىغا سۆيسەم، دەپ خىيال سۈرۈپ تۇرۇپتىمەن.

دەرىزىلەرنى كەڭ ئېچىپ قويدۇم، ئۆيگە ئارامبەخش يېڭى ھاۋا ئېقىپ كىردى. يورۇپ كېلىۋاتقان كۆككۈش تاڭ نۇرىدا، باشلاپ قويغان رەسىم لايىھىسىگە سەپسېلىپ قارىدىم. بۇنىداق رەسىملەر كۆپ، بىرنەچچە قېتىم ھەممىسىنى يېڭىدىن باشلىغان ۋاقتىم كۆپ بولغان، لېكىن مۇكەممەل بىر رەسىم ھەققىدە گەپ قىلىشقا تېخى ئەتتىگەن. ئاساسلىق نەرسىنى تېخى تاپالمىدىم....سەھەردىكى جىمجىتلىق ئىچىدە خىيال سۈرۈپ قەدەم تاشلاپ يۈرمەكتىمەن. ھەر قېتىم ئەنە شۇنىداق كەيپىياتتا بولىمەن. ھەر قېتىم رەسىمىم تېخى خىيال پەردىسىدىن چىقمىغان، دەپ ئۆزەمنى قاتتىق

ئىشەندۈرىمەن.

مەيلى قانداق بولمىسۇن، تېخى پۈتمىگەن بۇ رەسىم ئۈستىدە سىلەر بىلەن گەپلىشىش نىيىتىم بار. سىلەر بىلەن مەسلىھەتلەشمەكچىمەن. بۇ رەسىم بىزنىڭ ئائىلىنىڭ بىرىنچى مۇئەللىمى، تۇنجى كوممۇنىست دۈيشەن ئاقساقالغا بېغىشلىنىدۇ، بۇنى ئەلۋەتتە قىياس قىلالايسىلەر.

لېكىن مۇرەككەپ ھايات، مۇقەددەس كۈرەشنى، تۈرلۈك-تۈمەن تەقدىر ۋە ئىنسانلىق ھېسسىياتنى بوياقلار بىلەن ئىپادىلەپ بېرىش قولۇمدىن كېلەرمىكىن، بۇ تەرىپىنى تېخى ئۆزەمچە تەسەۋۋۇر قىلالماي تۇرۇۋاتىمەن. لىپمۇ-لىپ سۇ قۇيۇلغان بۇ چىنىنى داۋالغۇتماي، بىر تامچىسىنىمۇ زايە قىلماي سىز زاماندىشىلىرىمغا يەتكۈزۈشنىڭ چارىسى قانداق بولاركىن؟ نىيىتىمنى سىلەرگە يەتكۈزۈش بىلەن بىللە ئۇنى ھەممىمىزنىڭ ئىجادىيىتىگە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن نىمە قىلسام بولاركىن؟

بۇ رەسىمنى سىزماسلىققا ئىلاجىم يوق، لېكىن شۇنچە ئوي-خىياللار، غەم-ئەندىشىلەر مېنى قاتتىق ئوراپ ئالغان-دە! بەزىدە ئويلاپ ئولتۇرۇپ، بۇ نىيىتىمنى ئىشقا ئاشۇرۇش قولۇمدىن كەلمەس، دىگەن ئۈمىتسىزلىك مېنى يىگىپ كەتكەندەك بولىدۇ. بەزىدە بولسا نەدىنمۇ تەقدىر قولۇمغا رەسسام قەلىمىنى تۇتقۇزدى، دەپ يەنە بىر ئويغا كېلىمەن. قانداق ئازاپ، قانداق نادامەتلىك كۆڭۈلگە قالدىم ئۆزەم! بەزىدە بىلەكلىرىمگە ماغدۇر كىرىپ، ئۆزەمنى تاغنىمۇ تالقان قىلىۋېتىدىغاندەك كۈچلۈك سېزىمەن. شۇنداق چاغلاردا مەن يەنە: ياخشى كۆزەت، ياخشى ئۆگەن، ياخشى تاللا، دەپ ئۆزەمگە غەيرەت بېرىمەن.

دۈيشەن بىلەن ئالتۇنايىنىڭ قوش تېرىگىنى سىزغىن، سەن بۇ قوش تېرەك قىسسىسىنى بىلمىسەڭمۇ، ياشلىغىڭدا ئۇ ساغا بىرمۇنچە هوزۇر بېغىشلىغانغۇ! ئاپتاپتا كۆيۈپ كەتكەن يالىڭاياق بىر ئوغۇل بالىنىڭ رەسىمىنى سىزغىن، ئۇ بالا تېرەككە چىقىپ، شاختا ئولتۇرۇپ، سىرى نامەلۇم ئۇزاق-ئۇزاقلارغا زوق بىلەن نەزەر تاشلاپ تۇرسۇن.

ياكى بىر رەسىم سىزىپ، ئۇنىڭغا "بىرىنچى مۇئەللىم" دەپ نام قوي. بۇنىڭدا دۈيشەن باللارنى كۆتىرىپ سۇدىن ئۆتكۈزۈپ تۇرغان بولسۇنۇ، قىزىل تولكە تۇماق كىيگەن، سېمىز ئويىناقى ئات مىنگەن ئەخمەقلەر ئۇنىڭ يېنىدىن زاڭلىق قىلىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بولسۇن...

ياكى بولمىسا مۇئەللىمنىڭ ئالتۇنايىنى شەھەرگە ئوقۇشقا ئۇزىتىپ تۇرغانلىغىنى سىزغىن. ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا نىمە دەپ ۋاقىرىغانلىغى ئېسىڭدىمۇ؟ شۇ پەيتنى شۇنداق كېلىشتۈرۈپ سىزغىنكى، رەسىمىڭ ئالتۇنايىنىڭ قۇلىغىدىن كەتمىگەن دۈيشەننىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش هەر بىر كىشىنىڭ يۈرىگىدىن ئەكس سادا تاپسۇن.

ئۆزەمگە ئۆزەم شۇنداق دەيمەن. مەن ئۆزەمگە ئۆزەم بىرمۇنچە گەپلەرنى قىلغان، لېكىن ئۇلارنىڭ هەممىسى روياپقا چىقىۋەرمەيدۇ-دە...سىزىدىغان رەسىمنىڭ قانداق چىقىشىغا هازىرمۇ كۆزۈم يەتمەيدۇ، لېكىن بىر نەرسىگە قاتتىق ئىشىنىمەن: مەن ئىزدىنىمەن.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

يەر ئانا

دادا، مەن سېنىڭ قەۋرەڭنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنىمۇ بىلمەيمەن، مۇشۇ ئەسىرىمنى، دادا، تۆرەقۇل ئايتماتوۋ، ساڭا بېغىشلايمەن.

ئانا، سەن بىز تۆتىمىزنى چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشتۇڭ. سېنىڭ ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈشۈڭنى تىلەپ، مۇشۇ ئەسىرىمنى، ئانا، ناغىما ئايتماتوۋا، ساڭا بېغىشلايمەن.

1

ئۇ پاكىز يۇيۇلغان ئاق كۆينەكنى ئۇستىگە تەكشى شىرىلغان شىرىق چاپىنىنى كىيىپ، ئېگىزلىكتىكى يالغۇز ئاياق يولدا ئاستا كەلمەكتە. ئەتراپتا بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى. ياز ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەن، دالىدا كىشلەرنىڭ تاۋۇشىمۇ، ئايىل يوللىرىدا چاڭ توزۇ-تۇپ كېتىۋاتقان ئاپتوموبىللارمۇ، يىراقلاردا ئىشلەۋاتقان كومباينى-لارمۇ كۆرۈنمەيتتى، ئېگىزدا ئوتلاش ئۈچۈن مالمۇ كەلمىگەن ئىدى.

غۇۋا كۆرۈنگەن چوڭ يول تەرەپتە، كۈز دالاسى يىراق-يىراقلارغا سوزۇلغان بولۇپ، چېتىگە كۆز يەتمەيتتى. ئاسماندا كۈلرەڭ بۇلۇتلار ئاستا لەيلىشەتتى. يېنىككىنە كۆتىرىلگەن شامال دالىدا ئاستا ئۆزەتتى، قىباقلارنى ۋە قوراي بېشىنى . دەريا بويىغا قاراپ ئاستاغىنا

ئۇچۇراتتى. ئازراق نەم ئۇتلار ئەتىگەنلىك سوغاق هاۋادا يېقىملىق هىدىنى چاچاتتى. زىرائەتلەر يىغىۋېلىنغاندىن كېيىنكى دالا ئارام ئالماقتا. هاۋا تۇتۇق بولىدىغان چاغلار پات ئارىدا يېتىپ كېلىدۇ، يامغۇر يېغىپ، دالىنى دەسلەپكى قار قاپلايدۇ، قار-شۇرغانلىق كۈنلەر بولىدۇ. بۇ يەر ۋاقتىنچە جىمجىتلىققا چۆمگەن.

ئۇنى خاتىرجەم قويۇڭلار. ئەنە، ئۇ مۇشۇ يەردە توختىسدى، نۇرى كەتكەن كۆزى بىلەن ئەتراپقا سەپسالدى.

— ئامانمۇسەن، خاسىيەتلىك دالام؟ — دىدى ئۇ پەس ئاۋازدا.

— ئامانچىلىق. كەلدىڭمۇ، تولغاناي؟ بۇلتۇرقىدىنمۇ قېرىپ كېتىپسەنغۇ؟ چېچىڭ سۇتتەك ئاق، قولۇڭدا تاياق.

— شۇ، قېرىدىم. ئارىدا يەنە بىر يىل ئۆتۈپ كەتتى. سەندىنمۇ، دالام، يەنە بىر قېتىم هوسۇل ئالدۇقمۇ. بۈگۈن ئەسلىمە ئەسلەيدىغان كۈن.

— بىلىمەن. كېلىدىغانلىقىڭنى بىلىپ تۇرغان ئىدىم، تولغاناي. بىراق، بۇ قېتىم سەن نەۋرەڭنىمۇ باشلاپ كېلىدىغان بولغان ئەمەسمىدىڭ؟

— هە-ئە. بىراق، بۇ دۆرەممۇ يالغۇز كەلدىم.

— دىمەك، سەن ئۇنىڭغا تېخىچە هېچنىمە دىمىگەن ئوخشىمامسەن، تولغاناي؟

— ياق، ئېيتىشقا ئاغزىم بارمىدى.

— بەرىبىر، ئەتىمۇ، كەچمۇ، ئەيتاۋۇر بىر كۈنى ئۇ ئاخىر ئاڭلايدىغۇ، تولغاناي. ئەل ئىچىدە ئاغزى بوش بىر بەندە يوق دەمسەن؟

— بۇغۇ راست. ئەتىمۇ، ئۆگۈنىمۇ، ئاخىر بىر كۈنى ئۇنىڭ

ئاڭلايدىغانلىغى سۆزسىز. ياخشى-يامانىنى چۈشەنگۈدەك بولۇپمۇ قالدى ئۆزى. بىراق ئۇ ماڭا تېخىچە سەبى بالا بولۇپ كۆرۈنىدۇ. قورقىمەن، ئاغزىمدىن چىقىرىشقا قورقىمەن.

— بىراق ئادەم ھەققى ئەھۋالنى بىلىشى كېرەكقۇ، تولغاناي.

— بىلىمەن، بىراق ئۇنىڭغا قانداق ئېيتىمەن؟ چۈنكى مەن بىلىدىغان ئۇ ئىش، قەدىرلىك دالام، سەن بىلىدىغان ئۇ ئىش، ھەممەيلەن بىلىدىغان ئۇ ئىش، پەقەت ئۇنىڭغىلا نامەلۇم. ئەگەر ئۇ بىلسە، نىملەرنى ئويلاپ كېتەر؟ ئۇ بۇ ئىشقا قانداق قارار؟ ئىشنىڭ تېگى-تەكتىگە كۆزى يېتەرمۇ؟ قانداق قىلغان بىلەنمۇ ئۇ تېخى بىر بالىدە. شۇڭا مەن قانداق قىلغاندا بالىنىڭ يۈرىگىنى يارا قىلماي، بەلكى مەڭگۈ تۇرمۇشقا يۈزلىنىدىغان قىلالارمەن، قانداق قىلسام بولار؟ دەپ ئويلايمەن. ئۇھ، ۋەقە بىر-ئىككى ئېغىز گەپ بىلەنلا چۈشەندۈرگىلى بولىدىغان ئاددى ۋەقە بولسا ئىدى، ھكايە-چۆچەك ئېيتقاندەكلا سۆزلەپ ئىشنى تۈگەتتىم. يېقىنىنىڭ بۇياغىـى ئالمادىس ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈپ قالسام قانداق قىلارمەن، دەپ ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم. قىشتا، بىر كۈنى ئاغرىپ يېتىپ قېلىشۇدىم، ئەمدى تۈگەشكەن ئوخشايمەن دەپ قالدىم. مەنغۇ ئۆلۈمدىن قورقمايمەن — ئۆلۈم نۆۋىتى كەلسە، ئۇنىڭغا قارشىلىق كۆرسىتىپمۇ ئولتۇرمايمەن — مەن كۈنۈم توشۇپ، كۆزۈم يۇمۇلسا، ئېيتىدىغان ۋەسىيەتىمنى ئېيتالماي، ئۆزەم بىلەن گۆرگە ئېلىپ كېتىپ قالارمەنمۇ، دەپ ئەندىشە قىلىمەن، ئەلۋەتتە، ئۇمۇ مېنىڭ نىمە ئۈچۈن ھامان ئازاپلىنىپ يۈرىدىغانلىغىمنى بىلمەيدۇ...دۇرۇس، ئۇنىڭ ماڭا ئىچى ئاغرىيدۇ، ھەتتا مەكتەپكە بېرىشتىنمۇ قالدى، يېنىمدىن زادىلا سىلجىمايدۇ، خۇددى ئانىسىنىڭ ئۆزى. "موما! موما! سۇ ئىچەمسەن؟

دورا ئچەمسەن؟ ئۇستۈڭگە يەنە بىر نەرسە يېپىپ قويايمۇ، موما؟“ دەپ سوراپلا تۇردۇ. شۇنداق ھالەتتىمۇ تىلىم بارمىدى، جۇرئەت قىلالمىدىم. بايقۇشۇم، ئىچىدە ھېچ كىرى يوق، ساددا دىل، نارەسىدە گۇدەك تۇرسا، ھېچ نەرسىدىن گۇمان قىلمىسا، ئۇنىڭغا نىمىمۇ دېيەلەيتتىم. ئۇنداق قىلىپمۇ، بۇنداق قىلىپمۇ پىكىرلىرىمنى تارازىغا سېلىپ كۆرەتتىم. قانچىلىك ئويلىماي، بەرىبىر بىر پىكىرگە كېلىپ توختايتتىم: بولغان ۋەقەنى، تۇرمۇشنى بالا توغرا چۈشەنسۇن دەپ، مەن ئۇنىڭغا يالغۇزلا ئۆز تەقدىرىم توغرىسىدا ئەمەس، ئۇنىڭ تەقدىرى ھەققىدىلا ئەمەس، بەلكى نۇرغۇن كىشىلەر ھەققىدە ۋە نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ تەقدىرى ھەققىدە، شۇنداقلا ئۆزەم ھەققىدە، زامانىمىز ھەققىدە شۇنداقلا سەن، ساخاۋەتلىك دالام ھەققىدە، ھەرقايسىمىزنىڭ تۇرمۇشى ھەققىدە، ھەتتا ئۇ مىنىپ مەكتەپكە بارغان، ئازراقمۇ گۇمانىنى قوزغىمىغان ئاشۇ ۋەلسىپىت ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشىم كېرەك. ئېھتىمال، شۇنداق قىلغاندىلا توغرا قىلغان بولارمەن، چۈنكى تۇرمۇش ھەممىمىزنى بىر تۈگۈنگە چېتىپ، خېمىردەك كىرىشتۇرۇپ قويغان، ھېچنىمىنى يوشۇرۇپمۇ، قوشۇپمۇ بولمايدۇ. لېكىن بۇ ئىشنى ھەتتا ھەرقانداق چوڭ ئادەممۇ چۈشىنىپ كېتەلمەيدۇ. بەرداشلىق بېرىش، ئۇنى قەلبىدىن چۈشىنىش كېرەك... شۇڭا بىر پىكىرگە كېلەلمەيۋاتىمەن-دە...بۇ مېنىڭ ۋەزىپەم ئىكەنلىكىنى بىلىمەن، كۆزۈمنىڭ ئۇچۇغىدا شۇ قەرزىمدىن قۇتۇلسام، ئۆلسەممۇ ئارمانسىز كېتەتتىم...

— تولغاناي، قېنى بېرىراق كەل، مانا ماۋۇ تاشقا ئولتۇر، پۇتۇڭ ئاغرىيدىغۇ سېنىڭ. ئولتۇر، بىرلىكتە ئويلاپ كۆرەيلۇق. بىرىنچى مەرتەم بۇ يەرگە كەلگىنىڭ ئېسىڭدىمۇ، تولغاناي؟

www.uyghurkitap.com

— ئۇنىڭدىن بىرى كۆپ ۋاقىتلار ئۆتۈپ كەتتىغۇ، ئەسلىيەلمەيمەن.

— سەن شۇ ۋاقىتلارنى ئەسلەشكە بىر ھەركەت قىلىپ كۆرگىنە، تولغاناي. قېنى، بېشىدىن ئەسلىگىنە.

2

غۇۋا ئېسىمدە: كىچىكىدە، ئوما ۋاقىتىدا، ئاتا-ئانام يېتىلەپ ئېپكىلىپ، سايدا، قۇرۇق ئوت-چۆپ ئۇستىدە ئولتۇرغۇزۇپ قوياتتى-دە، يىغلىمىسۇن دەپ قولۇمغا بىر بۇردا نان تۇتقۇزۇپ قوياتتى. كېيىن، سەل چوڭ بولۇپ قالغان ۋاقتىمدا، زىرائەتلەرگە قاراش ئۈچۈن بۇ يەرگە ئۆزەم كېلەتتىم. ئەتىيازدا، كىشلەر ئۇلاقلىرىنى تاقىتا ھەيدەپ مېڭىشاتتى. ئۇ چاغدا مەن بىر پاخما چاچ قىز ئىدىم، توختىماي چېپىپ يۈرەتتىم. ئۇھ، باللىقەي، غەم-غۇسسە دېگەننى بىلمەي، ئۆز مەيلىچە يۈرىدىغان ۋاقىتلار-دە! ھىلمۇ ئېسىمدە، چارۋىدارلار ئاشۇ تۆۋەن تەرەپتىكى سېرىق توزلەڭلىكتىن چاڭ-توزاڭ كۆتىرىپ مېڭىشاتتى. بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى خۇددى تۈرىدەك قاتار تىزىلىشىپ يايلاۋغا، سالقىن ئېدىرلارغا ئالدىراپ مېڭىشاتتى. شۇ چاغدىكى ياشلىق چاغلىرىم-ھە! ئۈيۈر-ئۈيۈرى بىلەن دۈپۈرلىشىپ كېتىشكەن ئاتلار زور ھەيۋەت، دەبدىبە بىلەن چاڭ-توزاڭ كۆتىرىپ كېلەتتى، ئەگەر ئاتلارنىڭ ئىچىدە قالسىڭىز، كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقىچە بولغان ئارىلىقتا سىزنى چەيلەپ خېمىر قىلىۋېتەتتى، كۆتىرىلگەن چاڭ-توزاڭ بىر چاقىرىمچە كېلەتتى. لېكىن مەن بۇغدايلىقنىڭ ئىچىدىن سەكرەپ چىقىپ، يىلقىلارنى ئۈركىتىۋېتەتتىم. ئاتلار ئۈركۈپ يان تەرەپكە قاچسا،

مالچىلار:

— ھەي، يەردىن چىققان ئالۋاستى، خەپ سېنى! — دەپ، ئۇزۇن تايغىنى شىلتاپ مېنى قوغلىۋېتىشەتتى. مەن مۆكىۋالاتتىم-دە، ئېرىق بىلەن قېچىپ كېتەتتىم.

نۇرغۇنلىغان قوي قۇيرۇقلىرىنى چايقاپ-لەپپەڭشىتىپ، تۇياقلىرى بىلەن مۆلدۈر ياققاندەك ئاۋاز چىقىرىپ بۇ يولدىن ئۆتۈشەتتى. ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ئۇنى پۈتكەن، كۈندە كۆيۈپ قارىدىغان مالچىلار مېڭىشاتتى. ئۇنىڭ ئارقىدىن باي چارۋىچىلارنىڭ يۈك-تاق ئارتقان تۆگە كارۋىنى — ئىگىرىگە قىمىز تۇلۇملىرىنى ئېسىۋالغان تۆگىچىلەرنىڭ يۆتىلىشى بىلەن ئۆتەتتى. يورغا ئاتلارنى مىنىپ، قىپ-قىزىل چوغدەك كىيىنگەن، ناخشا ئېيتىپ، ئىر-ئىرلاپ ماڭغان قىز-جۇۋانلارنى كۆرگىنىمدە، ھەيران بولۇپ، زوقلىنىپ قاراپ قالاتتىم. خېلى يەرگىچە ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ يۈگۈرۈپ باراتتىم. "مەنمۇ شۇنداق رومال ئوراپ، شۇنداق كۆينەك كىيسەم" دەپ ئارزۇ قىلاتتىم، تاكى ئۇلار كۆزگە كۆرۈنمەي قالغىچە خىيال ئىچىدە قاراپ تۇراتتىم. مەن ئۇ چاغدا قانداق بىر قىز ئىدىم؟ ياللانما دېھقاننىڭ يالىڭاياق قىزى ئىدىم. بوۋام قەرزدار بولۇپ قېلىپ، خەققە يىللىقچى بولغىنىدىن باشلاپ بىز ياللانما دېھقان بولۇپ قالغان ئىدۇق. مەن تاۋار-دۇردۇنىدىن كىيىم كىيىپ باقمىغان بولسامۇ، چىرايلىق بىر قىز بولۇپ يېتىشكەن ئىدىم. مەن ئۆز كۆلەڭگەمگە قاراشقا ئامراق ئىدىم. كېتىۋېتىپ ئۆز كۆلەڭگەمگە قارايتتىم... راستىنى ئېيتقاندا، مەن تولىمۇ چىرايلىق ئىدىم. ئون ئالتە-ئون يەتتە ياش ۋاقتلىرىمدا، ئۇ ما كۈنلىرىنىڭ بىرىدە مەن سۆۋانقۇل بىلەن ئۇچراشقان ئەمەسمىدىم. شۇ يىلى ئۇ ئۇستۇن تالاستىن ياللىنىپ كەلگەن

ئىدى. ھازىر كۆزۈمنى يۇمسام سۇۋانقۇلنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى قىياپىتى كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ. ياشقىنا، ئون سەككىز-ئون توققۇز ياشلاردىكى يىگىت ئىدى... ئۇستىگە كۆينەك كىيمەي، يالىڭاچ بەدىنىگە كونىرىغان بىر پاختىلىق چاپىنىنى ئارتىۋالغان. كۈنىنىڭ تەپتىدە، ئىسلىغاندەك قاپ-قارا بولۇپ كەتكەن؛ پېشانىسى مىسقا ئوخشايتتى ۋە پارقىراپ تۇراتتى؛ قارىماققا جۇدەڭگۈ، ئاۋاق كۆرۈنگىنى بىلەن، كۆكرىكى مىختا، ئىككى قولى گويا تۆمۈردەك ئىدى. ئۇمۇ بىر ئىشلەمچى ئىدى — بۇنداق ئادەمنى تاپماق ئاسان ئەمەس ئىدى. ئۇ ئوما ئورۇشقا ئۇستا ئىدى، ئوغىقىنىڭ شارتىلداۋاتقانلىقىنى ۋە ئورۇپ يىقىتىلغان بۇغداينىڭ شار-شار قىلىپ يەرگە قويۇلغانلىقىنىلا ئاڭلاپ قالاتتى كىشى. شۇنداق كىشىلەر بولىدۇكى، ئۇلار ئىش قىلىۋاتقىنىدا قارىساڭ قارىغىڭ كېلىدۇ. سۇۋانقۇل ئەنە شۇنداقلاردىن ئىدى. مەنمۇ ئەڭ ئۇستا ئومىچىلاردىن ھېساپلىناتتىم، لېكىن ھامان ئۇنىڭ كەينىدە قالاتتىم. سۇۋانقۇل سول تارتىپ مېڭىپ خېلى ئۈزۈپ كېتەتتى-دە، ئاندىن ئارقىسىغا قاراپ بېقىپ، يېنىپ كېلىپ ماڭا ياردەملىشەتتى. بۇ قىلىقى ماڭا ئەلەم بولاتتى-دە، ئاچچىقلاپ ئۇنى ھەيدىۋېتەتتىم.

— سىزنى بىراۋ ياردەمگە چاقىردىمۇ؟ قالتىس كىشىدەك! كېتىڭ بۇ يەردىن، ئۆزەم ئورۇپ تۈگىتەلەيمەن!

لېكىن ئۇ ئاچچىقلانماي، مىيىغىدا كۈلۈپ قويۇپلا ئۈندىمەي ئۆز ئىشىنى قىلاتتى. نېمە ئۈچۈن ئاچچىقلىناتتىمكىن، قاپاقۋاشلىق قىلىپ!

بىز ئىشقا ھەممىدىن بۇرۇن كېلەتتۇق. تاڭ ئەمدىلا يورۇشقا باشلىغاندا، كۆپچىلىك تېخى تاتلىق ئۇيقۇدا ۋاقتىدا، بىز ئېتىز

بېشىغا كېلىپ بولغان بولاتتۇق. سوۋانقۇل ھامان ئايلىنىڭ سىرتىدىكى ئاشۇ چىغىر يولدا مېنى كۈتۈپ تۇرغان بولاتتى.

— كەلدىڭىزمۇ؟ — دەيتتى ئۇ ماڭا.

— مەن سىزنى كېتىپ قالدىمىكىن دەپ قېپتىمەن، — دەيتتىم مەن دائىم ئۇنىڭغا، گەرچە مېنىڭسىز ئۇنىڭ ھېچنەگە بارمايدىغانلىغىنى بىلىپ تۇرساممۇ.

شۇنداق قىلىپ، بىز بىللە ماڭاتتۇق.

كۈن قىزاردى، ئەڭ ئىگىز قارلىق چوققىدىن ئالدى بىلەن ئالتۇن نۇر چېچىلدى، يايلاق تەرەپتىن كەلگەن شامال كۆپ-كۆك دەريا سۈيىنى يەلپۈپ تەۋرىتەتتى. ئاشۇ ياز كۈنلىرىدىكى شەپەق بىزنىڭ مۇھەببىتىمىزنىڭ شولىسى بولۇپ قالدى. بىز بىللە كېلىۋاتقاندا دۇنيا باشقىچە كۆرۈنۈپ، چۆچەكلەردىكىدەك سېزىلەتتى. دەسسەلگەن، ھېيدەلگەن كۆلرەڭ ئېتىزلارمۇ دۇنيادا ئەڭ چىرايلىق بولۇپ كۆرۈنەتتى. سەھەر ئويغانغان بىر تورغاي بىز بىلەن بىرلىكتە شەپەقنى كۈتۈۋالاتتى. تورغاي ئۇچۇپ ئىگىز كۆتىرىلىپ، خۇددى چېكىتتەك كۆكتە ئېسىلىپ تۇراتتى ۋە خۇددى ئادەمنىڭ يۈرىگىدەك تىترەيتتى، ئۇنىڭ ئاۋازى نەقەدەر نازۇك، نەقەدەر كىشى دىلىنى دولقۇنلاندۇرىدىغان قوشاقلارنى ئەسلىتەتتى-ھە!...

"ئەنە، بىزنىڭ تورغىيىمىز سايرىدى!" دەپ قوياتتى سوۋانقۇل.

قىزىق، تورغايىنىمۇ ئۆزىمىزنىڭ قىلىۋالغان ئىكەنمىز.

ھە، ئاشۇ كېچىنى دەمسەن؟ بەلكى، تەبىئەتتە، مەڭگۈ ئۇنداق كېچە بولماس. ئاي يورۇغىدا ئوما ئورۇيمىز دەپ سوۋانقۇل ئىككىمىز قېلىپ قالغان ئەمەسمىدۇق. شۇ ئۇپۇقنىڭ ئارقىسىدىن غايەت

www.uyghurkitap.com

زور، سۇزۇك كۇمۇش رەڭ ئاي كۆتىرىلگەندە، يۇلتۇزلار مۇ بىزنىڭ كەينىدىن بىرى پۇتۇنلەي كۆز ئېچىشقان ئىدى. مەن ئۇلارنى سۇۋانقۇل ئىككىمىزگە قاراۋاتقاندەك ھىس قىلغان ئىدىم. سۇۋانقۇلنىڭ چاپىنىنى ئاستىمىزغا سېلىپ ئېتىز بېشىدا ياتقان ۋاقتىمىزدا ئېرىقنىڭ قىرى بېشىمىزغا قويۇلغان ياستۇق بولغان ئىدى. يەنە كېلىپ ئۇ بىز ئۇچۇن ھەممىدىن يۇمشاق ياستۇق بولغان ئىدى. بىزنىڭ بىرىنچى كېچىمىز ئەنە شۇ بولدى. ئەنە شۇ كۇندىن باشلاپ بىز ئۇمۇرۋايەتلىك قوشۇلدۇق... سۇۋانقۇل شىقىراپ ئاغرىغان، چۆيۇندەك ئېغىر قولى بىلەن مەگزىمنى، چېكەمنى ۋە چاچلىرىمنى سىلايتتى، ئۇنىڭ ئالقىنى ئارقىلىق مەن ھەتتا ئۇنىڭ يۇرىگىنىڭ كۇيۇلدەپ سوقۇۋاتقانلىغىنى، خوشاللىقتا چۆمگەنلىگىنى ئاڭلايتتىم. شۇ چاغدا مەن ئۇنىڭغا ئەركىلەپ:

— سۇۋان، سىز قانداق ئويلاۋاتىسىز، بىز بەختلىك بولىمىزمۇ-ھە؟ — دىسەم، ئۇ:

— يەر-سۇ ئەلگە تەڭ بولسا، بىزنىڭمۇ دىخانچىلىق قىلىدىغان يېرىمىز بولسا، بىزمۇ ئەل قاتارى يەر ھەيدەپ، ئۇرۇق چېچىپ، ئۆز ئاشلىغىمىزنى ئۆزىمىز يىغساق — بىزنىڭ بەختىمىز شۇ. بىزگە بۇنىڭدىن ئارتۇغىنىڭ نىمە كېرىگى بار، تولغان. بىر دىخاننىڭ بەختى ئۇنىڭ ئۆزى تېرىيالايدىغان ۋە تېرىغىنىنى ئالالايدىغانلىغىدا، — دەپ جاۋاپ بەرگەن ئىدى.

ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىگە نىمە ئۇچۇندۇر ئىنتايىن خوشاللىنىپ كېتىپ، ئۇنىڭ بويىنىدىن مەھكەم قۇچاقلىغىنىمچە شامالدا يېرىلىپ كەتكەن ئىسسىق لەۋلىرىگە ئۇزاققىچە سۆيدۇم. بىر مەھەلدىن كېيىن بىز ئېرىقتا سۇغا چۆمۇلۇپ، سۇ چېچىشىپ ئوينىدۇق. سۇ سالقىن بولۇپ

جانغا راھەت بىغىشلايتتى، ئۇنىڭدىن تاغ شامىلىنىڭ ھىدى كېلەتتى.
كېيىن بىز قولغا ـ قول تۇتۇشۇپ ئۇزاقىچە يۇلتۇزلارغا قاراپ ياتتۇق.
شۇ كېچىسى ئاسماندا يۇلتۇزلار تولىمۇ كۆپ ئىدى.

يەر، سەنـمۇ شۇ چاغـدا، ئايدىـڭ كېچىـدە سالقىـنلاپ، بىزگە
قوشۇلۇپ يايراپ ياتتىڭ. پۈتكۈل يايـلاق جىمجىتلىـققا چۆكـكەن.
ئېرىقتىكى سۇ شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇراتتى. ئېچىـلىپ كەتكەن شىرالـ
جىن ھەسەلدەك خۇش پۇراق تارقىتىپ ئادەمنى مەس قىلاتتى. قاياقـ
تىندۇر بىر يەردىن ئىسسىق شامال ئەمەن ھىدىنى ئېپكېلىپ ئۇراتتى،
شۇنىڭ بىلەن ئېتىزدا بۇغداي باشاقلىرى تەۋرىنىپ ئاستا پىچىرلـ
شاتتى. بۇنداق كېچىـلەرنى ئىنىـسان ئۆز ھاياتىـدا ئېھتىـمال بىرەر
قېتىم يولۇقتۇرار. يېرىم كېچىـدە، دەل شۇ يېرىم كېـچە ۋاقـتىدا،
يۇلتۇزلار توپىغا قارىسام، سامانچىنىڭ يولى ئۇ باشـتىن بۇ باشـقىچە
يېيىلىپ ياتقان پەيت ئىكەن. سۇۋانـقۇلـنىڭ ئېيـتقانلىرى ئېـسىمگە
چۈشكەندە، ئاسماننىڭ مۇشۇ كۈمۈش يولى بىلەن قانداقتۇر بىر دېخان
يىگىت چوڭ بىر قۇچاق سامان كۆتىرىپ ئۆتـكەندە، ئۇنىڭ ماڭـغان
يولىدا بۇغداي ۋە سامانلار چېچىلـىپ قالغان ئىـكەن. ئارزۇيـىمىزغا
يەتـسەك، مېـنىڭ سۇۋانقۇلۇمـمۇ شۇنـداق سامان كۆتەرگەن دېخان
بولسا، خامانىنىڭ يۈزىدىن يىغىپ ئالغان سامىنىدىن قۇچاق تولدۇرۇپ
يولغا چۈشكىنىدە، خۇددى ئاشۇنىڭغا ئوخشاش ئىز قالدۇرۇپ ماڭسا،
دەپ ئويلاپ ياتتىم. مەن ئاشۇنداق خىيال سۈرۈپ ياتـتىم، ئاسمانـ
دىكى يۇلتۇزلارمۇ مېنىڭ بىلەن بىللە ئاشۇنداق خىيال سۈردى. دەن
بىردىنلا يەنە، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەمەلگە ئاشتى، دەپ ئويلىدىم،
ئانا يېرىم، بىرىنچى مەرتەم ساڭا ئىنسان تىلى بىلەن گەپ قىلدىم:
"يەر، جان ئاتا قىـلـغان يەر، بىزنى كۆتىرىـپ تۇرغان يەر، سەن

بىزگە بەخت ئاتا قىلمساڭ، نىمگە يەر بولۇپ ئاتىلىسەن؟ بىز نىمە ئۈچۈن دۇنياغا كەلگەنمىز! بىز سېنىڭ بالىلىرىڭ بولىمىز، بەر تىلەكداش بولغىن، ئارزۇ-ئارمانلىرىمىزغا يەتكۈزگىن!" — ئاشۇ كۈنى كېچىدە مەن ئاشۇنداق دىگەن ئىدىم.

ئەتىگەندە ئويغىنىپ قارىسام، سۇۋانقۇلۇم يېنىمدا يوق، قاچان تۇرۇپ كەتكىنىنى بىلمەيمەن، خېلى بۇرۇنلا تۇرۇپ ئوما ئورۇشقا چۈشۈپ كەتكەن بولسا كېرەك. تۆت ئەتراپىقا بۇغدايلارنى ئورۇپ دۆۋە-دۆۋە قىلىۋېتىپتۇ. مەن قاتتىق خىجالەت بولدۇم، ئەتىگىنى ئۇنىڭ بىلەن بىر دەم بىللە ئوما ئورۇغان بولسام نىمە دىگەن ياخشى بولاتتى-ھە...

— سۇۋانقۇل، نىمىشقا مېنى ئويغاتمىدىڭىز؟

ئاۋازىمنى ئاڭلاپ ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ قارىدى؛ ئۇنىڭ شۇ كۈنى ئەتىگەندىكى قىياپىتى ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ: كۆينەكسىز قاپ-قارا ۋە ساغلام بەدىنىدىكى تەرلەر پارقىراپ تۇراتتى. ئۇ نىمە ئۈچۈن-دۇر خوشال ۋە ئەجەپلەنگەن ھالدا، خۇددى مېنى تونۇيالماي قالغان-دەك ماڭا قاراپ تۇراتتى، ئۇ ئالقىنى بىلەن يۈزىنى بىر سىپىدى-دە، كۈلۈمسىرىدى:

— جىقراق ئۇخلىۋالسۇن دىۋىدىم.

— ئەمىسە ئۆزىڭىزچۇ؟

— ھازىر مەن ئىككى كىشىلىك ئىشلەۋاتىمەن-دە.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ناھايىتى خىجىل بولدۇم، ھەتتا يىغلىۋېتىشكە تاس-تاماس قالدىم، گەرچە روھىم كۆتىرەڭگۈ بولسىمۇ.

— ئەمىسە تۈنۈگۈن دىگەن گېپىڭىزنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟ — دىدىم مەن كايىپ. — شۇمۇ تەڭ شېرىكلىك بوپتىمۇ؟ ھەرقانداق

ئىشنى تەڭ قىلىمىز دىمىگەنمىدىڭىز؟

سوۋانقۇل ئوغىغىنى تاشلاپ، يۈگۈرۈپ كەلدى-دە، مېنى كۆتىرىۋېلىپ، سۆيۈپ كەتتى:

— ھازىردىن باشلاپ ھەرقانداق ئىشنى تەڭ قىلىمىز — خۇددى بىر ئادەمدەك. كۆزۈڭدىن ئايلىناي، قەدىرلىگىم، تورغىيىم!...

ئۇ مېنى تازا بېرىلىپ ئەركىلەتكىنىچە بىرمۇنچە گەپلەرنى قىلدى، مېنى تورغىيىم دىگەندىن باشقا يەنە بىرمۇنچە چىرايلىق ئىسىملار بىلەن ئەركىلەتتى، مەن بولسام بوينىغا گىرە سېلىپ ئىككى پۇتۇمنى ساڭگىلىتىپ تۇرۇپ تازا كۈلگەن ئىدىم. مېنى تورغىيىم دىگىنىگە ئۆزەمنى توختىتىۋالالماي كۈلۈپ كەتتىم، چۈنكى كىچىك بالىلارنىلا ئەركىلىتىپ تورغىيىم دەيدىغانلار بولىدۇ-دە، لېكىن بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ خوشاللىقتا چۆمدۈم!

قۇياش ئەمدىلا كۆتىرىلىپ چىراي ئاچقان ئىدى. سوۋانقۇل مېنى يەرگە قويدى-دە، قۇچاقلاپ تۇرۇپ بىردىنلا قۇياشقا قاراپ ۋاقىردى:

— ھەي، قۇياش، قارا بۇنىڭغا، بۇ مېنىڭ جانانىم بولىدۇ! مانا، مانا كۆرۈۋال، كۆرۈملۈكىڭنى بەر، ئۆتكۈر نۇرۇڭ بىلەن سۆيۈنچەڭنى ئايىما!

بۇ گەپنى راستىن ئېيتىۋاتقانلىغىنى ياكى چاخچاق قىلىپ ئېيتىۋاتقانلىغىنى بىلمەيتتىم، بىراق، بىردىنلا كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ ھۆكىرەپ يىغلاپ كەتتىم. ھەددىدىن ئۇشۇق خوشال بولۇپ كەتكەنلىگىمدىن ئاخىرىسى يىغىغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ...

قىزىق، مانا ئەمدى ئويلىسام، نىمىشقا يىغلىغانلىغىمنى بىلمەيمەن، راستىلا قاپاقۋاش ئىكەنمەن. بىراق ئۇ باشقىچە ياش ئىدى، ئىنسان

www.uyghurkitap.com

ھاياتىدا بىرلا قېتىم بولىدىغان ياش ئىدى. بىز ئارزۇ قىلغان تۇر-
مۇشقا يەتمىدۇقمۇ؟ يەتتۇق. سوۋانقۇل ئىككىمىز بۇنداق تۇرمۇشنى
ئۆز قولىمىز بىلەن قۇرۇپ چىقتۇق، بىز تازا تىرىشتۇق، قىشنى-
يېزىنى قولىمىزدىن كەتمەن، ئوغاق چۈشمىدى. جىق تەر تۆكتۇق.
سان-ساناقسىز ئەمگەك سەرپ قىلدۇق. يېڭى دەۋرگە ئېرىشىپ قورا-
جايلىق بولدۇق، بىرقانچە مال قىلدۇق. ئادەمدەك ياشاشقا باشلىدۇق.
ھەممىدىن مۇھىمى تىلىگىمىزگە يېتىپ، ئۈچ پەرزەنتلىك بولدۇق.
ئارقا-ئارقىدىن ئۈچ ئوغۇل كۆردۇق، خۇددى ئەتەي تالىشىۋالغاندەك.
ھازىر بەزىدە ئويلاپ ئولتۇرۇپ خىيالىمغا شۇنداق مۇدھىش پىكىر-
لەر كېلىدۇ: نىمە ئۈچۈن خەققە ئوخشاش ئۈچ-تۆت يىلدا بىرنى
تۇغماي، بىر يېرىم يىلدا بىرنى تۇغدىمكىنە، ئۈچ-تۆت يىلدا بىرنى
تۇققان بولسامۇ بۇنداق پالاكەت يۈز بەرمەيتتىمىكىن تاڭ. تۇغۇلمى-
غان بولسىغۇ تېخىمۇ ياخشى بولاتتى. ئۇ، شورۇڭ قۇرغۇرلار...
سادىغاڭ كېتەي باللىرىم! يۈرىكىم قىسىلىپ ئۆلەي دېگەنلىكىمدىن
قىلىۋاتقان گېپىمغۇ بۇ! كەچۈرۈڭلار ئاناڭلىرىنى! قانداق قىلاي
ئەمدى...

ئۇ ئۈچىنىڭ تۇنجى قېتىم بۇ يەرگە كەلگەن ھالىتى ھازىرغىچە
ئېسىمدە. ئۇ دەل سوۋانقۇلنىڭ بىرىنچى تراكتورنى بۇ يەرگە ھەي-
دەپ كەلگەن كۈنى ئىدى. شۇ يىلى كۈز ۋە قىشتا سوۋانقۇل دەر-
يانىڭ ئۇ قېتىغا — ئۇ يەردىكى تراكتورچىلار كۇرسىغا بېرىپ ئۆگەن-
گەن ئىدى. بىز ئۇ چاغدا تراكتورنىڭ قانداق نىمە ئىكەنلىكىنى
بىلمەيتتۇق. سوۋانقۇل ھەر قېتىم ئۇ يەرگە بېرىپ كەچ قالغان چېغىدا
— ئارىلىغى ناھايىتى يىراق ئىدى — ھەم ئەنسىرەيتتىم، ھەم ئۇنىڭغا
ئىچىم ئاغرىيتتى.

— نەدىكى بىر بولمىغۇر ئىشلارنى قىلىپ يۈرىسىز؟ ئۇنىڭدىن كۆرە ئەترەت باشلىقى بولۇپ يۈرۈۋەرگىنىڭىز ياخشى ئەمەسمىدى... — دەپ ئەيىپلىگەن ئىدىم ئۇنى.

شۇنداق دېسەممۇ ئادەتتىكىدەك كۈلۈمسىرەپلا:

— ئوھوي، كايىما، تولغان. ئالدىرىما، ئەتىياز كېلىپ قالدى، ۋاقتى كەلگەندە بىلىسەن. سەل تەخىر قىلىپ تۇرغىن...، — دېگەن ئىدى.

بۇنداق غودۇكىشىغىنىم بىلەن يامان خىيالدا ئەمەس ئىدىم — ئۆزەمنىڭ باللارغا قاراپ، ھەم ئۆيدە، ھەم كولخوزدا ئىشلىشىم ھەقىقەتەن ئاسان ئەمەس ئىدى. لېكىن ئاچچىقىم دەرھال ياندى: ئۇنىڭ قوسىغى ئاچ، يولدا توڭۇپ ـ ھېرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئۇنى قىستىشىم — ھەقىقەتەن قامالاشمىغان ئىش ئىدى.

— بولدى، كېلىپ ئىسسىنىۋېلىڭ، تامىقىڭىز ئابايىلا سوۋۇپ كەتتى، — دەيتتىم مەن غودۇكشىپ كەچۈرگەن قىياپەتتە.

سوۋانقۇلنىڭ ئويناپ يۈرمەيدىغانلىقى ماڭا روشەن ئىدى. ئايىلدا كۆرسىقا بېرىپ ئوقۇش ئۈچۈن بىرەر ساۋاتلىق ئادەم چىقمىغان چاغدا، سوۋانقۇل ئۆزى: "مانا مەن بارىمەن، ساۋادىمنى چىقىرىپ ئۈگىنىمەن، مېنىڭ ئەترەت باشلىقلىق ۋەزىپەمنى ئېلىۋېتىڭلار" دەپ چىققان ئىدى.

ئۇغۇ پىدائى بولۇپ چىقتى، لېكىن كېيىنكى كۈنلەردە تولىمۇ ئالدىراش بولۇپ كەتتى. تېخىچە ئېسىمدە — قىزىق ئىش، ئۇ چاغدا باللار ئاتىسىغا مۇئەللىم بولاتتى. ئۇ چاغلاردا قاسىم بىلەن مايسالىېك مەكتەپكە قاتناپ ئوقۇيتتى. دادىسىغا شۇ باللار مۇئەللىملىك قىلاتتى. ھەر كۈنى كەچتە ئۆيىمىز ئىسمى جىسمىغا لايىق مەكتەپكە ئايلى-

نانتى. ئۇ چاغدا ئۆيىمىزدە شىرە يوق ئىدى. سوۋانقۇل يەرگە
باغرىنى يېقىپ دەپتەرگە خەت يازاتتى، ئۈچ ئوغۇل ئۈچ تەرەپتىن
ئۆگىتىپ، دادا، مۇنداق يېزىلىدۇ. قېرىنداشىنى مۇنداق تۇتۇڭ، قول-
كىزنى تىترەتمەڭ، توغرا يېزىڭ. مايماق چىقىپ كەتتى، دەپ چۇۋۇر-
لىشىپ كېتەتتى. سوۋانقۇل بولسا كەتمەن چاپقاندىن بەتتەر تەرگە
چۆمۈپ كېتەتتى. بەزىدە ئاكا-ئۇكا ئۈچەيلەن توساتتىنلا تالىشىپ.
ئۆزىنىڭ ھەممىدىن بەكرەك بىلىملىك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقچى
بولۇشاتتى. باشقا ئىشتا بولسىغۇ دادىسى ئۇلارغا جىم بولۇڭلا دەپ
ۋاقىرايتتى، لېكىن ئۆگىنىش ۋاقتىدا، خۇددى ھەقىقى مۇئەللىمنىڭ
گېپىگە قۇلاق سالغاندەك باللىرىنىڭ گېپىگە ئىخلاس بىلەن قۇلاق
سالاتتى. ھەر بىر ھەرپنى يېزىپ بولغىچە، خەت يازماي بەلكى خۇددى
دان ئايرىش ماشىنىسىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ دان تۆكۈپ بىر-ۋاقتان
ئىشچىدەك ھېرىپ، تەرلەپ-پىشىپ كېتەتتى. بۇ بىرنەچچىسى
بىر يەرگە يىغىلىۋېلىپ، خۇددى ئايەت ئوقۇغاندەك چۇۋۇرلىشىپ
كېتەتتى. ئۇلارغا قاراپ مېنىڭ كۆلگۈم كېلەتتى.

— قويساڭلارچۇ، باللار، داداڭلىنىڭ جېنىغا تەگمەي، موللا
قىلماقچىمۇ سىلەر ئۇنى؟ سوۋانقۇل، جېنىڭىزنى مۇنداق قىينىماي،
يا موللىلىقنى، يا تراكتورچىلىقنى ئۆگەنسىڭىزچۇ، — دىسەم، ئۇ
ھىچكىمگە قارىماي، بېشىنى چايقاپ، چوڭقۇر خۇرسىنىپ
ئاچچىغلىناتتى:

— قارا سېنى، نىمە ئىش ئىكەن بۇ، مەسخىرە قىلىۋەرمە!
قىسقىسى، ھەم كۈلكىلىك، ھەم ئېچىنارلىق ئىدى. لېكىن
شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ سوۋانقۇل ئاخىرى مەقسىدىگە يەتتى.
ئەمدىلا قار كېتىپ، ھاۋا ئەمدىلا توختىغان باش ئەتىياز كۈنلىرى-

نىڭ بىرىدە، ئايلىنىڭ سىرتىدا بىر يەردىن ئۇشتۇمتۇت تاراقلىغان ۋە گۈكىرىگەن بىر ئاۋاز كەلدى. ئۈركۈگەن ئاتلار مەھەللىدە ئۆلە-تىرىلىشكە باقماي چېپىشاتتى. مەن ھويلىدىن يۈگۈرۈپ تالاغا چىقتىم. كۆكتاتلىقنىڭ سىرتىدا بىر تىراكتور گۈرۈلدەپ كېلىۋېتىپتۇ. بۇ قارا نەرسىنىڭ تۇرخۇنىدىن ئىس چىقىپ تۇراتتى. ھايت-ھۇيت دىگىچە ئارىلىقتا مەھەللىگە كىرىپ كەلدى، پۈتۈن ئايلىدىكىلەر يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ، تىراكتورنىڭ چۆرىسىگە ئولاشتى. بەزىلەر ئاتلىق، بەزىلەر پىيادە چۇۋۇرلىشىپ يۈرەتتى. خۇددى بازاردىكىدەك. ئادەملەرگە قوشۇلۇپ مەنمۇ يۈگۈرۈپ يېتىپ باردىم. قارىسام، ئۈچلا ئوغلۇم بىر بىرسىنى مەھكەم تۇتۇپ، تىراكتور ھەيدەۋاتقان دادىسىنىڭ يېنىدا تۇرۇشاتتى. تۇرقىغا قارىسىڭىز، دۈشمەننى يەر بىلەن يەكسان قىلغان قەھرىمانلاردەك، كۆزى چىراقتەك چاقناپ، يۈزىدىن نۇر يېغىپ تۇراتتى. چەكسىز خۇرسەن بولۇپ، گىدىيىپ، ماختىنىپ كېلىشىۋاتقان ئىكەن. ئۇلار شۇ كۈنى ئەتىگەنلا كۆۋرۈك تەرەپكە چېپىپ كېتىشكەن ئىدى، ماڭمۇ نىمىگە بارىدىغانلىغىنى دىمىگەن، بارغىلى قويمايدۇ، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك. ئۇلارنىڭ ئاشۇنداق ئويلىغىنىنىڭمۇ يولى بار. مەن ئالىمادىس بىرەر ئىش يۈز بېرىپ قالىسچۇ، دەپ ئەنسىرەيتتىم-دە، شۇ سەۋەپتىن مەن باللارغا قاراپ ۋاقىرىدىم:

— قاسىم، مايسالبېك، جايناق، خەپ سىلەرنى! چۈشۈڭلار! — لېكىن تىراكتور موتورىنىڭ ئاۋازى ئىچىدە ئۆزەمنىڭ ئاۋازىنى ئۆزەممۇ ئاڭلىيالماي قالدىم.

بىراق مېنى چۈشەنگەن سوۋانقۇل: خاتىرجەم بول، چاتاق يوق، دىگەندەك ماڭا قاراپ مىيىغىدا كۈلۈپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

ئۇمۇ خۇشاللىقى ئىچىگە سىغماي، يايراپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ تېخىمۇ ياش كۆرۈنەتتى. دۇرۇس، سۇۋانقۇل شۇ چاغدا ياشلا، قارا بۇرۇت يىگىت ئىدى، ياراملىق چەۋەنداز ئىدى. ھە، خۇدايا توۋا! باللارنىڭ ئۆز دادىسىغا شۇنچىمۇ ئوخشايدىغانلىقىنى شۇ چاغدا سەزگىنىمچۇ تېخى. تۆتىلىسى ئاكا-ئۇكىلاردەك. بولۇپمۇ قاسىم بىلەن مايسالىبېك گەۋدىلىك، مۇسكۇللىرى چىڭ، قارامتۇل — سۇۋانقۇلنىڭ ئۆزىلا ئىدى. كەنجەم، جايناغىم بولسا، ماڭا ئوخشاشراق: ئاق پىشماق، قارىكۆز، قارىقاش، مۇلايىم ئىدى.

تىراكتور ئايلدا توختىماستىن دالىغا چىقىپ كەتتى. ھەممىمىز بىردەك يوپۇرۇلۇپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قالماي ماڭدۇق. ھەممىدىن بەك قىزىقتۇرغىنى تىراكتورنىڭ يەر ھەيدىشى ئىدى. تىراكتورنىڭ ئۈچ قاتار چىشى يەر باغرىنى يېرىپ، چىملارنى كېسىپ-قومۇرۇپ ماڭغاندا، ھەممەيلەن چۇقىرىشىپ، "بەللى، بەللى!" دېيىشىپ كەتتى، ئاتلىقلار ئۈركۈپ خارتىلداپ تۇرغان ئاتلىرىغا قامچا ئۇرۇپ، ئۇنىڭ كەينىدىن بىللە يۇرۇشكە باشلىدى، پىيادىلەر توپ-توپ بولۇپ، تىلىنغان ئېرىقچىغا چۇشۇپ ماڭماقتا. نىمە بولۇپ كۆپچىلىكتىن ئايرىلىپ قالغانلىقىمنى بىلمەيمەن، بىر چاغدا قارىسام، ئۆزەم يالغۇز قېپتىمەن. ئۆزەمنىڭ يالغۇز ئارقىدا قالغانلىقىمنى بىلىپ، ماڭالماي تۇرۇپ قالدىم. تىراكتور بارغانسېرى ئۇزاقلاپ كېتىۋېتىپتۇ. بىراق بۇ چاغدا، يەر يۈزىدە مەنچىلىك بەختلىك كىشى بولمىغاندۇر! نىمىگە مۇنچىۋالا خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىمنى — سۇۋانقۇلنىڭ بىرىنچى تىراكتورنى بىزنىڭ ئايلىغا ھەيدەپ كەلگەنلىكىگىمۇ ياكى شۇ كۈنى ئوغلىمىزنىڭ چوڭ بولغانلىقىنى، يەنە كېلىپ دادىسىغا تولىمۇ ئوخشايدىغانلىقىنى كۆرگەنلىكىمگىمۇ — بۇنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. ئۇلارنىڭ

ئارقىسىدىن قاراپ تۇرۇپ يىغلاپ كېتىپتىمەن، مەن پەس ئاۋازدا: "قاتارلىشىپ تۇرغان بوي-بەستىڭلاردىن ئايلىناي، بالىلىرىم! ئاتاڭلاردەك ئادەم بولساڭلار مەن ھەممىدىن بەختلىك بولاتتىم، ئىلاھىم ئاتاڭلاردىن مەڭگۈ ئايرىلمىغايسىلەر!..." دەپ تەكرارلايتتىم.

بۇ مەن دۇنياغا كەلگەندىن بۇيان تېتىغان ئانىلىق لەززىتىنىڭ ئەڭ شىرىن ۋاقتى ئىدى. ھەرقانداق ئىش مېنىڭ قولۇمدىن قېچىپ قۇتۇلالمايتتى، مەن ئەزەلدىن ئىشقا ئامراق ئىدىم. ئەگەر بىر ئادەمنىڭ تېنى تازا بولسا، تۆت ئەزايى ساق بولسا، ئىش قىلىشتىنمۇ ياخشى نەرسە بارمۇ؟

يىللار ئۆتتۈۋەردى. بىرگە ئۆسكەن تېرەكلەردەك، ئوغۇللىرىم يىگىت بولۇپ، ھەر بىرى ئۆز يولىنى تېپىشتى. قاسىم دادىسىغا تارتتىمۇ، تىراكتۇر ھەيدەيمەن دەپ يۈرۈپ تىراكتۇرچى بولدى، كېيىن كومبايىن ھەيدەشنى ئۆگەندى. بىر يىلى يازدا دەريانىڭ ئۇ قېتىغا — تاغ باغرىدىكى "قايىندى" كولخوزىغا بېرىپ كومبايىنچى بولدى، بىر يىلدىن كېيىن بىزنىڭ ئايىلغا قايتىپ كېلىپ كومبايىنچىلىق قىلدى. ئانىغا بالىلىرىنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا ئەزىز، ئەلۋەتتە. شۇنداق بولسىمۇ ئوتتۇرانچى ئوغلۇم مايسالىبېك بىلەن كۆپرەك پەخىرلىنەتتىم. ئېھتىمال، سىڭىنىغانلىغىمدىندۇر، ئۇۋۇسىدىن بالدۇر ئۇچۇرما بولغان قۇشنىڭ بالىسىدەك، مايسالىبېگىم ئۆيىدىن بالدۇر چىقىپ كەتكەن ئەمەسمىدى. ئۇ كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپلا مەكتەپتە ئەلاچى بولۇپ ئوقۇيتتى، كىتاپقا بەك ئامراق ئىدى، ئوقۇشقا كەلگەندە غىزاسىنىمۇ ئۇنتۇپ قالاتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن مۇئەللىم بولۇش ئۈچۈن ھايال قىلماي شەھەرگە ئوقۇشقا كەتكەن ئىدى.

كەنجى ئوغلۇم جايناق بولسا ھەر بىر جەھەتتىن ياخشى، چىرايلىق يىگىت بولۇپ يېتىشتى. بىراق يامىنى زادىلا ئۆيدە تۇرمايتتى. كومسومول سېكرېتارىمەن دەپ ھەر كۈنى ئالدىراپ يۈرەتتى، بىر دەم چوڭ يىغىندا، بىر دەم گۇرۇپپا يىغىنلىرىدا بولاتتى، گايىدا تام گېزىتى چىقىرىمىز دەپ كەتسە، گايىدا ئۇ ياكى بۇ ئىش بىلەن چىقىپ كېتەتتى. كېچىسىمۇ، كۈندۈزىمۇ ئۇنى كۆرەلمەي جىلە بولاتتىم.

— ھەي شاللاق، گارمۇنىڭنى، ئورۇن-كۆرپەڭنى ئېلىپ بىر يوللا كولخوز ئىدارىسىگە كۆچۈپ كەتسەڭچۇ، — دېگەن ئىدىم بىر نەچچە قېتىم ئۇنىڭغا، — ساڭا ئۆيىڭمۇ، ئاتا-ئاناڭنىڭمۇ كېرىكى يوق ئوخشايدۇ.

سۇۋانقۇل بولسا ئوغلىنى ياقلاپ چىقاتتى. مەن بىرمۇنچە قوساق كۆپۈكى قىلغاندىن كېيىن ئۇ مۇنداقلا بىر-ئىككى ئېغىز سۆز قىلىپ قوياتتى:

— كۆڭلۈڭنى بۇزما، ئانىسى. كۆپچىلىكنىڭ ئىچىدە چىنىقسۇن. بىكار تەلەتلىك قىلىپ يۈرگەن بولسا، ئۆزەملا ئۇنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ قوياتتىم.

ئۇ چاغدا سۇۋانقۇل يەنىلا بۇرۇنقى ئەترەت باشلىقلىغىنى قىلىشقا ئۆتكەن ۋە تىراكتور ھەيدەشكە ياشلار ئالماشتۇرۇلغان ئىدى.

كۆپ ئۆتمەي كېلىنلىكمۇ بولدۇق، قاسىم "قايىندى"دا ئىشلەپ يۈرگەندە بىر بىرىگە كۆڭلى چۈشۈپ قالغان بولسا كېرەك، ئالمانىنى شۇ ياقتىن ئېلىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ قانداق تونۇشقانلىغىنى سوراپ ئولتۇرمىدىم، ئالمان تولىمۇ ياش، قارامۇتۇق يېزا قىزى ئىدى. ئۇنى كۆرۈپلا ناھايىتى خوشال بولۇپ كەتتىم، چۈنكى ئۇ ھەم چىرايلىق،

ھەم ئەقىللىق ئىدى. كېيىن نىمە ئۈچۈندۇر ئۇنىڭغا تېزلا ئامىراق بولۇپ قالدىم. ئۇ مېنىڭ دىتىمغا بەكمۇ يارىغان ئىدى. ئېھتىمال بۇ مېنىڭ بىر قىزىم بولىسىدى، دەپ ئارزۇ قىلىپ يۈرگەنلىگىمدىن بولسا كېرەك. بىراق، شۇ سەۋەپتىنلا ئەمەس، ئۇ ھەقىقەتەن چىچەن، چاققان، پاكىز ئىدى. مەن ئۇنى ئۆز قىزىمدەك ياخشى كۆرەتتىم. نۇرغۇن ئانىلار كېلىنلىرى بىلەن ياخشى ئۆتەلمەيدۇ، ھالبۇكى مېنىڭ تەلىيىم بار ئىكەن؛ ئۆيدە مۇشۇنداق بىر كېلىننىڭ بولغىنى ئەڭ زور بەخت ئىدى. شۇنىمۇ ئېيتقاچ كېتەي، مەن بۇنى ھەقىقەتەن ناھايىتى زور بەخت دەپ ھېساپلايمەن، ئادەم بېشىغا دۆلەت قۇشى قونغاندا يازدا بىردىنلا يېغىپ كەتكەن يامغۇرنىڭ ئادەم بېشىغا چۈشكىنىدەك ئەمەس، بەلكى ئاستا-ئاستا ئۇنىڭ يېنىغا كېلىدىكەن. بۇ بەخت قۇشىمۇ بۇ ئادەمنىڭ تۇرمۇشقا قانداق مۇئامىلە قىلىدىغانلىغىنى، ئۆز ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە قانداق مۇناسىۋەتتە بولىدىغانلىغىنى كۈزىتىدىكەن. ئاز-ئازدىن توپلىنىپ، بىر بىرىنى تولۇقلاپ، بىز دەۋاتقان بەختنى پەيدا قىلىدىكەن.

ئالىمان كەلگەن يىلى بىز ئۇنتۇلماس بىر يازغا توغرا كەلدۇق. زىرائەتلەر تولىمۇ بالدۇر پىشىپ بەردى. سايدىكى تاشقىنىمۇ ھەر يىلدىكىدىن بالدۇر باشلاندى. ئۇما باشلىنىشتىن بىرنەچچە كۈن ئاۋال تاغدا قاتتىق يامغۇر ياغدى. ھەتتاكى يىراقتىنلا تاغ چوققىلىرىدىكى قارنىڭ كەمپىتتەك ئاستا-ئاستا ئېرىپ كېتىۋاتقانلىغىنى كۆرگىلى بولاتتى. قاينام-تاشقىن بولۇپ شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريا تېشىپ كەتكەن يەرلەردە دولقۇنلىنىپ، ساپ-سېرىق ماغزاپ ھاسىل قىلغان ئىدى، تاغدىن دومىلاپ ئېقىپ كەلگەن پۈتۈن-پۈتۈن قارىغايلار بىر بىرىگە ئۇرۇلۇپ، سۇنۇپ پاچاق-پاچاق بولۇپ كەتكەن

ئىدى. بولۇپمۇ بىرىنچى كېچىسى دەريانىڭ سۈيى ياردا كېچىچە گۈكرەپ شاۋقۇن كۆتىرىپ بىزنى قورقۇتقان ئىدى. ئەتىسىنى بىرىپ قارىساق، بۇرۇنقى بىرمۇنچە ئارالچىلار بىر كېچىدىلا ھېچ ئىزناسى قالماي يوقاپ كېتىپتۇ، خۇددى بۇ يەردە ھېچقاچان بۇنداق ئارال بولمىغاندەك.

ھاۋا ئوت-ئاتەش ئىسسىق ئىدى. بۇغدايلار تەپ-تەكشى ئۆسكەن ئىدى. ئاستى تېخى كۆك تۇرغىنى بىلەن ئۈستى سارغىيىپ بولغان ئىدى. شۇ يىلى يازدا پىشىپ قالغان زىرائەتلەر ئۇپۇقتا تۇتىشىپ، چەكسىز ئۇزاققا سوزۇلغان دولقۇن ھاسىل قىلغان ئىدى. تېخى ئوما باشلانمىغان بولسىمۇ، لېكىن بىز كومباينىنىڭ ئۆتۈشكە ئاسان بولسۇن ئۈچۈن مال قوراسىنى بويلاپ ئوروپ چوڭ بىر يول ئاچقان ئىدۇق. بۇ ئىشتا مەن ئالىمان بىلەن يېقىن سول ئېلىپ ئىشلىسەم، بەزى ئاياللار مىنى ئەيىپلەشتى:

— كېلىنىڭ بىلەن بەسلەشمەي، ئۆيۈڭدە راھەت كۆرۈپ ئولتۇرساڭچۇ، ئۆزەڭنى ئايىغىن.

لېكىن مەن ئۇلاردىن باشقىچە پىكىردە ئىدىم. ئۆيدە ئولتۇرۇش قانداقمۇ ئۆزنى ئايىغانلىق بولسۇن... مەن ئۆيدە ئولتۇرۇشنى خالىمايمەن، مەن ئوما ئوروشنى ياخشى كۆرىمەن.

كېلىنىم ئىككىمىز بىردەك ئوما ئوروپ يۈردۇق. شۇ كۈنلەردىكى خاتىرىلەر ھېچقاچان ئېسىمدىن چىقمايدۇ. قىردىكى بۇغداي باشاقلىرى ئارىسىدا پورەك بولۇپ ئېچىلغىلىۋاتقان بىر توپ ياۋا مولۇخىيا بار ئىكەن. مولۇخىيا بۇغداي باشاقلىرى ئارىسىدا تىككىدە تۇراتتى، شاخلىرىدا ئاق ۋە ھال رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن ئىدى، ئوغاقنىڭ تېگىشى بىلەن تەڭ بۇغداي باشاقلىرىغا قوشۇلۇپ

ئۈمۈ يىقىلدى. قارىسام، ئالىمان بىر دەستە مولۇخىيانى ئېلىپ، مېنىڭدىن يوشۇرۇنچە نەگىدۇ بىر ياققا كەتتى. مەن كۆزۈمنىڭ قۇيرۇغىدا قاراپ، بۇ گۈلدەستىنى نەگە ئاپىرىدىغاندۇ؟ دەپ ئويلىدىم. قاراپ تۇرسام ئۇ كومبايىننىڭ يېنىغا بېرىپ، گۈلدەستىنى كومبايىننىڭ پەلەمپىيىگە قويدى-دە، يەنە غىپپىدە قايتىپ كەلدى. ئۇ كومبايىن ئاللىقاچان تەخ قىلىپ يولدا توختىتىپ قويۇلغان ئىدى، ئومىنىڭ باشلىنىشىنىلا كۈتۈپ تۇراتتى. ئالىمان گۈلدەستىنى كومبايىننىڭ يېنىغا ئېلىپ بارغىنىدا ئۇنىڭ يېنىدا ھېچكىم يوق ئىدى، قاسىم نەگە كەتكەنتىكىن.

ئىزا تارتىپ قالمىسۇن دەپ، ھېچنىمىنى كۆرمىگەندەك بولىۋالدىم. ئالىمان ئۇ چاغدا تولىمۇ ئىزا تارتاتتى. ئالىماننىڭ بۇ ئىشىغا ئىچ-ئىچىمدىن خوشال بولۇپ كەتتىم: دېمەك، ئۇ مېنىڭ قاسىمىمنى ياخشى كۆرىدىكەن. بۇنىسى تولىمۇ ياخشى، رەھمەت ساڭا، ياخشى كېلىنىم، چىن دىلىمدىن رەھمەت ساڭا، ئالىمان. ئالىماننىڭ قىياپىتى ھېلىمۇ كۆز ئالدىمدا: بېشىدا قىزىل رومال، ئۇچىسىدا ئاق كۆينەك، قولىدا مولۇخىيا. يۈزى مېغىزدەك، شەھلا كۆزلىرى چاقنىغان. ياشلىق نېمە دېگەن ياخشى-ھە! ئېخ ئالىمان، مەڭگۈ ئۇنتۇلماس كېلىنىم! ئۇ گۈلگە بەكمۇ ئامراق ئىدى، خۇددى كىچىك قىزلاردەك. ئەتىيازدا قار ئاستىدىن بولسىمۇ يېڭى ئېچىلغان چېچەكلەرنى تېرىپ كېلەتتى...ئېخ ئالىمانىم!...

ئىككىنچى كۈنى ئوما باشلاندى. يازدا، دېخانچىلىق ئالدىراش بولىدىغان بىرىنچى كۈندە دائىم بايرام كۈنلىرىدەك بولۇپ كېتەتتى، شۇنداق كۈنلەردە غەم چىراي بىرمۇ كىشىنى كۆرۈپ باققان ئەمەسمەن. ھېچكىم بۇ كۈنكى بايرامنى ئېلان قىلىپ ئولتۇرمايتتى، لېكىن

ئۇ كىشلەرنىڭ قەلبىدە ياشايتتى، تەقى-تۇرقىدا، ئاۋازىدا ۋە كۆزلىرىدە ئىپادىسىنى تاپاتتى...ھەتتا بىرىچكىلارنىڭ تاراقلىغان چاقلىرى ۋە ئاتلارنىڭ مىڭمىشلىرىدىنمۇ بۇ بايرامنى ھىس قىلغىلى بولاتتى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇمىنىڭ بىرىنچى كۈنى ھىچكىم رەسمىي ئىش قىلمايتتى، كىشلەر ئوتتۇرىسىدا بىر دەم-بىر دەم قىزىقچىلىق-چاقچاق كۆتىرىلەتتى، كىشلەر خوشال ئوينىشاتتى. ئاشۇ كۈنىمۇ ئاۋالقىدەكلا بولدى، كىشلەر ئوتتۇرىسىدا پاراڭ، ۋاراڭ-چۇرۇڭ كۆتىرىلدى. خوشال ئاۋازلار بۇ يەردە كۆتىرىلسە، ئىككىنچى بىر يەردە ئۇنىڭغا ئاۋاز قوشۇپ تۇۋلىشاتتى. بىزدەك ئوغاق بىلەن ئۇمىغا چۈشكەنلەر ھەممىدىن بەكرەك خوشال ئىدۇق، چۈنكى بۇ توپىنىڭ ئىچىدە قىز-جۇۋانلار ھەممىدىن كۆپ ئىدى. بۇلار ھىچنىمىدىن قورقمايدىغانلار ئىدى. قاسىم ماشىنا-تىراكتۇر ئىستانسىسىدىن مۇكاپاتقا بېرىلگەن ۋەلسىپىتنى مىنىپ، ئەتىگەندە كومباينىڭ يېنىغا كېلىۋاتقان ئىدى، بىر توپ شوخ قىز-جۇۋانلار ئۇنى يولدا توسۇۋالدى.

— ھەي كومباينچى، چۈش ۋەلسىپىتىڭدىن، نىمىشقا بىز ئايال ئۇمىچىلارنى كۆرۈپ تۇرۇپ سالام بەرمەي گىدىيىۋالىسەن؟ ھەي، بىزگە تازىم قىل، خوتۇنۇڭغا تازىم قىل!

تۇش-تۇشتىن قەتئىي تۇردە ئاشۇنداق تەلەپ قويۇشتى، كۆپچىلىك قاسىمنى ھەر تەرەپتىن تارتىشىپ، ئالىمانىغا كەچۈرۈم سوراپ تازىم قىلغۇزدى. قاسىم ئۇلار دىگەندەك قىلدى-دە:

— ئەپۇ قىلىڭلار، قەدىرلىك ئۇمىچىلار! مەن خاتالىشىپتىمەن. ھازىردىن باشلاپ مەن سىلەرگە يىراقتىنلا سالام بېرىپ ئۆتىمەن، — دىدى.

قاسىم شۇنىڭ بىلەنمۇ قىز-جۇۋانلارنىڭ قورشاۋىدىن چىقىپ

كېتەلمىدى.

— ئەمدى، — دېدى ئۈلار، — سەن بىزنى ۋەلسىپىتىڭگە مىنـ
دۈرۈپ، خۇددى شەھەردىكى قىزلاردەك، سەير قىلدۇرسەن،
شامالدەك ئۇچتۇق ماڭسەن!

ئۈلار تالىشىپ-ئىتتىرىشىپ، بىر بىرىنى ۋەلسىپىتكە كۆتىرىپ
مىندۈرۈپ، ۋەلسىپىتنىڭ ئارقىسىدىن قىيا-چىيا كۆتىرىپ يۈگۈرۈشۈپ
دالىنى بېشىغا كىيىشتى. جىم تۇرۇشسىغۇ بىر گەپ، ئىتتىرىشىپ،
چىقىرىشىپ جىم تۇرمايتتى.

قاسىم تولا كۈلۈپ يىقىلغىلى تاس قالدى.

— بولدى، بولدى، ئويۇن دېگەن بىر، قويۇۋېتىڭلار مېنى،
چاتاقچىلار! — دەپ يالۋۇراتتى قاسىم.

لېكىن ئۈلار قويۇپ بەرمەيتتى. قاسىم بىرەيلەننى ئايلاندۇرۇپ
كەلسە، ئىككىنچى بىر قىز ۋەلسىپىتنى تۇتۇۋېلىپ قويۇپ
بەرمەيتتى.

ئاخىر، قاسىم تېرىكىپ قالدى:

— نىمە بولدۇڭلار، ساراڭ بولۇپ قالدىڭلارمۇ، بولدى ئەمدى!
شەبنەم قۇرۇپ كېتەي دەپ قالدى، مەن كومبايىننى ھەيدەيمەن
دېسەم سىلەر چاتاق قىلىۋاتىسىلەر! سىلەر ئوما ئورۇغىلى كەلدىڭلارمۇ،
ئوينىغىلىمۇ؟ بولدى قىلىڭلار ئەمدى!

ھاي-ھاي، شۇ كۈندىكى تىنىق ئاسمان، شۇ كۈندىكى قۇياشنىڭ
پارلىشى، شۇ كۈندىكى ئەلنىڭ كۈلكىسى!

ئومىچىلار ئىشقا كىرىشىپ كەتتى، سان-ساناقسىز ئوغاقلار كۈن
نۇرىدا يالت-يۇلت پارقىرايتتى، ئوت-ئاتەش ئىسسىق ئەۋجىگە يەتكەن،
پۈتۈن دالىنى تومۇزغىنىڭ چىرىلدىغان ئاۋازى قاپلىغان. تېخى

ئادەتلەنمىگەن ۋاقتىڭدا ئىشتا ھامان ھارىسەن، لېكىن ئەتىگەندىكى خوشاللىق كەيپىيات مېنىڭدىن زادىلا كەتمىگەن ئىدى. رەسىم شاتلىنىپ، مەيىن شامالدىن لەززەت ئالغاندەك راھەتلىنەتتىم. شۇ كۈنى مەن كۆرگەن، ئاڭلىغان خوشاللىقلارنىڭ ھەممىسى مەن ئۈچۈن، مېنىڭ بەختىم ئۈچۈن ئاتا قىلىنغاندەك تۇيۇلدى، گويا بۇلارنىڭ ھەممىسى گۈزەللىككە ۋە تەسۋىرلەپ بەرگۈسىز خوشاللىققا چۆمۈلگەن ئىدى. بىرەيلەن بۇغداي دولقۇنلىرى ئارىسىدا گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ كۆرۈنمەي قاياققىدۇر ئات چاپتۇرۇپ كېتىپ باراتتى، سۇۋانقۇلمۇ يا؟ ئوغاقلارنىڭ شارتىلدىغان ئاۋازى، يىقىلىۋاتقان بۇغدايلارنىڭ ئاۋازى، كىشىلەرنىڭ پارىڭى ۋە كۈلكە-چاخچاقلىرى كىشىگە خوشاللىق بېغىشلايتتى. قاسىمنىڭ كومباينى يېقىنلا بىر يەردە گۈكىرەيتتى، ئۇنىڭ ئاۋازى باشقا ھەممە ئاۋازنى بېسىپ چۈشەتتى. قاسىم كومبا-يىنىنى ھەيدەپ كېتىۋېتىپ، ساندۇقتا چۈشۈۋاتقان بۇغدايدىن پات-پات بىر ئوچۇم ئېلىپ بۇرنىغا ئېپكېلىپ پۇراپ باقاتتى. بۇنى كۆرۈپ بۇ پىشقان بۇغداينىڭ ئىلمان ۋە سۈتلۈك ھىدىنى مەن پۇراۋاتقاندەك بولاتتىم ۋە بۇ پۇراقتا مەس بولۇپ كېتەتتىم. كومباين بىزنىڭ ئالدىمىزدا توختىغان چاغدا، خۇددى ئېگىز تاغ چوققىسىدىن ئاڭلانغان-دەك قاسىمنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— ھەي ھارۋىكەش، چاپسان بول! چاپسان!

ئالىمان بولسا دەرھال قولىغا ئايران كوزىسىنى ئالدى.

— يۈگۈرەي، — دېدى ئۇ، — ئايراننى ئېپبېرىپ بېرەي!

ئالىمان كومباينىغا قاراپ يۈگۈردى، ئۇ ھېلىلا كومباين ماڭغان ئىزىدا يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. سەرۋى قامەت بۇ قىز ياشلىق جۇشقۇنىغا تولغان بولۇپ، بېشىغا قىزىل رومال، ئۈچىسىغا ئاق

كۆينەك كىيگەن ئىدى، قولىغا ئالغىنى ئايران كوزىسى ئەمەس، گويا گۈزەل دىلبەرنىڭ ناخشىسى ئىدى، سۆيگەن يارىغا پۈتۈنلەي بېرىلگەنلىكى ئۇنىڭ ھەممە ھەركىتىدىن سېزىلىپ تۇراتتى. "سۇۋاندۇرۇلمۇ ئازراق ئايران ئىچۋالغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى-ھە!" دەپ ئويلىدىم مەن ئىختىيارسىزلا يان-يېنىمغا قاراپ. لېكىن بۇ قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن. ئۇما باشلانغاندىن كېيىن ئەترەت باشلىقىغا تېنىم بولامتى، ئەتىدىن-كەچكىچە ئاتتىن چۈشمەي دالا ئايلىنىپ يۈرگىنى يۈرگەن.

كەچقۇرۇنلۇغى كولخوزنىڭ ئېتىز پونكىتى ئومىچىلارغا ئاتاپ ياققان يېڭى بۇغداي نېنىمۇ تەييار بولدى. يېڭى نانغا بىرىنچى بولۇپ ئومىچىلارنىڭ ئاغزى تېگىشى ئىلگىرىدىن قالغان ئادەت ئەمەسمۇ. بۇ ئۇننى بالدۇرراق تەييارلىغان. بىر ھەپتىدىن بۇرۇنلا بىز ئېتىزنىڭ چۆرىلىرىدىكى پىشقان بۇغداينى ئورۇۋالغان ئىدۇق، بۇ نان ئەنە شۇ بۇغداينىڭ ئۇنىدا قىلىنغان. مەن ئۆمرۈمدە يېڭى بۇغداي ئۇنىدا قىلىنغان بىرىنچى نانغا كۆپ قېتىم ئېغىز تەككۈزدۈم، ھالبۇكى ھەر قېتىم بىرىنچى ناندىن بىرەر بۇردىسىنى ئاغزىمغا ئېپكەلگىنىمدە، مەن بىر خىل مۇقەددەس مۇراسىم ئۆتكۈزۈلۈۋاتقاندەك ھېس قىلاتتىم. بۇ نان سەل قارا بولسىمۇ ۋە خېمىرى يۇمشاقراق يۇغۇرۇلۇپ ئانچە كۆپمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئاجايىپ تاتلىق ھىدىغا: ئاپتاپ، سامان، ئىس سىڭگەن تاتلىق ھىدىغا دۇنيادا ھېچقانداق نەرسىمۇ تەڭ كېلەلمەيتتى.

قوسىغى ئاچقان ئومىچى قىز-جۇۋانلار ئېتىز پونكىتىغا قايتىپ، ئېرىق بويىدىكى ئوتلۇققا كېلىپ دەم ئېلىش ئۈچۈن يانپاشلاشقانلىرىدا، قۇياش ئۇپۇققا باش قويغان ئىدى، ئۇ ئۇزاق-ئۇزاقلاردىكى

www.uyghurkitap.com

بۇغدايلىقلا نۇر چېچىپ تۇراتتى. بۇ كۈنكى ئاخشام يارقىن ۋە ئۇزاققا سوزۇلىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. بىز چېدىرغا يېقىن بىر يەردىكى ئۆتلۇقتىن ئورۇن ئالدۇق. دۇرۇس، بۇ چاغدا سۇۋانقۇل تېخى كەلمىگەن ئىدى، بىراق ئۇمۇ تېزلا يېتىپ كېلەتتى، جايناق بولسا، بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە، يەنە يوق، ئاكىسىنىڭ ۋەلسىپىتىنى مىنىپ، قىزىل ئۆيگە جەدۋەل چاپلىغىلى بارىمەن، دەپ كەتكەن ئىدى.

ئالمان رومىلىنى يەرگە يېيىپ، ئۆيدىن ئېپكەلگەن ئالمىلارنى تۆكتى-دە، ئىسسىق نانىنى قويۇپ چىنىلەرگە ئېچىتما قۇيدى. كومبايىننى توختىتىپ، ئىرىقتىكى سۇدا قولىنى يۇيۇپ كەلگەندىن كېيىن قاسىممۇ داستىخاننىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، ئالدىرىماستىن نانىنى ئۇشتىدى.

— تېخى ئىسسىقكەن، — دېدى ئۇ، — ئال ئاپا، يېڭى بۇغداينىڭ نېنىنى بىرىنچى بولۇپ تېتىپ كۆر.

بىسمىللا، دەپ ناندىن بىر بۇردا ئالدىمۇ چايناۋېتىپ ئاللىقانداق بىر يېڭى تەم، يېڭى ھىدىنى سەزدىم. ئۇ ھىد كومبايىنچىنىڭ قولىنىڭ ھىدى — يېڭى بۇغداينىڭ، قىزىق تۆمۈرنىڭ ۋە بېنزىنىنىڭ ھىدى ئىدى. يەنە بىرنەچچە بۇردا نان ئېلىۋىدىم، ئۇنىڭدىنمۇ ئاشۇنداق بېنزىن ھىدى كېلىپ تۇراتتى، بىراق ئۆمرۈمدە شۇنچە مەزىلىك نان يېمىگەن ئىدىم، چۈنكى ئۇ نانىنى كومبايىنچى ئوغلۇم ئۇشتۇغان. بۇ — خەلقىنىڭ نېنى، ئۇنى خەلق تېرىغان، ئۇلار بولسا ھازىر ئوغلۇم بىلەن بىللە ئېتىز پونكىتىدا ئولتۇرۇپتۇ. بۇ — مۇقەددەس نان! مەن مۇشۇ ئوغلۇم ئۈچۈن چەكسىز ئىپتىخارلىقتا چۆمدۈم، لېكىن بۇ توغرىلىق ھېچكىم بىلمەيتتى. بۇ چاغدا مەن يەنە ئانا بەختىنىڭ مەنبەسى خەلق بەختىدە ئىكەنلىكىنى، بۇ خۇددى تومۇر بىلەن

غولنىڭ مۇناسىۋىتىدەك مۇناسىۋەت ئىكەنلىكىنى، خەلق تەلەيلىك بولمىسا، ئانا تەلەيلىك بولالمايدىغانلىقىنى ئويلىدىم. تاكى ھازىرغىچە، مەيلى قانچىلىك كۆكۈل ئاغرىقى تارتماي ۋە جىددى ئۆزگىرىپ تۇرغان تۇرمۇش ماڭا قانداق مۇناسىۋەتتە بولغان بولمىسۇن، مەن بۇ ئېتىقادىمدىن قايتمىدىم. خەلققە ھاياتلىق كېرەك، ماڭمۇ ھاياتلىق كېرەك...

شۇ كۈنى كەچتە سۇۋانقۇل ئۇزاققىچە كەلمىدى، ئۇنىڭ ۋاقتى يوق ئىدى. قاراڭغۇلۇق پەردىسى يېيىلدى. ياشلار يار بويىغا بېرىپ گۈلخان يېقىشتى، ئىر-ئىرلاشقا چۈشتى. شۇ نۇرغۇن ئاۋازلار ئىچىدىن جاينىغىمنىڭ ئاۋازىنى تونۇدۇم...كۆپچىلىك ئىچىدە ئۇ گارمۇن چېلىپ باشلاپ بېرىۋاتاتتى. "ئاۋازىڭدىن ئۆرگىلەي بالام، ياشلىغىڭدا سايرا. تەڭتۇشلەر بىلەن جۇر بولۇپ ئېيتىلغان ئىر كۆكۈلنى ئېچىپ، ئادەملەرنى بىر بىرىگە يېقىنلاشتۇرىدۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە شۇ ئىرلارنى ئاڭلىغىنىڭدا، بۈگۈنكى ياز كېچىسىنى ۋە سېنىڭ بىلەن بىللە ئىرلاشقانلارنى ئەسلەيسەن" دەپ ئولتۇردۇم ئىچىمدە. شۇنىڭدىن كېيىن مەن يەنە ئوغۇللىرىمنى ئەسلەپ كەتتىم، ئادەمنىڭ ئانىلىق تەبىئىتى شۇنداق بولسا كېرەك. قاسىمنى ئەسلەپ كەتتىم، خۇداغا شۈكۈر، ئۇ ئۆز ئالدىغا تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلىدى. ئەتىيازدا ئالىمان ئىككىسى ئۆي ئايرىپ چىقىپ، سىرتتا ئۆي سېلىپ، ئۆي بىساتلىرىنى سېتىۋالغان ئىدى. ئەمدى ئۇلار ئاشۇ يەردە ئاۋۇپ كۆللىنىدۇ. قاسىمدىن ئانچە غەم قىلمايتتىم، چۈنكى ئىشتا ئۇ خۇددى دادىسىغا ئوخشاش ھېرىش-چارچاشنى بىلمەيتتى. شۇ چاغدا كەچ بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ، ئازراق قالغان بىر يەردىكى بۇغداينى ئورۇپ ئېلىۋېلىش ئۈچۈن تىراكتور بىلەن كومباينىنىڭ ئالدى چىرا-

غىنى يېقىپ قويۇپ ئايلاندۇرۇپ يۈرەتتى. ئالمىنىمۇ ئۇلار بىلەن بىللە ئىدى. ئۇما ۋاقىتتا بىر مىنۇت بولسىمۇ بىللە بولۇش ئۇلار ئۈچۈن غەنىمەت ئىدى.

مايسالىبىكنى ئەسلەپ، سېغىنىپ قالدىم. ئۆتكەن ھەپتىدە ئۇنىڭدىن بىر پارچە خەت كېلىۋىدى. خېتىدە بۇ يىل يازلىق كانىكول ۋاقتىدا بارالمايمەن، مەكتەپتىن مېنى بالىلارنى باشلاپ ئىسسىق كۆلگە — پىئونېرلار لاگېرىغا بېرىشنى تاپشۇردى، دەپتۇ. مەيلى، بۇنىڭغا نىمە ئىلاج، شۇ كەسىپنى تاللىغان ئىكەن، قەيەردە بولسىمۇ ئامان بولسۇن، دەپ ئويلىدىم.

سوۋانقۇل ناھايىتى كەچ قايتىپ كېلىپ، غىزاسىنى يېگەندىن كېيىن بىز بىرلىكتە ئۆيگە قايتتۇق. ئەتىگەندە ئۆي ئىشلىرىغا قارىشىم كېرەك ئىدى. كەچتە ماللارغا قاراپ قويۇشنى خوشنام ئايشەگە تاپشۇرغان ئىدىم. بىچارە ئايشەگە قىيىن ئىدى، ئاياللار كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ، بېلى ئاغرىيدىغان بولۇپ قالغاچقا، بۇ ئايال كولخوزدا بىر كۈن ئىشلىسە، ئىككى كۈن دەم ئالاتتى، ئۇنىڭ بىكتاش ئىسمىلىك بىرلا كىچىك ئوغلى بار ئىدى.

ئۆيگە قايتقان ۋاقتىمىزدا ئاللىقاچان كەچ بولۇپ كەتكەن ئىدى. مەيىن شامال يۈزىمىزنى سىيپايتتى. ئاي شولىسىدا چايقالغان بۇغداي باشاقلىرى مەۋج ئۇراتتى. ئۈزەڭگە ۋە ئۇلاغلار پىشقان گۈل - چېچەكلەرگە تېگىپ كەتسىلا ھاۋاغا بىر خىل خۇش پۇراق ھىد تارايتتى - دە، بۇ پۇراققا قاراپ، ئېچىلغان گۈلنىڭ شىرالجىنىنىڭ ئۆزى ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولاتتى. شۇ كۈنى كەچتە ئىنتايىن تونۇش بىر خىل تۇيغۇ بولغان ئىدى. كۆڭلۈم بۇزۇلۇشقا باشلىدى. سوۋانقۇل ئىككىمىز بىر ئاتقا مىنگەن ئىدۇق، مەن ئۇنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشكەن ئىدىم.

سوۋانقۇل دائىم مېنى ئالدىغا مىنگىن دەيتتى، مەن بولسام ئارقىسىغا مىنگىشىۋېلىپ، ئارقىسىدا بەلبېغىدىن تۇتۇپ مېڭىشنى ياخشى كۆرەتتىم. سوۋانقۇلنىڭ ئات ئۈستىدىمۇ ئېزىلىپ، گەپ قىلماي ئولتۇرۇشى — كۈن بويى ئالدىراپ يۈرۈپ چارچاپ كەتكەن — ياكى ئۆگدەپ قېلىپ، بىردىنلا سىلكىنىپ، ئۆكچىسى بىلەن ئاتنىڭ بىقىنىنى تۈرتۈپ ئاتنى تېزلىتىشى مەن ئۈچۈن تولىمۇ قىممەتلىك ئىدى. ئۇنىڭ سەل مۈكچەيگەن گەۋدىسىنى كۆرۈپ ئىچىم ئاغرىپ، بېشىمنى سىلىپ ئىچىمدە ئويلاندىم: "بىز قېرىپ ــ تۈگەيسەن.
قېرىساق قېرىمامدۇق. ۋاقىت ئالغا كېتىۋاتقان تۇرسا. بىراق بىز ئۆمرىمىزنى بىھۇدە زايا قىلمىدۇق. ھەممىدىن مۇھىمى شۇ. بىراق مەن تېخى يېقىندىلا ياش ئىدۇق، دەپ ھېساپلايمەن. بۇنى قارا، قانچە ۋاقىتلار ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ھايات بەرىبىر يەنىلا ناھايىتى مەنىلىك ــ تە. ياق. قېرىدۇق دېيىشكە تېخى ئەتىگەن. ئىشلار تېخى ئالدىمىزدىغۇ. مەن مەڭگۈ سېنىڭ بىلەن بىللە بولۇشنى خالايمەن..."
مەن رۇسلىنىپ، بېشىمنى كۆتىرىپ ئاسمانغا قارىۋىدىم، نىمە ئۈچۈندۇر يۈرىكىم "شۇر ــ ر" قىلىپ كەتتى: پايانسىز ئاسماندا، سامانچى ماڭغان يول، خۇددى كۈمۈش بەلباغدەك، چاقناپ تۇرغان يۇلتۇزلار توپى ئىچىدە چەكسىز ئۇزاققا سوزۇلغان ئىكەن. شۇ سەۋەپتىن مېنىڭدە يەنە، ئېھتىمال، راست سامان توشۇغۇچى بىر ئادەم ھازىرلا ئۇنىڭسى ئايرىۋېلىنغان بىر قۇچاق ساماننى كۆتىرىپ ئاشۇ يەردىن ئۆتكەندە چېچىلىپ قالغان سامان بولسا كېرەك، دىگەن تۇيغۇ تۇغۇلدى. پايانسىز ئاسماندا ساپ ــ سېرىق سامان، مەڭگەن ۋە توپانلار ھەتتا شامال ئۇيىنتىۋاتقاندەك مىدىرلايتتى. ھەتتا توپان بىلەن بىللە چېچىلغان ئۇنچىلەرمۇ كۆرۈنۈپ تۇرغاندەك قىلاتتى. "ۋاي، توۋا!"

دەپ ياقامنى تۇتتۇم. ئاشۇ بىرىنچى كىچە، بىزنىڭ مۇھەببىتىمىز، ياشلىق دەۋرىمىز شۇنىڭدەك كاللامغا كەلگەن ئاشۇ كۈچلۈك دىخاننىڭ سىماسى كۆز ئالدىمغا كەلدى. ئويلاپ قارىسام، ئاشۇ چاغدىكى ئارزۇ-ئارمانلىرىمىزنىڭ ھەممىسى روياپقا چىقتى ئەمەسمۇ؟ ھەئە، يەر-سۇ ئەلنىڭ بولۇپ، كۆپچىلىك قاتارىدا بىزمۇ قوش ھەيدىدۇق، دىخانچىلىق قىلىپ، ئۆزىمىزنىڭ ئاشلىغىنى ئۆزىمىز ئېلىپ تىلىگەمىزگە يەتتۇق، يەنى بىرىنچى كىچىسى ئارزۇ قىلغانلىرىمىزغا يەتتۇق. ئۇ چاغدا بىز يېڭى دەۋرنىڭ يېتىپ كېلىدىغانلىغىنى، بىر خىل يېڭى تۇرمۇشنىڭ باشلىنىدىغانلىغىنى بىلمەيتتۇق، ئەلۋەتتە. لېكىن بىر ئاددى ئىنساننىڭ ئادەتتىكى غايىسى، ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ھامان دەۋرنىڭ ئارزۇسى بىلەن، ياخشى نىيەت ۋە ھەقىقانىيەت بىلەن تېپىشىپ قالىدىكەن. مۇشۇنداق بىر قاتار خىياللار بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئاتنىڭ ئۈستىدە ئۈن-تىنسىز ئولتۇرۇپ كېتىپتىمەن. سوۋۋانقۇل ئارقىسىغا قاراپ:

— ئۇخلاپ قالدىڭمۇ، تولغاناي؟ ھاردىڭ. ئاز قالدۇق، ھازىرلا يېتىپ بارىمىز. ھېرىپ مېنىڭمۇ ھېچبىر ماجالىم قالمىدى، — دېدى ۋە بىر دەم جىم بولۇپ قالغاندىن كېيىن يەنە سورىدى، — بۇرۇلۇپ يېڭى مەھەللە بىلەن كەتسەك قانداق؟

— ماقۇل، ئايلىنىپ ئۆتەيلى، — دېدىم مەن ماقۇللاپ.

يېڭى مەھەللە ئايلىغا تۇتاش بوش بىر يەرگە چۈشكەن ئىدى. كوچا تېخى قۇرۇلمىغان ئىدى. بۇ يەردىن بۇ يىل ئەتىيازدىلا ياشلارغا ئۆي-جاي ۋە باغ-ۋارانلىق يەر ئاجرىتىپ بېرىلگەن بولۇپ، بەزى يەرلەرگە تام سېلىپ قويۇلغان ئىدى. قاسىم بىلەن ئالمانىمۇ ئۆي سېلىشقا بۇ يەردىن بىر ئۇلۇش يەر ئالغان ئىدى. بىز يولدىن

بۇرۇلۇپ قۇرۇلۇش ئەھۋالىنى كۆرۈپ ئۆتكەچ ماڭايلى دىگەن. ئۇما ۋاقىتدا، كۇندۇزلىرى بىر مىنۇتمۇ بوش ۋاقىت چىقمايتتى، بۇنداق چاغلاردا ھەركىم ئۆز ئىشىنى قىلىۋىلىشقا كىتىشكە بولمايتتى. قاسىم، ئالىمان ۋە جايناق ئۈچى ئەتىيازدىن باشلاپ نۇرغۇن كىسەك قۇيغان بولۇپ، قۇرۇپ كەتكەن كىسەكلەر تىزىپ قويۇلغان ئىدى. ئۇل چىقىرىشقا ئىرىقچا كولاپمۇ قويۇلغان، ئۆتكەن يەكشەنبە كۈنى ئۇلار دەريادىن بىرمۇنچە تاشمۇ ئىپكىلىپ قويۇشقان ئىدى. ھىلىمۇ كەلكۈندىن بۇرۇن ئىپكىلىۋىلىشقىنى بۇ تاشلارنى. ئەنە، تاشلار ھويلىدا دۆۋىلەگلىك تۇرۇپتۇ. سۇۋانقۇل ياشلارنىڭ ئىشىدىن ناھايىتى مەمنۇن بولدى.

— يامان ئەمەس، ئۇل قۇرۇلۇپتۇ. تاش بەخۇدۇك يىتىدۇ، ھەتتا ئىشىپ قىلىشىمۇ مۇمكىن، — دىدى سۇۋانقۇل. — ئۇما ئاياقلىشىشى بىلەنلا تامنى قوپۇرۇپ، ئۇستىنى يىپىۋالساقلا، قالغان ئۇششاق-چۈششەك ئىشلىرىنى كىلەر يىلى ئەتىيازدا پۈتتۈرۈۋالىمىز. بەربىر قىشچە پۈتتۈرگىلى بولمايدۇ. قانداق دەيسەن، بولامدۇ، بولمامدۇ، تولغاناي؟

— توغرا، — دىدىم مەن جاۋابەن، — ئۇستىنى يىپىۋالساقلا، قالغىنىغا ئۈلگۈرىمىز. — جايناق ئىسىمگە چۈشۈپ كۈلدۈم. — جايناغىمىز چاپقىلاپ يۈرۈيدۇ، ئۇ مەجلىستە قارار بولدى: كوچىغا كومسومول كوچىسى دەپ نام بىرىلىدىغان بولدى دەيدۇ. يەڭگىسى ئالىمان چاخچاق قىلىپ: ھەي كىچىك بالا، خۇددى نەسىردىن ئەپەندىنىڭ تۇغۇلمىغان بالىغا ئات قويغىنىدەك ئىش قىلىپ يۈرگىنىڭنى سىنىڭ. سەنچۇ، ئالدى بىلەن خوتۇن ئال، ئۆي سال، كوچا سال، ئاندىن ئات قويساڭمۇ ئۈلگۈرىسەن، دىسە، جايناق رەددىيە بىرىپ: سەنچۇ،

سەن، ھېچنېمىنى بىلمەيدىكەنسەن، دەپ تالىشىپ كېتىدۇ.

ئۇ چاغدا سوۋانقۇل بېشىنى چايقاپ، مېيىغىدا كۈلۈپ قويۇپ، مۇنداق دېگەن ئىدى:

— توغرا، ئۇ كىچىكىدىنلا ئاشۇنداق ھەممە ئىشتا ئالدىراڭغۇ بولۇپ چوڭ بولدى. بىراق كوچىنىڭ نامى توغرىلىق ئويلىغىنى توغرا بوپتۇ. مانا بۇ قۇرۇلۇۋاتقان ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى ياشلارنىڭكى-دە، ھەممىسى ئۆسۈپ كېلىۋاتقان ياش ئەۋلادلارنىڭكى. بىزدە تەرەققىيات تېز بولۇۋاتىدۇ، ئادەم تېز كۆپىيىۋاتقانلىقى ئۈچۈن ئائىلىغا پاتماي قېلىۋاتىدۇ، يېڭى كوچىلارنى سالمىساق ۋە كېڭەيتمىسەك بولمايدۇ. بۇ ياخشى ئىش. راستىنى ئېيتقاندا، كوچا قۇرۇلۇپ بولغاندا، قاراپ تۇر، ئوغلىمىزنىڭ ئېيتقىنى چوقۇم ئىشقا ئاشىدۇ...

بىزنىڭ ئەنە شۇ تەرىقىدە پاراڭ قىلىپ تۇرغان ۋاقتىمىز، كېيىن بىلسەم، ھەممە كېچىلەر ئىچىدە ئەڭ قاباھەتلىك كېچىگە توغرا كەلگەن ئىكەن...

3

— بېشىڭنى كۆتەر، تولغاناي، ئۆزەڭنى تۇت.

— ماقۇل. بۇنىڭدىن باشقا مەن نېمە قىلالايتتىم؟ مەن چامامنىڭ يېتىشىچە تىرىشىمەن. ئېسىڭدىمۇ سادىغاڭ كېتەي يەر ئانا، ئاشۇ كۈندىكى ۋەقە؟

— ئېسىمدە...مەن ھېچنېمىنى ئۇنتۇمايمەن، تولغاناي. يورۇق دۇنيا بىنا بولغاندىن بۇيان ئۆتكەن-كەتكەن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى يادىمدا. كىتاپقا سىغمىغان، ئادەملەر ئۇنتۇغان تارىخنىڭ ھەممىسى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مېنىڭ يادىمدا. سېنىڭ بېشىڭدىن كەچۈرگەنلىرىڭمۇ، تولغانا‌ي، مېنىڭ يادىمدا. سۆزلەپ بەر، سۆزلە، تولغانا‌ي، بۈگۈن قۇلىغىم سېنىڭدە.

4

ئەتىسى تاڭ سەھەردە، تېخى كۈن چىقماستىلا ئىشقا چۈشۈپ كەتتۇق. شۇ كۈنى بىز دەريا بويىدىكى يارلىقتا تېرىلغان بۇغدايلىقتا ئۇمىغا چۈشتۇق. بۇ يەر بەك تار بولغاچقا كومبايىن ئىشلىنالمايتتى، بىراق بۇغداينىڭ پىشىشى ھامان ئېتىز ياقىسىدىن باشلىناتتى. بىزمۇ بىر ـ بىرلەپ ئۆزۈنىسىغا تىزىلىپ ئورىساقلا ئاندىن ئورىيالايتتۇق، ھەر بىرىمىز ئىككى باغلامدىن بۇغداي ئورۇپ تۇرۇشىمىزغا، ئۇشتۇمـ تۇت، دەريانىڭ ئۇ قېتىدىن بولۇشىغا ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقان بىرەيلەنگە كۆزىمىز چۈشتى. ئۇ زالىچىپ دىگەن ئايىلنىڭ بويىدىكى بىرـ نەچچە ھويلىدىن ئېتىلىپ چىقىپ، ئارقىدا قۇيرۇقتا ئوخشاش چاڭ ـ توپا قالدۇرۇپ ئۆتتۇر كەلمەكتە، ئۇ خۇددى بىراۋ قوغلاپ كېلىۋاتقاندەك چاتقال ـ قوراي ۋە قومۇشلۇقتىن چېپىپ كېلەتتى. ئات ئۇ ئادەمنى توپ ـ توغرا دەريا بويىدىكى قۇرام تاشلىقتا ئېلىپ كەلمەكتە. ئۇ ئادەممۇ سەل ئېگىشىپمۇ قويماستىن توغرىدىن ـ توغرا قۇرام تاشتىن دەريا بويىغا سەكرەش ئۈچۈن ئېتىنى دېۋىتەتتى. بىز ھەيران بولۇپ بېشىمىزنى كۆتىرىپ: پاھ، نىمە ئانچە ئالدىراش، نىمشقا دەريانىڭ تۆۋەيىندە ئىككى چاقىرىمچە كېلىدىغان يەردىكى كۆۋرۈكتىن ئۆتمەيـ دىكىنە؟ دىيىشىپ قالدۇق. ئاتلىق كىشى رۇس يىگىتىگە ئوخشايتتى. ئۇ دەريا بويىغا كېلىش بىلەن تەڭلا جىرەن ئايغىرىنى قامچىلاپ

سۇغا سالغانـدا، ھەممىمىز ھەيران بولۇپ قېتىپ قالـدۇق: دەرياغا سۇ كەلگەن چاغدا بۇ يەردىن ھېچكىم ئۆتەلـمەيـتتى، ئات تۇكۇل تۆگىنىمۇ ئېقىتىپ كۇكۇم-تالقان قىلىۋېتىدىغان تاشقىن دەريا شاۋقۇن كۆتىرىپ تۇرغان يەردە جېنىدىن تويغان كىم بولغىيدى؟

ــ ھاي، نەگە بارىسەن، توختا، توختات ئېتىڭنى! ــ بىز چۇقان كۆتىرىشتۇق.

ئۇ بىزگە قاراپ، ئىككى قولىنى پۇلاڭلىتىپ ۋاقىراپ باقتى، لېكىن دەريانىڭ شاۋقۇنى ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاتمايتتى، پەقەت: "ھا-ھا-ھا-ھا..." دېگەندەكلا ئاڭلىناتتى. بىز ھېچنىمىنى ئۇقالمىدۇق. بۇ چاغدا ئۇ جىرەن ئايغىرنى توختىماي قامچىلايتتى، ئات ئالدى پۇتىنى ئىگىز كۆتەردى-دە، بىردىنلا ئېقىمغا چۈشتى. كۆپۈك چىقىرىپ دولقۇنلاۋاتقان سۇ كۆز ئېچىپ-يۇمغىچە ئارىلىقتا ئاتلىقنى ئۆز قوينىغا ئالدى. دولـقۇنلار ئىچىدە جىرەن ئايغىرنىڭ بېشىلا غۇۋا كۆرۈنەتتى، ئايغىر قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ، چىشىنى چىڭ چىشلىگەن ئىدى. ھېلىقى يىگىت بولسا ئاتنىڭ يايلىغا چىڭ ئېسىلغان ئىدى. يىگىتنىڭ دەريادا ئېقىپ كەتكەن شەپكىسى دولقۇندا ھە دەپ پىرقىرايتتى. بىز بولساق بۇ قاتتا ھە دەپ ئۇ ياق-بۇ ياققا چېپىشاتتۇق. ئاتلىق يىگىت ئېقىم كۈچىدىن پايدىلىنىپ، باتۇرلۇق بىلەن قىيپاش ئۈزۈپ كەلمەكتە. ئۇ دەريانىڭ ئېقىمى بىلەن خېلى ئۇزاقلاپ كەتتى ۋە ئاخىرى تۇگمەننىڭ تۆۋەيىنىدىن قىرغاققا چىقتى. پەقەت ئەنە شۇ چاغدىلا ھەممىمىز ئۇھ! دەپ يېنىك نەپەس ئالدۇق. بەزىلەر ئۇنىڭ باتۇرلۇقىغا ئاپىرىن ئوقۇپ: يارايدۇ!، دېيىشسە، بەزىلەر: بۇنىڭدا چوقۇم بىر سەۋەپ بار، بىلىپ بېقىش كېرەك، دېيىشەتتى، بەزىلەر بولسا: بۇ مەس ھارامزادىنىڭ قىلغىنى، سىلەر تېخى ئۇنى دورىماق-

چىمۇ! دەيتتى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۆپچىلىك جىمىپ قالدى. ئىشقا مېڭىش كېرەك ئىدى. "بۇمۇ توغرا گەپ، — دەپ ئويلىدىم مەن، — كاللىسى سەگەك ئادەم بۇنداق تەۋەككۇلچىلىك قىلاتتىمۇ."

قاسىمنىڭ كومباينىنى بىردىنلا توختىتىدى-دە، جىمىپ قالدى، ھالبۇكى ئۇ بۇگۈن تۈگمەننىڭ ئەتراپىدىكى بىر ئېتىز يەرنىڭ بۇغدىيىنى ئوروۋپ بولۇشى كېرەك ئىدى، — كومباينىنىڭ توختىغىنىغا ئانچە دىققەتتىمۇ بولمىدىم، ئېھتىمال تاسمىسى چىقىپ كەتكەندۇ. ئېھتىمال زەنجىرى ئۈزۈلۈپ كەتكەندۇ، ئىش ئۈستىدە كومباينىدىن ئۇنداق ياكى بۇنداق چاتاقلار چىقىپ قېلىشى مۇمكىنغۇ. ئالىمان ماڭا يېقىنلا بىر يەردە ئوما ئوروۋاتاتتى، ئۇ "ئاپا!" دەپ جېنىنىڭ بېرىچە ۋاقىراپ تاشلىدى.

چۆچۈپ پۈتۈن بەدىنىم شۈركۈنۈپ كەتتى. قارىسام قولىدىكى ئوغىقى چۈشۈپ كەتكەن، چىرايى تامدەك تاتارغان ھالدا تۇراتتى.

— نىمە بولدى؟ ئىلان چېقىۋالدىمۇ؟ — مەن ئۇنىڭغا قاراپ ئۆزەمنى ئاتتىم.

ئۇ ئۈن چىقارماي، چۆچۈگەن كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ بىر ياققا قاراپ تۇراتتى، ئۇ قاراپ تۇرغان تەرەپكە قاراپ مەنمۇ چۆچۈپ كەتتىم. كومباين تەرەپتىن كىمدۇ بىرسىنىڭ تووۋلىغان ئاۋازى كەلدى، بىرمۇنچەيلەن تۈش-تۈشتىن بۇغدايلىقتا كومباين تەرەپكە قاراپ چېپىپ كېتىپ باراتتى. بەزىلەر ئاتلىق چېپىپ كېتىپ باراتتى، يەنە بەزىلەر بىرىچكىدا ئۆرە تۇرغان پېتى ئاتلارنى بولۇشىچە قامچىلاپ شۇ تەرەپكە كېتىپ باراتتى.

— نىمە ئىش بولدىكىنە، ئاپا! — دىگەن پېتى ئالىمان ھېچنىمىگە

www.uyghurkitap.com

قارىماستىن شۇ تەرەپكە يۈگۈردى. بەزىلەرنىڭ كېيى ئادەمنى تېخىمۇ خاۋاتىرسىزلەندۈرەتتى:

— چوقۇم بىرسى كومبايىنىنىڭ چىشىغا ئىلىنىپ مېيىپ بولغان ئوخشايدۇ! يا بولمىسا تۇرۇبىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى! يۈرۈڭلار، بېرىپ باقايلى!

شۇنداق قىلىپ ئوما ئورۇۋاتقان ئاياللارنىڭ ھەممىسى ئالىمانىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈشۈپ كەتتى.

— خۇدا ئۆزەڭ ساقلا، خۇدا ئۆزەڭ ساقلا! — دىگىنىمچە يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ قولۇمنى كۆتىرىپ دۇئا قىلاتتىم؛ ئېرىقتىن ئاتلاپ ئۆتىمەن دەپ يىقىلىپ چۈشتۈم، ئورنۇمدىن قوپۇپ يەنە يۈگۈردۈم. پاھ، بۇغدايلىقتا خۇددى ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپتىمەن دىسە! خەققە توختاپ تۇرۇڭلار دەپ توۋلاي دىسەممۇ ئۈنۈم پۈتۈپ قېپتۇ، ئۈنۈم چىقمايتتى.

ئاخىرى يېتىپ باردىم، توپلانغان ئادەملەر چۆرۈلدىشىپ تۇراتتى، ئۇلارنىڭ ھىچقايسىسىنىڭ كېپىنى ئېنىق ئاڭلاپ بولمايتتى، پەرق ئېتىپمۇ بولمايتتى. مەن توپىنىڭ ئىچىگە ئۆزەمنى ئېتىپ "ئېرى تۇرۇڭلار، مېنى كىرگۈزۈۋېتىڭلار" دەپ ۋاقىرىدىم. كىشىلەر ماڭا يول بەردى، قارىسام قاسىم بىلەن ئالىمان ئىككىسى كومبايىنىنىڭ يېنىدا تۇرۇپتۇ، بۇ چاغدا مەن قوللىرىم تىترەپ، قارغۇ ئادەمدەك ئۆزەمنى ئوغلۇمغا ئاتتىم. قاسىم ئالدىمغا ئېتىلىپ كېلىپ مېنى تۇتۇۋالدى.

— ئۇرۇش باشلىنىپتۇ، ئاپا!

ماڭا بۇ ئاۋاز خۇددى يىراق بىر يەردىن كەلگەندەك ئاڭلاندى.

— ئۇرۇش؟ ئۇرۇش دەۋاتامسەن؟ — يەنە سورىدىم مەن ئۇنىڭغا قاراپ، گويا ئۇنىڭ كېپىنى چۈشەنمىگەندەك.

— ھەئە، ئاپا، ئۇرۇش باشلىنىپتۇ، — دېدى قاسىم.
لېكىن مەن بۇ گەپنىڭ مەنىسىنى يەنە ئانچە چۈشەنمەيتتىم.
— قانداق ئۇرۇش؟ نىمە ئۈچۈن ئۇرۇش؟ ئۇرۇش دەۋاتاھ-
سەن؟ — مەن يۈرەكىنى سىقىدىغان، قورقۇنچلۇق بۇ سۆزنى يەنە
تەكرارلىدىم ۋە ئوچۇق ھاۋادا گۈلدۈرماما چاقنىغاندەك بۇ شۇم
خەۋەردىن قورقۇپ مىشلداپ يىغلاپ تاشلىدىم.
ياش مەڭزىمنى بويلاپ تاراملاپ چۈشمەكتە ئىدى، ئاياللار ماڭا
قاراپ ھۆڭرەپ يىغلاشقا باشلىدى.
— جىم بولۇڭلار! ھەي ئاياللار، جىمىڭلار! — دېدى توپ
ئىچىدىكى بىر ئەركىشى.
خۇددى ھېلىقى كىشى ئۇنداق ئىش يوق، دېسىدى دىگەندەك،
ئاياللار بىردىنلا جىم بولۇپ قېلىشتى. لېكىن ئۇ كىشى ھېچنىمە
دىمىدى. باشقىلارمۇ بىرەر ئېغىز گەپ قىلمىدى. دالىدا چوڭقۇر
جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى، پەقەت دەريا دولقۇنىنىڭ گۈلدۈر-
لىگەن، شارقىرىغان ئاۋازىلا ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كىمدۇر بىرەيلەن
چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىپ، سەل مىدىرلاپ قويدى. بۇنىڭ بىلەن
كۆپچىلىكتە يەنە جىددىلىك پەيدا بولدى، بىراق يەنىلا ھېچكىم
بىرەر ئېغىز گەپ قىلمايتتى. دالا يەنە شۇنداق جىمىپ كەتتىكى،
ھەتتا ئىسسىق ھاۋانىڭ پىژىلدىشى گويا بىر پاشىنىڭ قۇلاق تۈۋىدە
غىڭىلدىغىنىدەك ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئەنە شۇ چاغدا قاسىم ئەتراپ-
تىكىلەرگە قاراپ چىقىپ، خۇددى ئۆزىگە ئۆزى گەپ قىلغاندەك
مۇجمەل ھالدا پىچىرلىدى:
— ئەمدى ھوسۇلنى تېزرەك يىغىۋالايلى، بولمىسا قار ئاستىدا
قالىدۇ. — ئۇ جىمىپ قالدى، ئاندىن كېيىن بىردىنلا بېشىنى كۆتىرىپ،

شوپۇرغا تاپىلىدى. — نىمىگە قاراپ تۇرىسەن؟ موتورنى ھەركەتلەندۈرگىن! ھەممەيلەن كۆزۈڭلەرنى پارقىرىتىپ نىمىگە قاراپ تۇرىسىلەر؟ ئەمدى بىز تېزرەك ھوسۇل يىغمىساق، ناھايىتى چوڭ قىيىنچىلىقتا قالىمىز! قېنى، ئىشقا كىرىشەيلى!...

كىشىلەر ئاستا ھەركەتكە كەلدى. زالىپچىپىدىن كەلگەن ھىلىقى رۇس يىگىتكە مانا ئەمدىلا دىققەت قىپتىمەن. ئۇ يەنىلا شۇ چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەن كىيىمى بىلەن جىرەن ئايغىرنىڭ يۈگەن بېغىدىن تۇتۇپ تۇراتتى. كىشىلەر قوزغىلىشقا باشلىغان چاغدىلا ئېسىگە كەلگەنىدەك بولغان ئاشۇ خەتچى قوڭۇر چاچلىق بېشىنى ئاستا كۆتىرىپ، ئاتنىڭ تۆشبېغىنى چىگىتتى. ئەنە شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ ئىنتايىن ياش بالا ئىكەنلىكىنى، ئالاھەزەل مېنىڭ جايناغىم بىلەن تەڭتۇش ئىكەنلىكىنى، بىراق جايناققا قارىغاندا ئىگىز ۋە كەۋدىلىك ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. ئۇنىڭ بىر تۇتام ھۆل چېچى پېشانىسىگە چاپلىشىپ قالغان ئىدى؛ كالپۇكى بىلەن مەڭزىدە بىرنەچچە يەر يېڭىدىن جىجىلىپ كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ باللارنىڭكىدەك كۆزى ناھايىتى ئازاپ ئىچىدە كۆزىتىپ تۇراتتى، بۇنداق قاراشنى مەن ياخشى چۈشىنىمەن: ئۇ ياشلىق دەۋرىدىن ئەمدىلا ئايرىلغان، ئۇ ئەمدىلا چوڭ ئادەم بولغان، بۇمۇ پەقەت بۈگۈن ئەتىگەندىلا بولغان، خالاس. ئۇ ئېغىر بىر نەپەس ئالدى-دە، ئېتىغا مىنىشكە جابدۇنۇپ تۇرۇپ، بىزنىڭ ئايىلدىكى بىر يىگىتكە دىدى:

— ھەي، دوستۇم، دەرھال ئاتلىنىپ رەئىس بىلەن ئەترەت باشلىغىنى تېپىپ، دەرھال رايكومغا بارسۇن دەيدۇ دەپ قويغىن. مەن ھازىرلا مېڭىشىم كېرەك، مەن يەنە ئىككى كولخوزغا بارىمەن. — ئۇ گەپ قىلغاچ ئېتىغا مىندى-دە، يۈگەن بېغىنى تارتىپ قويدى.

لېكىن خەۋەر يەتكۈزۈپ قويۇشنى تاپىلىغان ھېلىقى يىگىت ئۇنى توستى:

— توختاپ تۇر، شەپكەڭنى سۇ ئېقىتىپ كەتتى. مە، مېنىڭ قالپىغىمنى كىيىۋال. بۈگۈن بەك ئىسسىق كۈن بولدى، بېشىڭغا ئىسسىق ئۆتۈپ كەتمىسۇن.

جىرەن ئايغىر ئاھۇدەك سەكرەپ يولغا چۈشۈپ، ئارقىسىدىن قويۇق چاڭ كۆتىرىپ چېپىپ كۆزدىن غايىپ بولغىچە كۆز ئۈزمەي قارىشىپ تۇردۇق، ئاتىنىڭ تۇيىغىدىنمۇ ئەنسىز، قايغۇلۇق ئاۋاز كېلەتتى. يول بويىدا قارىشىپ تۇرغانلارنىڭ ئوزايىدىن ھەركىم ئۆزىنىڭ غېمىدە ئىكەنلىگى بىلىنىپ تۇراتتى، كومبايىن بىلەن تىراكتۇرنىڭ موتورلىرى بىردىنلا ئوت ئېلىپ تەڭلا گۈرۈلدىگەن چاغدا ئۇلار چۆچۈپ، بىر بىرىگە يالت قىلىپ قاراپ قويۇشتى.

ئەنە شۇ مىنۇتتىن باشلاپ يېڭى تۇرمۇش — ئۇرۇش تۇرمۇشى باشلاندى...

گۈمبۈرلىگەن توپ-زەمبىرەك ئاۋازى ئاڭلانمايتتى، لېكىن يۈرىگىمىزنىڭ گۈپۈلدەپ سوقۇشى ۋە كىشىلەرنىڭ قىچقىرىشلىرى دائىم ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. كىشىلەر ئىچىدە شۇنچە يىل ياشىغىنىمغا قارىماي، مۇنچىۋالا ئىسسىقنى كۆرمەپتىكەنمەن، خۇددى ئوت-ئاتەشنىڭ ئۆزى ئىدى. تاشقا تۈكۈرسىڭىز، تۈكۈرۈكىڭىز دەرھال دومىلاپ چۈشەتتى. زىرائەتلەرمۇ ناھايىتى تېزلا — ئۈچ-تۆت كۈن ئىچىدىلا پىشىپ كەتتى: بىپايان زىمىندىكى ئاشلىق ھەم قۇرۇپ، ھەم سارغىيىپ دەرھال ئورۇۋېلىشنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئاشلىق نىمە دىگەن ئوخشىغان — ھە! ئوما بەك ئالدىراش ئۆتكەچكە، ئىسراپ بولۇپ كەتكەن ئاشلىققا قاراپ ئىچىم سىرىلەتتى. قانچىلىك نەرسە چەيلىنىپ

كەتتى، قانچىلىك نەرسە چېچىلىپ كەتتى-ھە. ئۇ ما بەك تېز بولدى، ھەتتا بوغدايلارنى باغلاشقىمۇ ئۈلگۈرەلمەي، ئارا بىلەن تۇپ-توغرا ھارۋىلارغا بېسىپ، ئېتىك دان ئايرىش ماشىنىسىغا، خامانلارغا يەتكۈزەتتۇق، يول بويى چېچىلىپ ياتقان باشاقلار، ۋاھ! بۇمۇ مەيلى، ئەلگە قاراپ ئادەمنىڭ يۈرىكى ئېچىشاتتى-دە. ئەسكەرلىككە چاقىرىلغانلار ھەر كۈنى دىگۈدەك مېڭىپ تۇراتتى، قالغانلار تېخىمۇ ئالدىراش بولۇپ كېتەتتى. كۈن-تۈن دىمەي، ئوت-ئاتەش ئىسسىقتا دالىدا، خاماندا ھوسۇل يىغىش، خامان تېپىش، ئاشلىق توشۇش يولىدا ھاردىم-تالدىم دىمەي ئىشلەيتتى. ئەرلەر بارغانسېرى ئازىيىپ بېرىۋاتقاچقا، ئىش كۈندىن-كۈنگە ئېغىرلاشماقتا ۋە كۆپەيمەكتە ئىدى. بىچارە بالام قاسىم تۈگىمىگەن ئىشنىڭ ھەممىسىنى تۈگىتىدىغاندەك، كۈن-تۈن كومبايىندىن چۈشمەيتتى، ماۋۇ ئېتىزنى تۈگەتسە، ئاۋۇ ئېتىزغا ئۆتۈپ، چاڭ-توزاڭ ئىچىدە توختىماي ئىشلەيتتى. ھەر كۈنى ئىسسىق شامالغا قارىماي كومبايىن كابىنكىسىدا، خۇددى پەرۋاز قىلىش ئالدىدا تۇرغان بۈركۈتتەك، ئالدى تەرەپتىن كۆز ئۈزمەي، يەنە قانچىلىك قالدىكىن، بۈگۈن قانچىلىك يەرنىڭ بوغدىيىنى ئېلىپ بولارمەن، دىگەندەك ئالغا ئىنتىلەتتى. شۇ كۈنلەردە ئۇ قاپ-قارا بولۇپ كۆيۈپ كەتكەن ئىدى. قارىسىڭىز ئىچىڭىز ئاغرىيتتى. لەۋلىرى يېرىلغان، جاغلىرى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن، ساقال-بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ كەتكەن ئىدى. "مۇشۇنداق كېتىۋەرسەڭ، بالام، ئىسسىق ئۆتۈپ كېتىپ، كومبايىندىن يىقىلىپ چۈشەرسەنمىكىن" دەپ ئويلاپ كېتەتتىم، لېكىن ئاغزىمدىن چىقىرالمايتتىم. كۆزىدىن چىقىپ تۇرغان غەزەپ ئۇچقۇنلىرىدىن ۋاقتى كەلمىگىچە زادىلا توختىمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇراتتىم.

www.uyghurkitap.com

ئاشۇ ۋاقىت ئاخىر كەلدى. بىر قېتىم، ئالىمان كومباينىنىڭ ئالدىغا بېرىپلا سالپىيىپ قايتىپ كەلدى.

— چاقىرىق قەغىزى ئېلىپتۇ، — دېدى ئۇ ئاستاغىنا.

— قاچان ئېلىپتۇ؟

— باياتىن. يېزا سوۋېتىنىڭ خەتچىسى ئېپكېلىپتۇ.

باشقا نۇرغۇن كىشىلەرگە ئوخشاش، ئۇچىرەت بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى قاسىمغا كېلىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. لېكىن بۇ گەپنى ئاڭلاش بىلەنلا پۈتۈن ماغدۇرسىزلىنىپ، ھارغان قول-بىلەكلىرىم ئاغرىپ كەتتى-دە، قولۇمدىكى ئوغاق يەرگە چۈشۈپ كېتىپ، ئۆزەم يەرگە ئولتۇرۇپ قالدىم.

— ئەمىسە ئۇنىڭ يەنىلا ئۇ يەردە يۈرگىنى نىمىسى، يۈك-تاقلىرىنى جايلىشى كېرەكقۇ، — دېدىم مەن تىترەپ گەپكە قولاشماي تۇرغان لەۋلىرىمنى تەسلىكتە ئىدارە قىلىپ.

— كەچقۇرۇنلۇققا قايتاي دەيدۇ. مەن كەتتىم، ئاپا، دادامغا سىز ئېيتىپ قويارسىز. بۈگۈن كۈن بويى كىچىكنى كۆرمىدىم. نەگە كەتتىكىن ئۇ؟...

— سەن قايتقىن، ئالىمان، قايتقىن. خېمىر تۇتۇپ قويغىن. مەنمۇ ھېلى قايتىمەن، — دېدىم مەن ئالىمانغا.

ئالىمان كەتكەندىن كېيىنمۇ ئۇزاققىچە ئورنۇمدىن تۇرالماي، ئېگىزدا ئولتۇرۇپ قالدىم. ھەتتا بېشىمدىن سېرىلىپ چۈشۈپ كەتكەن رومىلىمنى ئېلىشقىمۇ كۈچۈم يەتمىدى. يەرگە قارىسام، چۈمۈلىلەر يول سېلىپ، نېرى-بېرى چېپىشىپ، دان توشۇپ، سامان سۆرەپ چىمىرلاپ يۈرۈشكەن ئىكەن. بۇ چۈمۈلىلەر ھەرقىلىنداق بولسىمۇ ئۆزلىرىدىن تۆۋەن تۇرمايدىغان، مۇشۇ تۇرقۇم ھەتتا ئۆزلىرىگە — ئاشۇ

ئەڭ كىچىك جاپاكەش ئەمگەكچىلەرگە ھەۋەس بىلەن قاراپ تۇرغانلى-
لىكىن غەم ـ غۇسسىگە پاتقان بىر ئەمگەكچىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانلىقىنى
قانداقمۇ قىياس قىلالىسۇن. چۈمۈلىلەر ھېچنىمىدىن بىخەۋەر تۈز-
ئىش ـ ئوقىتى بىلەن بولۇۋاتىدۇ. ئەگەر ئۇرۇش پارتلىمىغان بولسا،
مەن مۇشۇ چۈمۈلىلەرنىڭ تۇرمۇشىغا ھەۋەس قىلاتتىممۇ، گەپ قىلسا
ئادەمنىڭ يۈزى چىمىلدايدۇ...

شۇ چاغدا جايناق ھارۋىسىنى ھەيدەپ يېتىپ كەلدى. شۇ كەملەردە
ئۇ كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقى ھارۋا ئەترىتىدە ۋوكزالغا ئاشلىق
توشۇپ يۈرەتتى. ئاكىسىنىڭ ئەسكەرلىككە كېتىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ
كەلگەن بولسا كېرەك، ھارۋىسىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، چۈشۈپ
كەتكەن رومىلىمىنى بېشىغا سېلىپ قويدى.

— كېتەيلۇق، ئاپا، — دېدى ئۇ ۋە مېنى يۆلىدى.

مەن ئۈن ـ تىنسىز ھارۋىغا چىقىپ ئۆيگە قايتتىم. يېقىنقى كۈنلەر-
دىن بۇيان جايناق تونۇغۇسىز دەرىجىدە ئۆزگەرگەن ئىدى. ئۇنىڭغا
قاراپ نىمە ئۈچۈندۇر ھىلىقى خەتچى رۇس يىگىتى ئېنىق يادىمغا
كەلدى. بۇنىڭ باللارنىڭكىدەك كۆزىدىمۇ ئاشۇ يىگىتنىكىدەك
ئويچانلىق سېزىلىپ تۇراتتى. مۇشۇ كۈنلەردە ئۇمۇ ئۆزىنىڭ ياشلىق
دەۋرى بىلەن خوشلىشىپتۇ. شۇ كەملەردە نۇرغۇن كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ
ياشلىق دەۋرى بىلەن خوشلاشقان ئەمەسمىدى... جايناق توغرىسىدىكى
خىيال سۈرۈپ كېتىۋېتىپ ئۇزاقتىن بېرى خەۋەر ئالالمىغان مايسالىبې-
كىمنى ئەسلەپ كەتتىم. "ئۇ ئۇ يەردە قانداق تۇرۇۋاتقاندۇ؟ ئەسكەر-
لىككە چاقىرىلغانمىدۇ؟ نىمىشقا خەت كەلمەيدىغاندۇ؟ ئىككى ئىلىك
بولسىمۇ خەت يېزىۋەتسە بولماسمىدى؟ ئاتا ـ ئانىسى ئىسىگە كەلمەي-
دىغانغا ئوخشايدۇ، يىراقتا يۈرۈپ مېھرى ئۈزۈلدىمىكىن؟ بۇ كۈنلەردە

كم ئوقۇيتتى، ئۆيگە قايتىپ كەلگەن بولسا ئەجەپ ياخشى بولاتتى ـ
ھە، ھازىر نەدىكىن ئۆزى؟“ ــ دەپ ئويلاپ، ھارۋىدا كېتىۋېتىپ
كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ جايناقتىن سورىدىم:
ــ ھە، جايناق، سەن ۋوگزالغا قاتناۋاتىسەن، قانداق، ئۇرۇشنىڭ
توختايدىغان سىياقى باردەكمۇ؟
ــ يوق، ئاپا، ــ دېدى جايناق جاۋاۋەن، ــ تېزلا ئاخىرلىشىدىـ
غاندەك ئەمەس، ھازىرچە ئەھۋال ئېغىر. نېمىسلار باستۇرۇپ
كېلىۋېتىپتۇ. بىزنىڭكىلەر ئەمدى ئۇلارنى قەيەردىدۇ توساپ تازا بىر
ئەدىۋىنى بەرسە ئىدى، بىز بىرئاز ئوڭشىلىۋالاتتۇق. مېنىڭچە بىز
ئۇلارنى تېز ئارىدا توساپ قالالايمىز. ــ ئۇ ئۇندىسەي، ئاتلىرىنى
”چۇۋ“ دەپ قامچىلايتتى، بىر ھازادىن كېيىن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ
ماڭا بىر قارىدى ـ دە، گېپىنى داۋاملاشتۇردى. ــ قورقۇۋاتامسەن،
ئاپا؟ بەك قورقۇپ كەتتىڭ، ھە؟ بىراق سەن قورقماسلىق كېرەكلىدـ
گىنى ئويلىمىدىڭ، ئاپا، ئويلاپ باق، ئەنسىرىمە. قاراپ تۇر، ھەممە
ئىش ئوڭشىلىپ كېتىدۇ.
ۋاھ، سىنى، سادىغاڭ كېتەي، ئىچى ئاغرىپ مېنى بەزلەيدا تېخى.
بىراق، راست ئويلىماي مۇمكىنمۇ؟ كۆزۈمنى كور، قۇلىقىمنى پاڭ
قىلىۋالسامۇ ئويلىماي چىداپ تۇرۇش مۇمكىن ئەمەس ـ تە.
ئۆيگە كەلسەك، ئالىمان خېمىرمۇ يۇغۇرماستىن يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ.
تازا جۇدۇنۇم تۇتتى: ”پاھ سېنى، ھەممە خەق باشقىلارنىڭ كېلىنى
سېنىڭ كېلىنىڭگە يەتمەيدۇ، دېيىشىدۇ، ئويلاپ كۆردۇڭمۇ، سېنىڭ
ئېرىڭلا ئەمەس، ھەممە ئۆيلەردىن كىشىلەر ئارقا ـ ئارقىدىن ئەسكەرـ
لىككە كېتىۋاتىدۇغۇ. مۇبادا مەن خەقنىڭ بىزار بولۇشىغا قارىماي،
ھېچ ئىش قىلماي ئەتىدىن ـ كەچكىچە مىشىلداپ يۇرسەم قانداق

بولدۇ، بۇنىڭدىن كېيىنكى كۈنىمىز قانداق ئۆتىدۇ؟" دېيىشكىن دەپ تەمشىلىپ، يەنە ئۆزەمنى تۇتۇۋالدىم. ئۇنى ئەيىپلەپ ئولتۇرمىدىم ئۇ تېخى ياش ئىدى، ئىچىم ئاغرىدى. بۇنداق ئىچ ئاغرىتىشمۇ ھاجەت ئەمەس بولغىيدى، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭغا يېنىكرەك بولسۇن ئۈچۈن يا ھە دېگەندىلا ئۇنىڭ يۈرىكىدىكى جاراھەتلەرنى پاكىزلىۋېتىشىم كېرەكمىدىكىن. مەن قانداق قىلىشىم لازىملىقىنى بىلمەي قالدىم-دە، ھېچنىمە دېمىدىم.

قاسىم كۈن ئولتۇراي دېگەندىلا قايتىپ كەلدى. قاسىم بوسۇغا ئاتلاپ كىرىشى بىلەنلا ئالىمان يېقىۋاتقان ئوتنى تاشلاپ يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۇنىڭ بويىنىغا ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتى.

— مەن ئۆيدە قالمايمەن، سېنىڭدىن ئايرىلىپ قالمايمەن، سەن بولمىساڭ ياشىيالمايمەن!

— ھەممە ئەزايىم چاك-توپا، ئالىمان. توختاپ تۇر، سوپۇن، لۆڭگىلىرىڭنى ئېپكەل، دەريا بويىغا بېرىپ يۇيۇنۇپ كېلەي، — دېدى قاسىم خوتۇنىنىڭ ئىككى قولىنى بويىندىن ئاجرىتىپ.

ئالىمان بېشىنى بۇراپ ماڭا بىر كۆز تاشلىدى، مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشەندىم-دە، قورۇق چېلەكتىن بىرنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدۇم:

— بىر چېلەك سۇ ئالغاچ كەلگىن.

شۇ كۈنى ئۇ ئىككىسى دەريا بويىدىن ناھايىتى كەچ قايتتى، ئۇلار كەلگەن چاغدا ئايمۇ بېشىمىزغا كېلىپ قالغان ئىدى. جايناقىنىڭ ياردىمىدە ئۆي ئىشلىرىنى مەن ئۆزەم نېرى-بېرى قىلدىم. يېرىم كېچە مەزگىلىدە سۇۋانقۇلمۇ قايتىپ كەلدى. مەن ئۇنى زادى نەگە كەتكەندۇر، دەپ ئۆيدە بەك كۈتۈپ كەتكەن ئىدىم. بابا ئۇ كۈندۈز-

دىلا تاقلا ئاتلىق كېتىپ، ئاتلارنىڭ ئىچىدىن بىزنىڭ ھىلىقى سامان يورغىنى تۇتۇپ كېپتۇ. ئۇ ئاجايىپ يورغا بولۇپ، ئارقا پۇتىنىڭ تىزىدىن تۆۋىنى ئاق، پۇتلىرى قاتتىق ئىدى. قاسىم كومبايىن ھەيدەشكە چىققان ۋاقتىدىلا ئۇنىڭغا ئاتاپ سېتىۋالغان ئىدۇق. ئايىلدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بۇ ئاتنىڭ ياخشى ئات ئىكەنلىكىنى بىلەتتى، قىز-جۇۋانلارمۇ تېخى بۇ ئاتنى قوشاققا قېتىۋالغان ئىدى:

ئاستىڭدا سامان يورغا،
چاپتۇرسەن يول-يولغا.

ئوغلى ئەسكەرلىككە كېتىۋاتقاندا، بىر كۈن بولسىمۇ يورغىسىنى مىنىۋالسۇن، دىگەن بولسا كېرەك دادىسى.

ئەتىسى ئەزان ۋاقتى بىلەن پۈتۈن ئائىلىمىز بويىچە ھەربىي كومىسسارىياتقا قاراپ ماڭدۇق. ئالىمان ئىككىمىز جايىناقنىڭ ھارۋىسىغا چۈشتۇق. قاسىم دادىسى بىلەن ئۆز ئاتلىرىغا مىندى. بۇ ئۇمۇمى سەپەرۋەرلىك ۋاقتى ئىدى. ھەر تەرەپتىن قوشۇلۇپ كېلىۋاتقان ھارۋىلار، ئادەملەر سان-ساناقسىز ئىدى، ئالدى جىلغىدا بولسا، ئىككىنچى بېشىغا كۆز يەتمەيتتى. رايون مەركىزىگە توپلانغان ئادەملەر كوچىغا سىغمايتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە ئاتلىقلار، ھارۋىلىقلار، بوۋايلار، مومايلار، باللار بار ئىدى. ھەر بىرى ئۆز يېقىنىنى قورشاپ، يېنىدىن نېرى كەتمەيتتى. بەزىلەر مىشىلداپ يىغلايتتى، بەزىسىلەر سەل-پەل مەس ئىدى. "كۆپ يىغلىسا كۆپ بولار" دىگەن گەپ راست ئىكەن. مانا بۇ يەرگە توپلانغان سانجاق-سانجاق كىشىلەر توپى ئىچىدە جەڭگە ئاتلانغان نۇرغۇن غەيرەتلىك باتۇرلار، ناھايىتى تەمكىن ئات مىنىش ماھىرلىرى بار ئىدى، ئۇلار تەمكىن-قەتئى پوزىتسىيەدە گايىدا سۆزلەپ قوياتتى، ھەتتا چاخچاق قىلىپ

كىشىلەرنى كۆلدۈرەتتى، گارمۇنغا كەلتۈرۈپ توختىماي ناخشا ئېيتاتتى، ئۇسۇل ئوينايتتى. ئۇلار بىر دەم قىرغىزچە ئىر-ئىرلىسا، بىر دەم رۇسچە ناخشا ئېيتاتتى، بەزىدە ھەممەيلەن بىرلىكتە "كاتيۇشا" دىگەن ناخشىنى ئېيتاتتۇق. ئۇ چاغدا مەن بۇ ناخشىنى بىلەتتىم.

ھەربى كومىسسارىياتنىڭ كەڭ ھويلىسىغا ئەسكەرلىككە ئېلىنغان مۇنچىۋالا كۆپ كىشى پاتمايتتى، شۇ سەۋەپتىن ئۇلارنى كوچىغا ئېلىپ چىقىپ سەپكە تۇرغۇزۇپ، يوقلىما قىلىشقا باشلىدى. كىشىلەر بىردىنلا جىمجىت بولۇپ قېلىشتى. پات ئارىدا بېرىپ جەڭگە قاتنىشىدىغان بۇ كىشىلەرگە قاراپ كۆزۈمگە لىققىدە ياش كەلدى-دە، بىر خىل ئىسسىق ئېقىم كېلىپ كانىيىمغا قاپلاندى. بىر بىرىدىن قېلىشمايدىغان بۇ باتۇر، ساغلام يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى بىر بىرىگە شۇنداق ئوخشايتتىكى، ھەممىسى بىر قېلىپتىن چىققاندەك ياخشى تاللانغان ئىدى. بۇلار بىرقانچە يىل بولسىمۇ ئۇزۇنراق ئۆمۈر كۆرۈشى، كۆپرەك خىزمەت قىلىشى كېرەك ئىدىغۇ. يوقلىمىدا، ھەركىم ئۆز ئىسمى چاقىرىلغان ۋاقتىدا "بار" دەپ توۋلاپ بىر تەرەپكە قاراپ قوياتتى. "سۇۋانقۇلوۋ قاسىم" دەپ توۋلىغاندا، يۈرىكىم "شۇر" قىلىپ، نەپەسىم ئىچىمگە چۈشۈپ كەتتى، ئاچچىق ئىسسىق ئېقىم يەنە بىر قېتىم كۆزۈمگە ئۇرۇلدى. قاسىم "بار" دەپ جاۋاپ بەردى. ئالىمان مېنىڭ قولۇمنى چىڭگىدە قىسىپ، ئاستاغىنا "ئاپا" دەپ قويدى. مېنىڭدە نىمە چارە بار ئىدى دەيسىز، ماڭا ئايانكى، تىرىك تۇرۇپ مۇنداق ئايرىلىش ئۇنىڭغا قىيىن ۋە قورقۇنچلۇق ئىدى، لېكىن كىممۇ خەلقنى تاشلاپ ئۆزى بىر يەرگە مۆكۈۋالىدۇ دەيسىز، يەنە كېلىپ مۇشۇ ئېغىر كۈنلەردە. ئېخ، مېنىڭ ئالىمانىم، ئالىمانىمەي، بۇ ئۇرۇشنىڭ ئېھتىياجى ئىكەنلىكىنى، مەملىكەت بويىچە

يۇقۇرىدىن تۆۋەنگىچە ھەممىنىڭ بىردەك ئېھتىياجى ئىكەنلىكىنى ئۇ بىلەتتى. بىراق مەن مۇشۇ ئۆمرۈمدە ئۆز ئېرىنى بۇنىڭدەك ياخشى كۆرگەن جۇۋانلارنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن.

شۇ كۈنى ئائىلىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىنلا ئۇلارنىڭ يەنە يىگىرمە تۆت سائەتتىن كېيىن يولغا چىقىدىغانلىقىنى بىلدۇق. قاسىم بىزنى قايتىپ كېتىڭلار دەپ تۇرۇۋالدى، بۇ يەردە قىينىلىپ تۇرغاننىڭ زۆرۈرىيىتى يوق، بىزنىڭ كولخوز چوڭ يولغا يېقىن بولغاچقا شۇ يەردىن ئۆتىدىغان چاغدا خوشلاشساق بولىدى، دەپ تۇرۇۋالدى قاسىم. بىز ماقۇل دەپ، ئالىمانىڭ مىنىپ كېلىشىگە سوۋانقۇلنىڭ ئېتىنى قالدۇرۇپ، ھارۋا بىلەن قايتتۇق. جايناقمۇ رايوندا قالدى، ئۇنىڭغا ھارۋىسى بىلەن ئەسكەرلەرنى ۋوگزالغا توشۇش بۇيرۇلغان ئىدى.

كېچىدە قوپ-قۇرۇق ئۆيگە كىرىپلا، ئۆزەمنى تۇتۇۋالالماي ھۆكرەپ يىغلاپ كەتتىم. سوۋانقۇل چاي قاينىتىپ، ماڭا قېنىق بىر چىنە چاي قۇيۇپ بەردى-دە، ئىچىۋېتىشكە زورلىدى، ئاندىن كېيىن يېنىمدا ئولتۇرۇپ ماڭا تەسەللى بېرىشكە باشلىدى:

— تولغاناي، بىزنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىمىزنى سەن بىلەسەنغۇ؟ مانا شۇ ئەل، مانا شۇ يۇرت بىزنى ئادەم قىلدى. شۇنداق ئىكەن، باشقا كەلگەن بەخت-سائادەت بىلەن جاپا-مۇشەققەتنىڭ ھەممىسىنى ئەل-يۇرت بىلەن تەڭ تارتايلۇق. كۆڭلىمىز بەك ياخشى ئۆتۈۋاتاتتى، شۇڭا كۆپچىلىك رازى ئىدى، لېكىن بۈگۈنكى كۈنلۈكتە ھەر بىر كىشى ئۆزىنىڭ بېشىنىلا ئويلاپ، ئۆزىنىڭ تەقدىرى ئۈستىدە ھەممىدىن زارلانسا بولامدۇ؟ ياق، ئۇنداق قىلساق بەك چاكىنا ئادەم بولۇپ قالىمىز. ئەتە ئۆزەڭنى تۇتۇۋال، يىغلىساڭ بولمايدۇ. ئەگەر

ئالمان ئايرىلىشقا چىدىماي يىغلاپ كەتسە، ئۇ باشقا گەپ، چۈنكى ئۇ ئۆز ئۆمرىدە بىز كۆرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىنىمۇ كۆرمىگەن. لېكىن سەنچۇ ــ سەن بولساڭ ئانا. بۇنى ئېسىڭدە تۇتقىن. بىلىپ قويغىن، ئۇرۇش شۇنداق كۈچىيىۋەرسە، مەنمۇ كېتىمەن. مايسالىبېكنىڭمۇ يېشى توشۇپ قېلىۋاتىدۇ. كېرەك بولسا ھەممىمىز كېتىمىز. مانا شۇنىڭغا، تولغاناي، ھازىردىن باشلاپ ئۆزەڭنى چېنىقتۇرۇپ، كۆنۈپ تۇر...

ئەتىسى چۈشتىن كېيىن قوشۇن يولغا چىققان ئىكەن. قاسىم بىلەن ئالىمان ئاتلىرىغا مىنىپ قوشۇننىڭ ئالدىدا ئىتتىك كېلىۋاتاتتى. قاسىم رۇخسەت سوراپ، ئۇرۇق-تۇققان، ئەل-ئاغىنىلىرى بىلەن خوشلىشىشقا ئۆيگە كەلدى. ئالىماننىڭ ئىششىپ كەتكەن قاپاقلىرىغا ۋە قىزارغان كۆزلىرىگە قارىغاندا، ئۇنىڭ يول بويى يىغلاپ كەلگەنلىكى ئېنىق ئىدى. قاسىم ناھايىتى قەيسەر قىياپەتتە ئۆزىنى تۇتۇۋالغىنى بىلەن، ئۇنىڭغىمۇ يېنىك ئەمەس ئىدى. ئالىماننىڭ ئازاپلىنىشىدىن قورقۇپ ئۇنىڭغا يېنىكلىك بېرىش ئۈچۈنمۇ ياكى ھەقىقەتەن شۇنداق گەپ بولدىمۇ، ئەيتاۋۇر، قاسىم ئاتتىن چۈشۈشى بىلەنلا: سىلەر ۋوگزالغىچە ئۆزىتىمىز دەپ ئاۋارە بولماڭلار، بەلكىم مەن قايتىپ كېلەرمەن ــ تراكتورچىلار بىلەن كومبايىنچىلارنى ۋاقتىنچە ئەسكەرلىككە ئالمايدىكەن، يۇقۇرىنىڭ بۇيرۇغى ئۇلگۇرۇپ كېلىپ قالسا، ۋوگزالدىنلا قايتىپ كېلەمدىمەن تېخى، دېدى. بۇنى شۇ چاغدا قىياس قىلالماپتىمەن. مانا ئەمدىلا بىلدىم، بۇ ئۇنىڭ ئالىماننى ئايىغىنى، بىزنى ئايىغىنى ئىكەن. ۋوگزالغا بېرىش ئۈچۈن ئاتلىق بىر كۈن دىگۈدەك يول مېڭىش كېرەك ئىدى، قايتقاندا قانداق قىلغۇلۇق ــ بىلىش كېرەككى، يول تۈگىمەس يولغا ئايلىنىپ

كېتەتتى، تۆكۈشكە ئۈنچىۋالا ياش بولمايتتى-دە. بىراق، شۇ چاغدا مەن قاسىمنىڭ كېيىگە ئىشىنىپتىمەن؛ ئۈمىت ھەمىشە ئادەم بىلەن بىللە ئىكەن. لېكىن بىز قاسىمنى چوڭ يولغىچە ئۇزىتىپ كەلگەن ۋاقتىمىزدا، ئىشەنچىم سەل تەۋرىنىپ قالدى.

ئېتىزدا ھوسۇل يىغىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى چوڭ يولغا يۈگۈرۈپ كېلىپ قاسىم بىلەن خوشلاشتى. يۈگۈرۈپ كەلگەنلەرنىڭ ئىچىدە ئوما ئورۇۋاتقان ئاياللار، ھارۋا ھەيدىگۈچىلەر، خاماندا دان ئايرىۋاتقانلار بار ئىدى، كومباينىمۇ يېقىنلا بىر يەردە پەيدا بولدى. قاسىمنىڭ بىرقانچە ياردەمچىسى كومباينىنى بىر چەتكە توختىتىپ قويۇپ يۈگۈرۈپ كېلىشتى.

تۆمۈرچى ئۇستام ئالدىنقى سەپكە ئاتلانغان چېغىدىمۇ سەندەل ۋە بولقىسى بىلەن خوشلىشىدىكەن ئىمىش. مېنىڭ قاسىمىم بولسا ماھىر ئىدى، ئۆز ئىشى بويىچە ئۇستا ئىدى. كومباين توختىغاندىن كېيىن قاسىم بىرقانچە ئايلىدىشى بىلەن سۆزلىشۋېتىپ چوڭ يول تەرەپكە كۆز تاشلىدى. بۇ چاغدا، ئۇزۇندىن-ئۇزۇنغا سوزۇلغان ھارۋىلىق، ئاتلىق قوشۇننىڭ ئالدىدىكى قىزىل بايراق كۆتەرگەنلەر يولنىڭ دوقمۇشىدا كۆرۈندى.

— دادا، تۇتۇپ تۇرۇڭە! — قاسىم ساماننى يورغىسىنىڭ چۇلۋۇرىنى دادىسىغا بېرىپ، ئۆزى كومباين تەرەپكە ماڭدى. ئۇ كومباينىنى بىر ئايلىنىپ چىقتى، ئۇ يەر-بۇ يېرىنى تۇتۇپ كۆرەتتى. ئۇ بىردىنلا كومباينىغا سەكرەپ چىقىپ: ”ھەيدە ئىشانقۇل! بايىقىدەك ھەيدەۋەر!“ دەپ تىراكتورچىغا توۋلىدى.

تىراكتورنىڭ موتورى ئەمدىلا ئوتتۇرا سۈرئەتتە ئايلىنىپلا گۈرۈلدەپ مېڭىپ كەتتى، كومباينمۇ گۈكرەپ، زەنجىرلىرى شاراقلاپ،

دان ئايرىش ماشىنىسى سامان رەڭ شامال چىقىرىشقا باشلىدى، مېڭىپ كېتىۋېتىپ، باستۇرمىسى بىلەن بۇغدايلارنى پارىسلىتىپ ئۇراتتى. قاسىم بېشىنى كۆتىرىپ، ئىسسىق شامالغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ، كۆكرىكىنى كېرىپ تۇراتتى، گويا ھەممىنى ئېسىدىن چىقارغاندەك. ئۇ تىراكتۇرچىغا توۋلاپ بىرنىمىلەرنى دېگەندىن كېيىن بىر بىرىگە باش لىڭشىتىشتى-دە، قورۇقنىڭ بېشىدا يۆنۈلۈشنى ئۆزگەرتىپ، يەنە ھەيدەپ كېتىشتى. كومبايىن خۇددى يايلاقتىكى ئۇچار قاناتتەك ئېتىزدا توختىماي ئۇچماقتا ئىدى. بۇ چاغدا ھەممىمىز ئۇرۇشنى ئەستىن چىقىرىپ قويۇپتۇق. كىشىلەر قارىشىپ تۇراتتى، كۆزلىرى بەختىيارلىق نۇرىغا تولغان ئىدى، لېكىن كىشىلەرنىڭ ئىچىدە ھەممىدىن بەك ئىپتىخارلىنىپ تۇرغىنى ئالىمان ئىدى. ئۇ ئاستاغىنا كومبايىنغا قاراپ ماڭدى، ئاستا كۈلۈپ كېتىۋاتاتتى. كومبايىن توختىدى. چىرايىمىزنى يەنە غەم باستى. ھەممىدىن بەك ھىلىقى خوشنىمىز ئايشەنىڭ بالىسى، شۇ چاغدا ئون ئۈچ-ئون تۆتلەرگە كىرگەن بېكتاش — شۇ كەملەردە كومبايىندا سامان تارتاتتى — ئاناڭ ئايلانسۇن، كومبايىننىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ قاسىم بىلەن قۇچاقلىشىپ خەيرلەشكىنىنى دېمەمسىز، ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ قاسىمنى سۆيەتتى. مەن كالپۇكىمنى چىشلەپ تۇرۇۋالدىم، ئۈن سېلىپ يىغلىغىم كېلىپ كەتتى، لېكىن سوۋانقۇلنىڭ ئاخشامقى گەپلىرىنى ئەسلەپ، ئۆزەمنى تۇتۇۋالدىم. قاسىم بېكتاشنى كۆتىرىۋېلىپ، يۈز-كۆزىگە سۆيۈپ، بىرنىمىلەرنى دەپ شىۋىرلاپ، رولنىڭ ئالدىغا قويدى-دە، كومبايىن پەلەمپەيدىن چۈشتى. بىز ئۇنى قاتمۇ-قات قورشىۋالدۇق. ئۇ مۇشۇ يەردە ئۆزىنىڭ ياردەمچىلىرى بىلەن قول ئېلىشىپ خوشلاشتى، كومبايىن شوپۇرى ۋە تىراكتۇر شوپۇرى بىلەن خوشلاشتى.

تېزرەك بولۇش كېرەك ئىدى. يولدا قوشۇن يېتىپ كېلىپ قالدى، بىز بىلەن قاتارلاشتى.

بىز قاسىمنى مانا مۇشۇ تەرىقىدە ئۇزاتتۇق. ئەمدى ئاتلىنىش پەيتى كەلگەندە، ئالىمانىمەي، ساڭا ئايان بولغانمىدى، چوڭ-كىچىك ئادەملەردىن تارتىنماي، نىمىگە شۇنچىلىك بوزلاپ ئېسىلدىڭ؟ ئالـ-مانىڭ چىرايىدا قان يوق، پەقەت كۆزىلا چاقناپ تۇراتتى. بىز ئۇنى ئاران ئاجراتتۇق. لېكىن ئۇ جان-جەھلى بىلەن يۇلقۇنۇپ يەنە ئېرىگە ئېتىلدى. خۇددى كىچىك بالىدەك، قاسىمنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ، ئاتقا مىنگۈزمەي يالۋۇراتتى:

— ئالدىرىما! تۇرۇپ تۇر! يەنە بىرئاز تۇرغىن!

قاسىم ئۇنى توختىماي سۆيەتتى:

— خەير ئەمدى، ئالىمان، مەن قايتىپ كېلىمەن، كۆرسەڭغۇ، ئەتىلا بوشاپ كېلىمەن، يىغلىما مۇنچە، مەن كېلىمەن، كۈتكىن مېنى! ماڭا ئىشەنگىن!

شۇ چاغدا سۇۋانقۇل كېلىنىگە نەسىھەت قىلدى:

— بولمىسا، بالام، ئاۋۇ يول بويىغىچە ئۇزىتىپ كەل. بىز مۇشۇ يەردە قالايلى. دوستلىرى ئۇزاپ كەتمىسۇن، — سۇۋانقۇل ئوغلىنىڭ قولىنى ئاستا تارتتى ۋە پىچىرلىدى. — مېنىڭ كۆزۈمگە قارىغىنا.

ئىككىسى بىر بىرىنىڭ كۆزىگە قاراشتى.

— چۈشەندىڭمۇ؟ — دىدى سۇۋانقۇل.

— چۈشەندىم، دادا، — جاۋاپ بەردى قاسىم.

— بولمىسا، ئاتلان، خۇدايىمغا ئامانەت!

سۇۋانقۇل ئېتىغا مىنىپ، ئارقىسىغا قارىماستىن خامان تەرەپكە چېپىپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com

قاسم مېنىڭ بىلەن خوشلاشقاندا:

ــ مۇبادا مايسالىبىكتىن خەت كېلىپ قالسا، ماڭا ئادرېسىنى ئەۋەتىپ بېرىڭ، ــ دېدى.

قاسم بىلەن ئالمان ئاتنى تېزگىنىدىن يېتەكلەپ، قول تۇتۇشۇپ چوڭ يولغا چىققىچە ئارقىسىدىن قاراپ تۇردۇم. قوشۇن چوڭ يولدا ئۇزاققا كەتتى ۋە بارا-بارا كۆرۈنمەي قالدى. ھە دېگەندە ئالمان ئاتنىڭ ئۇزەڭگىسىدىن تۇتۇۋېلىپ يۈگۈردى، كېيىن قاسم ئېگەردىن ئېگىشىپ تۇرۇپ ئالماننى ئاخىرقى قېتىم سۆيدى-دە، ئېتىنى ئۇچقاندەك چاپتۇرۇپ كېتىپ قالدى. ئالمان بولسا ئات تۇياقلىرىدىن كۆتىرىلگەن توپا-چاڭ ئىچىدە يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى. مەن بېرىپ، ئۇنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كەلدىم.

ئەتىسى كەچقۇرۇن يايداق سامان يورغىنى جايناق ھارۋىسىنىڭ ئارقىسىغا باغلاپ، ۋوكزالدىن ئېلىپ كەلدى.

5

ئۇزاقلاردا قىرغىن بولۇپ، قان تۆكۈلۈۋاتقاندا، بىزنىڭ ئېلىشىۋاتقىنىمىز ئىش بولدى. قاسىمنىڭ ئېيتقىنى توغرا چىقتى: ئىشقا قانچىلىك بېرىلىپ كىرىشسەكمۇ، لېكىن ئۆرۈپ تۆكمەكتە لمگەن زىرائەتلەر ۋە خاماندىكى ئاشلىقلارنىڭ ھەممىسى قېلىن قاردا قېلىپ توڭلاپ كەتتى. ياكيۇلار قار ئاستىدا قېلىپ، كولاپ ئېلىشقا بولغۇرەلمىدۇق. ئەركەكلەر ھەر كۈنى مېڭىپ تۇراتتى، بىر-بىرلەپ ئۇرۇش ئالدىنقى سېپىگە ئاتلىناتتى. قالغانلىرىمىز ئەتىدىن-كەچكىچە كولخوزدا ئىككى كەپىنىڭ بىرى بولسا ئۇرۇش توغرىلىق گەپلىشەتتۇق ــ

ئالدىنقى سەپتە قانداق بولۇۋاتقاندۇر، قانداق ئىشلار يۈز بەردىكىن، دېيىشەتتۇق، شۇ كەملەردە پوچتىكەش ھەممىدىن ئەزىز ئادەم بولۇپ كەتكەن ئىدى.

قاسىمنى ئۇزىتىپ بىر ھەپتىدىن كېيىن مايسالىبىكتىن كەلگەن خەتنى تاپشۇرۇۋالدۇق. ئۇ خېتىدە: ئۆز ساۋاقداشلىرىم بىلەن ھەربىي سەپكە چاقىرىلدىم، ھازىرچە شەھەرنىڭ ئۆزىدە تۇرۇۋاتىمىز، سىلەر بىلەن يۈز كۆرۈشۈپ خوشلىشالماي قالغىنىمغا ئېچىنىمەن، بۇنداق بولۇشنى كىم بىلىپتۇ، غەلىبە بىلەن قايتساق دەپ تىلەپ تۇرۇپتىمىز، دەپتۇ. ئىككىنچى خېتىدە: نوۋوسىبىرسكى دىگەن شەھەردىمەن، ئەپىتسەرلەر مەكتىۋىگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلدىم، دەپ يېزىپتۇ ۋە سۈرىتىنىمۇ قوشۇپ ئەۋەتىپتۇ. شۇنچە يارىشىملىق سۈرەتتىكىدىن ئايلىناي: ھەربىچە فورما، قويۇق چاچلىرى ئارقىسىغا تارالغان، قاپىقىدىن سەل خىيالچانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. چوشۇمدىمۇ مۇشۇ سۈرىتىدىكىدەك كۆرۈنەتتى. ئالىمان مايسالىبىكنى بىر قېتىملا كۆرگەن ئىدى. كۆكلەمدە، قاسىم ئۆيلەنگەندە، ئۇ ئىككى كۈنلۈككىلا رۇخسەت سوراپ كەلگەن ئىكەن.

— بىزنىڭ مايسالىبىككە ئوخشاش چىرايلىق يىگىت بارمىدۇ، ئاپا، — دىدى ئالىمان سۈرەتكە قاراپ. — ئاشۇ قېتىم چىملىدىقنىڭ ئارقىسىدىن ياخشى بايقىمىغان ئىكەنمەن، تىكىلىپ قاراشقا ئىزا تارتقان ئىدىم. ئەمدى ئامان-ئېسەن قايتىپ كېلىپ، ئۆزىدەك بىلىملىك، ئۆزىدەك چىرايلىق قىز ئالسا، تازا يارىشاتتى-دە، ھە ئاپا.

مەن ئۇنىڭ بۇ پىكرىگە تامامەن قوشۇلدۇم، يەنە كېلىپ شۇنداق كۈنلەرنىڭ كېلىشىنى خىيال قىلىشقا باشلىدىم. قىش كىرگەندە كۆڭلۈم بىرئاز ئىمىن تاپتى، چۈنكى ئىككى ئوغلۇمدىن ئۈزلۈكسىز

خەت كېلىپ تۇراتتى. دەل شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرسىدە، قىسمىدىن ئالدىنقى سەپكە ماڭدۇق، دىگەن مەزمۇنىدا خەت كەلدى. ئەمىلى قانداق بولاركىن، دىگەن ئوي-خيال شۇنىڭدىن كېيىن مىنى چۇلـغىۋالدى. بىلىندۇرمىگىنىم بىلەن بەك قورقاتتىم. شۇ ئارىدا سوۋاـقۇلىمۇ قايتا-قايتا ھەربى كومىسسارىياتىقا چاقىرىپ ئۇقتۇرۇش كەلدى. بىر دەم ئۇنى ھەربى كومىسسارىياتقا چاقىرىشاتتى، بىر دەم ھەربى كومىسسارىياتقا كېلىپ ئۆزەڭنى رويخەتكە ئال، دەيتتى. بىر دەم كېلىپ قايتىدىن رويخەتكە ئال، دەيتتى — ھەر كۈنى دىگۈـدەك مۇشۇنداق بولاتتى. بىر تەرەپتىن ئەترەت باشلىغىلىق تەشۋىـشىدىن ئۇنىڭغا تىنىم يوق ئىدى، يەنە بىر تەرەپتىن ھەربى كومىسساـرىياتنىڭ ئىشى بىلەن چېپىپ يۈرۈپ، ئارام ئالماي قاتتىق هاردى. مەن سوۋاقۇلىمۇ ئەسكەرلىككە چاقىرار، دەپ ئويلىمايتىكەنمەن، چۈنكى كولخوزدا باشلىق بولمىسا بولمايتتى. لېكىن، ئۇنى ئاخىر ئەسكەرلىككە چاقىرىشتى. مەن بۇ خەۋەرنى خاماندا توگىلاپ قالغان ئاشلىقنى بىر تەرەپ قىلىۋاتقىنىمىزدا ئاڭلىدىم. بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپلا قولۇمدىكى ئارىنى مەڭگەنگە سانچىپ قويۇپ، يۈزۈمنى مۇزدەك ئارا دەستىسىگە يېقىپ تۇرۇپ قالدىم، پىكرىم شۇنچە قالايمىقانلىشىپ كەتتىكى، بىر يەرگە يىغىۋالالماي كەتتىم. قانداق قىلغۇلۇق؟ بۇنىڭـدىن كېيىن قانداق هايات كەچۈرەرمىز؟ ئىككى ئوغلۇم قۇرۇنتقا كەتكەن، ئەمدىلىكتە ئېرىممۇ كەتسە...

شۇ ئارىدا سوۋاقۇلمۇ ئات چاپتۇرۇپ كېلىپ قالدى-دە، ئۇندىـمەستىن ئاتتىن چۈشۈپ يېنىمغا كەلدى:

— يۈر ئۆيگە، تەييارلىق كۆرەيلى، — دىدى ئۇ.

ئاتقا مىنگىشىپ ماڭايلى، دىسەم، ياق، ئاتنى سەن مىنگىن،

مەن يېنىڭدا پىيادە ماڭاي، گەپلىشىپ ماڭايلى، دېدى. بۇنداق پەيتلەردە ئادەم گەپلىشىپ مېڭىشقا گەپمۇ تاپالماي قالىدىغان ئوخشايدۇ، قىلىدىغان گەپنىڭ ھەممىسى ئىچىمىزدە قېلىپ، جىمغىنا كېلىۋەردۇق. مەن ئاتلىق، سۇۋانقۇل پىيادە. قارا بۇلۇتلار ئاسماننى قاپلاپ، سارى يايىق تەرەپتىن ئۇرغان مۇزدەك شامال قارنى ئۇچۇرۇپ، بورانغا ئايلاندۇرغۇدەك بولۇپ، گاھ كۆچىيىپ، گاھ پەسىيىپ تۇراتتى. ئەتراپىمغا قارىسام، كەڭ دالا غەمكە چۆكۈپ، يالىڭاچ، ئۈنسىز شۈمشىيىپ تۇرغان ئىكەن. ئادەمزات كۆرۈنمەيتتى، ماڭا ھېچقانداق ئاۋاز ئاڭلانمايتتى.

سۇۋانقۇل كەينى-كەينىدىن تاماكا چېكەتتى. بىر چاغدا قولۇمدىن تۇتۇپ سورىدى:

— مۇزلاپ كەتتىڭمۇ؟

مەن گەپ قىلمىدىم. ئۇ بىرنىمە دېمەكچى بولدىيۇ، يەنە جىم بولۇپ قالدى. ئېھتىمال: "قارىغىنا، بالىلىرىمىز ئۇرۇشتا، مانا ئەمدى مەنمۇ ئۇرۇشقا كېتىۋاتىمەن. ئۇ يەردە ئەھۋال نىمە بولىدۇ، قايتىپ كېلەلەمدىمەن، يوقمۇ، ئېھتىمال ئەمدى ۋىدالىشارمىز... شۇنچە يىل ئىسسىق-سوغىمىزغا چىدىشىپ بىللە ياشىدۇق — رازى بول، تەقدىر شۇ ئىكەن، قانداق قىلىمىز، ئامان-ئېسەنلىكنى تىلەيلى" دېمەكچى بولدىمۇ كىم بىلىدۇ. ئەيتاۋۇر، بېشىنى كۆتىرىپ، يۈزۈمگە تىكىلىپ قاراپ، چىشىنى چىڭ چىشلەپ، گەپ-سۆز قىلماستىن قاراپ تۇراتتى. ساغۇچ ساقال-بۇرۇتلىرىغا ئەمدىلا ئاق كىرىشكە باشلىغانلىغىنى مۇشۇ يەردە سېزىپ ھەيران بولدۇم.

سۇۋانقۇل ئىككىمىزنىڭ مۇشۇ دالىدا قوشۇلۇپ، يىگىرمە ئىككى يىل ئەمگەكىمىز بىلەن، ھالال پىشانە تېرىمىز بىلەن ئۆمۈر سۈرگە-

نىمىز ــ پەرزەنتلىك بولغىنىمىز، دىخانچىلىق قىلغىنىمىز بىر-بىرلەپ كىۆز ئالدىمىدىن ئىۆتتى. بىز نەقەدەر ياش ئىدۇق-ھە! بەن ھېچقاچان مۇنداق ئايرىلارمىز دەپ ئويلىمىغان ــ پەقەت ئويلاپ باقمىغان ئىكەنمەن، كىم بىلىدۇ بۇنىسى ئاخىرقى ۋىدالىششىمۇ تېخى. يازدا، ئوما ئورۇشقا چۈشكەن بىرىنچى ئاخشىمى، ئىككىمىز-نىڭ ئاتقا مىنگىشىپ مۇشۇ يەردىن ئۆتكىنىمىزنى ئەسلەپ، ئايىلغا كىرىپ كېلىشتە ياشلارنىڭ يېڭى كوچىسى باشلانغان پېتىچە قېلىپ قالغانلىغىنى، قاسىم بىلەن ئالىماننىڭ چار بېغىدا دۆۋىلىنىپ ياتقان كېسەك بىلەن تاشلارنى كۆرۈپ، ئاتىنىڭ يايلىنى قۇچاقلاپ ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتىم. ئۇزاق يىغلىدىم. سۇۋانقۇلنىڭ زېھنى غايەت ئۆتكۈر ئىدى. ئۇ ئۇندىمەستىن يېنىمدا ئۇزاق تۇردى.

ــ يىغلىساڭ، ھازىر يىغلىۋال، تولغان، پۈتۈن دەردىڭنى چىقىرىپ يىغلىۋال، بۇ يەردە ھېچكىم يوق، بىراق بۇنىڭدىن كېيىن ئەلنىڭ كۆزى ئالدىدا يىغلاپ يۈرمىگىن، ــ دىدى سۇۋان-قۇل. ــ سەن، تولغان، ئالىمان بىلەن جايىناقىلا باش بولۇپ قالماي، مېنىڭ ئورنۇمغا ئەترەت باشلىغىمۇ بولۇپ قالىسەن، بۇ ئىشقا سەندىن بۆلەك لاياقەتلىك ھېچكىم قالمىدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۆز يېشىم تېخىمۇ يامغۇر بولۇپ ئاقتى:

ــ شۇنداق پەيتتە بولمىغۇر سۆزۈڭنى قوي، سۇۋانقۇل، كېرىكى يوق، باشلىقلىقنى نىمە قىلىمەن؟ بۇ گەپلىرىڭنى ئاڭلاشنىمۇ خالىمايمەن!

شۇنداق دىسەممۇ، لېكىن كەچقۇرۇن مېنى كولخوز باشقارمىسىغا چاقىرىپ قېلىشتى. فورونتتىن قولى يارىدار بولۇپ كەلگەن يېڭى رەئىسىمىز ئۇسەنباي مېنى كۈتۈپ ئولتۇرغان ئىكەن، سۇۋانقۇل،

پەنە ئىككى ـ ئۈچ ئاقساقال كىشىلىرىمىزمۇ مېنى كۈتۈپ ئولتۇرۇشۇپتۇ.
ـــ تولغاناي يەڭگە، نىمە بولسىمۇ بىلىڭىزنى مەھكەم باغلاپ، كۆپچىلىكنىڭ تاپشۇرۇغىنى زىممىڭىزگە ئالسىز. ئايال كىشى بولسىڭىزمۇ يەر ـ سۇنىڭ تىلىنى، ئەل ـ جامائەتنى سىزدىن ياخشىراق بىلىدىغان ئادەم يوق. سوۋخوزدەك ياخشى باشلىقنى چىشىمىزنى چىشلەپ تۇرۇپ ئالدىنقى سەپكە ئۆزۈتۈۋاتقان ۋاقتىمىزدا ئۇنىڭ ئىشەنگەن ئادىمى ـــ سىزگە بىزمۇ ئىشىنىمىز. ئامالىمىز يوق ـ دە. ئەتىدىن باشلاپ ئىشنى ئۆتكۈزۈۋېلىڭ، تولغاناي يەڭگە، ـــ دەپ توغرىدىن ـ توغرىلا ئېيتتى ئۇسەنباي. باشقا ئاقساقاللارمۇ شۇنداق دەپ مەسلىھەت ـ نەسىھەت قىلىشتى. قىستىسى، مېنى قايىل قىلىشتى، باشلىق بولۇشقا ماقۇل بولدۇم. قانداقمۇ ماقۇل بولماسلىغىم مۇمكىن؟ ئۆزىمىزنىڭ قانداق كۈنلەرنى باشتىن كەچۈرۈۋاتقانلىغىمىزنى بىلمەيتتىمۇ؟ شۇنداق قىلغىنىمىزمۇ بىر تەرەپتىن ناھايىتى توغرا بوپتىكەن ـــ سوۋخوزلۇمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىلتىماسى شۇ ئەمەسمىدى: تاكى ماڭغىچە كۆپچىلىكنىڭ غېمىنى يىگەن بىچارەمەي، كېچىچە قوش ھەيدەشكە ھازىردىن باشلاپلا تەييارلىق كۆرۈۋەرگىن، ئات ـ ئۇلاقنى يەم ـ خەشەككە تويغاز، ئۇلاغ ـ بويۇنتۇرۇقلارنى توغرىلاپ، رېمونت قىلدۇرۇپ قوي، پالانچىنىڭ بالا ـ چاقىلىرىغا قىيىن بولدى، ئاۋۇ خوشنىلار تېخىمۇ قېرى ـ چۈرى، كۆز ـ قۇلاق بولۇپ يۈر، ئۇنى ئۇنداق قىل، بۇنى بۇنداق قىل دەپ گەپ قىلىپ چىقتى... ئۇھ، قەدىردانىم، جان ـ جىگىرىم...

تاشقىرىدا، تاڭ ئاتقىچە تىنىماي شامال گۈكىرەپ، قار يېغىپ چىقتى. ئىشىك ـ تۈڭلۈكلەردىن توختىماي شامال ئۇشقۇرتاتتى.

سوۋخوزلىنىمۇ چوڭ يولغىچە ئۇزىتىپ قويدۇق، ئۇ ئۆزى بىلەن

تەڭتۇش بىرقانچە كىشى بىلەن جايناقىنىڭ هارۋىسىغا چۈشۈپ، قار ـ شۇۋىرغانغا قارىماي، قار تۇمانلىرى ئىچىدە ئاستا ـ ئاستا كۆزدىن غايىپ بولدى. شۇ كۈنكى سوغاقنىڭ قاتتىقلىغىچۇ، ئۇهوي، ئىزغىرىن شامال يۈزنى پىچاق بىلەن تىلغاپ ـ تىلغاپ تاشلىغاندەك قىلاتتى دىسە.

— شۇ كۈنى سەن سۇۋۇانقۇلنى ئۈزىتىپ قويۇپ قايتىپ كېلىۋاتـقىنىڭدا، قايتا ـ قايتا ئارقاڭغا قاراپ، دەسلەپتە ئىچىڭدە، كېيىن ئۈن سېلىپ قاتتىق يىغلىغان ئىدىڭ، تولغاناي.

— هەئە، يەر ئانام، شۇ كۈندىن باشلاپ، رەئىسىمىز ئۇسەنباي ئېيتقاندەك، بەلنى مەهكەم باغلاپ، ئاتقا مىنىپ باشلىقلىق ۋەزىپەسىنى ئۆتەشكە كىرىشتىم. هازىرقى ۋاقىتتىغۇ باشلىق بولماق ئاسان ئەمەس، هەركىم قىلىپ كېتىۋېرەلمەيدۇ، ئۇ چاغلاردا باشلىق بولۇش تېخىمۇ مۈشكۈل ئىدى. ئىشقا ياراملىق ئەركەكلەردىن هېچكىم قالمىغان، هەممىسى ئۇرۇشقا كەتكەن ئىدى، قالغانلارنىڭ هەممىسى ئاقساق ـ چولاقلار، قىز ـ جۇۋانلار، كىچىك باللار، قېرى ـ چۆرىلەر ئىدى. لېكىن كولخوزدا هارۋىلارنىڭ چاقى يوق، خاموت ـ بويۇنتۇرۇقلار ئىشتىن چىققان، ئاغامچىلار ئۈزۈلگەن، تۆمۈرچىلىك دۇكىنىدا قالاشقا كۆمۈرمۇ يوق ئىدى، ئوتنى ئۆچۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ساي بويىدىكى جىغان ـ چاتقاللارنى يىقىپ تۇردۇق. لېكىن ئەلنىڭ تۇرمۇشى كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىپ بارماقتا ئىدى، ئاچارچىلىق هەر بىر ئائىلىگە ۋەهىمە سالماقتا ئىدى. شۇنداقتىمۇ بارلىق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ، كولخوز ئېگىلىگىنى توختىتىپ قويماي، بارلىق كۈچىمىز بىلەن ئۇنى ئىلگىرى سۈردۇق. هازىر ئويلىسام، كولخوز ئىشى يولىدا گايى

www.uyghurkitap.com

كىشىلەرگە ياخشى گەپ قىپتىمەن، گايى كىشىلەرگە يامان گەپ قىپتىمەن، ئۇنداق قىلمىغان بولسام، ئۇلار چىچىمنى يۇلۇپ قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويغان بولاتتى. ئۇ چاغلاردا نىمە كۈنلەرنى كۆرمىدۇق دەيسىز... لېكىن تاكى هازىرغىچە مەن خەلقىمىزگە تازىم قىلىمەن، چۈنكى ئاشۇنداق كۈنلەردىمۇ خەلقىمىز يىمىرىلمىدى، يەنىلا ئۆم بىر كوللىكتىپ بولۇپ ساقلىنىپ قالدى. شۇ چاغدىكى قىز-جۇۋانلار هازىر كەمپىر-موماي بولۇپ كەتتى، شۇ چاغدىكى باللار بەش-ئالتە باللىنىڭ ئاتا-ئانىسى بولۇپ كەتتى، ئېهتىمال ئۇلار ئاشۇ كۈنلەرنى ئۇنتۇپ كەتكەندۇر، لېكىن مەن ئۇلارنى كۆرسەملا، ئۇلارنىڭ شۇ كەملەردىكى قىياپىتىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلەيمەن، ئۇلارنىڭ ئاچ-يالىڭاچلىقى، جۇدەڭگۈ هالىتى كۆز ئالدىمدا گەۋدىلىنىدۇ. ئۇ چاغدا ئۇلارنىڭ كولخوزدا ئالامەت كۆچەپ ئىشلەيدىغانلىقى، غەلبىگە قانچىلىك تەشنالىقى، قانچىلىك ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلاشقانلىقلىرى ۋە شۇنداق بولۇشىغا قارىماي قانچىلىك تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىكلىرى خۇددى تاشقا تامغا باسقاندەك كۆڭلۈمدە بار. ئۇلار ئورۇنلىغان ئىشلىرىنىڭ ئۆلمەس ئىش ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى. مەن ئۆزەممۇ قانداق ئەھۋالدا ئىدىم، شۇنداق بولسىمۇ، يىقىلىپ-سۈرۈلۈپ يۈرۈپ ئەترەت باشلىقى بولغىنىمغا هىچقاچان ئۆكۈنمەيمەن. ئەزان ۋاقتى بىلەن كولخوز قوراسىغا يېتىپ بېرىپ، هەر بىر كىشىنى ئىشقا چاقىرىپ قوياتتىم، شۇنىڭدىن كېيىن كۈن بويى ئاتتىن چۈشمەي، بىر دەم ئۇ يەرنى ئارىلاپ، بىر دەم بۇ يەرگە كېلىپ تۇراتتىم، گايىدا دالىغا تەكشۈرۈشكە كېتەتتىم، گايىدا تاققا چىقىپ ئىشلارنى كۆزدىن كەچۈرەتتىم. هەر كۈنى كەچقۇرۇن ۋاقتى بىلەن تاكى تۈن يېرىمىغىچە كولخوز باشقارمىسىدا

ئىشلارنى نېرى-بېرى قىلاتتىم، مۇشۇنداق ھالەتتە، ۋاقىت بىلىنمەيلا ئۆتۈپ كېتەتتى. ئازاپتىن قۇتۇلدۇرغان ئىش ئېھتىمال مۇشۇدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، بەزى كىشىلەر گايىدا خاپىچىلىقتا ياكى ئاچچىقىدا كېپىمگە قۇلاق سالماي مېنى سۆككەندىمۇ زادىلا ئاغرىنمىدىم. ياق، ھەر قېتىم شۇنداق پەيتلەردە ئالىمان بىلەن جايناققا تىنىم بەرمەي، كۆن-تۈن دىمەي ئىشقا ھەيدەۋەردىم، بۇنداق قىلغانلىقىمنىمۇ ئۆكۈنمەيمەن، ئۇلار مېنىڭ ئۆز بالىلىرىم ئەمەسمۇ. بولمىسا، نەدە بولمىغۇر ئوي-خىياللارغا بېرىلىپ، قورقۇپ باش كۆتىرەلمەي قالغان بولاتتۇق — ئويلاپ كۆرۈڭچۇ، بىر ئۆيدىن ئۈچ كىشى ئۆرۈشقا كەتسە، ئويلانماي بولاتتىمۇ؟

ئىككىنچى ئايغا بارغاندا قاسىمدىن ئالىقانچىلىكمۇ خەت كەلمەي قويدى. ئالىمان بىلەن كۆرۈشۈپ قېلىشتىن قاچىدىغان بولۇپ قالدىم، قاسىم توغرىلىق گەپ چىقىپ قالمىسۇن دەيتتىم، گەپ قىلمىغان تەقدىردىمۇ قورقۇنچلۇق تۇيۇلاتتى. گەپ بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ خىزمەت توغرىلىق، ئۆي ئىشلىرى توغرىلىق گەپ قىلىشقا تىرىشاتتىم. خۇددى كىچىك باللاردەك، ئۇ ئىش توغرىلىق ئېغىز ئاچمايتتۇق.

قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، قاق سەھەردە تۆمۈرچىلىك دۇكىنىغا ھە-ھۇ دېيىشىشكە كەلدىم. ئۇلار ئىشقا سېلىنىشۋاتقان ئاتلارنى تاقىلاۋاتقان ئىكەن. بىردىنلا رەئىس ئۇسەنباينىڭ قولىغا ئالىقانچىلىك بىر پارچە قەغەزنى ئالغان ھالدا ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقىغا كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. ماۋۇ سىزگە كەلگەن جىددى تېلېگىراما ئىكەن، دېدى ئۇ ماڭا. يۈرىكىم قارتتىدا قىلىپ قالدى. تاڭلىداپ سەندەلگە ئۆرۈلغان بولۇپ خۇددى مېنىڭ مەيدەمگە ئۆرۈلغاندەك

بولۇپ كەتتى. چىرايىمدا قان قالمىغان بولسا كېرەك.

— ۋوي، تولغاناي يەڭگەمەي، قورقماڭ، يامانلىقنىڭ يۈزى قۇرۇپ كەتسۇن، — دەپ تۇۋلىدى رەئىس. — بۇ تېلېگرامما مايسالبېكتىن كېپتۇ، نوۋوسىبىرسكىدىن ئەۋەتىپتۇ، بېرىراق كېلىڭ، قورقماڭ! — ئۇ ئاتتىن ئىڭىشىپ قەغەزنى ماڭا بەردى. — سىزچۇ، — دىدى ئۇ يەنە، — ھازىر توختىماي ۋوگزالغا مېڭىڭ، ئوغلىڭىز كېلىۋېتىپتۇ، سىزنى كۆرۈۋالسام، كۆرۈشۈۋالساق دەپتۇ. ئاتلارغا يەم-خەشەك سالدۇرۇپ، ھارۋىنى تەييارلىتىپ قويدۇم. تولغاناي، يەڭگە، كېچىكمەي مېڭىڭلار!

خوشاللىقىمدىن قاتتىق ھاياجانلىنىپ كەتتىم! نېمە قىلىشىمنى بىلمەي، دۇكاندا نېرى-بېرى يۈگۈرۈپ، ئۇ يەردىن چىقتىم.

— قويۇڭ بولارنى، بىز ئۆزىمىز قىلىمىز، — دېيىشتى تۆمۈرچىلەر، — ۋوگزالغا تېزرەك مېڭىڭ، كېچىكىپ قالماڭ.

مەن ماقۇل دەپ ئۆيگە يۈگۈردۈم. لېكىن مەن نېمە قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. كاللامدا مايسالبېك مېنى ۋوگزالغا كەلسۇن دەپتۇ، مايسالبېك مېنىڭ بىلەن كۆرۈشۈۋالسۇن دەپتۇ، دېگەن بىرلا ئوي بار ئىدى. سېنى كۈتۈۋالمىغاندا كىمنى كۈتۈۋالىمەن، ئايلىنىپ كېتەي ئوغلۇم، تەلپۈنۈپ ئۇچقان قۇشتەك پىيادە يۈگۈرۈپ بارارمەن — دەپ، ئۆزەم بىلەن ئۆزەم گەپلىشىپ، كوچىدا يۈگۈرگىنىمچە تەرلەپ پىشىپ مېڭىۋەردىم.

ئاھ، ئىسىم قۇرغۇر، شۇ چاغدا مەن ئوغلۇمنىڭ پويىزغا ئولتۇرۇپ قاياقتىن قاياققا كېتىۋاتقانلىقىنى زادىلا ئويلاپ باقماپتىمەن دىسە.

ئالدىراپ ئۆيگە كەلدىم-دە، مايسالبېكىم دوستلىرى بىلەن بىللە ئېغىز تەگسۇن دەپ بوغۇرساق، قۇيماق سېلىپ، گۆش

www.uyghurkitap.com

پىشۇردۇم، شۇ كۈنلا ئالسمان ئىككىمىز ھارۋىغا چۈشۈپ مېڭىپ كەتتۇق. ئەسلىدە مەن جايناقنى ئېلىپ بارماقچى ئىدىم، جايناقنىڭ ئۆزى ئۇنىمىدى.

— ياق ئاپا، — دېدى ئۇ، — يەڭگەم بارسۇن، مەن ئۆيدە قالاي. مېنىڭ بارغىنىمدىن يەڭگەمنىڭ بارغىنى تۈزۈك.

تولىمۇ توغرا ئىش قىلغان ئىكەن كەنجى ئوغلۇم. كىچىك بالا بولغىنى بىلەن جايناغىمنىڭ ئەقلى-ھوشى جايىدا ئىدى. ئۇ يەڭگىسىنىڭ قانداق دىمىقىپ، غەم چېكىپ يۈرگەنلىكىنى سېزىپ يۈرگەن ئىكەن. جايناقنىڭ ئۆزى ئوت-چۆپ قوراسىغا بېرىپ شۇ يەردە ئىشلەۋاتقان يەڭگىسىنى چاقىرىپ كەلدى. كېلىنىمنىڭ بۇنچە-ۋالا خوشال بولغانلىقىنى كۆرمىگىلى ئۇزاق بوپتىكەن. خۇددى كىچىك بالىدەك سۆيۈنۈپ، مېنىڭدىن بەتتەررەك ئالدىراپ، مېنى توختىماي سۆيلەيتتى:

— بولۇڭ ئاپا، كېچىكىپ قالمايلى. ماۋۇ سىزنىڭ جۇۋىڭىز، ماۋۇسى تۇۋىت شالىڭىز

ئۇ يول ئۈستىدىمۇ ئالدىراپ ئولتۇرالماي كەتتى:

— ھارۋاكىنى تېزرەك ھەيدە، تېزرەك بول! — دەيتتى ئۇ ھارۋىكەشنى سۆيلەپ ۋە بەزىدە ھارۋىكەشنىڭ قامچىسىنى تارتىۋېلىپ، ئۆزى تۇۋلاپ ئاتقا قامچا سالاتتى.

ھاۋا تۇپ-تۇز ئاق قار، كۆك مۇز ئۈستىدە يېنىك ئىلگىرىلەيتتى، ئاتلار روھلىنىپ چاپاتتى، ھارۋىنىڭ قاراماي سۈركەلگەن ئوقى يۇمشاققىنا تاراقلايتتى. يول بويى بىر تەكشى قار يېغىپ تۇردى. ھاۋا بەكمۇ سوغاق ئەمەس ئىدى. ئاپپاق قار ئالسماننىڭ روملىغا، ماڭلاي چېچىغا، ياقىسىغا قونۇپ، ئۇنىڭ نۇرلىنىپ تۇرغان قاپ-قارا

كۆزلىرىنى، نۇر تېمىپ تۇرغان قىپ-قىزىل يۈزىنى ۋە ئاپپاق چىشلىرىنى تېخىمۇ گۈزەل كۆرسىتىپ، ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇۋاتقان-دەك ئىدى. بىر كىشىنى ياش ۋاقتىدا قانداق پەدەزلىسەڭمۇ چىراي-لىق بولۇپ كېتىدۇ — ھەتتا قار ئۇچقۇنلىرىمۇ كىشىنى شۇنچە گۈزەل تۇسكە كىرگۈزىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، تاكى يېتىپ بارغىچە ئاغزى بىر دەممۇ بېسىلمىسىدى كېلىنىمنىڭ. بىر دەم: "مايسالىبېك پويىزدىن چۈشكەندە، سىز ئۇندىمەي تۇرۇڭ، ئاپا، مېنى تونۇم-دىكىن!" دەيتتى. يەنە بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن: "ياق، ئاپا، مەن ئارقىسىدىن بېرىپ، مۇئەللىم بالىنىڭ كۆزىنى توسۇۋالسام، قانداق قىلاركىن، ۋوي، بۇ كىم ئۆزى چاخچاق قىلىۋاتقان، دەپ، چۆچۈپ كېتەرمىكىن" دەپ كۈلۈپ كېتەتتى. ئېخ، ئالمانىمەي، ئالمانىم، ئۇھ، كېلىنىمەي، ئېرىنى سېنىڭدەك ياخشى كۆرگەن ئايال بولغانمىكىن؟ مېنى ئۇنىڭ مۇنچىۋالا خوشال بولۇپ كەتكەن-لىگىنىڭ سەۋەبىنى بىلمەيدۇ دەمسىلە؟ ئۇچۇ، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بۇنى ئاشكارىلاپ قويىدى. ئۇ بىردىنلا جىم بولۇپ كەتتى، كۈلكىسىنىمۇ توختاتتى، پەس ئاۋاز بىلەن گۇدۇڭلاپ:

— مايسالىبېك قاسمغا بەك ئوخشايدىكەن-ھە؟ — دەپ قويىدى.

مەن ئاڭلىمىغان بولۇۋالدىم. بىر ھازاغىچە جىمىپ كەتكەندىن كېيىن: "ھەيدە ئاتلارنى، ھەيدە تېزرەك!" دەپ يەنە ھارۋىكەشنىڭ قولىدىن بوجىنى ئېلىپ، قامچىنى قارسىلداتقىلى تۇردى.

شۇنداق قىلىپ، ۋوگزالغا كۈن پېتىش ۋاقتىدا يېتىپ كەلدۇق. ھارۋاءتوختاش بىلەنلا ئالمان ئىككىمىز مايسالىبېك ھازىرلا كېلىپ قالىدىغاندەك يولدا يۈگۈرۈشكە باشلىدۇق. ۋوگزالدا بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى. بىز تۆت ئەتراپىمىزغا قاراپ، خۇددى يېتىم بالىدەك،

نەگە بېرىشىمىزنى بىلمەي مەيۇس ھالدا تۇرۇپ قالدۇق. قانداق قىلىش كېرەك — بىز ھېچنېمىنى بىلەلمىدۇق. شامال يەردىكى قارلارنى ئۇچۇرۇپ رېلىس ۋە رېلىس ئاستىدىكى ياغاچلار ئارىسىدا ئۇسۇلغا سالاتتى. بىر پاراۋوز ئاستاغىنا ئالدى-ئارقىغا مېڭىپ، قىرو بېسىپ مۇزلاپ ياتقان ۋاگوننى غىچىرلىتىپ ئۇ ياق-بۇ ياققا ئىتتىرەتتى. سىم تاناپتا بوران ئۇشقۇرتاتتى.

سوراپ باقىدىغان ئادەممۇ بولمىغاچقا پويىزنىڭ قاچان كېلىدىغانلىقىنى، قايسى تەرەپتىن كېلىدىغانلىقىنى بىلمەي تۇرۇۋېرىپتىمىز. دەل شۇ چاغدا يىراقتىن پاراۋوز گۇدۇكىنىڭ ئاۋازى كەلدى-دە، پويىزنىڭ ئۆزىمۇ كۆرۈندى.

— ئاپا، ئەنە كېلىۋاتىدۇ! — دىدى ئالىمان.

تىزىم تىترەپ، يۈرىكىم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالدى. پويىز ئۇچقاندەك تېزلىكتە يېقىنلىششقا باشلىدى. پاراۋوز قار تۇمانى ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى ۋە توختىدى. بىز ۋاگونلارنى بويلاپ يۈگۈرۈشكە باشلىدۇق. ۋاگونلار يولۇچىلارغا لىق تولغان ئىكەن. خوتۇن-بالىلارمۇ بار، لېكىن تولىسى ئەسكەر ئىدى. ئۇلارنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، نەگە كېتىۋاتقانلىقىنى خۇدا بىلمىسە، مەن نەدىن بىلەي. بىز ھەر بىر ۋاگون ئالدىدا توختاپ سوراۋېتتۇق:

— سوۋانقۇل مايسالىبېك مۇشۇ ۋاگوندىمۇ؟ سوۋانقۇل مايسالىبېك مۇشۇ ۋاگوندا بارمۇ؟

بەزىلەر بىلمەيدىكەنمەن دەپ جاۋاپ بېرەتتى، بەزىلەر ئۈندىمەيتتى، بەزىلەر مىيىقىدا كۈلۈپلا قوياتتى. بىز ئالدىراپ سوراۋېتتۇرۇپ يۈرگەن ۋاقتىمىزدا پويىز ئورنىدىن سەل قوزغىلىپ، بىردىنلا مېڭىپ كەتتى. بايا، پويىز بۇ بېكەتتە بار-يوقى ئۈچ مىنۇتلا توختاي-

دىكەن. بىز تاۋۇزىمىز قولتۇغىمىزدىن چۈشۈپ كەتكەندەك تۇرۇپلا قالدۇق. بۇ چاغدا ئۇچىسىغا كالتا قارا جۇۋا، پۇتىغا پىما كىيگەن بىر قېرى رۇس تۆمۈريول ئىشچىسى بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلدى. مەن ئۇنى پويىزنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن ۋوگزالدىن چىقىپ كەلگەن ۋاقتىدا كۆرگەن ئىدىم. ئۇ كېلىپ بىزنى نىمىنى كۈتۈپ تۇرىسلەر دەپ سورىدى. مەن ئەھۋالنى ئېيتىپ، مايسالىيكتىن كەلگەن تېلېگراممىنى كۆرسەتتىم. ئۇ كۆزەينەكىنى تارتىپ، ئاغزىنى بىر ھازا مىتىلداتقاندىن كېيىن دىدى:

— ئوغلىڭىز ھەربى پويىزدا ئىكەن. لېكىن ئۇ قايسى قېتىملىق ھەربى پويىزغا چۈشۈپ بۇ يەردىن قاچان ئۆتىدىغانلىغىنى دىمەپتۇ. ئەگەر پويىز كېچىكمىسە، ئۇ پويىز بۈگۈن كېچىدە ياكى ئەتە كېلىدۇ. كىم بىلىدۇ ئۇ پويىز ئۆتۈپ كەتتىمۇ تېخى. ھازىر ھەر كۈنى بۇ يەردىن ئۇ ياق-بۇ ياققا ئۆتۈپ تۇرىدىغان پويىز ھەددى ھىساپسىز، ھەربى پويىزلارنىڭ بەزىسى ھەتتا توختاپمۇ قويماستىن، كەلگەن پېتى غۇيۇلداپ ئۆتۈپ كېتىدۇ.

بىزنىڭ بېشىمىز چۈشۈپ كەتتى.

— ئېخ، ئۇرۇش، ئۇرۇش! — دىدى بۇ تۆمۈريول ئىشچىسى ئېچىنىپ، — ھەممىنى قاقشاتتىڭغۇ. بولدى. ئەمدى بۇ شامال ئېغىزىدا تۇرۇپ نىمە قىلىسلەر؟ ۋوگزال كۈتۈشخانىسىغا كىرىپ ئولتۇرۇڭلار. پويىز كېلىش ئالدىدا چىقىپ كۈتۈۋالىسلەر.

ۋوگزالدىكى كۈتۈشخانىنىڭ قۇرۇق ئورۇندۇقلىرىدا ئونچە كىشى سوزۇلۇپ ياتقان ئىكەن. ئۇرۇشنىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىدىن باشلاپلا ھەرقايسىسى ئۆز يېرىدىن بېشىنى ئېلىپ چىقىپ، يول ئازاۋىنى تارتقان يولۇچىلار بۇ يەردە ئۆز ئۆيىدىكىدەك جايلىشىپ،

ئۇخلىغىنى بىخىرامان ئۇخلاپ، گەپلەشكىنى گەپلىشىپ ئولتۇراتتى، بەزىلىرى تۆمۈر كۆرۈشكىدا پۈلەپ، چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى، بىر يىگىت گىتار چېلىپ، ئىچىدە ئاستا ناخشا ئېيتىۋاتاتتى. كىرسىن لامپىسىنىڭ پىلىگى قاپ-قارا ئىس بولۇپ كەتكەن لامپا شىشىسىنىڭ ئىچىدە لىپىلداپ، ئىس چىقىرىپ غوۋا يورۇپ تۇراتتى. ئالىمان ئىككىمىز غوۋا يورۇقتا كۈتۈشخانىنىڭ ئىچىدىكى ئەھۋالغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتۇق-دە، ئۇزۇن بىر بەندىڭنىڭ بىر بېشىغا كېلىپ ئولتۇردۇق. ئۇزاق ئۆتمەي، تاراقلىغان پويىز ئاۋازى كەلدى، بىز ئالمان-تالمان ئىشىككە قاراپ يۈگۈردۇق. قاراڭغۇدا بوران ئالدىمىزدىن بىردىنلا يۈزىمىزگە تەگدى، خۇددى پۈتىمىزدىن ۋە پېشىمىزدىن تارتقاندەك بولدى. بۇ يۈك پويىزى ئىدى. ۋاگونلاردا ئەسكەر كۆرۈنمەيتتى، شۇنداق بولسىمۇ بىز پويىزغا ئەگىشىپ يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ توۋلايتتۇق:

— سۇۋانقۇل مايسالىبېك بارمۇ؟

— بۇ يەردە سۇۋانقۇل مايسالىبېك دېگەن كىشى بارمۇ؟

جاۋاپ بەرگەن ئادەم يوق، ئادەم تۇگۇل ئادەمنىڭ سايىسىمۇ يوق ئىدى. بىز كۈتۈشخانىغا كەلسەك، ھەممەيلەن ئۇخلاپ كېتىپتۇ.

— ئاپا، سىز بىر دەم يانپاشلىۋېلىڭ، پويىزنى مەن كۈتۈپ تۇراي، — دېدى ئالمان.

كۆزۈمنى سەل-پەل يۇمۇۋېلىش ئۈچۈن كېلىنىمنىڭ مۈرىسىگە بېشىمنى قويدۇم، لېكىن نەدىمۇ ئۇيقۇ كەلسۇن! قانداقمۇ كۆز يۇمغىلى بولسۇن! چۈنكى كېلىش ئالدىدا تۇرغان پويىزنى قولغىلا ئەمەس، قەلبىڭ ۋە زېھنىڭمۇ سېزىپ تۇراتتى، ھەتتا پۈتۈگىنىڭ

ئاستىدا، يىراق بىر يەردە نىمدۇر بىر نەرسە سەل-پەل مىدىرلىغاندەك بولاتتى-دە، پويىزنى كۈتۈۋالىدىغان ئىش يادىمغا يېتىپ كۆزۈمگە زادىلا ئۇيقۇ كەلمەيتتى. قايسى تەرەپتىن پويىز كەلسۇن، دەرھال ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، خۇرجۇننى ئېلىپ يۈگۈرەتتۇق.

ھەربىر پويىز ئۆتۈپ تۇراتتى، لېكىن بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىدا مايسالېيك تۇرماق ئۇنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمىدى. يېرىم كېچىدە ئولتۇرغان يېرىمىز مىدىرلىغاندەك بولۇۋىدى، پويىز كۈتۈۋالىدىغان ئىش يادىمىزغا يەتتى-دە، يەنە تالاغا يۈگۈردۇق. بۇ چاغدا جىلغىنىڭ ئىككى بېشىدىن تەڭلا پويىزنىڭ گۈدۈكى ئاڭلاندى، ھايت-ھۇيت دېگىچە ئىككى تەرەپتىن پويىز كىرىپ كەلدى. مەن ئالاقزادە بولۇپ، ئىككى يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا نىمە قىلىشىمنى بىلمەي يۈگۈرۈشكە باشلىدىم. ئىككىلا پويىز قۇلاق-مېڭىنى يارغۇدەك گۈدۈك بېرىپ كەلمەكتە، ئاۋاز بارغانسېرى ئۇلۇغ ئاڭلانماقتا، ئۇلار بۇ يەردە بىر بىرى بىلەن ئۇچراشتى-دە، توختاپمۇ قويماستىن تېخىمۇ كۈچەپ تېز سۈرئەت بىلەن ئۇچقاندەك ئۆتۈپ كەتتى. ۋاگونلار غاچۇر-غۇچۇر قىلاتتى، سوغاق شامال ئۇشقۇرتۇپ، بىزنى قار قۇيۇنى ئىچىدە ھە دەپ ۋاگونلارنىڭ تېگىگە ئىتتىرەتتى.

ئالمان: "ئاپا!" دەپ توۋلىغان پېتى مېنى تۇتۇۋېلىپ، يول چىرىغىنىڭ تۈۋرۈكىگە يۆلەپ، قويۇۋەتمەي چىڭ بېسىپ تۇرۇۋالدى.

چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىزنىڭ دېرىزىسىگە كۆز ئۈزمەي قاراپ تۇراتتىم: مۇبادا مەن مايسالېيكنى كۆرۈپ قالسامچۇ، مۇبادا ئوغلۇم ۋاگوندا ئولتۇرغان بولۇپ مەن كۆرمەي قالسامچۇ؟ رېلىسلار ئۇچقاندەك ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىز چاقلىرىنىڭ ئاستىدا نالە قىلاتتى، خۇددى ئوغلۇمدىن ئەنسىرەپ نالە قىلىۋاتقان

يۈرىكىمدەك نالە قىلاتتى. ئىككى پويىز ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن پويىزنىڭ قۇيرۇغىدا قويۇق قار قۇيۇنى قالدى. بىز بولساق يول چىرىغى يېنىدا ئۇزاققىچە بىر بىرىمىزگە چاپلىشىپ تۇرۇپ قالدۇق.

تاڭ ئاتقىچە ئالىمان ئىككىمىز بىر پەس ئولتۇرۇپمۇ باقمىدۇق. بىر دەم-بىر دەم ھەربىي پويىزنى بويلاپ يۈگۈرەيتتۇق. تاڭ ئېتىش ئالدىدا شۇۋرغان توختىدى، كۆنپېتىش تەرەپتىن بىز زادىلا كۆرۈپ باقمىغان بىر خىل پويىز ۋوگزالىغا يېقىنلاشتى: بۇ پويىز ۋاگونلىرىنىڭ ھەممىسى كۆيۈپ كەتكەن، ئۈستى تېشىلىپ، ماكچىيىپ كەتكەن، ئىشىك-دەرىزىلىرى ۋەيران بولۇپ كەتكەن ئىدى. بۇ پويىزدا بىرمۇ تىرىك ئادەم كۆرۈنمەيتتى. قوپ-قۇرۇق ۋاگونلار خۇددى گۆرگە ئوخشاش جىمجىت ئىدى. ئىس، كۆيگەن تۆمۈر، سېسىق تاختاي ۋە سىرنىڭ ھىدى دىماققا ئۇرۇلاتتى.

بىز تۇنۇگۈن ئۇچراتقان ھېلىقى كالتا جۇۋىلىق تۆمۈريول ئىشچىسى قولىغا پەنەر ئالغان ھالدا يېنىمىزغا كەلدى.

ئالىمان پەس ئاۋاز بىلەن ئۇنىڭدىن سورىدى:

— بۇ پويىزغا نىمە بولغان؟

— بومباردىمان قىلىنغان، — پەس ئاۋازدا جاۋاپ بەردى ئۇ.

— بۇ ۋاگونلارنى نەگە ئېپكېتىپ بارىدۇ؟

— رېمونت قىلىغىلى، — تۆمۈريول خىزمەتچىسى يەنىلا پەس ئاۋازدا جاۋاپ بەردى.

ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، بۇ پويىزدا كىملەر يۈرۈپ، قەيەردە بومبا ئاستىدا قالغاندۇر، ئىس-تۈتەك، قىيا-چىيا ئىچىدە، ئوت يالقۇنلىرى ئىچىدە كىملەر ھاياتىدىن ئايرىلدىكىن، كىملەر پۇت-قولىدىن ئايرىلىپ، كىملەر ئۆمۈرۋايەتلىك قارغۇ، پاك بولۇپ

قالدىكىن، ئۇرۇشنىڭ شاملى بۇ بولسا، ئۆزىچۇ، ئۆزى قانچىلىك مۇدھىش نەرسە ـ ھە، دەپ خىيال سۇرۇپ كەتتىم.

ۋەيران بولغان بۇ پويىز ۋوگزالدا ئۇزاق تۇردى، ئاندىن كېيىن ئاستا قوزغىلىپ تاقىراق ـ تۇقۇرۇق قىلىپ مېڭىپ كەتتى. مەن تولىمۇ قايغۇرغان ھالدا پويىزنى ئۇزىتىپ قالدىم: مۇشۇ تۇرقۇم مايىسالىبىكمۇ ئېھتىمال مۇشۇ پويىز پاچاقلانغان تەرەپكە، قان مەيدانىغا كېتىۋاتقاندۇ؟ قاسىم ھازىر قانداق قىلىۋاتقاندۇ؟ سوۋانقۇلچۇ؟ ئۇ خېتىدە ريازان شەھىرىگە يېقىن يەردە مەشق قىلىپ تۇرۇۋاتىمىز، دەپتىكەن. ئۇ يەر ئالدىنقى سەپكە ئانچە يىراق ئەمەس ئوخشايدۇ...

تاڭ ئاتتى. قايتىش كېرەك ئىدى ـــ ئاتىنىڭ ئوت ـ چۆپ، يەم ـ خەشىگى تۈگىگەن. ناۋادا مايىسالىبىكىم ئۆتۈپ كەتمىگەن بولسا قانداق قىلىمىز؟ شۇنچە ئۇزۇن ساقلىدۇق، ئەمدى كېتىپ قالساق، ئۆمۈر ـ ۋايەت ئارماندا قالامدۇق؟ ئالىمان ئىككىمىز ھەرقانچە ئويلاپمۇ ھېچبىر قارارغا كېلەلمىدۇق. لېكىن قايتىپ كېتىشكە بەربىر كۆڭلىمىز ئۇنىمايتتى.

شامال توختىماي، تۈنۈگۈنكىدەك سوغاق، شۇۋىرغان بولۇپ تۇراتتى. خەقلەرنىڭ ۋوگزالنى شامال ئۆتەڭ دىگىنى راست ئىكەن. بىر چاغدا ھاۋا ئېچىلىپ، بۇلۇتلار يېرىلىپ قۇياش يۈزىنى كۆرسەتتى. "ئاھ خۇدايىمەي، شۇ قۇياشتەك بولۇپ، ئوغلۇم يالت قىلىپ كۆزۈمگە كۆرۈنۈپ قالسا ـ ھە! ئازراقلا بولسىمۇ كۆرۈنسە، نىمە دىگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە!..." دەپ ئويلاپ كەتتىم.

دەل شۇ چاغدا، كۈنچىقىش تەرەپتىن پويىزنىڭ ھەيۋەتلىك ئاۋازى ئىشتىلدى ۋە ئارقىدىنلا پويىزنىڭ گۈدۈك ئاۋازى ئاڭلاندى. پۈتۈننىڭ ئاستىدىكى يەر سىلكىنىپ كەتتى، رېلىسلارمۇ تاقىراقلاپ

www.uyghurkitap.com

كەتتى. قىزىل چاقلىق قاپ-قارا پاراۋوز گۈرۈلدەپ، قاپ-قارا ئىس چىقىرىپ، ئاپپاق ھورنى پۈرقۈپ، ئوتخانىسىدا لاۋۇلداپ ئوت كۆيۈۋاتقان ھالدا ئالدىمىزدىن ئۆتۈپ كەتتى. پاراۋوزنىڭ ئارقىسىدىكى تۈز سوپىلىق ۋاگونلارغا بىرسىزنىت بىلەن يېپىلغان تانكا، زەمبىرەكلەر تىزىلغان بولۇپ، جۇۋا كىيگەن، قولىغا مىلتىق ئالغان مۇھاپىزەتچى خادىملار تانكا ۋە زەمبىرەكلەرنىڭ ئىككى يېنىدا تۇرۇشاتتى، ئىسسىق ۋاگونلارنىڭ قىيا ئېچىلغان ئىشىكلىرى ئارىلىقىدا تۇرغان جەڭچىلەر يالت-يۇلت قىلىپلا ئۆتۈپ كېتەتتى، جەڭچىلەرنىڭ چىرايى، شىنېلى، ناخشا ۋە گەپلىرى، گارمۇن ۋە بالالايكا ئاۋازىمۇ كۆزنى ئېچىپ-يۇمغىچە ئارىلىقتا غايىپ بولاتتى. ئۇچقاندەك تېز ئۆتۈپ كېتىۋاتقان پويىزدىن كۆزۈمنى ئالماي دىققەت بىلەن قاراپ تۇردۇم. دەل شۇ چاغدا قولىغا قىزىل بايراق ئالغان بىر تۆمۈريول خادىمى ئالدىمىزغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، قۇلىغىمىزغا ۋاقىردى:

— پويىز توختىمايدۇ! پويىز توختىمايدۇ! نېرى تۇرۇڭلار! نېرى تۇرۇڭلار! — دەپ ئىتتەردى ئۇ بىزنى.

بۇ چاغدا يېنىمىزدىن توۋلىغان بىر ئاۋاز كەلدى:

— ئا-پا- - -پا! ئا-لە-ـمان!

مايسالىبىك! ئەنە شۇ، جېنىم بالامەي، ۋاي خۇدا! ئۇ بىزنىڭ يېنىمىزدىن، بېقىنىمىزدىنلا غۇيۇلداپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ پۈتۈن بەدىنىنى ۋاگوندىن چىقىرىپ، بىر قولىدا ئىشىك تۇتقۇچىنى تۇتۇپ، ئىككىنچى قولىدا قۇلاقچىسىنى پۇلاڭلىتىپ، ئۈنلۈك ۋاقىراپ بىز بىلەن خوشلاشتى. شۇ چاغدا ”مايسالىبىك!“ دەپ توۋلاپ قالغانلىقىمنىلا بىلىمەن. ئاشۇ قىسقىغىنا دەقىقىدە، مايسالىبېكنىڭ قەددى-

قامىتى ئېنىق كۆرۈنىدى: شامال چېچىنى ئۇچۇرۇپ، شىنېلىنىڭ ئېتەكلىرىنى لەپىلدىتىپ، خۇددى ئۇچۇشقا تەييارلىنىپ تۇرغان قۇشتەك قىلىۋەتكەن ئىدى، يۈزىدىن ۋە كۆزىدىن خوشاللىقمۇ، ئۆكۈنۈشمۇ، ئۇچرىششمۇ، ئايرىلىشمۇ بىلىنىپ تۇراتتى. ۋىژىلداپ چىقىپ تۇرغان شامال ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئېلىپ قاچتى. مەن ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان پويىزنى قوغلاپ، ئۇنىڭ چىرايىغا كۆز ئۈزمەي قارايتتىم. پويىزنىڭ ئاخىرقى بىر ۋاگونىمۇ تاقىراقلاپ ئۆتۈپ كەتتى، مەن بولسام يەنىلا توختىماي يۈگۈرەيتتىم، يۈگۈرە-يۈگۈرە يىقىلىپ چۈشتۈم. ئاھ، شۇ چاغدا بوزلاپ، قاخشاپ يىغلىغىنىمچۇ! ئوق يېغىپ تۇرغان مەيدانغا كېتىۋاتقان ئوغلۇمنى ئەمەس، ئەكسىچە مۇزدەك رېلىسنى چىڭ قۇچاقلاپ ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتىم. پويىز چاقىنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى يىراقلاپ كەتتى ۋە ئاخىرى ئەتراپ جىمجىتلىققا چۆمدى.

ھازىرمۇ گايىدا ئاشۇ ھەربى پويىزلار قۇلىقىمىنىڭ يېنىدىن مىڭەمنى ئېككىگە بۆلۈپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندەك بىلىنىدۇ.

ئالىمان يۈزى ياش بىلەن يۇيۇلغان ھالدا يېنىمغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئېگىشىپ مېنى يۆلەپ تۇرغۇزماقچى بولدى، لېكىن ئۇنىڭ ھەسرەپ، ئىككى قولى تىترەپ، مېنى يۆلەپ تۇرغۇزۇشقا ھالى يەتمىدى. دەل شۇ چاغدا، بىر رۇس ئاچالچى ئايال يېنىمىزغا يېتىپ كەلدى-دە "ئاپا!" دەپ تىۋۇلغىنىچە ماڭا ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتى. ئۇ ئىككىسى مېنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ، قولتۇقلاپ يول بويىغا ئېلىپ كەلدى، بىز ۋوكزالغا قاراپ كېتىۋاتقان ۋاقتىمىزدا، ئالىمان ماڭا ئەسكەرچە بىر قۇلاقچىنى تەڭلىدى:

— ئاپا، مەڭ ماۋۇنى، — دېدى ئۇ، — بۇنى مايسالىيك تاشلاپ

www.uyghurkitap.com

بەردى.

بايا، مەن پويىزنى قوغلاپ يۈگۈرگەن ۋاقتىمدا مايسالبىكى قۇلاقچىسىنى ماڭا تاشلاپ بېرىپتىكەن.

— توغرا ئېيتىسەن، تولغاناي، ھارۋىدا كېلىۋېتىپ، قۇلاقچىسىنى كۆكسۈمگە بېسىپ كەلمىگەنمىدىڭ.

— ھە، شۇ قۇلاقچا ھازىرمۇ ئۆيدە قوزۇقتا ئىلىقلىق تۇرۇپتۇ. پېشانىسىدە قىزىل يۇلتۇزى بار، ئادەتتە ئەسكەرلەر كىيىدىغان قۇلاقچا. بەزىدە قولۇمغا ئېلىپ پۇراپ كېتىمەن، ئۇنىڭدىن ھىلىمۇ ئوغلۇمنىڭ ھىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

6

— ئېيتقىنا قەدىرلىك دالام. ئۆز ئوغلىنى غىل-پال قىلىپ بىرلا كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن ئانا بولغان ئادەم شۇنچە ئازاپ تارتسا، شۇنچە قىينالسا بولامدۇ؟

— بىلمەيمەن، تولغاناي. سەن شۇ چاغدا يولۇقتۇرغان ئاشۇنداق ئۆرۈش دۇنيادا تېخى بولۇپ باقمىغان-دە.

— ئۇنداق بولسا، مەن ئۆز ئوغلىنى ئاشۇنداق ئارزۇلاپ كۈتكەن ئەڭ ئاخىرقى بىر ئانا بولۇپ قالاي. ئىلاھىم ھېچقانداق بىر ئادەمنى ماڭا ئوخشاش رېلىسنى قۇچاقلاتمىسۇن، بېشىنى رېلىسقا ئۇرغۇزمىسۇن.

— ئۆيگە قايتىپ كەلگىنىڭدە، يىراقتىن قارىغاندا، سەن ھەقىقەتەن ئوغلى بىلەن كۆرۈشمەي قايتقان ئادەمدەك بولۇپ قېپتىكەنسەن. خۇددى ئۇزاق كېسەللىكتىن تۇرغاندەك، چىرايىڭ سامانىدەك سار-

غايغان، كۆزلۈرۈك ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ئىكەن.

— ئەڭ ياخشىسى بىرەر ئاي كېزىك بولۇپ يېتىپ قالسامچۇ.

— تولغاناي، ۋاي بايـقۇش تولـغانايىم، سۇمـبۇل چاچلىرىڭـغا كۇمۇش قىرو چۇشۇرۇپ كەتكەن شۇ كۈنلەر ئەمەسمىدى؟ ئۇنىڭدىن ئاۋال سېـنىڭ چېـچىڭ ھەم ئۇزۇن، ھەم بىلەكـتەك توم ئىـدى... شۇنىڭدىن كېـيىن جىمغۇر، خاپـچان بولۇپ كەتـتىڭ. ھەر دائىم چىشىڭـنى چىـڭ چىشـلەپ، بۇ يەرگە جىمغىـنا كېـلىپ، جىمـغىنا كېتەتتىڭ. سېنىڭ كۆزلىرىڭـدىن روھى ـ كەيپىياتىڭـنىڭ بارغانسېـرى سۇسلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇراتتىم.

— ھە، ئانا يېرىم، نىمىمۇ دەيتتىم. ئۇرۇشنىڭ كېـسىرى ماڭىلا تەگـكەن بولـسا مەيـلى ئىـدى، ئۇرۇشـنىڭ كېـسىرى تەگـمىگەن بىرمۇ ئائىلە، بىرمۇ ئادەم قالمىـغان ئىدىـغۇ. مۇدھىـش خەۋەر — قارا خەت كەلگەندە، ئايىلدا بىر كۈن ئىچىدە ئىككى ـ ئۈچ ئائىلىدە بىرلا ۋاقىتتا يىغا ـ زارە كۆتىرىلەتتى. ئۇ چاغلاردا كىشـىنىڭ قېـنى قايناپ، ئىنتىقام ئېلىش غەزىۋى كىشلەرنىڭ كۆزىنى غوۋالاشتۇرۇپ، قەلبىنى ئۆرتەيتتى. شۇنىڭـغا ئېپتىخارلىنىـمەنـكى، دەل ئاشۇنـداق ئېغىر كۈنلەردە ئەترەت باشلىغىلىقىنى ئۇستۇمگە ئالدىم، ئۆزەمـنىڭ ھەم باشـقىـلارنىڭ دەردىـنى ۋە بەختـسىزلىگـىنى باتۇرلۇق بىلەن ئىچىمگە يۇتۇپ، بارلىق بالايى ـ ئاپەتلەردە، ئاچارچىلىق، قەھرىتان سوغاقتا خەلق بىلەن بىللە بولدۇم. شۇ سەۋەپتىن بەرداشلىق بېرە ـ لـدىم، باشقىـلارنى دەپ بەرداشـلىق بېرەلـدىم، ئۇ بولمىغانـدا، كۆڭلۈم سوۋۇپ، مۇدرەپ كەتـكەن، ئۇرۇش توپىلاڭلىـرى ئىچىـدە كۇكۇم ـ تالقان بولۇپ كەتكەن بولاتتىم. قىلىچىنى يالىڭاچلاپ كەلگەن ياۋغا قارشى زەربە بېرىشنىڭ بىردىن ـ بىر يولى قارشـلىق كۆرسە ـ

تىشتە، كۆرەشتە، يېڭىشتە، ياكى بولمىسا ئۆلسەكمۇ تىز پۈكمەسلىكتە ئىكەنلىگىنى مەن شۇ چاغدا بىلگەن ئىدىم. دەل شۇنداق بولغانلىغى ئۈچۈن، قەدىرلىك دادام، مەن ئاتقا مىنىپ بۇ يەرگە كېلەتتىم ھەمدە ساڭا ھالاقىت بەرمەي، جىمغىنا ساڭا سالام بېرىپ قايتاتتىم.

7

بىر كۈنى قاسىمدىن خەت كەلدى. مەن خەتنى ئالدىم-دە، ئاتقا مىنىپ، يەرنىڭ ئىگىز-پەسلىگىگە قارىماستىن ئاتنى بولۇشىچە چاپتۇرۇپ، ئېرىق ۋە دۆڭلەردىن سەكرىتىپ ئۆتۈپ، يەرگە قىغ چېچىۋاتقان ئالىمان بىلەن جايناقنىڭ قېشىغا كەلدىم. مەن ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋېتىپ ئۇلارغا ئۈنلۈك توۋلىدىم:

— خوش خەۋەر! خوش خەۋەر!

سۆيۈنچى ئالماي بولاتتىمۇ! ئۇدا ئىككى ئاي بىر ئىلىكمۇ خەت كەلمەي، نېمە بولغانلىغىنى بىلمەي كەتكەن ئەمەسمىدۇق. ئۇ خېتىدە: موسكۋا ئەتراپىدا ئىككى قېتىم ئۇرۇشقا قاتنىشىپ ساق-سالامەت قايتىپ كەلدىم. نېمىسلارنىڭ چىشىنى چېقىپ تاشلىدۇق. ئەمدى ئالغا سىلجىيالماي توختاپ قالدى، بىزنىڭ پولكنى دەم ئالدۇرۇپ رەتكە سالماقچى، دەپتۇ.

ئالىماننىڭ شۇ چاغدىكى خوشاللىغىنى دېسىڭىزچۇ! ئۇ ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، جايناق بىلەن بىللە ماڭا قاراپ يۈگۈردى ۋە جايناقتىن ئۆتۈپ كەتتى.

— جېنىم ئاپا، ئاغزىڭىزغا ماي! — دېدى ئۇ تىترەپ تۇرغان ئىككى قولى بىلەن قاسىمدىن كەلگەن خەتنى ئېلىپ. ئۇ خوشاللىغىدا

ھەسرەپ خەتنى ئوقۇيالماي كەتتى. "ئامان! ئامان- ئىسەن!" دەيتتى ئۇ تەكرارلاپ.

بۇ چاغدا بىرمۇنچە قىز- جۇۋانلارمۇ يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئالىماننى قورشىۋالدى.

— قېنى، ئوقۇغىنا، ئالىمان، ئىرىك نىمە دەپتۇ؟ — دىيىشەتتى ئۇلار، — بىزنىڭكىلەرنىڭ ئەھۋالىنىمۇ بىلەرمىكىن.

— ھازىر، ئايلىنايلار، ھازىر! — دىدىيۇ، يەنە ئوقۇيالمىدى. جايناق ئۆپكىسىنى باسالماي قالدى.

— ماڭا بەرگىنە، يەڭگە، كۆپچىلىككە ئوقۇپ بېرەيلى، — ئۇ خەتنى ئېلىپ ئۈنلۈك ئوقۇشقا باشلىدى.

ئالىمان زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، چاڭگاللاپ قار ئېلىپ پىشانىسىگە قويدى. جايناق خەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈزىدىكى ئېرىگەن قارنى سۈرتۈۋېتىشنىمۇ ئۇنتۇپ، نىمە قىلىشنى بىلمەي، ھاياجان ئىچىدە تۇرۇپ قالدى- دە.

— يۈرۈڭلار، ئەمدى ئىشلەيلى، — دىدى ۋە قار كېچىپ مېڭىپ كەتتى.

ئۇ كېتىۋېتىپ، ئەتراپىغا ئاستاغىنا قارىدى. نىملەرنى ئويلاۋاتقانلىغىنى كىم بىلسۇن، يازدا، شۇ دالىدا ئوما ئورغان ۋاقىتلىرىدا، قاسىمغا كومزەك بىلەن سۇ ئېلىپ كېتىۋاتقان ۋاقىتلىرىنى ئويلىغاندۇ، ئېھتىمال قاسىمنىڭ مۇشۇ يەردە كومبايىن بىلەن خوشلاشقان ۋاقىتلىرىنى ئەسلىگەندۇ. مېنىڭچە، ئالىمان ئۆزى ئۈچۈن ئەڭ قەدىرلىك، ئۇنتۇماس نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى قايتا ئەسلىدى. گويا سامان يورغىنى يورغىلىتىپ چوڭ يولدا كېتىۋاتقان قاسىمنى ۋە ئۆزى قاسىمنىڭ ئارقىسىدىن قانداق يۈگۈرگەنلىگىنى ئويلىغاندەك چوڭ

يول تەرەپكە ئۇزاق قاراپ كەتتى.

جايناق ئۇنىڭ بىلەن قاتار كېتىۋېتىپ ھە دەپ ئۇنىڭغا چاخچاق قىلاتتى:

ــ ھەي يەڭگە، ئەس-ھوشىڭىزنى يوقاتقان ئوخشايسىز. ھالىڭىز شۇنچىلىك ئىكەن، نېمە قىلاتتىڭىز خەتكە قول ئۇزىتىپ. ئەمدى پۈتۈن ئايلىدىكىلەر سىزنى شاڭخو قىلىدىغان بولدى. خەتنىمۇ ئوقۇيالماي كەتكىنىڭىزچۇ سىزنىڭ! ھە، ئەمدى مەن قاسىم ئاكامغا خەت يېزىپ، يەڭگەمنى خەت ئوقۇش ئۈچۈن ساۋادىنى چىقارسۇن دەپ بىرىنچى سىنىپقا ئوقۇشقا بېرىدىغان بولدۇق دەيمەن!

ئالىمان ئۇنى چاخچاق قىلىپ مۇشتلاپ، ئارقىسىدىن قوغلاپ كەتكەندىن كېيىن مەنمۇ ئىختىيارسىز كۈلۈپ كەتتىم. ئۇلار ھارۋا تەرەپكە كېتىشتى.

مەن كېتىۋېتىپ خىيال سۈرۈپ كەتتىم: ئەلۋەتتە، ئۆز خەلقىنى مىنىڭ ئوغلۇمدەك ئەزىمەتلەر قوغدىمىسا، كىم قوغدايتتى؟ پەقەت ئۇلار ھايات، غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلسىلا رازى بولاتتىم. باشقىسىنىڭ ھەممىسىگە بىز چىدايتتۇق، قۇرۇپ ئۇستىخان بولۇپ قالساقمۇ، غەلىبە كۈنىگىچە ھايات تۇرساقلا بولاتتى. خۇدايىم، بالدۇرراق يەڭسەك، بالدۇرراق غەلىبە قازانساق ئىكەن! بۇ مىنىڭلا ئارزۇيۇم ئەمەس، پۈتۈن خەلقنىڭ ئارزۇسى ۋە ئۈمىدىغۇ، مۇشۇ مەقسەتتە ھەممىنى قۇربان قىلىشقا، ھەممىنى.تۆھپە قىلىپ بېرىشكە تەييارمىزغۇ!

ئۆيدە يالغۇز قالغان كەنجەم، جايناغىم، ئون سەككىزگە كىرمەيلا ئەسكەرلىككە كەتكەندە، مەيلى، باشقا كەلگەننى كۆز كۆرەر، دەپ چىشىمنى چىشىمغا چىشلەپ، گەپ قىلماي، چىدىغان ئىدىم.

قىشنىڭ ئاخىرلىرىدا جايناقنى ئۆز تەڭتۇشلىرى قاتارىدا ھەربى كومىسسارىياتقا چاقىرىشقا باشلىغاندا، ئۇلارنى ئانچىكىم بىر ئەسكەرلەر سۈپىتىدە مەشق قىلدۇرۇپ يۈرسە كېرەك، دەپ ئويلىغان ئىدىم. ئۇنى ئەسكەرلىككە ئالار دېگەن خىيالمۇ كۆڭلۈمگە كەلمىگەن ئىدى. ئىككى مەرتەم رايونغا بېرىپ، ئون كۈنچە تۇرۇپ كەلدى. كېيىنكى قېتىمدا ئۇ بېرىپ ئەتىسىلا قايتىپ كەلدى.

— نىمە، ساڭا جاۋاپ بېرىشتىمۇ، تېزلا قايتىپ كېپسەنغۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن گۇمانسىراپ.

— ياق، ئاپا، — دېدى جايناق، — ئەتە يەنە كېتىمەن. ئۆيۈڭ-لەرگە بېرىپ كۆرۈپ كېلىڭلار دەپ بىر كۈن قويۇۋەتتى، بۇ دۆرەم ئۇ يەردە ئۇزاقراق تۇرىدىكەنمىز، سەن مېنىڭدىن ئەنسىرىمە.

مەن ئۇنىڭ كېپىگە تولۇق ئىشىنىپ، نېرى-بېرىسىنى ئويلاپ ئولتۇرماپتىمەن. لېكىن ئۇنىڭ شۇ كۈنىدىكى ھەركىتى خۇددى يىراق بىر يەرگە كېتىدىغان ئادەمنىڭكىدەك غەلىتە ئىدى. ئەتىگەندە ئۇ قولىغا بولقا بىلەن مىخ ئېلىپ، ئۇ يەر-بۇ يەرلەرگە قاراپ، مىخلايدىغىنىنى مىخلاپ، توكۇلدىتىپ ئۇرىدىغىنىنى ئۇرۇپ چىقتى. كېيىن قارىسام، ئۇ بىرمۇنچە ئوتۇن يېرىپ قويۇپتۇ، قىغلارنى ئېرىق ئارقا ھويلىغا ئېپچىقىۋېتىپتۇ، ئېغىلنىڭ ئۈستىنىمۇ ياساپ، ئوت-چۆپلەرنىمۇ قۇرۇتۇپ قويۇپتۇ. كەچتە كەلسەم، ھويلىنى سېرىپ-سۈپۈرۈپ بولۇپ، ئۆرۈلگەن ئوقۇرنى ياساۋېتىپتىكەن. دادىسى ئۆيدىكى ۋاقتىدا ئۆزى ئات بېقىشقا ئامراق ئىدى، بۇ ئوقۇر شۇنىڭغا كېرەك بولىدۇ دەپ ئويلىغان ئوخشايدۇ.

— نىمە قىلىپ يۈرگىنىڭ بۇ جېنىم بالام، ياز چىققاندا قىلساڭمۇ ئۈلگۈرەتتىڭغۇ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا.

www.uyghurkitap.com

— ۋاقىت بار چاغدا پۈتتۈرۈۋەتكىنىم ياخشى، ئاپا، كېيىن چولام تەگمەيدۇ، — دېدى ئۇ.

مەن شۇ چاغدا ئازراق كاللا ئىشلىتىپ باقماپتىمەن، ھېچنېمە خىيالىمغا كەلمەپتۇ. بايا ئۇ كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ چاقى-رىقىغا ئاۋاز قوشۇپ، ئالدىنقى سەپكە بېرىشقا پىدائىي بولغان ئىكەن. بۇنى بىز جايناق مېڭىپ كەتكەندىن كېيىن بىلدۇق. ئۇ ۋوگزالدىن ھارۋىكەش بىر تونۇشى ئارقىلىق بىزگە بىر خەت ئەۋەتىپتۇ. ھەي ھاماقەت بىچارە بالامەي، توغرىسىنى ئېيتىپ، خوشلىشىپ كەتسەڭ، يىغلاپ قاخشىساممۇ چۈشىنەر ئىدىمغۇ. ئۇ ئالىمان ئىككىمىزگە يازغان خېتىدە، خوشلاشماي كەتكىنىم ئۈچۈن مېنى كەچۈرۈڭلار، سىلەرنى بىراقلا بىلسۇن، شۇنداق بولغاندا يېنىك بولار، ئۆز ئىختىيارىم بىلەن كەتكەنلىكىمنى بىلگەندىن كېيىن قوشۇلار، دەپ مۇشۇنداق قىلدىم، دەپتۇ. كىم بىلىدۇ. ئۇنىڭ مۇشۇنداق قىلغىنىمۇ توغرا بولغاندۇ. ئەلۋەتتە، ماڭا يۈزمۇ-يۈز ئېيتسا، ئۇنىڭچە ئازاپلىق ئىدى، ئېھتىمال ئۇ مېنىڭ ھۆكرەپ يىغلىۋېتىشىمدىن، كەتمىسەڭ دەپ ئېسىلىۋېلىشىمدىن ئەنسىرىگەندۇ...

لېكىن، مۇشۇ ئوغلۇمدىن مەڭگۈلۈككە ئايرىلىپ ئۇزاق يىللار ئۆتكەندىن كېيىنكى بۈگۈنكى كۈندىمۇ، خۇددى يەر ئانام بىلەن مۆكۈداشقىنىمدەك، يەنە ئۇنىڭ بىلەن مۆكۈدىشىمەن.

ئاڭلا جايناغىم! ۋىجدانىڭ سېنى ئازاپلىمىسۇن، مەن خاپا بولمايمەن، خاپا بولمىدىم. مەن سېنى شۇ چاغدىلا كەچۈرگەن ئىدىم، جايناق، كەنجەم، تايچىقىم، چاخچاقچى بالام! سەن نېمىشقا خوشلاشمايلا كەتكەنلىكىڭنى بىلمىدى دەمسەن؟ سەن باللىق قىلىپ، ئۇرۇشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، ئۆلۈمنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەي

كېتــۋەردى دەپ ئويلــدى، دەمــسەن؟ نــمە دەپ ياشلغــنى،
كېلچەكتىكى تۇرمۇشنى تاشلاپ كەتكەندۇ، دەپ قالدى دەمــسەن؟
سېنىڭ خۇشچاخچاقلىغىڭنى كۆرۈپ، سېنىڭ ئىنسانغا بولغان تاغدەك
مېھرى-مۇھەببىتىڭنى ھەركىم چۈشىنۋەرمەيدۇ. سەن ئاشۇ مېھرى-
مۇھەببىتىڭ ئارقىسىدا، بىز كۆرۈۋاتقان ئازاپ-ئوقۇبەتلەرگە قاراپ
چىداپ تۇرالمىدىڭ، شۇ سەۋەپتىن كەتتىڭ. سەن ئىنسانــلارنىڭ
يەنىلا ئىنسانــچە ھايات كەچۈرۈشــنى قىزغىــن ئۈمىــت قىلاتــتىڭ،
ئۇرۇش كىشىلەرنىڭ جانلىق-جۇشقۇنلۇق كىشىلىك قەلبىنى ۋەيران
قىلمىسۇن، ئۇرۇش كىشىلەرنىڭ مېھرى-شەپقىتىنى ۋە ھىسداشــلىق
تۇيغۇســنى بەربات قىلمــسۇن، دەيتــتىڭ. مۇشۇ مەقسەتــتە، سەن
قولۇڭدىن كېلىدىغانلىكى ئىشنى قىلدىڭ. ئادەمنىڭ بۇ دۇنيادا قالدۇرۇ-
دىغىنى ياخشىلىق ئىكەن-دە، قالغىنى پۈتۈنلەي ئىزسىز قېلىۋېرىدى-
كەن. سەن قىلىپ كەتكەن ياخشى ئىشلار مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ. ئەمدى،
ئۇرۇشــتا يۇرۇپ، ئاللىــقەيەردە نامۇ-نىشانــسىز قۇربان بولــدۇڭ.
يازغان خېتىڭدە پاراشوتچى بولۇپ، ئۈچ قېتىم دۈشمەن ئارقا سېپىگە
تاشلانغانلىغىڭنى ئېيتقان ئىكەنسەن. قىرىق تۆتىنــچى يىــلى قايــسى
بىر قاراڭغۇ كېچىدە پارتىزانلارغا ياردەملىشىش ئۈچۈن ئايرۇپىلاندىن
پاراشوت بىلەن سەكرەپسەنۇ، شۇنىڭدىن كېيىن نامۇ-نىشانسىز غايىپ
بولۇپ كەتتىڭ. ئېھتــمال جەڭــدە يۇرۇپ قۇربان بولغانــدۇرسەن،
ئېھتىمال ئوق تەككەندۇر، ئېھتىمال ئەسىرلىككە چۈشۈپ قالغاندۇرسەن،
كىم بىلىدۇ ساسلىققا چۈشۈپ پېتىپ كەتتىڭمۇ ــ ھەقىــقى ئەھۋالــنى
بىلىــدىغان ئادەم چىقمــىدى. مۇبادا بۇ ئالەمــدە تىــرىك بولغان
بولساڭ، شۇنچە يىلــلاردىن بۇيان بىر ئىلىك خەت يېزىپ بولســمۇ
خەۋەر بېرەتتىڭغۇ. لېكىــن، جايىناغىم، سەن بەك ئەتــگەن كېتــىپ

قالدىڭ. سەن كەتكەن ۋاقتىڭدا تېخى ئون سەككىزگە تولمىغان بىر بالا ئىدىڭ، ياش كېتىپ ئەلنىڭ ئېسىدىمۇ ئانچە قالمىغانىدىن لېكىن مەن سېنى ئەسلەيمەن، ھەر قېتىم سېنىڭ ئالدىنقى سەپكە قانداق كەتكەنلىكىڭنى، بۇ ئىشنى ماڭا مېنى ياخشى كۆرگەنلىكىڭ- دىن، مېنى ئايىغانلىقىڭدىن ئېيتماي كەتكەنلىكىڭنى ئېنىق ئەسلەي- مەن. شۇ كەملەردە ۋوگزالغا ھارۋاڭ بىلەن قاتناپ يۈرگەن ۋاقتىلىرىڭدا، ئالدىنقى سەپتىن چېكىنىپ كەلگەن تۆت بالىلىق بىر ئانىنى ئۇچرىتىپ، كالتا جۇۋاڭنى ئۇنىڭ يالىڭاچ چوڭ ئوغلىغا بېرىپ، ئۆزەڭ مۇزلاپ-كۆكىرىپ قايتىپ كېپتىكەنسەن. ئۇ بالا ھازىر چوڭ ئادەم بولۇپ كەتكەندۇ، شۇ ۋاقىتتا كالتا جۇۋىسىنى بەرگەن بالا نەدە يۈرىدىغاندۇ، دەپ ئويلاپمۇ قالىدىغاندۇ. چۈنكى ھازىر سەن ئۇنىڭدىن كۆپ ياشسەن، ئۇ بالا بولسا سېنىڭدىن كۆپ چوڭ بولۇپ كەتتى. لېكىن سەن ئۇنىڭغا ئۇستاز بولغان-دە. شۇنى بىلىش كېرەككى، ياخشى ئىش دېگەن قولۇڭنى سوزۇپلا ئېلىۋالىدىغان يولدا ياتقان نەرسە ئەمەس. ياخشى ئىش دېگەننى بىر ئادەم ئىككىنچى بىر ئادەمدىن ئۆگىنىدۇ. جايناق بېرىپ كەتكەن جۇۋا يىرتىلىپ، پۈتۈنلەي يوق بولۇپ كېتەر، ئۇ دېگەن تىلغا ئېلىپ ئولتۇرۇشقا ئەرزىمەيدىغان نەرسە، بىراق گەپ ئۇ يەردە ئەمەس، شۇ كىچىككىنە بالىنىڭ قەلبىدە بىراۋ قىلغان ياخشىلىق ئۇچقۇنلىرى ساقلىنىپ قالسا، ئادەم بولغاندىن كېيىن بىراۋغا ياخ- شىلىق قىلىش مەجبۇرىيەت ئىكەنلىكىنى ياش ۋاقتىدىلا چۈشىنىۋالسا، جايناغىمنىڭ قىلغان ساۋاپلىق ئىشى شۇ بولۇپ قالىدۇ.

ئېغ، ئەمدى نىمىسىنى دەي. ئۇرۇش كۈرمىڭلىغان ئادەملەرنى ۋەيران قىلىپ تاشلىدىغۇ. ئەگەر ئۇرۇش بولماي، جايناغىم ئامان

بولغان بولسا، قانداق چىرايلىق بالا بولغان بولاتتى!

ئوغلۇم، سېنىڭ تېخى ئون گۈلۈڭنىڭ بىرى ئېچىلمىغان ئىدى. تۇرمۇشنى ئەمدىلا باشلىغان ئىدىڭ، سەن ياخشى كۆرگەن قىزنىمۇ بىلمەي كەتتىمغۇ جېنىم بالام...

يۈرىكىمدە يېنىپ تۇرغان ئاخىرقى بىر تال شاممۇ ئۆچتى.

— تولغاناي، سەۋرى قىل، يۈرىكىڭنىڭ ھەر بىر سوقۇشىنى غەنىمەت بىل. بويۇڭدىكى قەرزىڭنى ئۇنتۇدۇڭمۇ؟

— ياق، سىرداش دالام، ئۇنتۇمايمەن. ئۇنتۇمىغانلىقىم ئۈچۈن ھوزۇرۇڭغا كېلىپ تۇرۇپتىمەنغۇ. شۇ قەرزىم بولمىغاندا، بۇ كەمگىچە تىرىك يۈرگەن بولامتىم، يۈرىكىم ئاللىقاچان غەلۋىر بولۇپ كەتكەنغۇ. ئېسىڭدىمۇ يەر ئانا، ئاشۇ مۇدھىش كۈنلەر؟

— ئېسىمدە تولغاناي، ھەممىسى ئېسىمدە.

— باش ئەتىياز كۈنلىرى ئىدى. بايچېچەك ئېچىلغان كۆكلەم كۈنلىرى دالاغا ئەمدىلا قوش چىقارغان ۋاقىتلار ئەمەسمىدى! كۈن تەگمىگەن كامارلاردا قۇرۇت-قوڭغۇزلار ھىلىمۇ راھەتلىنىپ ئۇخلا-ۋاتقان كۈنلەر بولسىمۇ، مەيىن شامال چىقىپ، يەرلەر سىلىكىپ، كۈنسېرى مايسىلار بىخ سۈرۈپ، باھار يېقىنلاشماقتا ئىدى.

شۇ كۈنى يەرگە ئەمدىلا قوش سالغان ئىدۇق. مەن ئېتىمغا مىنىپ، تىراكتورنىڭ ئارقىسىدا قالغان چۈنەكلەر ئىچىدە كېتىۋاتات-تىم، ئاغدۇرۇلغان يەرلەردىن يېقىملىق ھىد دىماقىقا ئۇرۇلاتتى، شۇ ۋاقىتتا مەن سۈۋانقۇل بىلەن قاسىمدىن خەت-خەۋەر كەلمىگىلى ئەجەپ ئۇزاق بولۇپ كەتتىيا، دەپ ئويلاپ كېتىۋاتاتتىم.

شۇ چاغدا بوۋايلاردىن بىرسى ھېچ ئىشى يوقتەك ئالدىرىماي ئېتىنى دېۋىتىپ يېنىمغا كەلدى.

— ھە، ئاقساقال، كېلىپ قېپسىز، ئىشنىڭ بېشىدىن بىر پاتىھە بېرىڭ ئەمسە! — دېدىم مەن ئۇ كىشىگە.

— دېخان بوۋام، خىزىر نەزەر قىلسۇن، خامان بەرىكەتلىك بولسۇن، ھوزۇرىنى ئەل كۆرسۇن! — دەپ دۇئا قىلىپ ئاپپاق ساقىلىنى سىيپىدى ئۇ كىشى، — رايوندىن كەلگەن بىر باشلىق سىنى كەلسۇن دەپ چاقىرىۋاتىدۇ، قېنى، يۈرگىن.

— ماقۇل، ھازىر ماڭايلى، ئاقساقال.

مەن ئېتىمغا مىندىم، قوشچىلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئىشنى تاپىلاپ، كەچتە تەكشۈرگىلى كېلىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ، ئايىلغا قاراپ يول ئالدىم. خىيالىمدا ھېچنىمە يوق، رايوندىن كۈنگە باشلىقلار كېلىپ تۇرىدۇ، بولۇپمۇ قوش چىقارغاندىن كېيىن رايوندىن تۈرلۈك ۋەكىللەر ئۇشتۇمتۇت ئايىلغا كېلىپ قالاتتى ئەمەسمۇ. بىز ھېچبىر ئالدىرىماستىن ئۇنىڭدىن-بۇنىڭدىن گەپ قىلىپ، تۇرمۇشىمىز توغرىلىق سۆزلىشىپ ماڭدۇق. ئۇ كىشى گەپ ئارىسىدا بىردىنلا ناھايىتى ئېھتىياتچانلىق بىلەن سۆز قىستۇرۇپ:

— رەھمەت ساڭا، تولغاناي! شۇنداق مۇشكۈل كۈنلەردە ئەتىدىن-كەچكىچە ئاتتىن چۈشمەي چېپىپ يۈرۈپ ئەل ئۈچۈن خىزمەت قىلىپ كەلدىڭ. سەن بىر ئايال بولساڭمۇ، لېكىن سەن بىزنىڭ باشلىقىمىز. مۇشۇنداق ئىشلەۋەرگىن، تولغاناي، ئاتتا تېخىمۇ پۇختا ئولتۇر. كۆپچىلىك سېنىڭ يۆلەنچۈكۈڭ بولسا، سەن بىزنىڭ تۈۋرۈكىمىز سەن، دۇرۇس، ساڭا يېنىك ئەمەسلىكىنى بىزمۇ بىلىمىز. بىر ئادەمنىڭ تەقدىرى خۇددى ئىگىز-پەس يولغا ئوخشايدىكەن: بىر دەم يۇقۇرىغا ئۆرلەيدىكەن، بىر دەم پەسكە چۈشىدىكەن، بىر دەم ئۆتكىلى بولمايدىغان چوڭقۇر ھاڭغا

كېلىپ قالىدىكەن. ئەل بىلەن كۆتەرگەن يۈك يەردە قالماپتۇ، دەيدۇ، بىزنىڭ كوللىكتىپ تۇرمۇشىمىزدا ئەھۋال ئەنە شۇنداق...، — دىدى.

بىز كوچىغا كەلدۇق، ھويلىنىڭ ئۆپچۆرىسىدە بىر توپ ئادەمنى كۆرگەندەك بولدۇم، تامدىن قاراۋاتقان باشلىرىنى كۆرگەندەك بولدۇم، لېكىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سەزمەپتىمەن. ئاقساقال بىردىنلا بوجىنى تارتتى ـ دە، چۆچۈگەندەك ئىتتىك كۆزىنى قاچۇرۇپ:

— ئاتتىن چۈش، تولغاناي، ئاتتىن چۈشىدىغان ۋاقتىڭ كەلدى، — دىدى.

مەن بىر نەرسىدىن گۇمانلىنىپ ئاقساقالغا قارىدىم. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئاتتىن چۈشۈپ، مېنى قولتۇقلاشقا تەييارلىنىپ يەنە تەكرارلىدى:

— ئاتتىن چۈشىدىغان ۋاقتىڭ بولدى، تولغاناي.

شۇ چاغدىمۇ نىمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى چۈشەنمەپتىمەن، بىراق بىر خىل قورقۇنچلۇق تۇيغۇ مېنى مەھكەم تۇتۇۋالدى، قورقـ قىنىمدىن چىرايىمدا قان قالماپتۇ، مەن ئاستا ئاتتىن چۈشتۈم ـ دە، ئالىماننىڭ ئۈچ ئايال بىلەن ئۆي تەرەپكە كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئالىمان شۇ كۈنى ئېرىق چېپىقىدا ئىشلىگەن ئىدى. ئۇ مۆرىسىگە ئېلىپ كۆتىرىپ كېلىۋاتقان كەتمەننى بىر ئايال شارتتىدا ئالدى. شۇ چاغدىلا ھەممىسىگە چۈشەندىم.

— بۇ نىمە قىلغىنىڭلار، ۋاي خۇدا، شورۇم قۇرۇسۇن! — دەپ كوچىنى بېشىمغا كىيىپ توۋلىدىم.

دەل شۇ چاغدا خوشنىمىز ئايشەنىڭ ئۆيىدىن ئاياللار چىقىپ كېلىپ قوللىرىمنى مەھكەم تۇتۇشتى:

— قەيسەر بول، تولغاناي، لاچىنىمىز سۇۋانقۇل بىلەن قاسىمدىن جۇدا بولدۇق.

بۇ چاغدا ئالمانىنىڭ "ئاپا!" دەپ بىر تووۇلىشى بىلەنلا كۆپچىلىك-نىڭ تەڭلا يىغلاشقىنىنى ئاڭلىدىم:

— ئاھ باغرىم، ۋاي قېرىندىشىم!

مەنلا ئەمەس، كوچا-كويلار، ھويلا-ئاراملار، دەل-دەرەخلەر چايقىلىپ ئېگىلىپ، يەر-كۆكنى بۇزغان يىغا-زارىدىن قۇلىقىم پۈتۈپ، گاراڭ ئادەمدەك ھېچ نەرسىنى ئىشىتمەيتتىم. ئالىلقاندەك بىر مۇدھىش جىملىق ئىچىدە، تۇرۇپ كۆز ئالدىمدىن ئاق بۇلۇتلار ئۆتسە، تۇرۇپ ئۆمىلە، ئۈن-تىنسىز ئادەملەرنىڭ چىرايى ئۆتەتتى، يا ئۆلۈك، يا تىرىك ئىكەنلىكىمنى سەزمەي، ئارقامغا قايرىلغان قوللىرىمنى بوشىتىۋېلىشقا ئۇرۇناتتىم. قولۇمنى كىمنىڭ تۇتۇۋالغانلىغىنى، ئىشىك يېنىدا دات-پەريات كۆتىرىۋاتقان ئادەملەرنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىم. ماڭا بىرلا ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرغىنى ئالمان ئىدى. يۈزى تاتىلانغان، كۆينىكى يىرتىلغان، چاچلىرى چۇۋۇلغان ئالمان نىمىلەردىندۇر زار قاخشاپ، چىقىراپ، ئىككى يېنىدىن ئېسىلغانلارغا بوي بەرمەي، ھامان مەن تەرەپكە تەلپۈنەتتى. ئالمانىنىڭ يېنىغا تېزرەك يەتسەم دېگەن خىيال بىلەن مەنمۇ ئۇنىڭغا ئىنتىلىۋەردىم، بىراق ھېچ ئىلگىرىلىيەلمەيتتىم. ئاخىر كېلىپ بىر بىرىمىز بىلەن گىرەلەشكىچە ماڭا ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. بىر ھازادىن كېيىن ئالمان يېتىپ كەلگەندە پۈتۈپ قالغان قۇلىقىم ئېچىلىپ كەتكەندەك بولدى:

— قۇياشىمىز ئۆچتى، ئاپا! ئەمدى بەختسىز تۇل بولۇپ قالدۇق، ئاپا! ئاھ، دەھشەتلىك كۈنلەرەي، دەھشەت، دەھشەت!

ھەئە، بىز تۇل بولۇپ قالدۇق. كېيىن ئىككىمىز — بىر جۈپ تۇل خوتۇن بىر بىرىمىز بىلەن قۇچاقلىشىپ، بېشىمىزغا چۈشكەن بۇ قارا كۈنلەر ئۈچۈن يىغلىشىپ، بىر بىرىمىزنىڭ مۈرىسىنى ھۆل قىلىشتۇق...

بىراق، ئالىمان ئىككىمىزگە ھازا تۇتۇپ قانغىچە يىغلىۋېلىش پۇرستىمۇ بولمىدى. خەۋەر كېلىپ يەتتە كۈن ئۆتۈپ، يەتتىسىنى ئۆتكۈزگەندىن كېيىن كولخوز ئەزالىرى بىزگە نەسىھەت قىلدى:

— بىر يىلغىچە ھازا تۇتساڭلارمۇ ئازلىق قىلىدۇ، ئىلاج قانچە؛ ئاخىرى خەيرلىك بولسۇن، مايسالىبېگىمنىڭ بىلەن جايناغىمنىڭ (ئۇ چاغدا جايناق ھايات بولۇپ، ھەپتىسىگە بىر دىگۈدەك خەت كېلىپ تۇراتتى) ئامان-ئېسەن قايتىپ كەلسۇن، ياز يارىشىملىق دىگەندەك، تىرىكچىلىك قىلىڭلار، قوش ھەيدەش ۋاقتىدا بىردەك ئىشقا كىرىشىڭلار، قۇربان بولغانلار ئۈچۈن دۈشمەندىن ئىنتىقام ئالغىنىمىز شۇ بولسۇن! — دىدى كۆپچىلىك.

كېلىنىم بىلەن مەسلىھەتلەشتۇق، كۆپچىلىكنىڭ پىكرىگە ماقۇل بولدۇق.

ئەتىگىنى ئىشقا ماڭايلى دەپ تۇرغىنىمىزدا، كولخوز رەئىسى ئۇسەنباي ئىككى پارچە قەغەزنى كۆتىرىپ كېپتۇ، ئۆلۈم خەۋىرى يەتكۈزۈلگەن قەغەز ئىكەن، ياخشى ساقلاپ قويۇڭلار، دىدى. قارىساق، قاسىمنىڭ ئۆلۈمى توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش قەغىزى بۇنىڭدىن يېرىم ئاي بۇرۇن كەلگەن ئىكەن، موسكۋا شەھىرىدىكى ھۇجۇمدا، ئورېخوۋكا دىگەن يېزىدا قۇربان بولۇپتۇ. ئەمدى ئۇقتۇرايلى، دەپ تۇرغىنىدا، سوۋانقۇل توغرىلىقمۇ خەت كېلىپ قېپتۇ. ئۇمۇ ئېلېس شەھىرى يېنىدىكى كەڭ كۆلەملىك بىر ھۇجۇمدا قۇربان

بولۇپتۇ. راستىنى ئېيتقاندا، بارغان ئايلىداشلاردىن بىرسىمۇ ئامان قالماپتۇ. ئۇ ئىككىسى بىر كۈن ئىچىدە قازا تېپىپتۇ. بولغىلى نىمىسىنى دەي. بىلىمىنى مەھكەم باغلاپ، يەنە ئەترەت باشلىقى بولۇپ ئىشلىدىم.

ئۇنداق قىلماي، شىكايەت قىلىپ، تەقدىردىن يامانلاپ، سۆۋۈپ-بوشاپ كەتسەم، ئالىمان نىمە بولۇپ كېتەتتى؟ ئۇ شۇنداق ئازاپلاندىكى، مەن بەكمۇ قورقتۇم. مېنىڭ بېشىمغا كەلگىنى ئۇنىڭكىدىن ئاز ئەمەس ئىدى، مەن بىراقلا ئېرىمدىن ۋە ئوغلۇمدىن ئايرىلىپ قالدىم، زىيان ماڭا قوشلاپ كەلدى، بىراق مېنىڭ ئورنۇم ئوخشىمايتتى. قانداقلا بولمىسۇن مەن سۇۋانقۇل بىلەن ئۇزاق يىل بىللە ياشىدىم. ھەر خىل-ھەر ياڭزا نەرسىلەرنىمۇ كۆردۇق، تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق-چۈچۈكىنى تېتىدۇق — جاپا-مۇشەققەتلىك يىللارنىمۇ، بەختىيار كۈنلەرنىمۇ باشتىن كەچۈردۇق. ئۆي تۇتۇپ، بالا-چاقىلىق بولدۇق، مۇرىگە مۆرە تىرەپ ئەمگەك قىلدۇق. ئۇرۇش بولمىغان بولسا، بىللە قېرىپ، ئۆمۈر بويى بىللە ئۆتەر ئىدۇق. ئالىمان بىلەن قاسىم بولسا ئەمدىلا قوشۇلۇپ، ياشلىقنىڭ ئەڭ شېرىن پەيتىدە، مۇھەببەتنىڭ ئەڭ قايناق ۋاقتىدا، تۇرمۇشنىڭ تۇزۇككىنە لەززىتىنى كۆرمەي تۇرۇپ ئايرىلدى ئەمەسمۇ، ئۇرۇشنىڭ پالتىسى ئۇلارنى ياش ۋاقتىدىلا ئىككى ياققا يىقىتتى ئەمەسمۇ. ئەلۋەتتە، ئالىمان ياش ئىدى، يۈرىكىگە چوڭقۇر جاراھەت كەلگۈسىدە ئۆز ئۆزىدىن ساقىيىپمۇ كېتەتتى. دۇنيادا ئادەم قالماي كەتكىنى يوق، بەلكى ئۇمۇ ئۆزىگە لايىق بىرىنى تاپار ۋە ئۇنى ياخشى كۆرۈپمۇ قالار ئىدى. شۇنداق بولسا، تۇرمۇشنى يېڭىدىن باشلاپ، يېڭى ئۆمىتكە تولاتتى. باشقا ئەسكەرلەرنىڭ خوتۇنلىرىمۇ شۇنداق قىلدىغۇ.

ئۇرۇش ئاياقلىششى بىلەنلا ئۇلار ئەرگە تېگىپ كېتىشتى. بەزىلىرىنىڭ تەككىنى تازا لايىغىدا بولدى، بەزىلىرىنىڭ ئانچە لايىغىدا بولمىدى، بىراق ئۇلار تۇل بولۇپ قالماي، بالىلىرىغا ئانا، ئەرلىرىگە خوتۇن بولدى. بىرمۇنچىسى ئۆز بەختىگە ئېرىشتى. لېكىن كىشىلەر بىر بىرىگە ئوخشىمايدىكەن. گايىلىرى ئازاپنى تېزلا ئۇنتۇپ، يېڭى بىر يولنى تاللىدى، بەزىلىرى بولسا، ئازاپ ئىچىدە ئۇمىتسىزلە- نىپ، تېڭىرقاپ، ئۆتكەن ئىشلار ئەسلىمىسىدىن زادىلا قۇتۇلۇپ چىقال- مىدى. ئالىمان ئەنە شۇنداق، ئۇ بېشىغا چۈشكەن بەختسىزلىككە كۆنەلمىدى، بۇرۇنقى ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتەلمىدى. بۇ يەردە مېنىڭمۇ چوڭ، كەچۈرگۈسىز ئەيىۋىم بار. ھە، بۇنىڭغا كەلگەندە بوشلۇق قىلدىم، ئۆزەمنىڭ كۆڭلى يۇمشاقلىقىنى تۈگىتەلمىدىم...

ئەتىيازدا ئەتىردىمىز ئالدىمىزدىكى باش ئېرىقنىڭ چېپىقىغا چۈشتى. مەنمۇ شۇ يەردە ئىدىم. بىر كۈنى كۈن پېتىشنىڭ ئالدىدا ئىشنى بالدۇرلا تۈگىتىپ قويدۇق-دە، كۆپچىلىك ئۆيلىرىگە قايتىش- تى. مېنىڭ قوشچىلارنى يوقلاپ ئۆتكۈم كېلىپ، ئالىمانغا مېنى كۈتمەي كېتىۋېرىشنى ئېيتىپ قويدۇم. قوشچىلارنىڭ كەپىسى ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى. كەلسەم ئۇلار كەچلىك غىزاسىنى يەۋېتىپتىكەن. بىر دەم پاراڭلاشقاندىن كېيىن، ئەمدى قايتاي دەپ يۈتۈمنى ئۆزەڭ- گىگە سېلىۋاتقىنىمدا ئالىماننى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ ئۆيگە قايتماستىن شۇ يەردە يالغۇز قېپتۇ. كۆل تېرىپ يۈرگەن ئىكەن. كۆلنى ياخشى كۆرەتتى ئەمەسمۇ. ئاھ، شور پىشانە ئالىمان، گۈل سۆيگەن، گۈلدەك بولغان كېلىنىم! ئۇ قولىدىكى ئۈن تالچە قىزغالداقنى ئەركىلەپ سىلاپ، يۈزىگە يېقىپ، قانداقتۇر بىر خىل چوڭقۇر ئويغا چۆمگەندەك تۇراتتى. ئۇ ئاشۇ گۈللەرنى ئۆيگە ئېلىپ قايتماقچى

بولسا كېرەك. ئۇنى شۇ ھالەتتە كۆرۈپ، چېكەمگە ئىسسىق تەر يۈگۈردى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ بىر چاغلاردا ئۇما ئورۇپ يۈرۈپ، ماڭ قوراسى يېنىدا گۈلخەيرى تەرگەنلىكى ئېسىمگە چۈشتى. شۇ چاغدا ئۇ بېشىغا قىزىل ياغلىق چىگىپ، قولىغا ئاپپاق گۈلخەيرى تۇتۇپ تۇرغان ئەمەسمىدى، ھازىر بولسا بېشىغا قارا رومال ئارتىپ، قولىغا قىزىل گۈل ئالغان ئىدى، پەرق شۇنىڭدىلا ئىدى. بۇ ھالنى كۆرۈپ يۈرىكىم پىچاق بىلەن تىلىغانىدەك بولۇپ كەتتى! ئالىمان بۇ چاغدا خىيالىغا چۆمگەن بېشىنى كۆتەردى-دە، ئەتراپىغا بىر نەزەر تاشلاپ قويۇپ، ئاندىن كېيىن ئاسمانغا تىكىلىپ، بىردىنلا، بۇنى كىمگە بېرىمەن، دىگەندەك، كەچۈرگىن، يەر ئانام، سېنىڭ يۈزۈڭگە ئۇرغاندەك، ئاچچىقى بىلەن قولىدىكى گۈلنى تىتىپ-تىتىپ ئاتتى-دە، سەل جىمغاندىن كېيىن ئالىقىنى بىلەن يۈزىنى ئېتىپ، شۇ پېتىچە دۈم يىقىلدى، ئۇنىڭ غولى، بەدىنى توختىماي سىلكىنەتتى. مەيلى، يىغلىۋالسۇن، دەپ مەن ئۆزەمنى كەينىڭ ئارقىسىغا ئالدىم. شۇ مەھەل ئالىمان يەنە ئىرغىپ تۇردى-دە، چوڭ يول تەرەپكە يۈگۈرۈپ كەتتى. مەن چۆچۈپ، ئاتقا مىندىم-دە، دەرھال ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەتتىم. مەن كېلىنىمنىڭ ئالمان-تالمان ئورنىدىن تۇرۇپلا يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقانلىقىدىن، بېشىغا قارا ياغلىق چىگىپ، قىزىل تۇس ئالغان يەردە يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقانلىقىدىن بەكمۇ قورققان ئىدىم.

— ئالىمان، توختا! نىمە بولدى ساڭا؟ توختا، ئالىمان!-دەپ توۋلىدىم مەن، لېكىن ئۇ توختىمىدى.

مەن بۇرۇن سامان يورغا يورغىلاپ ماڭغان چوڭ يولنىڭ بويىغا كەلگەندىلا ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدىم.

— ئاپا! سىز ماڭا ھېچنېمە دېمەڭ. ئاپا، ھېچگەپ قىلماڭ ماڭا، گەپ قىلماڭ! — دەپ ئالىمان غولىچىنى ئېچىپ يۈگۈرۈپ كەلدى-دە، ئاتىنىڭ يايلىغا چاڭگال سېلىپ، بېشىنى تىزىمغا قويۇپ ھۆكرەپ يىغلاپ كەتتى. مەن ئۈندىمىدىم. مەن نېمىمۇ دەيتتىم، يىغىسى بېسىلغىچە قاراپ تۇردۇم. بىر ھازادىن كېيىن بېشىنى كۆتىرىپ ماڭا قارىدى. ئاھ، شۇ چاغدىكى ئەھۋالىنى-يەي، ئۇنىڭ يۈزىدىن ئىسسىق ياش ئېقىپ، كۆزلىرى ئىششىپ كەتكەن ئىدى.

— قاراڭ ئاپا، — دېدى ئۇ خورسىنىپ، — قۇياش شۇنداق پارقىراپ تۇرسا، دالا شۇنداق گۈزەل تۇرسا، پايانسىز ئاسمان شۇنداق كۆلۈپ تۇرسا، قاسىم كەلمەيدۇ-ھە؟ ئەمدى ھېچقاچان كەلمەيدۇ-ھە؟

— ياق، كەلمەيدۇ، — دېدىم مەن.

ئالىمان چوڭقۇر خورسىنىۋالدى.

— كەچۈرۈڭ ئاپا، — دېدى ئۇ. — قاسىمنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ بېرىپ، بىللە ئۆلەي دېگەن ئىدىم.

شۇ چاغدا مەنمۇ ئۆزەمنى تۇتالماي يىغلىۋەتتىم، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلالماي قالدىم. ئەگەر مەن سەگەك ئانا بولغان بولسام، يىراقنى كۆرەلەيدىغان ئانا بولغان بولسام، شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ يۈزىگە قارىماي تۇرۇپ: "بۇ سېنىڭ نېمە قىلغىنىڭ، سەن سەبىي بالىمۇ؟ بۇنىڭدىن كېيىن ساڭا ھايات كېرەك ئەمەسمۇ؟ ساڭا ئوخشاش تۇل كېلىنلەر ئازمۇ، ساڭا جىق دەرت-ئەلەملەر كېلىدۇ تېخى. سەۋرى قىل، مېنىڭ گېپىم ساڭا قانچىلىك غەيرى تۇيۇلمىسۇن، بولدى، ئەمدى ئاستا-ئاستا قاسىمنى ئۇنتۇغىن. ھەرقانچە قىلساڭمۇ بولار ئىش بولدى. سەنمۇ كۆڭۈلدىكىدەك بىر كىشىنى تاپىسەن — چوقۇم شۇنداق بولىدۇ. ئۆزەڭنى تۇتۇۋالالمساڭ، تېخىمۇ تۇگەشكىنىڭ.

ئۆزەڭنى ئايا، سەن تېخى ياش، ئوبـدان ياشىشىڭ كېرەك" دېمەيـ مەنمۇ. ئەمما شۇنداق دېيەلمىگەن ئىدىم، ھەقىقەت بولسىمۇ سوغاق گەپ يامان ئىكەن، شۇنداق دېيەلمىگىنىمگە ھازىرغىچە ئۆكۈنىمەن. كېيىنمۇ نەچچە مەرتەم كېزى كەلگەنـدە تىلىمنىڭ ئۇچىدا تۇرسىمۇ تارتىنىپ ئېيتالمىدىم. قارشىـلىق كۆرسىتىشكە بولمايدىغان بىر خىل كۈچ مېـنى توساپ تۇراتـتى. ئۇنىڭ ئۇستىـگە ئالىمانـىنىڭ ئۆزىمۇ مېنىڭ مۇنداق گەپلىرىمنى ئاڭلاشنى خالىمايتتى. قىسقىسى گەپنىڭمۇ تۆمۈردەك قىزىق پەيـتى بولىدىـكەن، پەيـتى ئۆتـسە، ئاستا ـ ئاستا سوۋۇپ، ئاستا ـ ئاستا قېتىپ، ئېيتىش ئاستا ـ ئاستا قىيىنلىشىپ، كونا دەرت ـ ئەلەم زورىـيىـپ كېتىدىـكەن، ئۇنىڭدىن قۇتۇلـماقمۇ تەس بولۇپ كېتىدىكەن. بۇ گەپنى مانا ئەمدى، زامان تېچلىنىپ، ئارىدىن ئۇزاق ۋاقىتلار ئۆتكەندىن كېيىن ئېيتىۋاتىمەن. ئۇ چاغلاردا بولسا كۆن بويى كولخوزنىڭ پۈتـمەس ـ تۈگـمەس ئىشلىرى بىلەن بەنت بولۇپ، ھېچقانداق ئىشنى ياخـشىراق، پۇخـتىراق ئويلـيالمايتتۇق. بارلىق ئۈمىـت، پۈتكـۈل ئوي ـ خىيالـىمىز بىرلا ـــ تېـزرەك غەلىبە قازانساقكەن، ئۇرۇش پاتراق تۈگىسەكەن دېگەندىنلا ئىبارەت ئىدى، قالغان ئوي ـ پىـكىرنىڭ ھەممىسىنى ئارقىغا تاشلىغانىمىز. ئۇ چاغلاردا مەن ئۇرۇش تۈگـىسىلا ھەمـمە ئىش ئۆز ئۆزىـدىن يولغا چۈشۈپ كېتـىدۇ، دەپ ئويـلاپـتىـكەنـىمەن. بايا ئىش تامامەن ئۇنـداقـمۇ ئەمەسكەن...

8

يەر ئانام، ئېيتقىنا، سوۋانقۇلـغا، قاسـىمغا ئوخشاش ئەزىمەتلەر

قۇربان بولغان چاغدا يەرۇ ـ ئاسماننىڭ رەڭگى ئۆزگىرىپ، تاغلار ئۆرۈلۈپ، كۆللەر قۇرۇپ كەتسە بولماسمىدى! سۇۋانقۇل بىلەن قاسىم ئاتا ـ بالا ئىككىسى بۇيۇك دىخانلاردىن ئىدى! قەدىمدىن تارتىپ دۇنيانى مۇشۇنداق كىشىلەر تىرەپ تۇرغان ئەمەسمىدى: ئەلنى تويغۇزغانلارمۇ شۇلار، دۈشمەن كەلگەندە قولىغا قورال ئېلىپ، ۋەتەننى قوغداپ قان تۆككەنلەرمۇ شۇلار. ئۇرۇش بولمىغان بولسا، سۇۋانقۇل بىلەن قاسىملار يەنە قانچىلىغان ئىشلارنى قىلاتتى ـ ھە! ئۆزلىرىنىڭ ئەمگەك مېۋىسىنى قانچىلىغان كىشىگە تەقدىم قىلاتتى ـ ھە! قانچىلىك يەر تېرىپ، قانچىلىك ئاشلىق ئالاتتى ـ ھە! ئەمگىكى بىلەن باشقىلارنىڭ مىڭلارچە رەھمەت ـ ھەشقاللىسىغا ئېرىشكەن بولارنىڭ ئۆزلىرى يەنە قانچىلىك خوشال ـ خورام تۇرمۇش كەچۈرەتتى ـ ھە! ئېيتقىنا ماڭا، يەر ئانا، ئېيتقىنا ماڭا ھەقىقەتنى: كىشىلەر ئۇرۇش قىلماي ياشىسا بولمامدۇ؟

— قىيىن سوئال بەردىڭغۇ، تولغاناي. مەن بىلگىنىمدىن بېرى، ئادەم ئادەم بولۇپ يارىتىلغاندىن بېرى ئۇرۇشقىنى ئۇرۇشقان. بەزى ئۇرۇشلاردا مۇتلەق قىرىلىپ، نامۇ ـ نىشانىسىز كەتكەن ئەللەرمۇ بولغان، كۆلى كۆككە سورۇلۇپ، تىرىك جان قالماي، خانىۋەيران بولغان شەھەرلەرمۇ بولغان. نەچچە ئەسىرلەر ئادەمزات ئىزىغا زار بولۇپ، قۇپ ـ قۇرۇق ياتقان ۋاقىتلىرىمۇ بولغان. ھەر قېتىم ئۇرۇش چىققاندا، گەپ ئۇقىدىغانلارغا: ”ئۇرۇشماڭلار، قان تۆكمەڭلار!“ دەپ كەلدىم. ھازىرمۇ ئېيتىدىغان سۆزۈم شۇ: ”ھەي ئادەملەر، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدە ياشىغۇچى ئادەملەر، سىلەرگە نىمە كېرەك، يەرمۇ؟ مانا مەن يەر، بىچارە ئادەم بالىسىغا يېتىمەن، مېنى تالىشىشىڭلارنىڭ كېرىكى يوق، ماڭا ئىناقلىق كېرەك! ئەمگەك كېرەك! ھەيدەپ

ئازراق ئۇرۇق چاچساڭلار، سىلەرگە دۆۋە-دۆۋە ئاشلىق بېرىمەن. جىرىم تىكىپ قويساڭلار، چىنار قىلىپ بېرىمەن. باغ قىلىپ قويساڭلار، مېۋە بېرىمەن. مال باقساڭلار، ئوتلاق بولۇپ بېرىمەن. ئۆي سالساڭلار، تام بولۇپ بېرىمەن. ئۇرۇق-ئەۋلاتلىرىڭلار كۆپەيسە، سىلەرگە چىرايلىق قورا-جاي بولۇپ بېرىمەن. مەن تۈگىمەيمەن، مەن خەسىس ئەمەسمەن، مەن پۈتمەس-تۈگىمەس كانمەن، مەن ھەممىڭلارغا تەڭ يېتىمەن!“ دەيمەن. سەن ئەمدى، تولغاناي، ئادەم بالىسىنىڭ ئۇرۇش قىلماي تېچ ياشىشى مۇمكىن ئەمەسمۇ، دەپ سوراۋاتىسەن. بۇ مېنىڭدىن ئەمەس، سىلەردىن — ئادەمزاتتىن، ئىرادە ۋە ئەقىل-ئىدىرىكىڭلاردىن.

— ئويلاپ باققىنا، قەدىردان دالام، سېنىڭ ئەڭ جەسۇر ئەمگەكچىلىرىڭ، ئەڭ مۇنەۋۋەر ئۇستىلىرىڭنىڭ ھەممىسى ئۇرۇشتا قىرىلىپ تۈگىدىغۇ! مەن بولسام بۇنداق ئىشنى ياقتۇرمايمەن، جان-تېنىم بىلەن ياقتۇرمايمەن! كىشىلەر ئۇرۇشنىڭ يوللىرىنى توسۇۋېتەلەيدۇ ۋە توساپ تاشلىشى كېرەك.

— مېنى ئۇرۇشنىڭ زەخمىتىنى تارتمايدۇ دەمسەن، تولغاناي؟ ياق، مەن قاتتىق ئازاپلىنىمەن. مەن بۇ دېخانلارنى بەكمۇ سېغىنىمەن، باللىرىمنى — بۇ دېخانلارنى مەڭگۈ ياد ئېتىمەن، لېكىن مەن سۇۋانقۇل، قاسىم، جايناقنى ۋە قۇربان بولۇپ كەتكەن بارلىق جەڭچىلەرنى مەڭگۈ قايتۇرۇپ كېلەلمەيمەن. يەر ۋاقتىدا ھەيدەلمەي، زىرائەتلەر ۋاقتىدا سۇغۇرۇلماي، خامان ۋاقتىدا ئېلىنماي قالغان چاغلاردا، مەن ئۇلارنى: ”كېلىڭلار، پالۋان بىلەن دېخانلىرىم، كېلىڭلار، باللىرىم، تېزرەك تۇرۇپ كېلىڭلار، قۇرۇپ كېتىۋاتىمەن!“ دەپ چاقىرىمەن. شۇ چاغدا كەتمىنىنى كۆتىرىپ سۇۋانقۇل كەلسە،

قاسم كومبايىننىڭ ھەيدەپ ئۇمىغا چۇشسە، خامانغا ھارۋىسىنى ھەيدەپ جايىناق كەلسە قانداق ياخشى ئىدى-ھە! بىراق جاۋاپ يوق...

— سەنمۇ ماڭا ئوخشاش باغرى قان-زەرداپ بىلەن تولغانلاردىن ئىكەنسەن، غەمخور دالام، سەنمۇ ماڭا ئوخشاش سىغىنىدىكەنسەن، سەنمۇ ماڭا ئوخشاش يوقلايدىكەنسەن. رەھمەت ساڭا، جان-جىگىرىم يەر!

9

ئۇرۇشنىڭ ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى يىلىغا بارغاندا كىشىلەر ھەم شاتلاندى، ھەم قايغۇردى: دۈشمەننى قەدەممۇ-قەدەم چېكىندۈردۇق، بۇنىڭغا ئىچ-ئىچىمىزدىن خوشال بولاتتۇق، لېكىن تۇرمۇشىمىز بارغانسېرى ئۇساللىشىپ بارماقتا ئىدى. كۆزدىكىمۇ بىر ئامالنى قىلاتتۇق: كىشىلەر ئېتىزلاردا باش تېرەتتى، كۆكتاتلىقىدىن ئاز-تولا ياكيو ئالاتتى، لېكىن قىشنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ ئاچار-چىلىق بولۇشقا باشلىدى. بولۇپمۇ ئەتىيازدا ۋە يازنىڭ سېرىقتال ۋاقتىدا ئەھۋال خېلى ئېغىرلاشتى. بەزىلەر كۈننى ئاران-ئاران ئۆتكۈزەتتى، يەيدىغىنى ئوت-چۆپلەرنىڭ يىلتىزى ۋە كۆك ئوت، ئىچىدىغىنى ئانچە-مۇنچە سۈت ئارىلاشتۇرۇلغان قايناقسۇ ئىدى. ئالىمان ئىككىمىز ئىشقا چىقاتتۇق، پېشىمىزدىن تارتىدىغان بالا يوق ئىدى. بالا بولۇپ پېشىمىزدىن تارتسىچۇ! باللىق ئائىلىلەردە قوساقلىرى پومپايغان، يۈزلىرى ئىششىغان باللار ساڭا قاراپ، بىر بۇردا نان بەرسەڭ دەپ ئۈن-تىنسىز قولىنى سۇنغىنىدا، چىداپ

تۇرالماي كېتەتتىمك. ئەگەر كىشىلەر ماڭا: "سەنمۇ ئالدىنقى سەپكە بېرىپ جەك قىلىپ ئۆلسەڭ، ئۇرۇش ئاخىرلىشاتتى. باللارنىڭ قوسىغى توياتتى" دىسە، مەن قىلچە شۈبھىلەنمەستىن ئالدىنقى سەپكە ئاتلىناتتىم.

مەن ئېچىرقاپ تۇرغان باللارنىڭ كۆزىنى كورمىسەملا، شۇكۇر قىلاتتىم. بىر كۈنى مەن بۇ ئويۇمنى ئالىمانغا ئېيتسام، ئۇ ماڭا قاراپ قويۇپ جاۋاپ بەردى:

— مەنمۇ شۇنداق قىلغان بولاتتىم. ھەممىدىن يامىنى باللار نىمە ئۈچۈن ئاچلىققا چىداشلىق بېرىش كېرەكلىگىنى بىلمەيدۇ-دە. چوڭلارغۇ ئۆزىگە تەسەللى بېرىپ، ئاچارچىلىقنىڭ سەۋەپلىرىنى چۈشىنىپ، بۇ كۈنلەرنىڭ ھامان ئۆتۈپ كېتىدىغانلىغىنى بىلىدۇ. باللار بۇنى بىلمەيدۇ-دە. ئۇلارنىڭ دادىلىرى ئالدىنقى سەپتىن قايتىپ كەلگىچە، ئۇلارنى ئاشلىق بىلەن تەمىنلىشىمىز لازىم. سىز بىلەن مەن مۇشۇ ئىش ئۈچۈنلا بۇ دۇنيادا قالغانمىز، ئاپا. ئۇنداق بولمىغاندا تىرىك يۈرۈشىنىڭ نىمە ئەھمىيىتى بولسۇن...

ھەممە ئىش بىر پۈتۈن ھالدا ئۇرۇشقىلا مەنسۇپ بولۇپ كەتتى: ھايات دەمسىز، ئەمگەك دەمسىز، ئىرادە دەمسىز، ھەتتا باللارنىڭ تامىغى — ھەممىسى تاكى ئاخىرقى بىر بۇردا نانغىچە پۈتۈنلەي ئۇرۇشنىڭ بالاخور قارنىغا كىرىپ كەتتى. لېكىن ئۇرۇشقا ھېچنىمە-سىنى ئاتىغۇسى كەلمەيدىغان كىشىلەرمۇ بولدى. بۇنداق كىشىلەر-نىچۈ. يوشۇرۇشنىڭ نىمە ھاجىتى بار. ئۇلار ھەتتا نېنىمىزدىن بىر پارچىنى ئېلىپ كەتتى.

بىر مەھەل مەن تېڭىرقاپ قالدىم. بۇ ۋەقە قىرىق ئۈچىنچى يىلى قىش پەسلىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، ئوتتۇرىلىرى بولمىسا ئاخىرلىرىدا

يۈز بەرگەن ئىدى. ئىش قىلىپ كەلگۈ دالىدا تاپ ـ تاقىر يەرلەر قارىيىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن دەرىزىلەردە كېچىسى مۇز توڭلاپ قالاتتى.

تۈنىنىڭ قايسى ۋاقتىلىرىكىن ــ كۆپىچىلىك ئالىلقاچان ئۇيقۇغا كەتكەن ــ كىمدۇر بىرى ئۇشتۇمتۇت دەرىزىنى چېقىۋەتكىدەك قاتتىق چەكتى.

ــ تولغاناي! تۇر ئورنىڭدىن! ئويغان!

بىز چۆچۈپ كەتتۇق، ئالىمان ئىككىمىز سەكرەپ ئورنىمىزدىن تۇرۇپ كەتتۇق.

ــ ئاپا! ــ دېدى ئالىمان قاراڭغۇدا بىر خىل غەلىتە ھادىسىنى كۆرگەندەك پەس ئاۋاز بىلەن.

ئېھ! ئالۋۇندەك دائىم خىيالىدىن كەتمەيدىغان ئۈمىت شۇ چاغدا مېنىڭ قەلبىمگىمۇ بىر ئۇچقۇن تاشلاپ، مېنى ھەم چۆچۈتكەن، ھەم خوشال قىلغان ئىدى: "بىزنىڭ ئۆيىدىن كەتكەنلەردىن بىرەرسى قايتىپ كەلدىمۇ ـ نىمە؟" دېگەن ئوي خىيالىمغا كەلمەسمۇ! شۇنىڭ بىلەن يۈزۈمنى دەرىزىگە ياقتىم:

ــ كىمسەن! سەن كىم؟

ــ بۇ ياققا چىق، تولغاناي! چاققانىراق بول، ئاتخانىغا ئوغرى كىرىپتۇ! ــ دېگەن جاۋاپ كەلدى دەرىزە سىرتىدىن.

ئالىمان چىراق يېقىۋاتقاندا مەن ئىتىك ئۆتۈكۈمنى كېيىپ، چاپىنىمنى يېپىنچاقلاپ سىرتقا ئۆزەمنى ئاتتىم. يۈگۈرۈپ ئاتخانىغا كەلسەك، كولخوز رەئىسى بىلەن يەنە بىر نەچچەيلەن شۇ يەردە ئىكەن. بايا بىرنەچچە ئوغرى ھەممىنى سامان يورغا بىلەن قوشۇپ يەنە ئىككى ئاتنى (بىز سامان يورغىنى كولخوزغا تاپشۇرۇۋەتكەن

ئىدۇق) ئوغرىلاپ كېتىپتۇ. بۇلار ئەتىرىدىمىزدە يەر ھەيدەش ئۈچۈن تەييارلانغان ئەڭ ياخشى ئاتلار ئىدى. ئاتباقارنىڭ ئېيتىشىچە، يېرىم كېچىدە ئاتلارغا ئوت سېلىش ئۈچۈن ئاتخانىغا كەلگەندە ئاتخانا قاپ-قاراڭغۇ تۇرۇپتۇ، چىراقلارمۇ ئۆچۈپ قېپتۇ. ئۇ چىراقنى شامال ئۆچۈرۈپ قويغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ چىراق يېقىشقا ئالدىرىماپتۇ، سەپسېلىپ قارىسا چەتتىكى ئۈچ ئوقۇردا ئات يوق تۇرغۇدەك.

ئۇ چاغلاردا قوشقا سالىدىغان ئۈچ ئاتنىڭ يوقىلىشى ئون تىراكتۇرنىڭ يوقالغىنىغا باراۋەر ئىدى. چوڭقۇرراق قىلىپ ئېيتقاندا، بۇ ھادىسە ئالدىنقى سەپتىكى ھەر بىر جەڭچىنىڭ قولىدىن بىر بۇردىدىن ناننى تارتىۋالغانغا باراۋەر ئەمەسمىدى. ھەممىمىز ئاتلىنىپ، بەزىلەر ئوقلانغان مىلتىقلىرىنى ئېلىپ قوغلاپ كەتتۇق. بۇ ئوغرىلارغا يېتىشىۋالىدىغان بولساق ئۇلارغا ھەرگىز ئىچ ئاغرىتمايتتۇق. خۇدا ھەققى ئۇلارنى ساق قويمايتتۇق!

ئايلىنىڭ سىرتىغا چىقىپ بىرنەچچەيلەن بىر گۇرۇپپا بولۇپ ھەر تەرەپكە قاراپ ئىزدەپ ماڭدۇق. مېنىڭ مىنگىنىم نەسىللىك ئايغىر ئىدى، چاپسام دەپ تۇراتتى. مەن تىزگىنىنى قويۇۋەتتىم. جانىۋار، قامچا تەككۈزمەي، چوڭ يولدىن ئۆتۈپ، مېنى تاغ تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى. يەنە ئىككىيلەن ئارقامدىن ماڭدى. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ئارقامغا قارىسام ئۇلار باشقا تەرەپكە كېتىپ قالغانمۇ، كۆرۈنمەي قالدى. بۇنداق چاغلاردا ئىزىپ كېتىش ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس ئىدى، چۈنكى ئاي چىقىقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ غۇۋا نۇرىدا يىگىرمە قەدەم نېرىدىكى نەرسە قاپ-قاراڭغۇ بولۇپ كۆرۈنەتتى. لېكىن ئۇ چاغدا مەن بۇنى ئويلىماي، قانداق قىلىپ

ئوغرىلارغا يېتىشۋالارمەن دىگەننىلا ئويلايتتىم؛ ئەپسۇسكى ئاتنىڭ مېنى قەيەرگە ئېلىپ كەلگەنلىگىگە دىققەت قىلماپتىمەن. ئات بىردىنلا توختىدى. قارىسام ئالدىمدا چوڭقۇر يار ـــ تاغ ئىتتىگىگە كېلىپ قېپتىمەن. قارىسىپ كۆرۈنگەن دۆڭلەرنىڭ ئۈستىدە تولۇن ئاي ئاستا مىدىرلاپ، يۇلتۇزلار جىمىرلاپ، ئاسمان پارقىراپ تۇراتتى. تۆت ئەتراپتا ھىچقانداق چىراق يورۇغى كۆرۈنمەيتتى. ئاستا چىقىپ تۇرغان شامال يەرنى يالاپ، قۇرۇپ قاخشال بولۇپ قالغان قورايلارنىڭ قەددىنى پۈكۈپ، ئاستا پۈشتەك چالاتتى. قەدىمي قەۋرىستانلىقتا مۆشۈك ياپىلاقلارنىڭ ئۈنى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

مەن ئاتنى دىۋىتىپ يارلىققا چۈشتۈم، ئەتراپ جىمجىت. بىر تۈلكە ئۈركۈپ، چىخ تۈۋىدىن چىقتى-دە، ئاينىڭ غۇۋا يورۇغىدا كۆلەڭ بولۇپ چېپىپ كەتتى.

مەن ئايلىغا قايتتىم. يارلىقنى بويلاپ كېلىۋېتىپ ئېسىمگە چۈشتى: جىگكشەنقۇل دىگەن بىرەيلەن ئەسكەرلىكتىن قېچىپ كېتىۋ ئىمىش، يېنىدا ئىككى ھەمرىيىمۇ بار ئىكەن، ئۇلار سارىق يايىقتىن كېتىۋ ئىمىش ۋە تاغدا يوشۇرۇنۇپ يۈرەر ئىمىش، دىگەن گەپلەر تارالغاندا، مەن ئۇنىڭغا ئانچە ئىشەنمىگەن ئىدىم. ئادەملەر ئۇرۇشتا ئوت ئىچىدە جان ئېلىپ، جان بېرىپ كۆرەش قىلىۋاتسا، قانداق قىلىپ بۇلار بۇ يەردە ئۆز بېشىنى ئېلىپ قېچىپ، يوشۇرۇنۇپ يۈرسۇن؟ بۇنداق يۈزى قارىلار بولماس، دەپ ئويلاپتىكەنمەن. بىراق مەن بىردىنلا بۇنىڭدىن شۈبھىلىنىپ قالدىم. ئايلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى بەش قولدەك بىلىمىز. ئۇلاردىن ئات ئوغرىلىغۇدەكلەر چىقمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئات دىگەن ياقىغا قىستۇرۇپ قويسا بولغۇدەك بىر تال يىڭنە ئەمەس. يەنە كېلىپ بىر يولىلا ئۈچ ئاتنى ئوغرىلاپ كەتكەن تۇرسا.

www.uyghurkitap.com

ئەھۋالدىن قارىغاندا بۇ ئوغرىلار باشقا بىر ياقتىن كەلگەن بولسا كېرەك. بۇ ئوغرىلار چوقۇم ئاچ بۆرىلەردەك تاغ ئارىلىرىدا ياكى يايلاقتا چېپىپ يۈرگەن بىرنىمىلەر. ئەگەر جېكشەنقۇل راست ئەسكەرلىكتىن قېچىپ كەلگەن بولسا، بۇنى شۇ قىلغان، دەپ ئويلىدىم مەن. لېكىن ئېنىق بىرنىمە دېيەلمەيتتىم. چۈنكى ئوغرىنى كۆز بىلەن كۆرگىنىم، قول بىلەن تۇتۇۋالغىنىم يوق.

بۇ ئۈچ ئات قوش چىشلىق سوقىغا قېتىلىدىغان ئاتلار ئىدى. ئامالسىزلىقتىن، سوقىنى رېمونت قىلىپ، تۆت غۇنانىنى كۆندۈرۈپ، سوقىغا قاتتۇق. بىچارە؛ نىمە ئامالىمىز بار. ئورۇق چاپچىدىغان ۋاقىت كېلىپ قالغان تۇرسا، ھېچقانداق ئىشنى كۈتۈپ تۇرۇشقا بولمايتتى-دە، ئوغرى ئۇ ياقتا تۇرسۇن، خۇدانىمۇ ئۇنتۇپ كېتىدىغان ۋاقىت باشلاندى. ھاياتىمدا ئەڭ مۇشەققەتلىك كۆكلەم شۇ چاغدا بولدى. ئەلدە نىمە بولاتتى — ئەلدە گۇنا يوق. ئىشلىسەك دەيدۇ، يەنە كېلىپ غەيرەت بىلەن ئىشلەيدۇ، لېكىن قوساقتا بىرنىمە بولمىغاچقا ھېچقانچە ئىش قىلالمايتتى. بۇرۇن كىشىلەر بىر كۈندە پۈتتۈرىدىغان ئىشنى بىر ھەپتىدە ئاران پۈتتۈرەتتى. ئىشقا دەخلى يەتكىلى، تېرىقچىلىق ۋاقتى ئۆزىراپ كەتكىلى تۇردى. ئۇنىڭ ئۈستىگە كولخوزدا ئورۇقلۇقمۇ يېتىشمەيتتى. ساڭدا بار-يوقىنى سىرىپ-سۈپۈرۈپ، ھەر بىر دانىنى بىر تالدىن تېرىۋېلىپ، ئەترەتنىڭ پىلانىنى تەسلىكتە ئورۇنلىدۇق.

شۇ كۈنلەردە تۇرمۇشىمىز توغرىلىق بەك باش قاتۇردۇم. ئەمگەك كۈنىگە ھېچ نەرسە ئالالمىسا، يېيىشكە نېنى بولمىسا، نىمە قىلغۇلۇق، سەرگەردان بولۇپ ياقا يۇرتلارغا چىقىپ كېتىش كېرەكمۇ؟ ياق، بۇنداق بولسا ھەممە ئىش تۈگەيدۇ. لېكىن قانداق ياشاش

كېرەك؟ كۆپ بولسا كۆزگىچە چىدارمىز، مۇشكۇل قىشنىمۇ چىقىرارمىز،
لېكىن شۇنىڭدىن كېيىن كېلىدىغىنى ئەتىيازغۇ، ئۇ چاغدا يەنىلا
يېرىم ئاچ-يېرىم توق ئۆتىدىغان، كۈندىن-كۈنگە ئاجىزلاپ كېتىۋات-
قان كىشىلەرنى ئىشقا چىقىشقا زورلىماي ئىلاج يوق-تە. ئىشلىمىسە
بولمايدۇ-دە.

مەن ئۇ يان ئويلاپ-بۇ يان ئويلاپ، كېچىلىرى كۆزۈم
ئۇيقۇغا بارماي، ئاخىر بىردىنلا كاللامغا بىر خىيال كەلدى: ئائىلىنىڭ
سىرتىدا بىكار ياتقان كىچىكرەك بىر پارچە يەرنى تولۇق ھەيدەپ
تېرىۋەتسەك، چىققان ئاشلىقنى ئائىلىلەر بويىچە بۆلۈپ بەرسەك،
دەپ ئويلىدىم. مەن كولخوز رەئىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ،
بۇ پىكرىمنى رايونغا قەدەر ئېيتتىم، چۈشەندۈردۈم، دۆلەتنىڭ پىلانىنى
چوقۇم ئورۇنلايمىز، بۇنىسى پىلانىنىڭ سىرتىدا بولىدۇ، كۆپچىلىك
كۈچ چىقىرىدۇ، مەھسۇلات پۈتۈنلەي ھەرقايسى ئائىلىلەرگە ئەمگەك
كۈنىگە قاراپ تەقسىم قىلىپ بېرىلىدۇ، مۇشۇ يول بىلەن كۆپچىلىك-
نىڭ قىيىن ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋېلىشىغا ياردەم بەرمەكچىمىز، دېدىم.
ئۇستەل يېنىدا ئولتۇرغان بىرەيلەن ئۇپۇل-توپۇل مېنى ئەيىپلەپ
كەتتى: "ھە، سىز ستالىنىنىڭ كولخوز نىزامنامىسىنى بۇزماقچىمۇ؟"

— كۆتەر بۇنداق نىزامنامەڭنى! ئەگەر بىز ئاچلىقتىن ئۆلەر
ھالەتكە يەتسەك، سىلەرنى كىم باقىدۇ! — دېدىم مەن ئاچچىغىمغا
چىدىماي.

— بىلەمسىز، — دېدى ئۇ، — نېمىشقا ماكار موزايىنى قوغلىمايدۇ؟

— بىلىمەن. ئەگەر ئۇ ئاشۇ سەۋەپتىن يېنىكلەپ قالىدىغان
بولسا، سىلەر شۇنداق قىلىۋېرىڭلار. بىراق سىلەر باشتىن ئويدانراق
ئويلاپ بېقىڭلار، بىز ئىشقا يارىماي قالساق، كىم ئالدىنقى سەپتىكى

www.uyghurkitap.com

جەڭچىلەرگە نان يەتكۈزۈپ بېرىدۇ؟

كۆپچىلىك غۇلغۇلا قىلىشىپ، بىر هازادىن كېيىن ئۆپۈر-تۆپۈر بولۇپ رايونلۇق ئىجرائىيە كومىتېتقا باردۇق. قىسقىسى ئۇلار تەس-تىقلەشتى ۋە شەخسلەر ئۆزلىرى مەسئۇل بولىدۇ، دىدى. گەپ كىمنىڭ مەسئۇل بولىدىغانلىقىدا ئەمەس، بەلكى ئوغرىلىقتا بولۇپ قالدى. كولخوز قۇپ-قۇرۇق بولۇپ قالغان، ھەممە ئوغرىلىق چېچىلىپ بولغان ئىدى. ئۇ يان ئويلاپ-بۇ يان ئويلاپ، ئاخىرى ئەترەت بويىچە قېرى-چۆرى، چوڭ-كىچىك ھەممىنى يىغىپ يىغىن ئاچتىم. بۇ يىغىن يىغىن بولماي، ئائىلە كېڭەشىدەك بىرنىمە بولدى.

— قېنى، ئويلاپ كۆرۈڭلار، قانداق قىلساق بولار؟ — دىدىم مەن. — چېچىلغان ئوغرىلىقتىن ئۈمىت كۈتمەڭلار. سىلەرگە مەلۇم، ئۇنىڭ ھەممىسى ئالدىنقى سەپ ئۈچۈن تېرىلغان، قالدىغىنىمۇ ئوغرىلىققا ئېلىپ قويۇلىدۇ. ئەگەر ئوغرىلىق تاپالىساق، ئاشلىق تېرىپ، ئالغان ھوسۇلنى كۆپ بالىلىق ئائىلىلەرگە، قېرى-چۆرى، يېتىم-يېسىرلەرگە ئۈلەشتۈرۈپ بېرىمىز. ماڭا ئىشەنسەڭلار، بۇ يۈكنى مەن چوقۇم ئۈستۈمگە ئالىمەن. ھەر بىرىڭلارنىڭ ئاستىدىكى ۋە ئوراڭلارنىڭ تېگىدىكى ئاشۇ كىچىككىنە قىممەتلىك ئاشلىقىڭلارنى ئوغرىلىققا بەرسەڭلارلا بولىدى، گەپ مانا مۇشۇ يەردە. مېنىڭدىن رەنجىمەڭلار — ئاغزىمىزدا چايناپ تۇرغان ناندىن ئازراق بولسىمۇ تېجەيلى، ئاچ قالساقمۇ چىدايلى — بىز سۈت، قېتىق ئىچىپ بولسىمۇ ئوما ۋاقتىغا ئۇلىشىۋالساقلا، بىز يەرگە چاچقان ھەر بىر تال ئوغۇق بىزنى مول ئاشلىق بىلەن مۇكاپاتلايدۇ. غەيرەت قىلىڭلار، تۇققان-لىرىم، چىشىڭلارنى چىڭ چىشلەپ ئۆتتۈڭلار، ئۆزەڭلار ئۈچۈن،

بالا ـ ۋاقىلىرىڭلار ئۈچۈن باتۇرلۇق بىلەن بۇ ئىشنى ئۈستۈڭلەرگە ئېلىڭلار، ئاياپ ئولتۇرماڭلار. ئانىلىق ھۆرمىتى بىلەن مېنىڭ كېيىمگە ئىشىنىڭلار. ۋاقىتنى غەنىمەت بىلىپ ئۇرۇق چېچىۋالايلى، كۆپچىلىك ماڭا ياردەم بېرىڭلار...

ئادەملەر يىغىندا خوپ دېگىنى بىلەن ئىش باشلانغاندا بەك قىيىن بولدى، قورقۇنچلۇق بولدى دېسەممۇ بولىدۇ. كۆپ بالىلىق ئانىلار ئۆيۈمگە كېلىپ دۇنيادىكى ھەممە نەرسىنى ــ ئۇرۇشنى، مۇنداق مۇشكۈل ھاياتنى، بالىلارنى، كولخوزنى ۋە مېنى تىللاپ قاغاشقانلىرىدا ناھايىتى قورقۇنچلۇق ھېس قىلدىم. كىشىلەرگە ناھايىتى قىيىن ئىدى، شۇنداق بولسىمۇ ھەر بىر ئادەم قولىدىن كېلىشىچە بەردى: بەزىلەر يېرىم پۇت، بەزىلەر بىر چاڭگال بولسىمۇ بەردى. خەقنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئازغىنا ئاشلىقىنى بېرىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرسامۇ ئېلىۋەردىم. كۆپچىلىكنىڭ بەرگەن ئاشلىقىنى يىغىپ تاغارغا سېلىۋەردىم. ھارۋا بىلەن ئۆيمۇ ـ ئۆي يۈرۈپ، بەزىلەرگە ياخشى گەپ قىلىپ، بەزىلەرگە يالۋۇرۇپ، بەزىلەرگە يامان گەپ قىلىپ ھەتتا ئېيتىشىپ بولسىمۇ يىغدىم. پەقەت بىرلا ئىشتىن كۆڭلۈم ئىمىن ئىدى: كۆزدە خەق ماڭا رەھمەت ئېيتىدۇ، كۆزدە بىر چاڭگال ئۇرۇقلۇق بىزگە بىر پۇت ئاشلىق بېرىدۇ.

خوشنام بىچارە ئايشە بىلەن ئېيتىشقان ئاشۇ ھالەتنى ئۆمۈرۋايەت ئەستىن چىقارمايمەن. ئېرىدىن ۋاقىتسىز ئايرىلىپ (ئېرى زامانىباي ئۇرۇشتىن ئىلگىرىلا قازا قىلىپ كەتكەن)، غەم ـ غۇسسە ئىچىدە قالغان ئايشە كېسەلچان ئىدى. سەل ـ پەل ياخشى بولۇپ قالغان ۋاقىتلىرىدا ئىشلەپ يالغۇز ئوغلى بېكتاشنى بېقىپ چوڭ قىلغان ئىدى. ئەمدىلىكتە ئۇ ئۆزىنىڭ كۆكتاتلىقىدا يېنىك ئىشلارنى

www.uyghurkitap.com

ئاران قىلالاتتى. بىرلا سىيرى بار ئىدى، ئايشە مۇشۇ سىيىركە يۆلىنىپ ئوغلىنى بېقىپ چوڭ قىلغان. ھازىر بېكتاش كولخوزدا خېلى ياخشى ئىشلەيتتى. ئاشۇ كۈنى ئورۇقلۇق يىغىدىغان ھارۋىنى مەن بېكتاشقا ھەيدەتكۈزگەن ئىدىم. ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ توغرىسىغا كەلگەندە مەن ئۇنىڭدىن سورىدىم:

— بېكتاش، سىلەرنىڭكىدە ئازراق بىرنىمە بارمۇ؟

— ئازراق بار، — دىدى يىگىت سەل دىلىغۇل بولۇپ، — مەشنىڭ ئارقىسىدا، توۋرىدا.

— يۈگۈر، ئەمىسە كىرىپ ئېپچىق، — دىدىم مەن.

— ياق، تولغاناي ئاپا، ئۆزىڭىز بېرىپ ئېلىڭ، — دىدى ئۇ يالۋۇرۇپ.

شۇ كۈنلەردە ئايشە ئۆيدە ئاغرىپ ياتاتتى. ئۆيگە كىرسەم، بېلىگە تۈۋەت شالنى ئىسسىق ئوراپ كىگىزدە ئولتۇرغان ئىكەن.

— ئەل قاتارى بېرىدىغىنىڭنى بەرگىن، ئايشە، — دىدىم مەن.

— بار - يوقى ئاشۇ، — دىدى ئۇ توۋرىنى كۆرسىتىپ.

— قانچىلىك بار. سەن بەرسەڭ كۆرۈملۈككە بەرمەيسەن. ئورۇقلۇق قىلمىز، يەرنى ھەيدەپ تەييار قىلىپ قويدۇق، ئورۇق چاچساقلا بولىدى. ۋاقتىنى ئۆتكۈزمە، ئايشە، — دىدىم مەن سۆيلەپ.

ئايشە كالپۇكىنى چىشلەپ، ئۇندىمەستىن بېشىنى سىلىپ ئولتۇراتتى. لەنىتى يوقچىلىقەي، ئادەمنى قانداق خارلايدۇ!

— ئايشە، ئويلاپ كۆرگىن، مۇشۇ ئون كۈن، ئون بەش كۈننى بىرنىمە قىلىپ ئاسانراق ئۆتكۈزەرسەن، لېكىن ئالدىمىزدا قىش بار، كېلەر يىلى ئەتىياز بار، بۇنى ئويلىماق كېرەك. بالاڭ ئۇچۇن سېنىڭدىن

تىلەيمەن، ئايشە. قارىغىنا ئەنە كوچىدا ھارۋىدا كۆتۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

ئايشە بېشىنى كۆتىرىپ يالۋۇرغان قىياپەتتە ماڭا قارىدى.

— ئەگەر ئۇرۇقلۇق بولسا، مەن سېنىڭدىن ئاياىتتىممۇ، تولغاناي. ئۆزەڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەنغۇ، مەن مۇشۇندىلا يېرىمجان مەن، خوشنامسەنغۇ ئاخىر...

كۆڭلۈم ئېرىپ بوشىشىپ كەتتىم، بىراق كۆڭۈلچەكلىكنى شۇ زاماتلا ئىرغىتىپ تاشلىدىم.

— ھازىر مەن سېنىڭ خوشناڭ ئەمەس، ئەترەت باشلىقى مەن! — دىدىم مەن قىلچە يۈز-خاتىر قىلماي ئولتۇرماي، — مەن خەلق نامىدىن سېنىڭ مۇشۇ كىچىككىنە ئاشلىقىڭنى ئېلىپ كېتىمەن! — مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ تۈۋرۈكنى قولۇمغا ئالدىم.

ئايشە ئورنىدىن ئىختىياتسىزلا ئىرغىپ تۇرۇپ تۈۋرۈكنى تارتىۋالدى. ماڭا تىكىلىپ قارىدى.

تۈۋرۈكتە ئالتە-يەتتە كىلوگىراملار بۇغداي بار ئىكەن. ئېلىپ ماڭاي دەپ ئويلىدىمۇ، جۈرئەت قىلالمىدىم. يېرىمىنى بىر چوڭ تاۋاققا تۆكۈپ قويدۇم.

— قارا ئايشە، مەن يېرىمىنى ئالدىم. خاپا بولمىغىن، — دىدىم مەن ئۇنىڭغا.

ئۇ بېشىنى بۇراپ ماڭا قارىدى. قارىسام كۆز يېشى مەڭزىنى بويلاپ ئىگەكلىرىگىچە كېپتۇ. شۇ چاغدا ئاشۇ ئازغىنا بۇغداينى تاشلاپ كېتىۋەرسەم بولماسىدى. ئۇرۇقلۇق يىغىش ئاقىۋىتىنىڭ بۇنداق بولۇشىنى كىم بىلىپتۇ. تۈۋرۈكنى ئالدىم-دە، ئۆيدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ كەتتىم.

ئىككى تاغار ئاشلىق يىغىپتۇق. بىز بۇ ئاشلىقنى تاسقاپ،

ئادالاپ، بىر ـ بىرلەپ دىگۇدەك تاللاپ چىقىتۇق. ھەيدەپ قويغان يەرگە ئۆزەم بىللە ئېپپىرىشىپ بەردىم. شۇ كۈنى مەن بىر كۈن توختاپ تۇرسامۇ بوپتىكەن. ئېرىلىپ بولمىغان يەنە بىر پارچە يەر بار ئىدى ئەمەسمۇ، لېكىن مەن ئالدىراپ كېتىپتىمەن، بۇ يەرنىمۇ دەرھال ئېرىۋېتەيلى دەپتىمەن. تاڭ غۇۋا يورۇشى بىلەنلا قول بىلەن ئۇرۇق چاچايلى دەپتىمەن. ئۇرۇقمۇ، يەرمۇ تەق قىلىپ قويۇلغان، ھەممىسى كۆڭۈلدىكىدەك بولغان ئەمەسمىدى.

ئاخشىمى ئىشتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ نىمە ئۈچۈندۇر كۆڭلۈم دەككە ـ دۈككە بولۇپ ئولتۇرالمىدىم. كۈندۈزى بېكتاش بىلەن يەنە بىر يىگىت تىرنىنى ھارۋا بىلەن ئېتىز بېشىغا ئېپپىرىپ قويغان ئىدى. قانداقلا بولمىسۇن، بالا دىگەن بالا ـ دە. ئۇلار مەن تاپىلىغان ئىشنى قىلغانمىدۇ، دەپ خاتىرجەم بولالمىغان ئىدىم. شۇ سەۋەپتىن ئالىمانغا دىدىم:

ـ مەن باللارنىڭ قېشىغا بېرىپ كېلەي. نىمە قىلىۋاتىدىكىن ئۇلار.

مەن ئاتلىنىپ مېڭىپ كەتتىم.

كۈگۈم چۈشۈپ قالغان ۋاقىت ئىدى، ئايلىنىڭ سىرتىغا چىققاندىن كېيىن مەن ئاتنى چېپىشقا قويۇۋەتتىم. ئېتىز بېشىغا كېلىپ قارىسام، بىرنەچچە ئۆكۈز قوشقا[1] قېتىلغىنى بويىچە، ھەيدەپ قويۇلغان يەردە تۇرۇپتۇ، يېنىدا ھېچكىم يوق. نىمىشقا شۇ كەمگىچە ئۆكۈزلەرنى قوشتىن چىقارمىدىكىنە، دەپ قوشچى بالىدىن خاپا بولدۇم. بۇ جۇۋاينىمەكلەر نەلەردە يۈرىدىغاندۇ، دەپ ئاچچىقلانغان ھالدا بېكتاشنى ئىزدىدىم، تىرنا ئېلىپ كەلگەن ھارۋىنىڭمۇ ئۆرۈلۈپ ياتقىنىنى كۆرۈپ ئەرۋايىم قىرىق گەز ئۇچتى. بۇ يەردىمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى.

— ھەي، باللار، سلەر نەدە؟ — دەپ توۋلدىم مەن.

ئادەم زاتى يوقتەك ھېچكىم جاۋاپ بەرمىدى. ئۇلار بىرەر بالا-قازاغا ئۇچرىدىمىكىنە؟ ئۇلار نەگە كەتتىكىنە؟ مېنىڭ تېنىم شۈر-كۈنۈپ كەتتى. ئاتنى دىۋىتىپ كەپىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشتۈم-دە، سەرەڭگە يېقىپ قارىدىم. قارىسام باللار كەپىدە پۇت-قولى باغلانغان، ئاغزىغا ئەسكى لاتا تىقىلغان، كىيىملىرى يىرتىلغان، ئەزايى-بەدىنى قان بولغان ھالدا يېتىپتۇ. ئۇلارنى خەقنىڭ ئۇرۇپ كەتكىنى ئېنىق ئىدى. مەن دەرھال بېكتاشنىڭ ئاغزىدىكى لاتىنى ئالدىم:

— ئۇرۇقلۇقچۇ؟ ئۇرۇقلۇق قېنى؟ — قاتتىق توۋلىغانلىقىمدىن ئاۋازىممۇ ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ.

— ئۇلار بۇلاپ كەتتى! بىزنى قاتتىق ئۇردى! — دىدى ئۇ ئۇنى پۇتكەن ھالدا ۋە بۇلاڭچىلار قېچىپ كەتكەن تەرەپنى بېشى بىلەن كۆرسەتتى.

كېيىنكى ئىشلار ئېسىمدە يوق. مەن ئۆمرۈمدە ھېچقاچان شۇ ئاخشامقىدەك ئات چاپتۇرمىغان بولسام كېرەك. پىچاق سۆڭەككە يەتكەندە ئادەم ھېچ نەرسىگە قارىمايدىكەن. كېچە بولسا نىمە ئىدى— گورىستاندەك قاپ-قاراڭغۇ بولسىمۇ كارىم نىمە. ئۆيۈمگە ئوغرى كىرىپ قۇرۇقداپ قويسىمۇ ياكى ئۆيگە ئوت كەتسىمۇ ھېچبىر ئاغرىنماس ئىدىم. ئەگەر كۆز كۆنلىرى بولۇپ خامانىدىن ئون تاغار بۇغدايىنى ئوغرىلاپ كەتسىمۇ ئۇندىمەس ئىدىم: چاشقانلارمۇ دائىم ئاشلىق ئوغرىلىشىدۇغۇ. ئەمما بىزنىڭ كەلگۈسىمىز مۇشۇ ئۇرۇقلۇقتا ئىدى، مۇشۇ ئۇرۇقلۇقتىن ئېلىنغان ھوسۇلدا ئىدى. ئىخ، ئۆزەمنى چىمداپ ئۆلتۈرەيمۇ!

www.uyghurkitap.com

ئەنە شۇ سەۋەپتىن مەن بۇلاڭچىلارنى قوغلاپ كەتتىم. كۆپ ئۆتمەي ئالدىمدا بۇلاڭچىلارنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ئاتلارنىڭ تاپىنى تەككەن تاقىسىدىن چىققان ئۇچقۇنلار كۆرۈندى. بىرنەچچە بۇلاڭچى بوغداي قاچىلانغان تاغارنى ئىگەرگە ئېلىپ تاقىقا قاراپ قېچىپ كېتىۋاتقان ئىكەن.

ئۇلارنى كۆرۈپ ۋاقىراشقا، يالۋۇرۇشقا باشلىدىم:

— بوغدايىنى قويۇپ كېتىڭلار، بۇ دېگەن ئۇرۇقلۇق! قويۇپ كېتىڭلار ئۇرۇقلۇقنى! توختاڭلار!

ئۇلار ئارقىسىغا قاراپمۇ قويماستىن چېپىپ كېتىپ باراتتى، ئاردىلىق تېزلىكتە قىسقىراپ بارماقتا، مەن ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ چېتىدە كېتىۋاتقان بىرەيلەن مىنگەن ئاتنىڭ ئارقىسىدىن تونۇدۇم، يۇرۇشىدىن، ئارقا ئالا تۇيىقىدىن تونۇدۇم — بىزنىڭ سامان يورغا ئىكەن. مەن قاتتىق ۋاقىرىدىم:

— توختا! مەن سېنى تونۇدۇم! سەن جېكشەنقۇلسەن! ئەمدى سەن قۇتۇلالمايسەن! توختا!

ئۇ ھەقىقەتەن جېكشەنقۇل ئىكەن. ئۇ يېنىدىكى ئادەمدىن ئايرىلىپ، ئاتنى بۇراپ ماڭا قاراپ ماڭدى. قاراڭغۇدا ئوت چاقنىغاندەك بولۇپ گۈمبۈرلەپ ئاۋاز چىقتى. ئېتىم مۆڭكۈپ كېتىپ ئۈستىدىن دوپپىدەك ئۇچۇپ چۈشتۈم. ئەنە شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ مىلتىق ئاۋازى ئىكەنلىكىنى بىلدىم، مەن تېخى ئېتىم پۇتلىشىپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپتىمەن.

ھوشۇمغا كەلگەندىن كېيىن دۈمبەمنىڭ بىلىنەر-بىلىنمەس ئاغرىۋاتقانلىقىنى ھىس قىلدىم. بېشىمدىن قان ئېقىپ تۇراتتى، ئاققان قان خۇددى مۇزدەك بولۇپ گەجگەمگە ئېقىپ چۈشكەن ئىدى.

يېنىمدىكى ئات پۈشقۈرۈپ، ئورنىدىن تۇرۇشقا تىرىشىپ جان تالىشى-ۋاتقان ئىكەن. ئۇنىڭ كۆكسىدىن ئۆلۈش ئالدىدىكى تىنىق چىقاتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئاتنىڭ بېشى يەرگە جاقىدا چۈشتى-دە، جىمىپ قالدى. ئەتراپ جىمجىت، پۈتۈن هايات توختاپ قالغاندەك. مەن مىدىر قىلماستىن ياتتىم، ئورنۇمدىن تۇرغۇدەك دەرمان يوق ئىدى. شۇ بويىچە كۆزۈم يۇمۇلۇپ كەتسە، ئۆلسەم دىدىم. مەن ئۈچۈن هاياتنىڭ ئەهمىيىتى قالمىغان ئىدى. مەن ئۆزەمنى قانداق يوقىتىشنى ئويلىدىم. ئەتراپتا چوڭقۇر بىر هاڭ بولسا، چوققىغا چىقىپ، ئۆزەمنى بېشىمچە ئاتسام، دەپ ئويلىدىم. ئەلگە ئەمدى نىمە دەيمەن، قايسى يۈزۈم بىلەن قارايمەن؟ كۆزۈمگە ياش تولۇپ، ئاسمانغا قارىسام، نۇرسىز، خىرە سامان يولى قاق ئۈستۈمدە، خۇددى ئايشەنىڭ كۆزلىرىدىن ئاققان ياشتەك بوزىرىپ، سارغىيىپ تۇرغان ئىكەن. تىترىگەن لەۋلىرىمنى چىشلەپ، ئەل ئۈچۈن، يۇرت ئۈچۈن سوراپ، تىلەپ، ئايشەلەرنى يىغلىتىپ تارتىۋالغان ئۇرۇقلۇغۇمنى بۇلاپ كەتكەن قاچقۇنلارنى قاغاپ كەتتىم:

— ئىلاهىم، قان تۆككەن كىشلەرنىڭ ئۇۋالى تۇتسۇن سىلەرنى! ئۇرۇشنىڭ ئۇۋالىغا كېتەرسەن، جېكشەنقۇل! بۇنداق ياشىغىچە ئۆلسەڭ بولمامدۇ؟

شۇنداق قىلىپ مادارىم كەتكىچە ئۇلارنى تازا قاغىدىم.

مەن ئۇزاققىچە شۇ هالەتتە ياتتىم، بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن كىمدۇر بىرسىنىڭ ئاياق تاۋۇشى ئاڭلاندى.

— تولغان ئاپا! تولغان ئاپا!

مېنىڭ ئىسمىمنى ئاتاپ چاقىرىۋاتاتتى. يىغلامسىرىغان بۇ تاۋۇشتىن تونۇدۇم — بېكتاش. مەن ئاۋاز چىقاردىم. بېكتاش هەسى-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

رەپ ـ ھۆمىدەپ ئالدىمغا يېتىپ كەلدى ـ دە، يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇپ ئاستاغىنا بېشىمنى كۆتەردى.

ــ تولغان ئاپا، نىمە بولدىڭىز، ياربدار بولۇپ قالدىڭىزمۇ، تولغان ئاپا؟ ــ بېكتاش يىغلىۋەتتى.

ــ ساق ـ سالامەتمەن، بېلىم سەل تۇرغۇزمايۋاتىدۇ، تۇزۇلۇپ قالارمەن، ــ دىدىم مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، ــ قارىغىنا، ئات ئوق تېگىپ ئۆلدى، بېكتاش. ــ مەن يەنە بىر ئېغىز گەپ قوشۇپ قويدۇم. ــ بىراق گۆشىنى ئۆي ـ ئۆيلەرگە ئۇلەشتۇرۇپ بېرەيلى.

ــ باللار، بېرى كېلىڭلار. تولغان ئاپام بۇ يەردىكەن، ئامان ـ ئېسەن ئىكەن! ــ دەپ توۋلىدى بېكتاش.

باللار مېنى هارۋا بىلەن ئۆيگە يەتكۈزۈپ قويدى. ئۆيدە ئىككى ـ ئۈچ كۈن ياتتىم، بېلىمنىڭ ئاغرىقى ياخشى بولمىدى. مانا هازىرمۇ هاۋا بۇزۇلسىلا بېلىم ئاغرىيدۇ. شۇ كۈنلەردە نۇرغۇن كىشى مېنى يوقلاپ كەلدى، هال سورىدى. ئەلگە رەهمەت، رازىمەن. شۇ چاغدا هېچكىم هېچنىمە دېمىدى ماڭا. شۇنداق بولسىمۇ كۆڭلۈم تولا يېرىم بولدى. قىلغان ئەمگىكىمىز بىكارغا كەتتى، هەيدەپ تەييار قىلىپ قويۇلغان يەرمۇ تېرىلمىدى. باللارنى يىغلىتىپ ـ قاخشىتىپ قولىدىن تارتىۋالغان ئاشۇ ئۇرۇقلۇق بۇلاڭچىلارنىڭ غەنىمىتىگە ئايلىنىپ كەتتى، مانا بۇلارنى ئويلىغانسېرى يۈرىكىم ئېچىشىپ، كۆزلىرىم غۇۋالىشاتتى.

10

— گېپىڭ توغرا، تولغاناي. سەنلا ئەمەس، مەنمۇ سەزدىم بۇنى، شۇدىگەر قىلىپ تەييارلانغان، لېكىن تېرىلماي ئاق تاشلانغان ئاشۇ يەر بەدىنىمدىكى ئاغزى ئېچىلىپ قالغان جاراھەتتەك قىچىشىپ، ياز بويى ئاق تۇرمىدىمۇ. يەر شۇدىگەر قىلىپ تەييارلىنىپ ئۇرۇق چېچىلمىسا، بۇ مەن ئۈچۈن ئەڭ زور جاراھەت ئەمەسمۇ، تولغاناي. ئۇرۇش بولۇپ كەتكەنلىكتىن قانچىلىك يەر گىيا ئۈنمەي تاقىر قالدى‑ھە! ئۇرۇش قوزغىغۇچىلار مېنىڭ ئەڭ ئەشەددىي دۈشمىنىم.

— توغرا دەيسەن، يەر ئانام. ئوغلۇم مايسالبېكمۇ خېتىدە شۇنداق دىمەپمىدى؟ ئېسىڭدىمۇ ئانا يەر، مايسالبېكنىڭ خېتى؟

— ئېسىمدە، تولغاناي.

— توغرا، ئىككىلىمىزنىڭ ئېسىدە. بۈگۈن ئەسلەيدىغان كۈنۈم ئەمەسمۇ، يەر ئانام. بىز بۈگۈنمۇ ئۆتكەن‑كەچكەنلەرنىڭ ھەممە‑سىنى ئەسلىدۇق.

— ھەممىنى ئەسلىدۇق، تولغاناي. مايسالبېك سېنىڭ ئوغلۇڭلا بولۇپ قالماستىن مېنىڭمۇ ئوغلۇم — يەرنىڭمۇ ئوغلى. قېنى، ئۇنىڭ خېتىنى يەنە بىر قېتىم ئوقۇپ بەرگىنە ماڭا، تولغاناي.

11

مەن شۇ چاغدا ئۆيدە ئاغرىپ ياتقىنىمدا، ئايىلداشلىرىم ھال‑ئەھۋال سوراپ، ھەممىسىلەن ئىللىق سۆزلەرنى ئېيتىپ، تۈرلۈك

www.uyghurkitap.com

خەۋەرلەردىن، ئىش-كۈشلەردىن، هاۋا رايىدىن گەپ قىلىپ، يۇز بەرگەن ۋەقەدىن گەپ ئاچمىغانلىقىدا باشقا سەۋەپ بار ئىكەن ئەمەسمۇ. بۇنى مەن كېيىن بىلدىم. لېكىن ئۇلار مېنى نىمىلەرنىڭ كۈتۈۋاتقانلىقىنى بىلەتتى-دە.

بىر قېتىم خوشنام ئايشە قويماق سېلىپ مېنى يوقلاپ كىردى. ئۆيگە بوسۇغا ئاتلاپ كىرگەندە، ئاشۇ كۈنى قىلغان قىلمىشىمغا قاتتىق ئىزا تارتىپ كەتتىم. سۆز تاپالماي، تىلىم گەپكە كەلمەي ئولتۇرۇپ كەتتىم.

— تولغاناي، سەن خىيالىڭغا هېچ نەرسىنى كەلتۈرمە، — دىدى ئايشە، — مېنىڭ كۆڭلى بوشلۇغۇمنى كەچۈرگىن. مەن ئاداۋەت ساقلىمايمەن. سەندەك ئايال ئۈچۈن كېرەك بولسا جېنىمنىمۇ ئايىماي-مەن، كېرەك بولسا يالغۇز ئوغلۇم بېكتاشنىمۇ بېرىمەن. بۇنىڭسىزمۇ ئۇ ئىككى ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بالا بولۇپ قالدى. سېنى مېنىڭ-دىن ئارتۇق كۆرىدۇ. بۇنىڭغا مەن ناهايىتى خوشال. ئەھۋالىدىن قارىغاندا ئۇ ئەقىللىق ئادەم بولىدىغان ئوخشايدۇ...

— رەھمەت ئېيتقانلىرىڭغا، ئايشە، — دىدىم مەنمۇ.

ئەتىسى سەل ياخشى بولۇپ قالغاندەك بولۇپ، ئۆيدە نېرى-بېرى قىمىرلاپ، هويلىغا چىقتىم. بىراق هارغىنلىق ھىس قىلىپ، دەرىزىنىڭ تۈۋىگە كىگىز سېلىپ، ئاپتاپ سىنىپ ئولتۇردۇم. ئالمانىنى ئىشقا چىققۇەر، دىسەم، رەئىسىمىز بۈگۈنمۇ ئاپاڭغا قاراشقىن، دەپ رۇخسەت بەردى، دىدى. ئوچاققا ئوت يېقىپ، كىر-قات يۇدى.

شۇ يىلى ئەتىيازدا، سوۋانقۇل شۇ زامانلاردا ئۆز قولى بىلەن تىككەن ئاشۇ قېرى ئالما دەرىخى كۈچىگە كېلىپ قايتىدىن ياشار-

غاندەك ھۆپپىدە چىچەكلەپ كەتكەن ئىدى. باغدا بولسا رەڭگا ـ رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەندە ھاۋا ئالامەت تازا بولۇپ، نەزەر دائىرد-ىمىز كېڭىيىپ كېتەتتىغۇ، مەن ئەنە شۇ يەردە ئولتۇرۇپ ئەتراپىم-دىكى نەرسىلەردىن لەززەت ئالدىم، بۇ چاغدا پوچتىكەش تېمىر چال كىرىپ كەلدى.

ـــ ئامانمۇسەن، تولغاناي، ـــ دېدى ئۇ، ـــ سالامەتلىكىڭ قانداقراق؟

لېكىن ئۇ ئادەتتىكىدىن باشقىچە، ئاللىقانداق تەمتىرەپ، ئوڭايسىزلىنىپ، يەڭگىل يۆتىلىپ، ئۆتكەن ھەپتە شامالداپ قالغان ئىدىم، قارىمامسەن يۆتەل تۇتۇپ كېتىۋاتقىنىنى، ئەجەپ قىينىدى ـ دە ئادەمنى، دېدى ۋە ئانچىكىم يادىغا كېلىپ قالغاندەكلا:

ـــ ساڭا بىراۋدىن خەت كەلگەندەك تۇراتتى، ـــ دەپ سومكى-سىدىن بىر پارچە خەتنى ئالدى.

مەن ئۇنىڭ مۇنداق سوغاق قىلىقىغا ھەتتا خاپا بولدۇم؛

ـــ نىمىشقا تېززەك دىمەيسىز؟ كىمدىن كېپتۇ ئۇ خەت؟

ـــ مايسالىيكتىن كەلگەن چېغى، ـــ دەپ غودۇرىدى ئۇ.

خوشال بولۇپ كەتكەنلىكىمدىن بۇ خەتنىڭ ئادەتتىكى ئۈچ بۇرجەكلىك خەت ئەمەس، بەلكى قاتتىق ئاق كونۋېرتقا سېلىنىپ، كونۋېرتقا باسما بىلەن ئادرېس بېسىلغانلىقىغا دىققەتمۇ قىلماپتىمەن. بۇ چاغدا، ئالدىنقى سەپتىن يارىدار بولۇپ قايتقان بېكتۇرسۇن دېگەن ئاقساق خوشنىمىز قولتۇق تايىقىغا تايىنىپ كىرىپ كەلدى. مەن ئۇنىڭ ئاران تەسلىكتە مېڭىپ كىرىپ كەلگەنلىكىگە قاراپ يارىدار بولغان پۇتى يامان بولۇپ كەتكەن چېغى دەپ ئويلاپ قالدىم. ئۇ ئادەتتە بەزىدە بىزنىڭكىگە كېلىپ پاراڭلىشىپ چىقىپ كېتەتتىغان.

www.uyghurkitap.com

بىكتۇرسۇن سالاملاشقاندىن كېيىن، ئۇھۇ، مايسالبىكتىن كەلگەن خەتقۇ، دەپ كونۋېرتنى قولىغا ئالدى.

— قولۇڭ نىمشقا تىترەيدۇ؟ تايىغىڭغا تايىنىپ تۇرماي بېرىراق كېلىپ ئولتۇرۇپ ئوقۇپ بەرگىنە، — دىدىم مەن ئاڭا.

ئۇ كىگىزنىڭ چېتىگە ئولتۇرۇۋېتىپ، ۋاي پۇتۇم، دەپ رەڭگى كۆكىرىپ، پىشانىسىدىن تەر چىقىپ كەتتى. ئۇ تىترەپ تۇرغان قولى بىلەن كونۋېرتنى ئېچىپ، خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى. ئاھ ئۇبدان بالام، خېتىڭنىڭ بېشىدىنلا ھەممىنى بىلدىم.

"ئاپا، ئاق سۈتىڭىزدىن ئايلىناي، ئاپا! — دەپ باشلاپتۇ خېتىنى.

— مەن سىزنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى بىلمىسەم، بۇ خەتنى يازمايتتىم. سىزنىڭ ئەقىللىق ئىكەنلىكىڭىزگە، غەيرەتىڭىزگە، سىزنىڭ كۈچ-قۇدرىتىڭىزگە ئىشىنىپ بۇ گەپلەرنى يېزىۋاتىمەن. شۇنداق بولسىمۇ نىمە دەپ چۈشەندۈرۈشكە، نىمە دەپ ئېيتىشقا سۆز تاپالماي، ئاللىقانداق ئاق قەغەزنى قارا سىيا بىلەن بوياپ ئولتۇرۇپتىمەن.

ئاخىرى مېنىڭ قىلغان ئىشىمنى توغرا دەپ بىلەرسىز، مەن بۇنىڭغا ئۆزەمگە ئىشەنگەندەك ئىشىنىمەن. ھە، ئاپا، سۆزسىز مېنى توغرا دەرسىز... شۇنداق بولسىمۇ، چۈشەنسىڭىزمۇ يۈرىگىڭىزنىڭ تېگىدە ماڭا تېخى قويۇلمىغان سوئال قالار: 'بالام، قانداق قىلىپ ئۆز ئۆمرۈڭدىن ئۆزەڭ كەچتىڭ؟ ئادەمگە بىرلا قېتىم نېسىپ بولىدىغان بۇ يورۇق دۇنيا بىلەن ئۆزەڭ ۋىدالىشىپ كېتىۋەردىڭ؟ مەن سېنى نىمە ئۈچۈن تۇغۇپ، نىمە ئۈچۈن ئۆستۈردۈم؟' ھەئە، ئاپا، سىز ئاپامسىز، بۇنداق سوئال قويۇشقا ھەقلىقسىز. سىزنىڭ بۇ سوئالىڭىزغا كېيىن تارىخ جاۋاپ بېرەر. ئەمدى مەن دىمەكچى-

مەنكى، ئۇرۇشنى بىز تىلىمىدۇق، بۇ كۆپچىلىكنىڭ بېشىغا، ھەممىمىزنىڭ بېشىغا كەلگەن قىرغىن، غايەت زور ئاپەت. بىز ئۇنىڭ بىلەن كۈرەش قىلماي تۇرالمايمىز. بۇ يالماۋۇزنى بىتچىت قىلىپ تاشلاش ۋە يەر بىلەن يەكسان قىلىپ تاشلاش ئۈچۈن ئىسسىق قېنىمىزنى تۆكمەي، ئەزىز جېنىمىزنى بەرمەي تۇرالمايمىز. شۇنداق قىلمىساق، بىزنىڭ ئادەم دىگەن نامىمىز ئۆچىدۇ. مەن ئۇرۇشتا يۇرۇپ مەرتلىك كۆرستەي دەپ ھېچقاچان ئارزۇ قىلمىغان ئىدىم، مەن ئۆزەمنى ئەڭ پەخىرلىك، ئەڭ ئالىجاناپ ئىشقا — مۇئەللىملىككە بېغىشلىغان ئىدىم. زامان شۇنداق كەلدى. بالىلارنى ئوقۇتۇش ئورنىغا قولۇمغا قورال ئېلىپ جەڭچى بولدۇم. بۇ مېنىڭ ئەيىۋىم ئەمەس.

"مانا ھازىر مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ياشلارغا مېنىڭ بىرىنچى ۋە ئەڭ ئاخىرقى ۋەسىيىتىم شۇ، ئۇلارغا بېرىپ كەتكەن بىلىمىمۇ شۇ. بۇنىڭغا مەن تۇرمۇشتىن ئالغان ھەممە بىلىمىمنى، ۋۇجۇدۇمنى قوشتۇم.

"بىر سائەتتىن كېيىن مەن ۋەتىنىم تاپشۇرغان ئىشقا بېرىپ، قايتىپ كەلمەيمەن. مەن ئۇ يەرگە ھۇجۇمغا ئۆتكەن نۇرغۇن يولداشلىرىمنىڭ ھاياتىنى قوغداش ئۈچۈن بارىمەن. مېنىڭ ئۇ يەرگە بېرىشىم خەلق ئۈچۈن، غالىبىيەت ئۈچۈن، ئىنسانىيەتتە بار بولغان بارلىق گۈزەل نەرسىلەر ئۈچۈن.

"بۇ ئاخىرقى خېتىم، ئاخىرقى ۋەسىيىتىم. ئاپا! مىڭلارچە قېتىم ئاپا دىسەممۇ قەدرىڭىزگە يېتەلمەيمەن، چۈشىنىڭ: بۇ ئاددى ئۆلۈم ئەمەس، بۇ ئاسانلا جاندىن كېچىش ئەمەس، كەچۈرۈڭ ئاپا، تۇرمۇشنىڭ ئۆزى ماڭا مۇشۇنداق قىلىشنى ئۆگەتتى. بۇنى مەن ئۆزەمنىڭ ئىرادەم ۋە ئېتىقادىم بويىچە قىلىۋاتىمەن. ۋەتىنىم

شۇ ئىشنى ماڭا ئىشىنىپ تاپشۇرغانلىقى ئۈچۈن، كىشىلەر ئالدىدىكى ئالىجاناپ مەسئۇلىيىتىمنى ئادا قىلىدىغانلىقىم ئۈچۈن پەخىرلىنىمەن.

"يىغلىماڭ، ئاپا، ھېچقانداق كىشى يىغلىمىسۇن. بۇنداق ھالغا دۈچكەلگەندە ھېچقانداق كىشى يىغلىماسلىقى كېرەك.

"كەچۈرۈڭ، ئاپا، ئەلۋىدا.

"ئەلۋىدا ئەزىز تاغ ــ ئالاتاۋ! سىلەر ماڭا نېمە دېگەن قەدىرلىك ــ ھە!

سىزنىڭ مۇئەللىم ئوغلىڭىز ــ لېيتېنانت مايسالبېك سۇۋانقۇلوۋ.

ئالدىنقى سەپ. 1943 ــ يىل 9 ــ مارت. كېچە سائەت 12."

قايغۇ ــ ئەلەمدىن ئېغىرلاشقان بېشىمنى زورغا كۆتىرىپ قارىسام ھويلىغا خالايىق توپلىنىپ كېتىپتۇ. ھېچقايسىسى ئۈندىمەي، بېشىنى سېلىپ، سۈكۈتتە تۇرغان ئىكەن. ھېچكىم تاۋۇش چىقىرىپ يىغلىغىنى يوق. مايسالبېك ھېچكىم يىغلىمىسۇن دېگەن ئەمەسمۇ. ئاياللار مېنى قولتۇقۇمدىن يۆلەپ ئاران تۇرغۇزۇشتى. ئورنۇمدىن تۇرغان چېغىمدا، چېچەكلەپ كەتكەن ئالمىغا شامال تېگىپ، ئۇچۇپ چۈشكەن ئاپپاق چېچەكلىرى يۈز ــ كۆزۈمگە ئۇرۇلۇپ، يۇمشاققىنا سىلاپ ئۆتتى. مۇشۇ چېچەكلەپ كەتكەن ئالمىنىڭ نېرىقى تەرىپى، ئايلىنىڭ يۇقۇرىسى، يىراقتىكى تاغنىڭ ئۈستى ئۈچى ــ چېكى يوق ئاسمان ئىدى. دۇنيانىڭ مۇنچىلىك كەڭ ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئالەمنىڭ مۇنچىلىك ئىكەنلىكىنى سەزگىنىمدە، بوزلاپ، توۋلاپ يىغلىغىم كەلدى. بىراق بۇنىڭغا يول قويماي، ئوغلۇمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىرادىسىنى ــ يىغلىماڭ ئاپا، دېگەن تەلىۋىنى ئىجرا قىلدىم، لېۋىمنى چىشلەپ تۇردۇم. ئالماننىڭ باياتىن قانداق تۇرغانلىقىنى بىلمەيمەن. مەن ئۇنىڭ ئىككى قولىنى يېيىپ، ئاستا ماڭا قاراپ كېلىۋاتـ

قانلىغىنى كۆردۈم. ئۇ مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ، كۆزۈمگە قارىدى-دە، بۇرۇلۇپ، ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى توساپ كېتىپ قالدى.
شۇنداق قىلىپ مەن ئىككىنچى ئوغلۇمدىنمۇ ئايرىلىپ قالدىم. ئۇنىڭ ماڭا قالدۇرغىنى بىرلا قولاقچا بولۇپ قالدى.

12

— بىراق ئۇنىڭ ماڭا قالدۇرغىنى ئۇنىڭ نامى، تولغاناي. مەن ئۇنىڭ ۋەتىنى. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى خەلققە قالدۇردۇق، تولغاناي. خەلق ئۇنىڭ تۇققانلىرىغۇ!
— ھەئە، يەر ئانام، مايسالىبېكنىڭ نامى ئۆچمەيدى. بىزنىڭ كولخوزىمىزمۇ ئۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالدى. ئۇنىڭ ئالدىنقى سەپتىكى دوستلىرى ئۇنىڭ خېتىنى ئۆزلىرىنىڭ خېتى بىلەن بىللە ئايىل سوۋېتىگە يوللاپ بەرگەن ئىكەن. ئۇ خەتتە مايسالىبېكنىڭ جەڭچى دوستلىرى ئۇنىڭ كۆرسەتكەن مەرتلىكى ھەققىدە يېزىپ، ھەممىمىزنىڭ كۆڭلىمىزنى كۆتىرىپ، سىزنىڭ ئوغلىڭىزنى ھېچقاچان ئۇنتۇمايمىز، ۋەتىنىمىز ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنىدۇ ۋە ئۇنى مەڭگۈ ئەسلەيدۇ، دەپتۇ. ئۇلار خېتىدە: ئارمىيىمىز ھۇجۇمغا ئۆتۈشتىن ئاۋۋال مايسالىبېك دۈشمەننىڭ ئوق-دورا ئىسكىلاتىغا بۆسۈپ كىرىپ پارتلىتىۋېتىپ، ئەتراپتىكى توقايلارمۇ قالماي كۆيۈپ، ئالدىنقى سەپتىكى جەڭچىلىرىمىزگە چوڭ يول ئېچىلدى، دەپتۇ. مەن قەھرىمانلارغا، ئوغلۇم مايسالىبېككە باش ئېگىپ ھۆرمەت بىلدۈرىمەن، مايسالىبېكنىڭ شان-شەرىپى بىلەن پەخىرلىنىمەن. بىراق ھەرقانداق نەرسە، ھەرقانداق شان-شەرەپ ھايات ئادەمنىڭ ئورنىنى تولدۇ-

رالمايدۇ. ئادەملەر ھەرقانداق بىر ئاندىن سوراپ كۆرسۇن، قايسى بىر ئانا بۇنداق شان-شەرەپكە ئېنتىلمەيدۇ. ئانىلار ھايات كەچۈرۈش ئۈچۈن، زېمىندىكى ئادەتتىكى بەخت-سائادەت ئۈچۈن پەرزەنت كۆرىدۇغۇ...

— توغرا ئېيتىسەن، تولغاناي. غەلىبە يېتىپ كەلگەن ئاشۇ باھارنى، سىلەرنى، كىشىلەر ئالدىنقى سەپتىن غەلىبە-نۇسرەت بىلەن قايتىپ كەلگەن جەڭچىلەرنى كۈتۈۋالغان ئاشۇ كۈننى مەڭگۈ ئەستە تۇتىمەن، لېكىن تاكى ھازىرغىچە، تولغاناي، دۇنيادا زادى خوشاللىق كۆپ بولدىمۇ ياكى غەم-قايغۇ كۆپ بولدىمۇ، دېگەننى ئۇچۇق ئېيتىپ بېرەلمەيمەن.

13

شۇ كۈنى بىزگە كولخوزنىڭ قوشى بىلەن ئۆز كۆكتاتلىقىمىزنى ھەيدىۋېلىش نۆۋىتى كەلگەن ئىدى. يەرنى ھەيدەپ بولۇپ تۇرۇشىمىزغا كوچىدىن ئۇپۇل-توپۇل يۈگۈرگەن ئاۋاز ۋە شاۋقۇنلار كۆتىرىلدى. نېمە ئىش بولدىكىن، بېرىپ ئۇقۇپ كېلەي، دەپ كەتكەن ئالىمان كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقىچە ئارىلىقتا يېنىپ كەلدى.

— ئاپا، تېزرەك يىغىشتۇرۇڭ، — دېدى ئۇ مېنى سۆيلەپ، — كىشىلەر جەڭچىلەرنى كۈتۈۋېلىشقا كەتتى.

قوشنىمۇ، قوشقا قېتىلغان ئۆكۈزنىمۇ شۇ جايىدا قالدۇرۇپ ماڭدۇق. ھاي-ھاي، پۈتكۈل ئايىل — ئاتلىقلار، پىيادىلەر، مۈكچىيىپ قالغان بوۋاي-موماي‌لار، شوخ باللار، قولتۇق تاياقلىق يارىدارلار — مەلۇم جايغا قاراپ يۈگۈرۈپ كېتىشىۋاتاتتى. يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقانلار

ئىككىنچى بىرىگە بىر ئۆتكۈنچى (زالىپچىيىلىك بىرەيلەن ئىمىش) ئىككى ھەربى پويىز ۋوگزالغا كېلىپ توختىدى، نۇرغۇن ئەسكەرلەر قايتىپ كەلدى، ھەرقايسى ئايىللاردىن كەتكەن يىگىتلەردىن باز، ئۇلار يولغا چىقتى، كېلىپ قېلىشى مۇمكىن، دىگەن ئىمىش. راستمۇ-يالغانمۇ ھېچكىم سوراپ قويمايتتى. كىشىلەر بۇنىڭ راست بولۇشىنى ئۈمىت قىلاتتى، بۇ، كىشىلەر تولا كۈتۈپ كۆزى تېشىلەي دىگەن كۈن بولغاچقا، ھېچكىم بۇنىڭدىن قىلچە گۇمانلانمايتتى.

بىز ئايىلىنىڭ ئاغزىغا — ئۇرۇشتىن ئاۋال كوچا قىلىپ سېلىنىشقا باشلىغان يەرگە كېلىپ يىغىلىشتۇق. ئاتلىقلار ئاتتىن چۈشمىدى. پىيادىلەر ئېرىق قىرىغا چىقىپ تۇرۇشتى، كەپسىز باللار پۇتمىگەن تاملارغا، بەزى باللار دەرەخلەرگە چىقىپ تۇرۇشتى. ئەنە كېلىدۇ، مانا كېلىدۇ، دىگەنچە كۆرگەن چۈشىمىزنى، ئايان بولغان نەرسىلەرنى سۆزلەپ، يولدىن تاش تېرىپ كېلىپ قۇمۇلاق سېلىپ، قۇمۇلاقنى ياخشىلىققا ئاتاپ سۆزلەپ، چوڭ يولدىن كۆزىمىزنى ئالماي كۈتۈپ ئولتۇردۇق. ھازىر ئويلاپ، دۇنيادىكى ئادەم باللىسىنىڭ ھەممىسى مۇشۇنداق بىر مەقسەت-بىر نىيەتتە بىرىسگە بىرى ياخشىلىقنى راۋا كۆرۈپ، ئۆز ئوغۇل باللىرىنى، ئاكا-ئۇكىلىرىنى، دادىلىرىنى ۋە ئەرلىرىنى بىزكۈتكەندەك ۋە ياخشى كۆرگەندەك كۈتسە ۋە ياخشى كۆرسە، بۇ زېمىندا ئېھتىمال ئۇرۇشمۇ بولماس ئىدى، دەيمەن.

يىغىلغانلارنىڭ تولىسى نەپىسىنى ئىچىگە يۇتۇپ، تىرىق قىلىپ قويماستىن بېشىنى ئىچىگە سېلىپ، ئۆز ئىچىدە ئۆز ئىشىنى ئويلەشىپ تۇراتتى. كىشىلەر تەقدىرنىڭ ھۆكۈمىنى كۈتمەكتە. كىم كېلىپ، كىم كەلمەيدۇ، دىگەن سوئال ھەركىمنىڭ خىيالىدا بار ئىدى. تۇرمۇش ۋە كەلگۈسى تەقدىر تامامەن شۇنىڭغا باغلىق ئىدى-دە.

بۇ چاغدا دەرەخلەرنىڭ ئۇچىغا چىقىۋالغان بالىلاردىن بىرى: "كېلىۋاتىدۇ!" دەپ ۋاقىراپ كەتتى. ھەممەيلەن بىردىنلا شۈك بولۇپ كەتتى-دە، قوبۇزنىڭ چىڭ تارتىلغان تارىسىغا قول تەككەندەك ھەممىمىز بىر ئاۋازدىن "كېلىۋېتىپتۇ!" دېيىشىپ كەتتۇق. ئارقىدىن يەنە جىم تۇرۇپ كۈتۈش باشلاندى، يەنە سۈكۈنات باشلاندى. سۈكۈنات بولغاندىمۇ كارامەت سۈكۈنات. لېكىن ئانچە ئۆتمەيلا كۆپچىلىك گويا ھوشىغا كەلگەندەك: "قېنى؟ قەيەرگە يېتىپ كەلدى؟ قەيەردە؟" دەپ سورىشىپ كەتتى. كۆپچىلىك ئوتتۇرىسىدا يەنە جىمجىتلىق باشلاندى. ئالدىمىزدىكى يولدا بىر ئات ھارۋىسى كۆرۈندى. يولنى بويلاپ كېلىۋاتقان ھارۋا ئايلىنىغا بۇرۇلىدىغان ئاچالغا كېلىپ توختىدى-دە، ئۈستىدىن بىر ئەسكەر سەكرەپ چۈشتى. ئۇ ئەسكەر شىنېلى بىلەن خالتىسىنى ئېلىپ، ھارۋىكەش بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن بىزگە قاراپ ماڭدى. بىزنىڭ ئارىمىزدا ھېچكىم ھېچنېمە دېگىنى يوق، قارىشىپ تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئۈندىمەي، شۈك تۇرۇپ، يەلكىسىگە شىنېلى بىلەن خالتىسىنى ئارتقان بىرلا ئەسكەر كېلىۋاتقان يولغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ تۇرۇشتى. ھېلىقى ئەسكەر بارغانسېرى بىزگە يېقىنلىشىپ كەلمەكتە، لېكىن بىزنىڭ ئىچىمىزدە بىرمۇ كىشى ئورنىدىن قوزغالغىنى يوق. ئادەملەرنىڭ ئاقارغان يۈزلىرىدە قانداقتۇر بىر نەرسە كۈتۈۋاتقاندەك ئۈمىت ئۇچقۇنلىرى سېزىلىپ تۇراتتى. چۈنكى بىزنىڭ كۈتكىنىمىز يالغۇز بىر ئەسكەر ئەمەس، بەلكى ناھايىتى جىق ئەسكەر ئىدى، بىز مەلۇم مۆجىزىنى كۈتكەندەك ئىدۇق، لېكىن كۆزىمىزگە ئىشەنمەي قالدۇق.

ئەسكەر بىزگە يېقىنلىشىپ كېلىۋەردى، كېيىن ئۇمۇ ئايلىنىڭ

چېتىدە ئۈنىدىمەستىن شۈك تۇرغان بىر توپ ئادەمنى كۆرۈپ، كۆڭلى ئاللىبۇرۇن نىمىلەرنى تۇيىدىمۇ، چۆچۈپ تۇرۇپ قالدى. بۇ نىمە بولغىنى، بۇ نىمە بولغىنى ئىكەنا، بۇلار نىمە ئۈچۈن جىمغىنا قارىشىپ تۇرىدۇ، دىگەن ئوي بىلەن، ھېلىقى ئەسكەر بۇرۇلۇپ ئارقىسىغا قارىدى. لېكىن يولدا ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم يوقلۇغىنى كۆرۈپ، يەنە بىزگە قاراپ مېڭىۋەردى-دە، يەنە توختاپ، يەنە قايرىلىپ ئارقىسىغا قارىدى. ئۇ شۇ ھالدا يېقىن كېلىۋەرگەندە، بىزنىڭ ئالدىمىزدا تۇرغان يالڭاياق كىچىك بىر قىز بىردىنلا: "بۇ مېنىڭ ئاكام! ئاشىرالى ئاكام! ئاشىرالى ئاكام كېلىۋاتىدۇ!" دىگىنىچە بېشىدىكى ياغلىغىنى يۇلۇپ ئېلىپ، ئەسكەرگە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى بىزنى خۇددى زەمبىرەك ئاۋازىدەك ئويغىتىۋەتتى. قانداق تونۇغانلىغىنى كىم بىلسۇن. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن باللارمۇ، قىزلارمۇ يۈگۈرۈشۈپ كەتتى.

— راست شۇ، ئاشىرالى! دەل ئۆزى! — دىگەن ئاۋازلار كۆتىرىلدى، شۇنىڭ بىلەن ھەممىمىز — چال-كەمپىرلەرمۇ، قىز-جۇۋانلارمۇ چۇۋۇرلىشىپ ئەسكەر تەرەپكە ماڭدۇق.

بۇ چاغدا قانداقتۇر قۇدرەتلىك بىر كۈچ بىزنى چىڭ تۇتتۇۋالدى، شۇنداقلا قاناتلاندۇرۇپ ئۇچۇرتقاندەك بولدى. غۇلچىمىزنى كېرىپ ئەسكەرگە قاراپ يۈگۈرگىنىمىزدە، بىز ئۆزىمىز بىلەن قوشۇپ پۈتۈن ھاياتىمىزنى، باشتىن كەچۈرگەن كۈنلىرىمىزنى، ئازاپ-ئوقۇبەتلىرىمىزنى، كۆز يۇمىغان تۈنلىرىمىزنى، ئاقارغان چاچلىرىمىزنى، كۈندىن كۈنگە قېرىپ كېتىۋاتقان قىزلىرىمىزنى، يېتىم-يېسىرلارنى ۋە تۇل خوتۇنلارنى، دەريادەك ئاققان كۆز ياشلىرىمىزنى، غەيرىتىمىزنى، جاسارىتىمىزنى غەلىبە بىلەن قايتقان جەڭچىمىزگە ئېلىپ

www.uyghurkitap.com

بېرىۋاتقان ئىدۇق. ئالدىدىكى قارشى ئالغىلى چىققان كۆپچىلىكنى كۆرۈپ، ئەسكەرمۇ بىزگە قاراپ يۈگۈردى.

كۆپچىلىك يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ۋاقتىمىزدا، مەن گويا گۈلدۈرلەپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھەربىي پويىزنى كۆرگەندەك، شامال يۈزۈمگە ئۇرۇلغاندەك، "ئاپ...ا! ئا...لىمان!" دېگەن ئاۋازنى ئاڭلىغاندەك، پويىز چاقىنىڭ ئاۋازى قۇلىقىمدا گۈلدۈرلەپ ئاڭلىنىپ تۇرغاندەك بولدۇم.

ئاتلىقلار ئەسكەرنىڭ قېشىغا ئالدى بىلەن يېتىپ باردى، ئۇلار چېپىپ كېتىۋېتىپ ئەسكەرنىڭ شىنېلىنى ۋە خالتىسىنى تۇتۇۋالدى ۋە ئىككى تەرەپتىن ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋالدى.

ئاھ، غالىبىيەتەي! ئارزۇ قىلىپ كۈتكەن، كۈرەش قىلىپ ئېرىشكەن غالىبىيىتىمىزەي! ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، غەلىبە! كەچۈرگىن بىزنىڭ يىغلىغانلىرىمىزنى، كەچۈرگىن كېلىنىم ئالىماننى. ئامان قايتقان ئاشىرالىنىڭ كۆكرىكىگە بېشىنى قويۇپ: "قەيەردە مېنىڭ قاسىمىم؟ قەيەردە؟" دەپ تىترەپ توۋلىغانلىقىنى كەچۈرگىن. ھەممىمىزنى كەچۈرگىن، غەلىبە! بىز سېنى دەپ قانچىلىغان ئەزىمەتلىرىمىزدىن ئايرىلدۇق. "باشقىلار قېنى؟ پالانچى قەيەردە؟ پوستانچى قېنى؟ قالغانلىرى قەيەردە؟ ئۇلار قاچان كېلىدۇ؟" دەپ سورىشىپ كەتكەنىمىزنى كەچۈرگىن. سوئاللارنىڭ ئىچىدە قېلىپ، كۆز يېشىنى توختىتالماي: "كەتكەنلەرنىڭ ھەممىسى كېلىدۇ، قەدىردانلىرىم، ھەممىسى كېلىدۇ، ئەتە كېلىدۇ، يېقىندا كېلىشىدۇ" دەپ جاۋاپ بەرگەن ئاشىرالىنى كەچۈرگىن. كەچۈرگىن بىزنى، غەلىبە، كەچۈرگىن. ئاشىرالىنى قۇچاقلاپ، سۆيۈپ، جايناقىنى، مايسالىبېكنى، قاسىمنى، سۇۋانقۇلنى ئەسلەپ كەتكەن مېنى كەچۈرگىن، غەلىبە...

بىز قايتىپ كېلىۋېتىپ گەپ قىلىشمىدۇق. ئالىمان يەنىلا ئاۋال-قىدەك تۇرۇپ-تۇرۇپ بىردىنلا يىغلىۋالاتتى، گويا نەپسى قىسىلىپ تۇرغاندەك چوڭقۇر خورسىناتتى. چىرايى غەمكىن، ئىككى كۆزى پۇتىنىڭ ئۇچىدا، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئاللىنىملەر ئۇستىدە قاتتىق ئويغا چۆمگەن ئىدى. بۇنىڭدىن تۇرلۇك مەيۇسلۇكنىڭ ئۇنى تىزگىن-لەپ تۇرغانلىقىنى سەزدىم. ھەئە، ئالىمان قاتتىق قىينالماقتا ئىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن، غەمكىن قارىشىدىن ۋە چىڭ يۇمۇلغان كالپۇك-لىرىدىن بۇنى كۆرۈپ تۇرۇپتىمەن. مەن ئۇنىڭ ئىچىنى چۈشىنىمەن. "بولدى، ياخشى كېلىنىم، ئەمدى ئايرىلىش ۋاقتى كەلدى. قاسىم-دىن ئۇزۇل-كېسىل ئۇمىت ئۇزدۇڭمۇ ئەمدى، — دەپ ئويلىنىپ كەلمەكتىمەن. — نىمە ئامالىمىز بار؟ ئۆلگەن كىشىنىڭ ئارقىسىدىن ئۆلۈشىنىڭ نىمە ھاجىتى؟ سەنمۇ ئۆمۈرۋايەت تۇل بولۇپ ئولتۇرما. ھەممىسى تۈگىسۇن. كەت ئەمدى. ئىلاجىمىز يوق، سەن كېتىسەن، ئەلۋەتتە. ھىچقىسى يوق، مەن خاپا بولمايمەن. سەنمۇ ئامالسىزلىقتىن كېتىسەن، ھەرگىز بەختۋاشلىغىڭدىن بولۇۋاتقىنى يوق. تەقدىر شۇنداق ئىكەن. ئىبخ، تەقدىر، تەقدىر... ئالىمان، سېنىڭدىن ئايرىلغىم كەلمەيدۇ! مەن سېنى ئۆز قىزىمدىن چارە كۆرەتتىم. كېتىسەن ئەمدى، مەن ساڭا ئۆز قىزىمغا پاتىھە بەرگەندەك پاتىھە بېرىمەن، بەختىڭ ئۇچۇن دۇئا قىلىمەن. سەن ياششىڭ كېرەك، سەن تېخى ياش، چىرايلىق، ساڭا لايىق چىقىدۇ. ياخشى بىر لايىققا ئۇچرىساڭ ئىدىڭ. بولغۇسى لايىقنى قاسىمغا ئوخشىتارمىدىڭ؟ بۇنى ھىچكىم بىلمەيدۇ. مەنمۇ ساڭا ياردەم بېرەلمەيمەن. سەن كەتكەندىن كېيىن ئاندا-مۇندا مېنى ئەسلەپ قويساڭلا، مەن شۇنىڭغا رازىمەن، بالام. سەندىن باشقا كىمىم بار. سەن كەتسەڭ، بىر ئۆيدە يالغۇز قالىمەن.

ئۇيلىسام بەكمۇ قورقۇنچلۇق. قېرىپ ھالىمدىن كەتكەندە، ماڭا تەسەللى بېرىدىغان ئادەم يوق. مەن نەۋرە كۆرۈشكە ئۈلگۈرەل- دىم-دە. بىراق، سەن ئۇچۇن ئېيتقاندا كەتكىنىڭ ياخشى. مېنىڭدىن غەم يىمە. مەندەك بىر قېرى ئۇچۇن ياشلىغىڭنى نابۇت قىلما. مېنىڭ دەۋرىم ئۆتتى. لېكىن سەن تېخى ياشايسەن. سەن بىر قارارغا كېلىش بىلەنلا ماڭا ئېيتقىن. قايسى كۈنى كەتسەڭ، ئىختىيارىڭ. خاتىرجەم كېتىۋەر. مەن سېنى مەڭگۈ ئەسلەيمەن، سېنى سۆيىمەن، رەھمەت ساڭا...»

مەن ئۇيلاپ كېتىۋېتىپ بۇ گەپلەرنى دىمەكچى بولدۇم. ئالىمان كۆڭلۈمنى چۈشەنگەندەك بولدى. كىشىلەرنىڭ قەلبى بىر بىرىگە ئايان بولۇپ كەتكەن چاغدا، ئانچە-مۇنچە ئىما-ئىشارىنىمۇ چۈشە- نىشىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ ئېيتقىنى مېنىڭ كۈتكىنىمدىن باشقىچە بولۇپ چىقتى.

بىز تاشلىنىپ قالغان كوچىدىن ئۆتتۇق. مەنىمغۇ ئۆزەمگە ئىش تېپىپ تۇرىدىغان ئادەم، ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئالىمان بىلەن قاسىم سالماقچى بولغان ئۆينىڭ ئۇلىغا قاراپتىمەن: ھويلا بەش يىلدىن ئاۋالقىدەكلا تۇراتتى، توشۇپ قويغان تاشلار يەنىلا شۇ ئورنىدا تۇراتتى، كېسەكلەر ئاللىقاچان چېقىلىپ پارچە-پارچە بولۇپ كەت- كەن. ئۈرۈش باشلانغان كۈندىن باشلاپلا، پۈتمىگەن كوچا خارابىگە ئايلانغان ئىدى. ھەر يازدا ھويلا ئارامنى قېرىسقىز ۋە لويلا كۆكات بېسىپ كېتەتتى. تاملار ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن، ئۆرۈلگەن بولۇپ، ئۆي ئورنىنى ھەتتا تىكەن بېسىپ كەتكەن ئىكەن، تىكەنلەر كامادەك تۇرغان دەرىزىلەردىن مارىشىپ تۇرۇپتۇ. كۆزدە بۇ يەردە پەقەت باغلاپ قويۇلغان موزايلارلا ئوتلىشاتتى، ھۆپۈپلەر كۈشۈلدىشىپ يۈرەتتى. چۆل-

لىشىپ كەتكەن قەۋرىستانلىقتا هوزۇرلىنىپ يۇرۇشكە ئامراق بۇ قۇشلار قەدىمىي قەۋرىستانلىقـقا ئوخـشاپ قالـغان مۇشۇ خارابىلىقتا ئاپتاپقا قاخلىنىپ، جىمجىـت باهار ئىسسىغىدا پەس ئاۋازدا "كۇش-كۇش" قىلىشاتتى.

— ياپىرىم! — چۆللىشىپ كەتكەن بۇ مەنزىرىـگە قاراپ هەيران بولدۇم. — ئۆي-جاي سېلىپ، بۇ يەردە ماكانلىشىمىز، دىگەنلىرىمىز قەيەردە قالدى؟ بىچارە قاسىمغىمۇ بۇ يەردە ئۆزىنىڭ تۇنجى ئۆيىنى سېلىشقا بۇيرۇمىدى-دە!

مەن ئاشۇلارنى ئويلاپ، كۆڭـلۈم غەش بولۇپ كېـلىۋاتقىنىمدا، ئالىمان مېنى قولتۇقلاپ، ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ كۈلۈمسىرىدى:

— ئاپا، — دىدى ئۇ، — نـىمە ئانچە قايـغۇرىسىز؟ ياكى يورۇق دۇنيادىن ئۈمىدىڭىزنى ئۈزدىڭىزمۇ؟ ئۇنداق قىلماڭ، ئاپا، بوشاشماڭ. سىز مېنىڭ ناهايىتى غەيرەتلىك ئاپامـغۇ؟ سىز مېـنىڭ... — ئالىمان بىرنىمە دىيىشـكە تەمشەلـدىيۇ، پىكرىـنى ئۆزگەرتتـىمۇ، بىردىنلا كۈلۈمسىرىـدى. — سىز مېـنىڭ ئاپـپاق ئاپام. بىز مەشەدە بىر دەم ئولتۇرۇپ گەپلىشەيلىچۇ، ئاپا.

"هە، ئۇ ئەمدى دەيدىغان بولـدى، كېتـمەن دەپ ئېيتـدىغان بولدى" دىگەن ئوي ۋۇجۇدۇمنى كۆيدۈرۈۋەتتى.

— ماقۇل، مەشەدە ئولتۇرۇپ بىر دەم گەپلىشەيلى.

قېينئانا-كېلـىن ئىككـىمىز ئۆزىمىزنىڭ تەقدىرىنى ۋە بۇنىڭدىن كېيـىن قانـداق ياشايدىغانلىقـىمىزنى بەلگىـلىۋېلىش ئۈچۈن يول بويىدىكى دۆڭلۈككە كېلىپ ئولتۇردۇق.

ئالـىمان بېشىنى سېلىپ ئولتۇرۇپ بىر ئۇھ تارتـتى-دە، سۆزلەپ كەتتى:

— ھە، ئاپا، كاساپەت ئۇرۇش ئاخىرلاشتى ئەمەسمۇ. بۇنىڭدىن كېيىن قانداق ئۇرمۇش كەچۈرىمىز دېگەن ئويىڭىزمۇ باردۇر. — ئالىمان جىم بولۇپ كەتتى، مەنمۇ جىم ئولتۇردۇم. ئالىمان كۆزىنى ماڭا تىكىپ جىددى ھالدا چىرايىمغا قارىدى. — قايغۇرماڭ، ئاپا، — دېدى ئۇ غەمكىن ھالدا سەل كۈلۈمسىرەپ، — بىزدە ئەقەللىسى ئازراق بولسىمۇ، كىچىككىنە، زەررىچە بولسىمۇ بەخت قالمىدى دەمسىز؟ ئۆتەيلەندىن بىرىمۇ قايتمايدۇ دەمسىز؟ ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. توختاڭ، ئاپا، گەپ ئارىلىماي تۇرۇڭ، ئاڭلاڭچۇ مېنىڭ گېپىمنى. راستىنى ئېيتقاندا، سىزنى بەزلەۋاتقىنىم يوق، ئۆزەمنىمۇ ئالداۋاتقىنىم يوق، ماڭا ئىشىنىڭ، ئاپا، كۆڭلۈمگە ئايان بولۇپ تۇردۇ: جاينىڭ قايتىپ كېلىدۇ. نامۇ-نىشانىسىز كەتتى، دېگىنى ئۇ تېخى ھايات دېگەن گەپ. ئۇنىڭ قۇربان بولغانلىقىنى ھېچكىم كۆرگىنى يوق. ئېھتىمال ئەسىرلىككە چۈشۈپ قالغاندۇ، ئېھتىمال پارتىزانلار بىلەن ئورماندا يۈرگەندۇ، ئەيتاۋۇر بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئۇشتۇمتۇت كېلىپ قالىدۇ. بىر يەردە قاتتىق يارىدار بولۇپ، بۇنى بىزگە ئۇقتۇرالمايۋاتامدۇ تېخى. ھەممىسى ئېھتىمال. قاراپ تۇرۇڭ، ئۇ خۇددى قار ئۇچقۇنلىرى ئۈستىمىزگە چۈشكەندەك بىردىنلا كېلىپ قالىدۇ. كۈتەيلى، ئاپا، بالدۇر ئۈمىتسىزلىنىپ كەتمەيلى. بۇنداق ئەھۋال بولغانغۇ — سىزمۇ ئاڭلىغان ئىدىڭىز — ئىزدېرەكسىز يوقلىپ كەتكەن كىشىلەر ھايات بولۇپلا قالماستىن، ئۆلۈمى توغرىسىدا خەۋەر كەلگەن كىشىلەردىن ھاياتلىرىمۇ بار ئىكەنغۇ. ئېيتايلۇق، خوشنا ئايىللاردا ياكى سارى يايىقتىمۇ قازاقلار ئىچىدە شۇنداق ئىشلار بولدى، ئۆزىڭىز بىلىپ تۇرۇپسىزغۇ. ھازىرچە ئىچىپ، نەزىر-چىراق ئۆتكۈزۈپ بولغاندىن كېيىنمۇ ئۆلدى

دىيىلگەنلەردىن يەنە قايتىپ كەلگەنلىرى بولدى. ئۇ، بىزنىڭ جايناق ئامان-ئېسەن، تېز ئارىدا قايتىپ كېلىدۇ، بۇنى يۈرىكىم سېزىپ تۇرۇپتۇ. توتەيلەندىن بىرىمۇ قايتمايدىغان ئىش بولماسلىقى كېرەك. بىر كۆتەيلى، ئاپا، ئۇزاق كۆتتۇق، يەنە كۆتەيلى. مەن توغرىلىق سىز غەم قىلماڭ، بۇرۇن سىزنىڭ كېلىنىڭىز بولغان بولسام، ئەمدى مەن سىزنىڭ ئوغلىڭىز مەن، ھەممە ئوغلىڭىز ئورنىدا ئوغۇل بولىمەن...قاسىمنىڭ ئەرۋاھى گۇۋا، سىزنى يالغۇز تاشلاپ كەتمەيمەن، ئاپا...

ئالىمان گېپىنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن ئۇزاققىچە ئۈنىدىمەي ئولتۇردۇق. مايىنىڭ ئوتتۇرىلىرى ئىدى. بىزدىن ناھايىتى يىراق ئۇپۇقتا خۇددى قارا ئىسقا ئوخشاش قارا بۇلۇتلار يىغىلدى، ئۇ يەردە گۈلدۈرماما گۈمبۈرلىمەكتە. ئۇ يەردىن يامغۇرنىڭ سالقىن شامىلى كەلدى. شۇ يەردە قاتتىق يامغۇر ياغماقتا. قۇياش شولىسىغا پۈركەنگەن يامغۇر تامچىلىرى سىماپتەك پارقىراپ گاھ تاققا، گاھ سايغا كۆچۈپ، گويا ئالەم يۈزىنى يۇپيۇۋاتقاندەك ئىدى. شۇ يىراقتىكى يامغۇرنىڭ سالقىن نەپىسىنى شامال ھەيدەپ، لىپ-لىپ قىلىپ جېنىمغا ئارام بېرەتتى. مەن ئالىمانغا ھېچنىمە دېمىدىم. بىراق مېنىڭ ئۈنىڭغا دەيدىغان گەپلىرىم شۇ پارقىرىغان يامغۇردەك ساپ سۆزلەر ئىدى.

دۇرۇس، يامغۇر ياغىدۇ، زىرائەت ئۆسىدۇ، خەلق تۇرمۇش كەچۈرىدۇ، مەنمۇ ئۇلار بىلەن بىللە ياشايمەن. بۇنداق دېگىنىم ئالىماننىڭ مېنى ئاياپ، ھۆرمەتلىگىنى، سېنى تاشلاپ كەتمەيمەن دېگىنى ئۈچۈنلا ئەمەس، ياق، مەن باشقا بىر ئىش ئۈچۈن خوشالمەن. ئۇرۇش ئادەمنى رەھىمسىز، پەس، ئاچكۆز ۋە پۇچەك قىلىۋې-

تىمدۇ، دەپ كىم دەيدۇ؟ ياق، ئۇرۇش، قىرىق يىل قىرغىن كەلتۈر-سەڭمۇ، قانچىلىغان كىشىنىڭ ئەجىلىنى يەتكۈزۈپ، دەسسەپ-چەپ-لەپ، بۇلاڭ-تالاڭ قىلساڭمۇ، بۇزۇپ يەر بىلەن يەكسان قىلساڭمۇ، بەرىبىر، ئادەمنىڭ ئىرادىسىنى تەۋرىتەلمەيسەن، ئادەمنى بوي سۇندۇرالمايسەن.

مېنىڭ ئالمانىم بولسا چىن ئادەم-دە! قاراڭغۇ كېچىدە پاراشوتقا ئېسىلىپ، دۈشمەنلەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئايروپىلاندىن سەكرەپ چۈشكەن جايناق خەۋەرسىز، دېرەكسىز يوقاپ كەتتى، دىگىنىگە قارىماي، ئۇ ئۆلمىدى، ئۇ ئامان-ئېسەن، ئۇ سۆزسىز قايتىپ كېلىدۇ، دەپ ئىشەنگىنى، تىلىگىنى كىم ئۈچۈن؟ دۇنيا ئۈنچىلىك ئادالەتسىز ئەمەس، دەپ قەتئىي ئىشىنىشى كىم ئۈچۈن؟ ئالمانىنىڭ چىن قەلبىدىن ئېيتقان سۆزلىرىگە مەنمۇ ئىشىنىپ، راستلا جايناق تىرىكمىكىن، ئۇنداق بولسا قايتىپ كەلسىمۇ ئەجەپ ئەمەس، دەپ ياش باللاردەك ئۈمىتۋار بولۇپ قالدىم-دە، ئۇنىڭ ئىشەنچىنى بۇزمىدىم. مەن ئالمانىنىڭ جىملىقنى بۇزىدىغان مۇشۇ كۈننى ئۇزاق-تىن بېرى خىيال قىلىپ كەلگەن ئىدىم. ئۇ ئالدى بىلەن كۆكتات-لىقنى تېخى ھەيدەپ بولالمىغانلىقىمىزنى ئېسىگە كەلتۈردى.

— ئاپا، يەرنى تېخى ھەيدەپ بولمىدۇقۇ. — دىدى ئۇ مېنى سۆيلەشكە باشلاپ. — ئاپا، تېزرەك بولايلى. يەر قۇرۇپ قالمىسۇن!

كۆكتاتلىقتا كېلىپ قارىساق، ئۆكۈز قوشنى سۆرەپ ئاللىقەيەرگە بېرىپ ئوت يەپ تۇرۇپتۇ. ئالمان ئۇلارنى قايتۇرۇپ كېلىپ يەنە يەر ھەيدەشكە باشلىدى. قىزىق-تە، بىر ئادەمنىڭ تەلۋى قانچى-لىك-ھە! بەزىدە بىر ئېغىز ياخشى گەپمۇ ئادەمنى ئۆلۈمدىن ھاياتقا قايتۇرىدۇ. ئالمانىنىڭ ئەھۋالى ئەنە شۇنداق ئىدى. مەن

شۇنداق تۇيغۇغا كېلىپ قالدىمۇيا؟ بىراق ئۇ بىردىنلا ئۇرۇشتىن ئاۋالقى ئالىمانغا ئايلىنىپ قالدى. ئۇنىڭ ئىچىلىپ-يايرىغىنى، ھەر بىر سۆزى، ھەر بىر كۈلكىسى ۋە ھەر بىر ھەركىتى — ھەممىسى بۇرۇنقىغا ئوخشاپ قالدى. نىمچىسىنى قىر بېشىغا تاشلاپ، كۆينىكى-نىڭ پېشىنى قىستۇرۇپ، يېڭىنى تۈرۈپ، ياغلىغىنى ئارقىسىغا راق تارتىپ قويۇپ، چاققانلىق بىلەن ئۆكۈزلەرنى ھەيدەشكە باشلىدى.

— ئاق باش ئۆكۈز، ئوش-كە، تاپ-تاپ! چولاق قۇيرۇق، ئوش-كە، تاپ-تاپ! — دەپ توۋلايتتى ئۇ قامچىسىنى قارسىلدىتىپ.

ئۇھ، ئالىمانىمەي، بۇ سېنىڭ روھىڭنى چۈشۈرمە، ئىش قىل، ياشا، دىگىنىڭغۇ. ئۇ كېتىۋېتىپ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ كۈلۈپ تۇرۇپ ماڭا دىدى:

— ئاپا، قوشنىڭ بېشىنى يېنىكرەك بېسىڭ، بولمىسا تاشلار ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ. كۈچىڭىزنى ئاياڭ جۇمۇ!

ئىككى-ئۈچ قېتىم ئايلاندۇرساقلا ھەيدەپ بولاتتۇق، لېكىن يامغۇر يېتىپ كەلدى. بۇ شاۋقۇنلۇق، لېكىن خوشاللىنارلىق يامغۇر ئىدى. دەسلەپتە تاراسلاپ ئۆكۈزنىڭ دۈمبىسىگە بىرنەچچە تال يامغۇر چۈشۈپ يەنە ئاستىلاپ قالدى ۋە ئارقىدىنلا چۆمۈچ بىلەن قۇيغاندەك ۋە چاۋاك چالغاندەك تاراسلاپ قۇيۇۋەتتى. بىر دەمنىڭ ئىچىدىلا ئايلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئالاقزادە قىلىۋەتتى. مىكىيانلار غۇ-غۇلدـ شىپ، قاناتلىرىنى كېرىپ، چۈجىلىرىنى قانىتى ئاستىغا ئېلىپ يورغىـ لاشقا باشلىدى. قىز-جۇۋانلار يايغان كىر-قاتلىرىنى ئۇپۇل-تۇپۇل يىغىپ ئۆيلىرىگە يۈگۈرۈشتى. بالىلار كوچىدا يۈگۈرۈشۈپ، قوغلىشىپ:

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

"يامغۇر، يامـغۇر ئۆتۈپ كەت،
قارا سۇدىن كېچىپ كەت" —
دەپ ناخشا ئېيتىشقىلى تۇردى.

— ئۈستى-بېشىمىز ھۆل بولۇپ كېتىدىغان بولدى! يۈگۈرەيلى، يامغۇر ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن بىر گەپ بولار! — دېدىم مەن ئالىمانغا.

— ھېچقىسى يوق، ئاپا، سۇسلىشىپ قالمايلى! — دېدى ئالىمان كىچىك قىزلاردەك يامغۇردا كۈلۈپ ۋە ئۆكۈزلەرنى تېخىمۇ ئىتتىك ھەيدەشكە باشلىدى.

مەنمۇ كېلىنىمنىڭ بۇ ئىشىدىن خوشال بولدۇم. "پىشىل-ئېتىۋارىڭدىن ئايلانسۇن ئاپاڭ، يامغۇردەك پارقىرىغان يۈزۈڭدىن ئايلىناي، يامغۇردەك شوخلىغىڭدىن ئۆرگىلەي! قانداق بەختلىك ئايال ئىدىڭ! ئېخ، دۇنيا، دۇنيا، دۇنيا شۇنداق ئىكەن!" دەپ يۈرىكىم شاتلىنىپ، ئالىماننىڭ چىرايىغا قاراپ تويماي كەتتىم. كېيىن بىلسەم، ئۇنىڭ بۇ ئىشلىرى يەنىلا ماڭا بېغىشلانغان ئىكەن، ئۇ مېنىڭ كۆڭلۈمنى كۆتەرمەكچى بولغان ئىكەن. ئۇ مېنى ئۇرۇشنى ۋە ئازاپ-ئوقۇبەتلەرنى ئۇنتۇپ، تېخىمۇ خوشال ھايات كەچۈرسۇن، دەپ شۇنداق قىلغان ئىكەن. ئالىمان ھە دەپ ئالىقىنىنى ۋە يۈزىنى يامغۇرغا تۇتۇپ:

— قاراڭ ئاپا، نىمە دېگەن ياخشى يامغۇر-ھە! قارىڭە بۇنىڭغا، نىمە دېگەن پاكىز يامغۇر سۈيى-ھە! بۇ يىل چوقۇم مول ھوسۇل ئالىمىز. ئوش، ئوش، تاپ-تاپ، ياغە يامغۇر، بەرىكەڭنى تۆكۈۋەر، تۆكۈۋەر! — دەپ قامچىسى بىلەن ئۆكۈزلەرنى، يامغۇرنى ئۇراتتى. شۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ نەقەدەر گۈزەل ئىكەنلىكىنى، ھۆل بولۇپ كەتكەن كۆينەكلىرى بەدىنىگە چاپلىشىپ، قامىتىنىڭ قانچىلىك

خۇشپىچىم بولۇپ كەتكەنلىگىنى، كۆزلىرىنىڭ قانچىلىك چاقناپ كەتكەنلىگىنى سەزمىگەن بولسا كېرەك. ئېخ قاغىش تەككۇر ئۇرۇش، ۋەھشى ئۇرۇش!

شارىلداپ ياققان يامغۇر شالاڭلاپ يىراقلارغا كەتكەندە، ئالىمانمۇ تېزلا ئۆتۈپ كېتىدىكەن-دە، دىگەن خىيال بىلەن، ئۇزاپ كېتىۋاتقان يامغۇرنىڭ ئارقىسىدىن مۇڭلىنىپ تىكىلىپ، يىراقلارغا كۆز تىكىپ، يامغۇرنىڭ بېسىلىپ قېلىۋاتقان كۆيىگە قولاق سېلىپ، قاتتىق خورسىندى. ئۇ قاسمنى ئېسىگە ئالدىمۇ ياكى باشقىنى، ماڭا بىر قارىدى-دە، يەنە كۈلۈمسىرىدى.

— مۇشۇ يامغۇرنىڭ نېمىسىدىن پايدىلىنىپ كۆممە قوناق تېرىۋالايلى! — دىدى ئۇ ۋە يوگۇرگەن پېتى ئۆيگە ماڭدى.

ئالىمان ئېۋىتىلگەن كۆممە قوناق ئۇرۇغنى ئېلىپ كەلدى.

— ئاپا، مۇشۇ تېرىلغان كۆممە قوناق پىشقىچە جايىناق قايتىپ كەلسىدى! — دەپ ئۇچۇمىدىكى ئۇرۇقنى يەرگە چاچتى.

مەن شۇ كۈننى مەڭگۇ ئۇنتۇمايمەن. بۇلۇت ئارىسىدىن يالت قىلىپ كۈن چىقىپ، ھازىرلا كۆتىرىلگەن قىپ-قىزىل چوغدەك ئاپتاپ تەككەندە، ئالىمانىم يامغۇردىن كېيىن نەم بولغان قارا تۇپراقنى يالىڭاياق ھالدا بېسىپ، ھەر قەدەمدە ئالتۇن سېپىۋاتقاندەك ئۇرۇق چېچىپ، بۇ خاسىيەتلىك ئەمگەكنى ياخشى نىيەت، ياخشى ئۈمىتكە بېغىشلاپ، كۆممە قوناق ئەمەس، ياخشىلىق ئۇرۇغى، ئۈمىت ئۇرۇغى چېچىپ يۈرگەندەك ئىدى.

— قاراڭ ئاپا، — دىدى ئۇ ماڭا، — مېنىڭ بۇ گەپلىرىم چوقۇم توغرا چىقىدۇ. مەن تېخى جايناقىقا ئۆز قولۇم بىلەن كۆكىۋاش پۇچىلاپ بېرىمەن. ئېسىڭىزدىمىكىن، ئۇ دائىم مېنىڭ بىلەن

بىلەن كۆكۋاش تالىشىپ ئۇرۇشاتتى. بىر قېتىم ئىسسىق كۆكۋاشنى ئېلىپ قاچىمەن دەپ قوينىغا سېلىۋالغاندا، ئىسسىق كۆكۋاش ئۇنىڭ قوسىغىنى كۆيدۈرۈپ قويغان ئىدى! ئۇھ، ئۇھ، دەپ قوسىغىنى تۇتۇپ سەكرەپ، دەل بىر چېلەك سۇنى مەيدىسىگە قۇيۇۋەتسىمۇ، ياردەملەشمەك تۇگۇل تازا كۈلگەن ئىدىم، "خوپ بولدى، خوپ بولدى!" دەپ كەتكەن ئىدىم. ئېسىڭىزدىمۇ، شۇلار، ئاپا؟

ئۇ مۇشۇ قىزىق ئىشنى ئەسلەپ كۈلۈپ كەتتى.

مۇشۇ ئىشى ئۈچۈنمۇ ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىمەن.

14

— شۇنداق، تولغاناي، سىلەر جايناقنى ئۇزاق ساقلىدىڭلار.

— ھەئە، ئۇزاق ساقلىدۇق، يەر ئانام. كومىمە قوناق بىر قېتىم ئەمەس، ئىككى قېتىم، ئۈچ قېتىم پىشتى. لېكىن جايناق قايتىپ كەلمىدى. ئۇ توغرىلىق ئازراق خەۋەرمۇ بولمىدى. ئېسىڭدە بولسا كېرەك، مەن كۆز ياشلىرىمنى دەريادەك ئېقىتىپ قانچە-قانچە قېتىم سېنىڭ ئالدىڭغا كەلگەن ئىدىم، دەردلىرىمنى تۆككەن ئىدىم...

— ھەئە، كېلىپ تۇراتتىڭ، تولغاناي. دۇرۇس، سەن مېنىڭ يېنىمغا تالاي قېتىم كەلگەنسەن. يىغلاپ، مېنىڭدىن: كېلىنىمنى قانداق قىلاي، ئۇنىڭ ياشلىقىنى نابۇت قىلىۋەتمەي، دەپ تولا سورىغانسەن. بىراق، مەن ساڭا ياردەملىشەلمەيمەن-دە، تولغاناي. ھازىر بۇنىڭغا كۆپ يىللار ئۆتۈپ كەتتى، ھېلىمۇ ساڭا جاۋاپ بېرەلمەيمەن.

www.uyghurkitap.com

15

تۇرمۇش ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە ئىلگىرىلىدى، كولخوز ئۆز ئىزىغا چۈشتى، تۇرمۇش سەل ئاسانلاشتى. ئۇرۇش داغلىرىمۇ پەيدىن-پەي يوقىلىشقا باشلىدى.

ئالىمان ئىككىمىز ئاۋالقىدەكلا كولخوزدا ئىشلەپ يۈردۇق. يىگىتلەر ئالدىنقى سەپتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئەترەت باشلىقلىقىنى دەرھال ئۇلارغا ئۆتكۈزۈپ بەردىم.

— سىلەر يوق چاغدا ئۈچ يىل ئىشلەپ تۇردۇم، ئەمدى قېرىدىم، يىگىتلەر، ئەمدى ئىشنى ئۆز قولۇڭلارغا ئېلىڭلار، — دىدىم، — مەن سىلەرگە يەنىلا ياردەملىشىمەن.

شۇ زامانلاردىكى ياشلار ھىلىمۇ مېنى "ئەترەت باشلىغى" دىيىشىدۇ، ئەھۋالىدىن قارىغاندا ئۇلار ھىلىمۇ مېنى ھۆرمەتلىشىدىغان ئوخشايدۇ...

تۇرمۇش ئىزىغا چۈشكىنى بىلەن ئالىمان ئىككىمىز يەنىلا خاتىرجەم بولالمىدۇق. بۇنى ھېچكىم سەزمىگىنى بىلەن، مۇشۇ ۋەجىدىن كۆڭلىمىزدە دائىم ئازاپلىناتتۇق، دائىم بۇ ئىش ئۈستىدە ئويلىناتتۇق. مۇنداق قارىساڭ، ھەركىم ئۆزىچە پىكىر قىلىپ، ھەر بىرىمىز ئۆز كۆڭلىمىزگە ئۆزىمىز كۆل تارتىشىمىز، ئۆز تۇرمۇشىمىزنى ئۆزىمىز قۇرۇشىمىز كېرەك ئىدى، توغرا يولىمۇ شۇ ئىدى. بىراق بىز ئۇنداق قىلمىدۇق. ئەگەر مېنىڭ كېلىنىم ئالىمان بولماي باشقا بىرەيلەن بولغان بولسا، ئەگەر ئالىمان ماڭا بۇنچىلىك يېقىن بولمىغان بولسا، ئاغزىمنى خورىتىپ ئولتۇرمايلا، يۈزىگىلا: ئۇزاق كۈتۈشنىڭ ئورنى

يوق، بالدۇرراق بىر ئەر تېپىپ كەتكىن، دەۋېرەتتىم. لېكىن ئۇنىڭغا، كېلىنىم ئالىمانغا بۇنداق گەپ قىلىش قارارىغا كېلەلمىدىم. سۆزلەرىمنى قانچىلىك ئەگىتىپ، سىلىقلاپ ئېيتاي، بەرىبىر ئاشۇ قوپال، دەھشەتلىك مەنىلا چىقاتتى-دە. ئۇنى كېتىشكە زورلاشقا ھەققىم يوق ئىدى. بىر كۈنى ئۇنىڭ بىرنەچچە تۇققىنى قايىندادىن كېلىپ ئۆتەشىدە بىزنىڭكىگە چۈشتى. مېنىڭدىن ئۆتمىسۇن، دەپ، مەن ئالىماندىن مىڭ مەرتە رازىمەن، دەپ ئۇلارغا كۆڭلۈمدىكىنى زورىغا چۈشەندۇردۇم. لېكىن ئالىمان ئۇلارنىڭ ئالدىدا تارتىنىپ ئولتۇرمىدى، مېنى خەقنىڭ ئالدىدا ۋە ئۆزىنىڭ ئالدىدا تازا ئىزا تارتقۇزۇۋەتتى. مېنىڭ بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن، كېتەمدىمەن، كەتمەمدىمەن، ئۆزەم بىلىمەن، سىلەر ئارىلاشماڭلار، دىدى. گەپ قىلمىسام بوپتىكەن، دەپ ئەپسۇسلىنىپ كەتتىم. مېنىڭ ئىزا تارتىپ كەتكەنلەگىمنى بىلىپ، ئالىمان، ئاپپاق قىزىم، بىلىپ تۇرسىمۇ بۇ ھەقتە ماڭا گويا ھېچقانداق گەپ-سۆز بولۇپ ئۆتمىگەندەك زادىلا ئېغىز ئاچمىدى. مەن ئىچ-ئىچىمدىن مىننەتدار بولدۇم. شۇ تەرىزدە بىر بىرىمىزنى ئاياپ، بىر بىرىمىزنى قىيالماي، جايىناق كېلىپ قالارمەكىن، دەپ ئۈمىت قىلىپ ئالدىنىپ يۈرۈپ، ئەڭ ئاخىرى ئۇنىڭدىنمۇ ئۈمىتنى ئۈزۈپ، يىل-ئايلارنى ئۆتكۈزدۇق...

بۇ ئىشنىڭ قانداق سادىر بولغانلىقىنى ئۆزەممۇ بىلمەيمەن. بىزنىڭ ئايىل يول ئۈستىدە ئەمەسمۇ، يايلاۋغا مال ھەيدىسىگەنلەر ھەر يىلى بۇ يەردىن ئۆتۈپ تۇراتتى. بەزىدە مالچىلار بۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ، ئۆزىمۇ دەم ئېلىپ، ماللارنىمۇ ئوتلىتىپ ئۆتەتتى.

قىرىق ئالتىنچى يىلى كۈزدە خوشنا ئايىللىق بىر قويچى قويلىرىنى ھەيدەپ دەريا ساھىلىدا ئوتلىتىپ يۈردى. ئەسكەرلىكتىن كەلگەن

www.uyghurkitap.com

يىگىتكە ئوخشايدۇ، بوز شىنېلىلىق، جۇۋىسىنى بوكتىرىپ، ملتىقىنى يەلكىسىگە ئېسىپ، بۇ يەرلەردە ئايلىنىپ يۈرگىنىدە، چېپىپ يۈرسە يۈرمەمدۇ، يولدا ئات مىنىپ، چېپىپ يۈرگەنلەر ئازمۇ. ھەركىمنىڭ ئۆز ئىشى بار ـ دە، دەپ ئۇنىڭغا ئانچە ئېتىۋار بەرمەپتىكەنمەن.

شۇ يىلى كۈزدە ئايىلدا پات ـ پات توي بولۇپ تۇراتتى. كىمدۇر بىرسى ئوغلىنى ئۆيلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئوغلاق بەرگەن ئىكەن. ھىلىقى قويچى چاققان يىگىت ئىكەن. تويغا مەنمۇ، ئالىمانمۇ بارماقچى بولغان. ئالىمان جابدۇنۇۋاتقاندا بىرەيلەن كوچىدىن ئات چاپتۇرۇپ كەلدى ـ دە، گۈپ قىلىپ ئىشىككە يىقىلغاندەك بولدى. قاراپ باقاي دەپ يۈگۈرۈپ چىقسام، ھىلىقى قويچى ئىكەن، ئوغلاقنى ئېلىپ كېلىپ بىزنىڭ دەرۋازىنىڭ ئالدىغا تاشلاپتۇ. ئويناقلاپ تۇرغان ئېتىنىڭ ئۈستىدە ئادەمنىڭ دىققىتىنى تارتىپ تۇراتتى، قامچىسىنى چىشلىگەن، يېڭىنى تۈرۈۋالغان. ئوغلاق تارتىشتا غالىپ كەلگەن كىشى ئوغلاقنى خالىغان بىر كىشىنىڭ قوراسىغا ئېپكېلىپ تاشلايدۇغۇ. مەن نېمە ئۈچۈنكىن ھودۇقۇپ، نېمە دېيىشىمنى بىلمەي قېپتىمەن.

— ھوي، بۇ نېمەڭ، بالام؟ — دەۋېتىپتىمەن مەن.

— ئۆيدە كىم بار؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— كىم كېرەك ئىدى؟ — دېدىم مەن.

— قولۇمدىن چۈشۈپ كەتتى، — دېدى ئۇ ۋە ئېگىشىپ ئوغلاقنى ئېلىپ، ئېتىنىڭ بېشىنى بۇراپ، كوچا بويلاپ يۇقۇرىغا چېپىپ كەتتى. بۇ چاغدا ئارقىسىدىن قوغلاپ كەلگەنلەرمۇ ئۇنىڭغا يېتىشۋالاي دەپ قالدى، بولغان ئەھۋال شۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۇنى كۆرمىدىم. شۇ چاغدىلا مەن ئۇنى رەنجىتىپ قويغانلىقىمنى سەزدىم. خەق ئوغلاق تاشلىغان ئىكەن، سەن ئۇنى كۈتۈۋېلىشىڭ كېرەك ـ تە —

www.uyghurkitap.com

ئادىتىمىز شۇ ئەمەسمۇ. يا راستلا ئوغلاق قولىدىن چۈشۈپ كەتتىمىكىن؟ لېكىن قولىدىن چۈشۈپ كەتكەن بولسا، نىمىشقا كوچىغا چۈشۈپ كەتمەي دەرۋازىنىڭ ئالدىغا چۈشىدۇ؟ — دىگەن ئويلاردىمۇ بولدۇم.

ئالىمان بېشىغا گۈللۈك رومىلىنى چىگىپ، شايى كۆينىكىنى كىيىپ ئۆيدىن چىقىپ كەلدى. تويغا بارماقچى بولۇپ تۇرغان ئىدۇق. مېنى كۆرگەندە ئالىمان يەرگە قاراپ قىزىرىپ كەتتى.

— يۈرمەمدۇق، ئاپا، — دىدى ئۇ ئاستاغىنا.

بايىقى قويچىنىڭ نىمە ئۈچۈن كەلگەنلىگىنى ئەمدىلا چۈشەندىم. ئىككى-ئۈچ كۈندىن بېرى ئالىمان سۇ ئېپكېلىمەن دەپ ئېرىقتىكى سۇنى قويۇپ، ھەر كەچلىگى دەرياغا سۇغا كېتەتتى ۋە ناھايىتى كەچ قايتاتتى. كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى...بۇ قىزغانغانلىغىمدىن ئەمەس، بەلكى، ئېھتىمال، قىزغانغاندۇرمەن، لېكىن گەپ بۇ يەردە ئەمەس ئىدى. گەرچە دۇئا-تىلاۋىتىمدە ئالىماننىڭ ئۇزاققىچە تول ئولتۇرۇپ كەتمەسلىگىنى، بالدۇرراق ئەرگە تېگىپ كېتىشىنى، مۇشۇنداق بىر بەختكە ئېرىشىشىنى تىلىگەن بولساممۇ، لېكىن مانا ئەمدى بىردىنلا قورقۇشقا باشلىدىم. گويا تول كېلىنىمنى ئەمەس، بەلكى ئۆز قىزىمنى ئەرگە بېرىۋاتقاندەك، ئالىماننى يېتىملىشمىسكەن، چۈشكەن جاي ياخشى بولىسكەن، دەپ قاتتىق قايغۇرۇپ، يۈرىگىم پارە-پارە بولۇشقا باشلىدى. تويدىمۇ، قايتىپ كېلىۋاتقان يولدىمۇ ۋە ھەتتا ئۆيگە كەلگەندىمۇ بۇ ئويلاردىن خالاس بولالمىدىم.

"ئۇنى ياخشى چۈشىنەمسەن، ئالىمان؟ ئۇ قانداق يىگىت ئىكەن؟ ئالدىراپ كەتمە، ئالىمان، مېنىڭ ئاپپاق قىزىم، ئالدىنىپ قالما. ئادەمنى ياخشى چۈشىنىش كېرەك" دەپ ئىچىمدە پىچىرلاپ چىقتىم. نىمە بولسىمۇ ياشلارغا توسالغۇ بولۇپ قالماي، ئالىماننى ئىزا تارتقۇ-

زۇپ قويماي، ئۆز ئىختىيارى ئۆزىدە ئىكەنلىكىنى، مېنىڭ ئۇنىڭغا ھېچقانداق قارشىلىقىم يوق ئىكەنلىكىنى قانداق قىلىپ بىلدۈرسەم بولىدىكىن، دەپ قىينالدىم. ھېچنېمىنى سەزمىگەن كىشىدەك بولۇپ، كۆندىكىدەك سۆزلەپ، كۆندىكىدەك كۈلۈپ يۈرسەممۇ ئالىمان مېنىڭدىكى ئۆزگىرىشنى سەزگەن ئىكەن.

كەچقۇرۇن سۇ ئېپكەلگىلى بارىمەن دەپ چېلەكلەرنى ئېپچىقىپ كەتكەندە، يەلكەمدىن ئېغىر بىر يۈك چۈشكەندەك بولدى. بوپتۇ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشسۇن، دەپ ئويلىدىم. لېكىن ئۇ ناھايىتى تېزلا قايتىپ كەلدى. سۇنى دەريا بويىغا بېرىپ ئەمەس، ئېرىقتىن ئېپكېلىپتۇ.

— ئاپا، — دىدى ئۇ سۇنى يەرگە قويۇپ، — مەن سۇ ئىسسىتاي، بېشىڭىزنى يۇيۇۋېلىڭ.

— ھېچقىسى يوق، — دىدىم مەن، — قىزىم، ئەتە يۇۋالارمەن، بىر يەرگە بارىدىغان ئىشىڭ بولسا...

لېكىن ئۇ مېنىڭ سۆزۈمنى بۆلۈۋەتتى:

— ئەتە ئىشقا چىقىمىز، ۋاقىت يوقىقۇ. سىز يۇيۇۋېلىڭ، ئاپا، مەن چېچىڭىزنى تاراپ قوياي.

ئالىمان بىر قازان سۇ ئىسسىتىپ، باش يۇيۇشنى بىلمەيدىغان بىر كىچىك قىزنىڭ بېشىنى يۇيۇپ قويىدىغاندەك تەرەددۇت قىلىپ كەتتى. ئالدى بىلەن مېنى قېتىق بىلەن يۇيۇشقا زورلىدى، كەينىدىن ئەتىر سوپۇن بىلەن يۇيۇندۇرۇپ بولۇپ چايقاتتى، يەنە سوپۇنلاپ يۇيۇندۇرۇپ، سۇنى ئىسسىق قىلىپ تەكشەپ، چايقاش ئۈچۈن بېشىمغا قۇيۇپ بەردى. باشقا ۋاقىتتا بولسا، بالام، قويغىن، ئۆزەم يۇيۇۋالىمەن، دەيتتىم، لېكىن بۇ دۆرەم گەپ قىلالماي قالدىم. "ئاپلا، بۇ قانداق

بولدى، مېنى دەپ ئىككى ئارىلىقتا ۋەدە قىلىشقان يېرىگە بارالماي «قالدىڭغۇ» دېگەن ئويغا كەلدىم. لېكىن ئالىمان بۇنىڭدىن ناھايىتى مەمنۇندەك تۇراتتى، پەقەت بېشىمنى تاراۋاتقان ۋاقتىدىلا سەل كۆڭلى يېرىم بولغاندەك بولۇپ:

— ئاپا، ياشلىقىڭىزدا چېچىڭىز ئەجەپ قويۇق بولغان بولسا كېرەك! — دەپ ماڭلىيىمنى، چېچىمنى ئەركىلىتىپ سىلاپ، يۈزلىرىمگە، بويىنۇمغا قوللىرىنى ئۆزاقتىچە تەككۈزۈپ تۇردى. «مېنىڭ بىلەن خوشلىشىۋاتىدىغۇ» دەپ ئويلاپ، كۆزۈمگە كەلگەن ياشلارنى يوشۇرۇپ، ئۆزەمنى ئاران تۇتۇپ تۇردۇم. كېيىن ئۇ چېچىمنى ئۆرۈپ قويدى، ساندۇقتىن ئۆزىنىڭ ئەترىسىنى ئېلىپ چىقتى. ئەترىنى ئۇنىڭغا قاسىم ئېلىپ بەرگەن، ئالىمان ئۇنى ساقلاپ كېلىۋاتاتتى.

— ئالىمان، ۋوي بالام، نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟ ماڭا ئۇنىڭ نېمە كېرىكى بار؟ قېرىغاندا ئۇيات ئەمەسمۇ! — دەپ دەرھال قولۇم بىلەن توستۇم.

لېكىن ئالىمان گېپىمنى ئاڭلاپمۇ قويماستىن پىخىلداپ كۈلۈپ، خوشال بولۇپ يۈزۈمگە، بويىنۇمغا، چاچلىرىمغا بىرمۇنچە ئەتىر چېچىۋەتتى، ئاخىرى قۇتىدىكى ئەترىنى بىراقلا تۆكتى. ئاندىن كېيىن ئۇ مېنى قۇچاقلاپ، تازا سىنچىلاپ قاراپ چىقتى.

— مانا قانداق گۈزەل، ياپ-ياش بولۇپ قالدىڭىز، — دەپ راسا سۆيۈنۈپ كەتتى.

مەنمۇ خوشال بولۇپ كۈلۈپ كەتتىم. چايدىن كېيىن ئالىمان:

— ئورنىڭىزنى راسلاپ بېرەي ئاپا، ياتايلى، — دېدى.

شۇ كېچىسى ئىككىمىز ئۇخلىمىدۇق. ئالىمان ئۆزىچە خىيال سۈرۈپ

ياتتىمۇ، گاي-گايىدا قاتتىق خورسىنىپ قوياتتى. مەن بولسام،
كۆزۈمنى يۇمسامۇ ئالمىنىڭ بۈگۈن قىلغانلىرىنى ئويلاپ، باشتىن
كەچۈرگەن ئىشلار كۆز ئالدىمدىن ئۆتۈپ تۇردى. بىر كەملەرگىچە
ئالمىنىڭ ئاشۇ ۋاقىتتا گۈلخەيرىنى كومباينىنىڭ سۇپىسىغا ئېپكىلىپ
قويغانلىقىنى ئەسلەپ ياتتىم. ئۇ قولىدىكى بىر دەستە گۈلخەيرىنى
كومباينىنىڭ سۇپىسىغا قويۇپلا سەكرەپ-تاقلاپ قايتىپ كەلگەن
ئەمەسمىدى. بىر كەمگىچە، قاسىم ئەسكەرلىككە ماڭىدىغان چاغدا ئۇنى
ئاتقا مىنگۈزمەي، بوينىغا مەھكەم ئېسىلىپ يىغلاپ، كىچىك بالىدەك
قولىدىن تارتىپ تۇرۇۋالغانلىقىنى ئەسلەپ ياتتىم. يەنە بىر كەمگىچە،
ھارۋىنى ئىتتىك ھەيدەپ، ئالدىراپ ۋوگزالغا كېتىۋاتقان ۋاقتىمىزدا
ياققان ئاپپاق قار ئالمىنىڭ رومىلىغا، ماڭلاي چاچلىرىغا، ياقىسىغا
چۈشۈپ، ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇپ، تولىمۇ گۈزەل قىلىپ كۆرسەت-
كىنىنى ئەسلەپ ياتتىم. بىر ھازاغىچە، غۇلچىسىنى كەڭ كېرىپ:
"ئا ــ پ...ا! تۇل بولۇپ قالدۇققۇ، بەختسىز تۇل بولۇپ قالدۇققۇ!"
دەپ تووۋلىغىنىچە ماڭا قاراپ ئېتىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ياتقان-
دەك بولدۇم. بىر ھازاغىچە، بېشىغا قارا ياغلىق سېلىپ، قىزغالداققا
تولغان كەڭ دالىدا چوڭ يولغا قاراپ چېپىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆر-
گەندەك بولۇپ ياتتىم. بىزنى چەمبەرچەس باغلىغان ئاشۇ ئىشلارنىڭ
ھەممىسىنى سەگەكلىك بىلەن بىر مەرتەم ئەسلەپ، يەنە بىردىنلا
ھىلىقى ئوغلاقچى قويچى بىلەن قوي ھەيدىشىپ، ئەگىشىپ كېتىۋات-
قان ھالىتى كۆز ئالدىمغا كەلدى. "مېنى كەچۈرۈڭ، ئاپا، مەن
كەتتىم. مېنىڭدىن ئۆتكەن بولسا ئەپۇ قىلىڭ. خەير، ئاپا!" دىگەن
ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، يار ياقىلاپ: "خەير،
چىراغىم! خەير، گۈل سۆيگەن كېلىنىم، خەير، پىشانەمگە سىغمىغان

يۇلتۇزۇم! ئامان بول، بەختىڭ ئېچىلسۇن، ئالمانىم!...ھوي، يىگىت، بالامنى خار قىلما، كېلىنىمنى ياخشى ئاسرىغىن. ئۇنداق قىلمىساڭ سېنى قاغايمەن، قاغىشىمغا كېتىسەن" دەپ توۋلىغاندەك بولدۇم. كۆزۈمگە ياش تولۇپ، ئىسسىققىنا بولۇپ، يۈزلىرىمدىن دومىلاپ ياستۇققا تېمىپ ياتتى. يىغلىغانلىقىمنى ئالمان بىلىپ قالمىسۇن دەپ ئىلاجىنىڭ بىرىچە ئۆزەمنى بېسىپ ياتتىم.

ئەتىسى ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن ئالمان ھېچنەگە بارمىدى. كەچتىمۇ ئۆيدە بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن ھېلىقى قويچى يىگىت قويلىرىنى نەگە ئېپكەتتىكىن، كۆرۈنمەيلا قويدى. ئالمان ئەنە شۇ سەۋەپتىن كۆڭلى يېرىم بولۇپ، جىمىپ كەتكەندەك قىلاتتى.

"مېنى ئاياپ ئولتۇرما، كۆڭلۈڭ بولسا، شۇنىڭ بىلەن كېتىۋەر، — دەپ ئويلايتتىم مەن ئىچىمدە ئالمانغا ئېچىنىپ، — ئېخ بىچارە، شور پېشانە! سەن نىمىشقا مۇشۇنداق مەجەزلىك بولۇپ تۆرەلگەنسەن؟"

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بولارنىڭ ھەممىسى ئەستىن چىقىپ كەتكەندەك بولدى.

شۇنىڭدىن كېيىن باش ئەتىيازدا بايىقى قويچى يىگىت يەنە پەيدا بولدى. قوينى بېقىپ سايدا يۈرگەنلىكىنى بايقاپ قالدىم. شۇ كۈنلىرى ئالمان كەچ كىرىشى بىلەنلا كېتىپ، ئەل ياتقۇ مەزگىلىگىچە سىرتتا يۈرەتتى. مەن ھېچنىمە دېمەيتتىم. ئۆز تەقدىرىنى ئۇنىڭ ئۆزى بەلگىلىشى كېرەك ئىدى.

بىر كۈنى ئالماننى تۈن يېرىمىغىچە كۈتتۈم. پۈتۈن ئائىلىدىكىلەر ئۇيقۇغا كەتكەن بولسىمۇ، مەن نىمە ئۈچۈندۇر چىراق ئۆچۈرمەي، نىمىندۇر گۇمان قىلىپ، نىمىدىندۇر قورقۇپ، دەرىزىگە تىكىلىپ، شىتىرلىغان تاۋۇشقا قۇلاق سېلىپ، كۆز يۇمماي ياتتىم. ئايدىڭ

بولۇپ، ئۇ يەر ـ بۇ يەردە بۇلۇتـلار ئۈزۈپ يۈرسـمۇ باھار ھاۋاسى تىنچ ئىدى. بىر ئۆيدە يالغۇز ئۆزەم بولغاچقا توڭغانـدەك بولۇپ جۇۋامغا ئوراندىم. كۆزۈم ئىلىنىپ كېتىپتۇ. قورقۇپ كۆزۈمنى ئاچ. سام، ئالىمان بوسۇغىدا تۇرۇپتۇ. كۆيىنىكىنىڭ تۈگمىسى ئۈزۈلگەن، ياقىسى يىرتىلغان، مەيدىسى ئوچۇق بولۇپ، چاچلىرى پاخـپايغان، كۆزى خۇنۇك ئىدى. ئالىماننىڭ مەس بولغانلىقىنى ئۆمرۈمدە بىرىنچى قېتىم كۆرۈشۈم ئىدى. نېمە دېيىشىمنى بىلمەي، ئورنۇمدىن تۇرۇش. قىمۇ ھالىم يەتمىدى. ئالىمان بوسۇغىدىن ئاران ئاتلاپ كىردى ـ دە، يىقىلىپ كېتەي دەپ بېرىپ تاممەشكە يۆلىنىپ قالدى. كېيىن تام. مەشنى تۇتۇپ تۇرۇپ بېشىنى چايقىدى. پۈتۈن ئەزايـى بەدىنىمگە تىترەك ئولاشتى.

— ھە! — دەپ بېشىنى كۆتىرىپ سورىدى ئۇ. — نېمىگە قارايسىز؟ نېمىگە قارايسىز ماگا؟ ھە، مەن مەسمەن. ھە، مەن مەسـمەن. ھە، مەن ھاراق ئىچتىم. ئىچمەي نـېمە قىلـمەن؟ مەن ئىچمىسەم كىم ئىچىدۇ؟ مۇشۇنداق ئەھـۋالدا مەن ھاراق ئىچمەي كىـم ئىچـىدۇ؟ نېمىشقا ئۈندىمەيسىز؟

مەن ئۈندىيەلمىدىم. نېمە دېگەن قورقۇنچلۇق ـ ھە، كېلىنىم نە ھالغا يەتكەن ـ ھە! ئالىمان يەنىلا شۇ قېلىپىدا تاممەشكە يۆلـىنىپ تۇراتتى. ئۇ بېشىنى سېلىپ بىردىنلا پەس ئاۋازدا دېـدى:

— ئاپا، سىز ھېچنـىمىنى بىلمەيـسىز. لېكـىن مەن...مەن...مەن بۈگۈن...قاسـىم ئەسـكەرلىككە كېتـىدىغان كۈنى كەچـقۇرۇن دەريا بويىغا بارمىدۇقمۇ. ئەنە شۇ يەردە...، — ئۇ گېپىنى تۈگەتمەيلا چېچىنى ئىككى قوللاپ چاڭگاللىدى ۋە يۈزىچە يەرگە يىقىلدى ـ دە، بېشىنى يەرگە ئۇرۇپ ھۆكرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

ئورنۇمدىن ئىرغىپ تۇرۇپ، قۇشتەك ئۇچۇپ يېنىغا باردىم. بېشىنى كۆتىرىپ كۆكرىكىمگە باستىم:

— يىغلىما ئالىمان، يىغلىما. نىمە بولدى ساڭا، قېنى ئېيتقىنا! خاپا بولدۇڭمۇ؟ يا بىرسى سېنى بوزەك ئەتتىمۇ؟ ئېيتقىنا ماڭا! ماڭا خاپا بولدۇڭمۇيا؟ خاپا بولغان بولساڭ ئېيتقىن، كۆڭلۈڭدىكى گەپلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى ئېيت...

— ياق، ياق، ئاپا، جېنىم ئاپا! — ئالىمان قانداقتۇر ئەلەملىك كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ بوغۇلۇپ يىغلايتتى. — بىچارە ئاپا، يالغۇزۇم ئاپا! ھېچنىمىنى بىلمەيسىز - دە،... بىلگەندىمۇ قولىڭىزدىن نىمە كېلەتتى. ئوھ، ئاپا، جېنىم ئاپا، ئوھ ئاپا!

ئۇ ئۆزىگە خاس دەرت - ئەلىمىنى تارتىپ، خورسىنىپ - خورسىنىپ يىغلاۋەردى، ئۇزاق يىغلاپ، كېيىن بىرئاز تىنچىدى - دە، مېنى قۇچاقلاپ ئۇخلاپ قالدى. لېكىن ئۇيقۇلۇقتىمۇ ئاھ تارتىپ چىقتى. مەن ئۇنىڭ بېشىدا تاڭ ئاتقىچە ئولتۇردۇم، كاللامدا تۈرلۈك - تۈمەن خىيال: نىمە بولغاندۇ كېلىنىمگە؟ قانداق قىلدۇق ئەمدى؟ مەن ئۇنىڭ بىلەن ئوچۇق سۆزلەشمەكچى بولدۇم. لېكىن ئەتىگىنى ئۇ ماڭا گەپ قىلمىدى. گەپ قىلمىسىمۇ ئىزا تارتىپ ماڭا قارىيالمىدى. كۆزى بىلەنلا تۈنۈگۈنكى ئىشنى ئاغزىڭىزغا ئالماڭ، دەپ يالۋۇرغاندەك بولدى، پەقەت ئەتىگەندە ئىشقا چىقىش ۋاقتىدا بوسۇغىدا ماڭا ئاستاغىنا:

— مېنى كەچۈرۈڭ ئاپا، — دېدى.

مەنمۇ ئۇنىڭغا ھېچنىمە دېمىدىم.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۈچ ئاي ئۆتۈپ كەتتى. يازغا كەلگەندە قاچ-قۇن جېكشەنقۇل ۋەقەسى ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلدى.

ئۇرۇشتىن كېيىن ئۇ ئاشكارا يۈرەلمەي، ھەر كۈنى كەچلىكى ئۆيىگە كېلىپ يۈرگەن ئىكەن. بىراق چەتتە يۈرگەندىمۇ تېچ يۈرمەي، قازاقىستاننىڭ بىر يېرىدە يوشۇرۇنۇپ يۈرۈپ، ئېلىپساتارلىق قىلىپ، مال ئوغرىلاپ قولغا چۈشۈپتۇ. سوراقتا ئۇنىڭ بۇرۇنقى قىلمىشلىرى ئېچىلىپ قېلىپ، بىزنىڭ ئايىلغا يۈزلەشتۈرۈشكە ئېلىپ كېلىشكەن ئىكەن. ئايىل سوۋېتىنىڭ خەتچىسى مېنىمۇ گۇۋا بولسۇن دەپ چاقىرىپ كېپتۇ. كوچىدا كېتىۋاتسام ئالىمان كەتمىنىنى كۆتىرىپ ئىشتىن كېلىۋاتقان ئىكەن. ھارغان، روھسىزلانغان ھالدا كۆپچىلىكتىن ئايرىلىپراق كېتىۋېتىپتۇ. شۇ يىللى يازدا ئۇنىڭ يۈزىنى داغ بېسىپ كەتكەن ئىدى. يۈرىكىم ئېچىشىپ كەتتى. ئۆيىگە بېرىپ يالغۇز ئولتۇرمىسۇن، دىگەن خىيال بىلەن ئۇنىڭغا دىدىم:

— يۈر بالام، باشقارمىغا بىللە بارايلى.

ئالىمان ماڭا:

— بولدى ئاپا، ئۇ يەردە نىمە بار ماڭا. بېشىم ئاغرىپ تۇرىدۇ، ئۆيگە باراي، — دىدى.

— مەيلىڭ ئەمىسە، — دىدىم مەن ئۇنىڭغا، — دەم ئېلىپ يېتىپ تۇر. سىيىرنى مەن ئۆزەم ساغىمەن.

ئايىل سوۋېتىنىڭ يېنىدا ھەممە تەرىپى يېپىلغان بىر ماشىنا تۇرۇپتۇ. گۇۋالىققا چاقىرىلغان ۋە ئىشتىن قايتىپ بۇ يەرگە كەلگەن بىر توپ كىشىلەر پەلەمپەيدە تۇرۇپتۇ. جېكشەنقۇلىنى كۆرمىگىنىمگە يەتتە-سەككىز يىل بولغان ئىدى. ئۇزايىدىن يامان تۇرمۇش ئۇنىڭغا ياققان چېغى، تولۇپ، سەمرىپ كېتىپتۇ. دەرىزىنىڭ ئالدىغا قويۇپ بەرگەن بىر بەلدىگىدە كۆزلىرى قىسىلىپ، ئالىيىپ ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ تېخى بىر كىشىنىڭ گېپىگە يامان گەپ بىلەن جاۋاپ بېرىۋاتاتتى:

www.uyghurkitap.com

— سەن مېنى ئوغرى دىدىڭ، تۇتۇۋالغان يېرىڭ بارمۇ؟ مېنى ئۆز كۆزۈڭلار بىلەن كۆردۈڭلارمۇ؟ ياق! شۇنداق ئىكەن، ھېچبىر ئاساسسىزلا تۆھمەت قىلساڭلار بولمايدۇ. مىڭ گەپ قىلساڭلارمۇ ھەممىسى قۇرۇق گەپ. دەلىل كېرەك، دەلىل!

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ قېنىم قايناپ كەتتى-دە، بىردىنلا دەرىزىنى ئېچىپ ئالدىغا ئىنتىلىپ ۋاقىردىم:

— يوق يىمە، ئەبلەخ! دەلىل-ئىسپات دەيدىغان تېخى، دەلىل-ئىسپات دىگەن مانا مەن!

— ئاپا، مەيەگە كېلىپ سۆزلەڭ، — دىدى ئورنىدىن تۇرۇپ تېرگاۋچى.

مەن كىرىپ باردىم-دە، ھەممىسىنى ئېيتىپ بەردىم:

— ھە، بىز سېنى قولىمىز بىلەن تۇتۇۋالغىنىمىز يوق، ئارقاڭدىن قوغلاپ تۇتۇپ كېلىشكە ۋاقتىمىزمۇ يەتمىگەن. بىز ئۇ چاغلاردا تىرنىغىمىز بىلەن دىگۈدەك يەر ھەيدەپ، ئالدىنقى سەپكە ئاشلىق يەتكۈزۈپ بېرىش بىلەن بەنت ئىدۇق. ئۇ چاغلاردا باشاق تېرىش بىلەن بالىلىرىمىزنى باقاتتۇق. سەن بولساڭ ئۇ چاغدا قوشقا قېتىلغان ئاتلارنى ھەيدەپ كېتىپ، بالىلارنىڭ ئاغزىدىن تارتىۋېلىپ ئۇرۇپ يىققان ئۇرۇقلۇق ئاشلىغىمىزنى بۇلاپ كەتكەنتىڭ. دىمەك، سەن دۈشمەنسەن. مەن سېنى ئارقاڭدىن قوغلاپ، "توختا! مەن سېنى تونۇيمەن، جېكشەنقۇل، توختا!" دەپ توۋلىسام، سەن ئارقاڭغا بۇرۇلۇپ كېلىپ ماڭا ئوق ئاتقان ئىدىڭ. ساڭا لازىم دەلىل-ئىسپات ئەنە شۇ!

مەن سۆزدىن توختىۋىدىم، تېرگاۋچى ماڭا:

— رەھمەت سىزگە، ئاپا. ئىشىڭىز تۈگىدى، ئۆيىڭىزگە قايتسىڭىز

بولىدۇ، — دىدى.

ئايىل سوۋېتىدىن چىقسام، جېكشەنقۇلنىڭ خوتۇنى ئوپۇل-توپۇل ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، خۇددى ساراڭدەك ماڭا توۋلاپ كەتتى:

— ئۆلۈكۈڭنى كۆرەي، جەددال! ۋىجدانىم ساپ دەپ نىمە ياخشىلىق كۆردۈڭ. ئەنە، ساپ ۋىجدانىڭ ئۆزەڭنى قاتتىق جازالىدى. كېلىنىڭنىڭ قوسىقىدىكىنى نىمە دەيسەن؟ خوپ بولىدى! بۇمۇ ئاز تېخى ساڭا، تېخى كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسەن. كېلىنىڭ كۆز ئالدىڭدا تۇرۇپ ئېغىر ئاياق بولۇپ قالغان تۇرۇقلۇق، يەنە نىمە ۋىجدان ساڭا! شەرمەندىلەر!

كىشىلەر ئۇ خوتۇننى مېنىڭ ئالدىمدىن يۇلقۇشلاپ يۇرۇپ بىر بۇلۇڭغا ئېپپېرىپ قويدى، گەپ قىلغۇزمىدى، لېكىن مەن كۆپچىلىككە:

— قويۇۋېتىڭلار، تەگمەڭلار ئۇنىڭغا! — دىدىم-دە، ئۇنىدىمەستىن كېتىپ قالدىم.

يولدىكى توپا قىزىقمۇ ياكى ئىزا-ئاھانەت تاپىنىمنى كۆيدۇردىمۇ، ھە دىگەندىلا يۈگۈرۈپ دىگۈدەك ماڭدىم. كېيىن ئاران-ئاران قەدەم تاشلاپ، تۈرلۈك-تۈمەن خىياللارغا بېرىلدىم. بۇنداق بولۇشىنى ئويلىمىغان ئىدىم، بىراق قىياس قىلىشىم كېرەك ئىدى. كېيىنكى كۈنلەردە ئالىمان قانداقتۇر ئۆزىنى كىشىلەردىن چەتكە تارتىقاندەك، مىجەزىمۇ ئۆزگىرىپ، بىگانە ئادەمدەك بولۇپ يۈرگەن بولسا كېرەك، دەپ ئويلايتتىم. مەن تېخى بۇنى ھىلىقى قويچى يىگىت بىلەن كېلىشەلمەي قالغانلىقتىن بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپتىمەن. ئەتىيازدا ئۇ تاققا چىقىپ كەتكەنچە كۆرۈنمەي قويغان ئەمەسمىدى. ئۆرۈشۈپ قالغان بولسا ئازاپلىنىپ يۈرگەن ئوخشايدۇ، دەپتىمەن. بايا، ئىش پۈتۈنلەي باشقىچە ئىكەن. ئەپسۇس، ئەپسۇس... لېكىن بۇنداق

ئۇيغۇر كىتابلىرى تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېگى ئادرېسى

بولۇشىنى كىم بىلىپتۇ؟ مەن نېمە قىلارىمنى بىلمەي كەتتىم. ئىككىنچى كۈنى ئايشە مېنى ئۆيىگە چاقىردى.

— جېكشەنقۇلنىڭ خوتۇنى كېچىدە ئايىلدىن كۆچۈپ كەتتى، — دېدى ئۇ چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ.

مەن ئۇندىمىدىم. بۇ ئىشنىڭ مېنىڭ بىلەن نېمە ئالاقىسى بار؟ كۆچكىسى كەلگەن بولسا كۆچۈۋەرسۇن-دە. ھەركىمنىڭ ئۆز ئىختىيارى ئۆزىدە، دەپ ئويلىدىم. كېيىن، ئىككى-ئۈچ يىلدىن كېيىنلا، كىشىلەر شۇ كۈنى كەچتە جېكشەنقۇلنىڭ خوتۇنىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، يۈك-تاق، نەرسە-كېرەكلىرىنى ھارۋىغا بېسىپ: "نەگە بارساڭ شۇ يەرگە بار. بىزنىڭ ئايىلدا ساڭا ئورۇن يوق" دېگەنلىكىنى ئۇقتۇم. شۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭ ئالىماننىڭ ئىشى توغرىلىق ھېچكىم ئېغىز ئېچىپ قويمىدى. ئېھتىمال، بەزى كىشىلەر ئالىماننىڭ ئۆزىگە بىرنېمە دېگەندۇر، بەزىلەر ئېھتىمال كۆڭلىدە ئالىمانغا ئىچ ئاغرىتقاندۇر، ئۇنى ئەيىپلىگەندۇر، لېكىن ھېچكىم ماڭا دارىتىپ باقمىدى. شۇ سەۋەپتىن مەن كىشىلەرگە ئەڭ زور رەھمەت-تەشەككۈرۈمنى بىلدۈرىمەن. شۇنچە يىللار ئۆتۈپ كەتتى، لېكىن كۆپچىلىك مېنى ئاۋالقىدەكلا ھۆرمەتلەپ كېلىۋاتىدۇ.

ئالىماننىڭ ئېغىر ئاياق بولۇپ قالغانلىقىنى بىلگىنىمدىن كېيىن ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتىدە قىلچە ئۆزگىرىش بولمىدى. ئاۋالقىدەكلا ئىشلەپ، ياشاپ، ھەممە ئىشتا ئاۋالقىدەكلا مەسلىھەتلىشىپ كەلدۇق. ئانىلىق يوللىرى ئۈستىدە ئالىمان زادىلا گەپ قىلمايتتى. بىر قارارغا كېلەلمىدىمۇ ياكى ۋاقتى كەلگەندە بىراقلا ئېيتاي دېدىمۇ، بۇنى بىلمىدىم. ئۇنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ، مەنمۇ زادىلا ئېغىز ئاچمىدىم. ئاساسلىقى ئالىماننى مەن ئىچىمدە ئەيىپلىمىدىم. ئۇنى ئەيىپلەشكە

ھەقلىق ئەمەس ئىدىم، چۈنكى ئۇ ئالدىمدا چوڭ بولىدى، ھەممىنى كۆرۈپ كەلدىم، بىلىمەن، مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا ئەيىپ مېنىڭدىمۇ بار. شۇ سەۋەپتىن مەن ئۆزەمگە: "ئەگەر ئالىماندا گۇنا بار دىسەم، ئۇ مېنىڭمۇ گۇنايىم بولىدۇ، ئەگەر ئۇ تۇغسا، دىمەك، ئۇ بالا مېنىڭمۇ بالام بولىدۇ، بارلىق ئىزا-ئاھانەتنى، بارلىق يۈكنى ۋە دەرت-ئەلەمنى مانا مەن تارتىمەن" دەيتتىم. مەنىمۇ ئالىمانغا ئوخشاش قارايتتىم، گەپ ئېچىشقا مەجبۇر بولىدىغان، يەنە كېلىپ ئۇزاق ھۆكۈم سۈرگەن شۇ جىمجىتلىقنى ئۆزئارا كەچۈرىدىغان بىر كۈننىڭ ھامان كېلىدىغانلىغىنى بىلەتتىم. لېكىن بولىدىغان بۇنىداق پاراڭنى بىز بۈگۈندىن ئەتىگە، ئەتىدىن ئۆگۈنلۈككە قالدۇرۇپ كېلىۋەردۇق. بىر قېتىم مەن بەربىر ئاغزىمدىن چىقىرىپ سالدىم.

يازنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرى ئىدى، ئالىماننىڭ ئېغىر ئاياق بولغىنىغا بەش-ئالتە ئاي بولۇپ قالىغان ئىدى، بىر كۈنى ئەتىگەندە سىيىرنى پادىغا قېتىۋېتىشكە كەلدىم. پادىچى ئاۋازى قوڭغۇراقتەك چىقىدىغان، ئون ئىككى، ئون ئۈچ ياشلاردىكى يېتىم بالا ئىدى. شۇ كۈنى ئۇ كوچىنىڭ نېرىقى بېشىدىن ئاللىنىملەرنى دەپ كېلىۋېتىپتىكەن. پادا بىزنىڭ قورانىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان چاغدا، پادىچى بالا سىيىرلارنى "ھوش-ھوش"لاپ كېلىۋېتىپ:

— تولغان ئاپا، تولغان ئاپا، سۆيۈنچە بېرىڭ! جورابېك ئاكامنىڭ كېلىنى تۇغدى، سۆيۈنچە بېرىڭ! — دىدى.

— ھە، ئايلىناي، قاچان؟

— تاڭ سەھەردە.

— ئوغۇلمۇ، قىزمۇ؟

— قىز. ئېتىنى تورغاي قويىمىز دىيىشتى، تولغان ئاپا. تاڭ

سەھەردە تۇغۇلغان، تورغايغا ئوخشايدۇ، دىيىشتى!

— بەكمۇ ياخشى بوپتۇ، بالام. ئۆمرىنى بەرسۇن، — دىدىم، — خۇش خەۋەر يەتكۈزگىنىڭ ئۈچۈن رەھمەت.

بىراۋنىڭ يورۇق دۇنياغا كەلگەنلىكىگە ئۆزىچە خوشال بولۇپ، شۇ زور خوشاللىقنى ھەممىگە خەۋەر قىلىپ يۈرگەن پادىچى بالىنىڭ سۆزى مېھرىمنى قوزغىۋەتتى. مەن رازىمەنلىك بىلەن ئۆيگە قايتتىم. ئەنە شۇ دەقىقىدە كېچە-كۈندۈز يۈرىكىمنى كۆيدۈرۈپ كېلىۋاتقان ئىشنى قانداقلارچە ئۇنتۇپ قالدىمكىن، بوسۇغىدىلا توۋلاپ كېتىپتىمەن:

— ئالىمان، سۆيۈنچى! جورابېكنىڭ كېلىنى تۇغۇپتۇ. ئاڭلىدىڭمۇ؟ قىز تۇغۇپتۇ. ئاي-كۈنى توشۇپ قېلىۋىدى، بىچارە، ئامان-ئېسەن...، — دەپ كېلىۋېتىپ، ئالىمانىنى كۆرۈش بىلەنلا گەپنىڭ ئاخىرىنى دىيەلمەي، موم چىشلىۋالغاندەك بولۇپ قالدىم.

ئالىمان ئۆينىڭ تېمىغا يۆلىنىپ، كالپۇكىنى قاتتىق چىشلەپ مۈكلىنىپ تۇرغان ئىكەن. شۇ پەيتتە ئۇنىڭ كاللىسىغا نىمە خىياللار كەلگەندۇ؟ ”مەن تۇققاندا ھىچكىم بۇنچىلىك خوشال بولۇپ خۇش خەۋەر يەتكۈزمەيدۇ“ دىگەن ئويغا كەلگەن بولسا كېرەك. ئۆزەمنىڭ كېپىدىن ئۆزەم خىجىل بولۇپ، يۈزۈم قىزىرىپ، نىمە قىلىشىمنى بىلمەي، گەپ قىلالماي قالدىم، ئۇچاقنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردۇم-دە، ھىچبىر زۆرۈرىيىتى بولمىسىمۇ ئوچاققا تېزەك سېلىشقا باشلىدىم. يۈزۈمنىڭ قىزارغىنىنى تارقالغاندىن كېيىن قارىسام، ئالىمان يەنىلا شۇ ھالدا مۈكلىنىپ تۇرۇپتۇ. ئىچىم ئاغرىپ ناھايىتى ئازاپلاندىم. زورغا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدىم.

— نىمە بولدۇڭ بالام، مىجەزىڭ يوقمۇ؟ — دىدىم مەن.

— ياق، ئاپا، — دېدى ئۇ.

— بىرەر يېرىڭ ئاغرىسا، ئۆيگە كىرىپ ياتساڭچۇ، قىينالماي.

— قىينىلىۋاتقىنىم يوق. تاماكا يوپۇرماقلىرىنى يىپقا تىزىشنىڭ نىمە قىينىلىدىغان ئېغىرلىغى بولسۇن، ئاپا! — دېدى-دە، ئىشقا ماڭدى.

شۇ چاغدا ئەمدى ئۇچۇغىنى ئېيتاي، كەينىگە سوزماي، تارتىنما، يېگىدىن دۇنياغا كۆز ئاچقانلارنىڭ ھېچقايسىسىدا گۇنا يوق، دېمەك، سېنىڭ بالاڭ مېنىڭ نەۋرەم بولىدۇ؛ مەن ئۆز بالامغا قارىغاندەك قارايمەن، دەپ ئېيتاي. ئۇنىڭغا بۇنى بىلدۈرەي. كۆڭلىگنى ئېچىپ، خوشال-خورام يۈرگىن، مەرتلىك بىلەن تۇرمۇش كەچۈرگىن، سەن ئانا بولۇشقا ھەقلىقسەن، توغرا مۇئامىلە قىل، دەپ ئېيتاي دىگەن ئويغا كەلدىم.

ئەنە شۇنداق ئويلار بىلەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ ئۇنى قىچقاردىم:

— ئالىمان، توختاپ تۇر، دەيدىغان بىر گېپىم بار ئىدى، توختا!

لېكىن ئالىمان ئاڭلىمىغانغا سېلىپ، كەينىگە قاراپمۇ قويماي كېتىپ قالدى.

مەن كۆڭ بويى مۇڭلىنىپ يۈردۈم، ئىچىمدە: "بولمايدۇ، بۇنداق كېتىۋېرىشكە بولمايدۇ. ئاخشاملىققا چوقۇم ئېيتاي. ئېيتسام ئۇمۇ، مەنمۇ يەڭگىللىشىپ قالىمىز" دەپ ئويلىدىم. لېكىن مېنىڭ بۇ پىكرىم ئەمەلگە ئاشمىدى. كەچقۇرۇن ئىشتىن قايتىپ كەلسەم، ئالىمان ئۆيدە يوق ئىدى. مەن كۈتتۈم. ئەنە كېلىپ قالار، مانا كېلىپ قالار دەپ ئولتۇرغاننىڭ ئۈستىگە ۋەھىمە كېلىپ قوشۇلدى. بىرەر پالاكەت يۈز بەرمىگەندۇ؟ ئەجەپ شۇنچە كەچ بولۇپ كەتكىچە كەل-

www.uyghurkitap.com

مەيدىيا؟ دەپ ئويلاپ، چىقىپ ئىزدەپ باقماقچى بولدۇم. دەرۋازىدىن چىقىپ تۇرۇشۇمغا بېكتاش يولۇقتى. ئۇ بىر قوچاق ئوتۇننى كۆتىرىپ قاشادىن كىردى ـ دە، ئۇندىمەستىن ئوچاقنىڭ سالدى، ئەنە شۇ چاغدىلا ئۇ تۆۋەن ئاۋاز بىلەن گەپ قىلدى:

ـــ تولغان ئاپا، يەڭگەم ماڭا: مېنى ئاپام ئىزدىمىسۇن، دەپ قويۇپ كەتتى. قايىندىدىكى تۇققانلىرىمىنىڭكىگە كەتتىم، ـــ دىدى.

بوغۇن ـ بوغۇنلىرىم بوشىشىپ، بوسۇغىغا ئولتۇرۇپلا قالدىم.

ـــ قاچان كەتتى؟

ـــ چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن. ئىككى ـ ئۈچ سائەتتىن ئىلگىرى. يولدا كېتىۋاتقان بىر ماشىنىغا چۈشۈپ كەتتى.

ئۆز يىغىمدا ئۆزەم قورۇلۇۋاتقاندەك بەك ئازاپلىنىپ كەتتىم، ئەجەل يېتىپ كەلگەندەك قاتتىق ئۈمىتسىزلەندىم. شۇنداق تۇرسام، سادىغاڭ كېتەي بېكتاش:

ـــ كابىنىكىغا چۈشۈپ كەتتى ئاپا، قورقماڭ. كابىنكا دىگەندە ناھايىتى راھەتلىنىپ ئولتۇرىدۇ، ـــ دەپ ماڭا تەسەللى بەردى.

"ئېھ، بېكتاش، بېكتاش، ئەگەر گەپ بۇنداق ئاددى بولىدىغان بولسا مەيلىغۇ!" دەپ ئويلىدىم مەن ئىچىمدە. لېكىن مەن ئۇنىڭ سەمىمى تەسەللى بەرگىنىگە ناھايىتى رەھمەت ئېيتىمەن. ئۇ شۇ چاغلاردا ئۆسۈپ ئادەم بولۇپ قالغان ئىدى. كولخوزدا هارۋا هەيدەيتتى. ئۇنىڭغا قاراپ هەيران قالدىم. ئادەم دىگەن نېمە دىگەن تېز ئۆسىدۇ ـ هە، مانا چوپ ـ چوڭلا ئادەم بولۇپ قېپتۇ، ئىگىز، بەستلىك بولۇپ، باسقان قەدىمىمۇ، ئاۋازىمۇ چوڭ بىر يىگىتكە ئوخشىغان، چىرايى مۆلايىم، يېقىملىق. ئۇنى كىچىكىدىنلا ياخشى كۆرەتتىم، مانا مۇشۇنداق ئازاپلىنىپ ئولتۇرغىنىمدا ئۇ ماڭا تەسەللى

بىرـۋاتىدۇ، نىمە دىگەن ياخشى-ھە. ئېرىقتىن سۇ ئېپكېلىپ. ساماۋارغا ئوت ياقتى، ئىشكىنىڭ ئالدىغا سۇ سەپتى.

— دەھلىزنى سىرىپ-سۈپۈرۈپ سالىقىن قىلىپ قويااي. ئاپام سىزنىڭ چىپىگىزنى سېغىنىپ قالدىم دەيدۇ. ھازىر كېلىدۇ، — دەپ ئالمىنىڭ ئاستىغا كىگىز سېلىپ، ساماۋار قويدى.

ئالىمان كەتكەندىن كېيىنكى كۈنلىرىم قۇرۇسۇن. پۈتۈنلەي يالغۇز قالدىم. ئالىمان كېتىشتىن ئاۋال مەن ئۆزەمنى قانداقمۇ يالغۇز ھىس قىلاي! ئەسلىدە ھەقىقى يالغۇزچىلىقنى زادىلا بىلمەيدىكەنمەن. ئۈچ-تۆت كۈن چىداپ، نېرىسىغا چىديالماي قالدىم. ئۆي ئۆي بولماي كەتتى، تۇرمۇش تۇرمۇش بولماي كەتتى. سەرسان-سەرگەردان بولۇپ باشنى ئېلىپ بىر ياقلارغا كېتەي، بۇ تازا ۋاقتى، دەپمۇ ئويلىدىم. لېكىن مەن ئالىمان ئۇ يەردە قانداق قىلىۋاتقاندۇ؟ دەپ ئويلىغىنىمدا يۈرىكىم پارە-پارە بولاتتى. قايىن-دىدىكى تۇققانلىرى ئۇشۇق گەپ قىلماي كۈتۈۋالغان بولسىغۇ مەيلى، مۇبادا ئۇلار ئالىمانغا تەئەددى قىلسا، ئۇ قانداق قىلىدۇ؟ ئۇلار: بۇرۇن سەن بىزنىڭ كېيىمىزگە كىرمىدىڭ، بۇ سىلەرنىڭ ئىشىڭلار ئەمەس، مەن قانداق قىلىدىغانلىغىمنى ئۆزەم بىلىمەن، سىلەر ئارىلاشماڭلار، دىدىڭ، ئەمدى تويغىچە ھاقارەت ئېشىتىپ، ماكان ئىزدەپ بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلدىڭمۇ، مانا ئەمدى بىز ساڭا كېرەك بولۇپ قېپتۇق-دە، دىيىشى مۇمكىن. ئۇلار ئالىمانغا شۇنداق دىيىشى مۇمكىن، ئەلۋەتتە شۇنداق دەيدۇ. ئۇلار شۇنداق دىگەن بولسا، ئالىمان ئۇ يەردە قىسىلماي تۇرالايتتىمۇ؟ ئۇ ۋىجدانلىق بىر ئايال تۇرسا، بۇنداق ئەيىپلىسە چىداپ تۇرالايتتىمۇ؟ ئاھ، خۇدا، ئۇ ھەتتا ئۆلۈۋېلىشى مۇمكىن. ئاھ، ئالىمان، ئالىمانىم، سەن مېنىڭ يېنىمدا

بولغان بولساڭ، بارلىق ئاھانەتنى ئۇستۈمگە ئېلىپ، ھېچقانداق كىشىنىڭ سېنى بوزەك قىلىشىغا يول قويمايتتىمغۇ!

مەن جىق ئويلاپ كەتتىم، ئۇ تەرىپىنىمۇ ئويلىدىم، بۇ تەرىپىنىمۇ ئويلىدىم. "ياق، مۇنداق كېتىۋەرسە بولمايدۇ، — دەپ ئۆزەمگە ئۆزەم گەپ قىلىپ كەتتىم، — نىمە بولسىمۇ باراي، ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرەي، نەسىھەت قىلاي، كېيىمگە كىرىپ قايتىپ كېلىشىمۇ مۇمكىن. شۇنداق قىلىسكەن، خۇدايا، شۇنداق قىلسا، زور بەختىقۇ بۇ! ياق، بولدى ئاپا، مەشەدە قالاي، دىسىمۇ نىمە دەيتتىم. پاتىھە بېرىپ، قانغىدەك يىغلىشىپ قايتىپ كېلەرمەن." شۇ قارارغا كەلدىم-دە، تەييارلىنىپ ئىككىنچى كۈنى يولغا چىقماقچى بولدۇم. مەن ئۆيىنى، سىيرنى ئايشەگە تاپشۇردۇم. بېكىتاش يولدا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر ماشىنىنى توستى، ماشىنىغا چۈشۈپ قايىندىغا قاراپ ماڭدىم.

ئايىل سىرتىغا چىقىپ، ئايىل يولىدا كېتىۋاتقان ئىدۇق، ئېگىزلىق ئىچىدىكى چىغىر يول بىلەن كېلىۋاتقان بىر ئايالغا كۆزۈم چۈشتى. مەن دەرھال تونۇدۇم: ئالىمان! سادىغاڭ كېتەي، گۆھەردەك كېلىنىم! مەن مۇشتۇمۇم بىلەن كابىنكىنى جان-جەھلىم بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدىم:

— توختات! توختا! ماشىناڭنى توختات دەيمەن!

ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان ماشىنا ئالغا ئېتىلىپ بېرىپ توختىدى. مەن ماشىنىدىن خورجۇنۇمنى ئېلىپ ئالدىراپ-تېنەپ چۈشتۈم. شۇ چاغدا كۆتىرىلگەن قويۇق چاڭ-توزاڭ ئىچىدە كۆزۈمگە ھېچنىمە كۆرۈنمەي قالدى. باياتىن كۆرگىنىم ئۇكۇممۇ، چۈشۈممۇ، دەپ تەئەججۈپ ئىچىدە تۇرۇپ قالدىم. چاڭ-توزاڭ ماشىنىنىڭ مېڭىشىغا ئەگىشىپ تارىلىپ بېسىلغاندا مەن ئۇنى يەنە كۆردۈم.

— ئالمان! — دەپ قاتتىق توۋلىدىم مەن.

ئۇنىڭ ئالدىغا قانداق يېتىپ بارغانلىقىمنى بىلمەيمەن. ئالمان ئىككىمىز قۇچاقلىشىپ، سۆيۈشۈپ، يىغلىشىپ كۆرۈشتۇق. تازا سېغىنىپ كەتكەن ئىكەنمىز. ئىككىلىمىزلا مۇشۇ بىرنەچچە كۈنلۈك سېغىنىشىمىزنى ئىپادىلەشكە گەپ تاپالماي قالدۇق. مەن ئۇنىڭ يۈز-كۆزىنى سىلايتتىم ۋە بىر گەپنى تەكرارلايتتىم:

— كەلدىڭمۇ، كەلدىڭمۇ بالام، ئاپاڭنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلدىڭمۇ؟

— ھەئە، كەلدىم! ئالدىڭىزغا قايتىپ كەلدىم، ئاپا! قايتىپ كەلدىم! — دەيتتى ئالمانمۇ تەكرارلاپ.

دەل بىز قۇچاقلىشىپ تۇرغان شۇ پەيتتە، ئالماننىڭ قوسىقىدىكى بالىسى قوزغىلىپ "بىلىق-بىلىق" قىلىپ ئىككى-ئۈچ مەرتەم تېپىپ قويدى. ئىككىلىمىزلا بۇنى سەزدۇق. ئالمان ئىككى ئالقىنى بىلەن قوسىقىنى تۇتۇپ، ئاستا سىلاپ ماڭا قارىدى. ئۇنىڭ شۇ قارىشى پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى ۋەيران قىلىۋەتتى. قانداقتۇر بىر دەقىقىلىق ۋاقىت ئىچىدە ھاياتنىڭ ئەڭ بەختلىك، ئەڭ لەززەتلىك تەملىرىنى تېتىپ تۇرغاندەك ئالماننىڭ نۇرلۇق يۈزلىرى مېھرىمنى ئۆزىگە تارتىپ، كىرپىكلىرىگە ئىلىنىپ تۇرغان مونچاق-مونچاق ياش تامچىلىرى يۈزلىرىگە دومىلاپ چۈشتى. ئاھ، مۇقەددەس ئانىلىغەي! گويا كۆز ياشلىرى ھاياتنىكى ھەممە ئازاپ-ئوقۇبەتلەرنى يۇيۇپ كېتىۋاتقاندەك! "كۆزۈڭدىن ئايلىناي، بېقىشلىرىڭدىن ئايلىناي!" دەپ يۈز-كۆزىنى سىلاپ، يېلىنىپ-يالۋۇرۇپ، بوغۇلۇپ يىغلىۋەتتىم.

— ھەممىدىن ئەزىز، ھەممىدىن سۆيۈملۈك، ھەممىدىن مېھرىۋان قىزىم! ئەجەپ ئەنسىرەتتىڭا مېنى!

— يىغلىماڭ ئاپا، يىغلىماڭ. ئەخمەق قىزىڭىزنى كەچۈرۈڭ.

ئىككىنچى سىزدىن ئايرىلمايمەن، — دەپ مېنى بەزلىدى ئالمان. — سىناپ باققان ئىدىم، سىزنى تاشلاپ كېتەلمەيدىكەنمەن، چىدىمىسىم.

سىردىشىشنىڭ ئەڭ ياخشى پەيتى دەپ ھېساپلاپ، مەن گەپ ئاچتىم:

— ئىمىشقا كېتىپ قالدىڭ، بالام، خاپا بولۇپ قالدىڭمۇ؟

ئالمان ئۈندىمەي تۇرۇپ قالدى-دە، كەينىدىن بىر ئۇھ تارتىپ گەپ قىلدى:

— سورىماڭ، ئاپا، سوراپ نىمە قىلىسىز. مەندىن ھېچنېمىنى سورىماڭ، مەنمۇ سىزگە ھېچنىمە دىمەي. مېنى قىينىماڭ ئاپا، مۇشۇمۇ يېتەرلىك! — دىدى ئۇ.

ئۇ سۆزلىشىشتىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى. ھەر قېتىم شۇنداق قىلاتتى. بۇنداق قىلسا ئۇنىڭغا تېخىمۇ قىيىن بولىدىغانلىقىنى ئۇ نىمە ئۈچۈن بىلمەيدىكىنە! بار گەپنىڭ ھەممىسىنى دىسە، ئۆزىگىمۇ، ماڭىمۇ يەڭگىلرەك بولماسمىدى.

ئېسىڭىزدىمۇ، يەر ئانام، شۇ يىلى كۈز ئۇزاققىچە سوزۇلۇپ، كۈز يامغۇرى كۆپ ياغمىدىمۇ. توختىماي كەتكەن شۇ يامغۇرلۇق كۈنلەردە كۆپچىلىكىمىز ئۆيدىن چىقماي ئولتۇرۇپ كەتمىدۇقمۇ. كۈز كۈنلىرىدە ئالماننىڭمۇ قاپىقى ئېچىلماي، گەپلەشمەيدىغان، كۈلمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۆزىچە تەشۋىشلىنىپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان. چامامدا ئاي-كۈنىمۇ يېقىنلىشىپ قالغان ئىدى. غەم يېسىپ قالمىسۇن، دەپ قولۇمدىن كېلىشىچە ئەركىلىتىپ، چاخچاق قىلىپ ئۇنى-بۇنى قىلغان بولىمەن، بىراق ھېچبىر نەتىجە بەرمەيتتى. ياش بالا بولغاچقا قىيىن ئىكەن. بىچارە بالام غەمدىن بېشىنى كۆتىرەلمەي قالدى. مەنلا ئەمەس، باشقىلارمۇ ئۇنى بۇ غەمدىن قۇتۇلدۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ

كۆرۈپتۇ، لېكىن قانداق قىلساق بولاتتىكىن؟ بىر كۈنى بېكتاش بىزگە سامان ئېپكېلىپ بەردى. ئۇ ئاپام يەنە ئاغرىپ قالدى دېۋىدى، مەن ئۇنى يوقلاپ چىقاي دەپ كىردىم. ئايشە قىزىپ، يۆتىلىپ يېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلدىم.

— ئۆزەڭدىنمۇ ئۆتتى، — دېدىم مەن، — ئۆزەڭ يېرىم جان ئادەم تۇرۇپ، ياخشىراق ئاسرانماي، هاۋانىڭ شۇنچىۋالا ئۇساللىغىغا قارىماي ئايىل قىدىرىپ يۈردۈڭ، بۇنداق قىلساڭ قانداق بولىدۇ...

ئۇ خىجىل بولغاندەك ئاستاغىنا كۈلۈپ قويۇپ ئۈندىمىدى. چۈنكى بۇنىڭدىن ئىككى-ئۈچ كۈن بۇرۇن ئۈچ-تۆت ئايال بىرلىشىپ بېكتاشنىڭ هارۋىسىغا چۈشۈپ نېرىقى ئايىلغا تويغا بېرىپ كېلىشكەن ئىدى.

— ئىسسىقراق ئورىنىپ يات، ياخشى بولۇپ كېتىسەن، — دەپ ئورنۇمدىن قوپسام، ئايشە مېنى توستى.

— توختاپ تۇرغىنا تولغاناي، — دېدى ئۇ، — خاپا بولمىساڭ ئېيتىدىغان بىر ئېغىز گېپىم بار ئىدى.

— ئېيتقىن، — دېدىم مەن بوسۇغىدىن قايتىپ كېلىپ.

— بىز ئاۋۇ ئايىلغا تويغا بارمىدۇق. ئۇ يەردە مېنىڭ ئۇرۇق-تۇققانلىرىم يوق، بۇنى سەنمۇ بىلىسەن. سېنىڭدىن يوشۇرۇپ بىر ئىش قىلغان ئىدىم. تولغاناي، كەچۈرگىن، — دېدى. — بىز ھىلىقى قويچى بالىنى تېپىپ ئوتتۇرىغا ئالدۇق. ئالىمانىنىڭ ئاي-كۈنى يېقىنلىشىپ تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ ئۇۋال-ساۋاۋىنى كىم كۆتىرىدۇ، دېسەك، بەرىبىر هېچنىمە چىقمىدى. ئۇنىڭ خوتۇنى بار ئىكەن، ئىككىنچىدىن، ۋىجدانسىز بىرنىمىكەن. مەن ئۇنى كۆرمىدىم، بىلمەيمەن، دەپ تېنىۋېلىپ تۇرىدۇ. خوتۇنىمۇ شاللاق بىرنىمىكەن، ئەھۋالىنى سېزىپ

www.uyghurkitap.com

قېلىپ، بىزنى بىردىنلا تىللاپ رەسۋا قىلدى ۋە قوغلاپ چىقاردى. قايتىپ كېلىۋاتقان چېغىمىزدا يول بويى يامغۇر يېغىپ، كەچقۇرۇنقى سوغاق تېگىپ ئاغرىپ قالدىم. بۇنىسىغۇ مەيلىغۇ، ئالىمان ئەمدى قانداق قىلىدۇ؟ — دەپ ئايشە يۈزىنى توساپ يىغلاپ كەتتى.

— يىغلىما، ئايشە، — دېدىم مەن، — مەنلا بولسام ئالىمان خورلۇق تارتمايدۇ. — مەن كېيىمنى شۇنىڭ بىلەن تۈگىتىپ چىقىپ كەتتىم. باشقا نىمىمۇ دەيتتىم.

مۇشكۇل كۈنلەر ئاستا-ئاستا ئۆتتۈپ، بوشىنىدىغان ۋاقتىمۇ كېلىپ قالدى، شۇ ۋەجدىن ئالىمانغا دائىم دىققەت قىلىپ يۈردۈم. ئۇ ھويلىغا چىقسا، مەنمۇ چىقاتتىم، بىر قەدەممۇ نېرى بولمايتتىم. تولغاق تۇتۇپ قالمىسۇن، دەيمەن-دە، بولمىسا مېنىڭ باشقا نىمىمۇ ئىشىم بولسۇن.

بىر كۈنى ئۇ ئىسسىق كىيىنىپ، ياغلىقنى ئارتىپ ئىشىك ئالدىغا چىقىپ كېتىۋاتاتتى.

— قىزىم، نەگە ماڭدىڭ؟ — دېدىم ئۇنىڭغا.

— دەريا بويىغا، — دېدى ئۇ.

— ۋاي بوتىچىغىم، كۈن مۇنداق نەم تۇرسا، نىمىگىمۇ بارارسەن ئۇ يەرگە، ئۆيدە ئولتۇرساڭچۇ، بارمىغىن.

— ياق، بارىمەن.

— مەيلىڭ، مەنمۇ بىللە باراي، يالغۇز ئەۋەتمەيمەن.

ئۇ ماڭا شۇنداق تىكىلىپ قارىدىكى، جان-جەھلى چىقىپ، كۆيۈپ-تىن بېرى ئاچچىقلىنىپ يۈرگىنىنىڭ دەردىنى مېنىڭدىن ئالدى:

— نىمە ئۈچۈن ماڭا ئەگىشىپ، قەدەممۇ-قەدەم پايلاپ قالدىڭىز؟ نىمىڭىز بار مەندە؟ مېنى ئۆز ھالىمغا قويىسىڭىزچۇ! ئۆلىدۇ دەمسىز،

ھە؟ ئۆلمەيمەن، ئۆلمەيمەن! ــ دېدى ـ دە، ئىشىكنى ئاققىدا يېپىپ چىقىپ كەتتى.

يۈرىكىم جىغىغدە قىلىپ قالدى. سۆزى ئېغىر تەگدى، قاتتىق خاپا بولدۇم. شۇنداق بولسىمۇ كۆڭلۈم تىنچىمىدى. ئىككى ـ ئۈچ مەرتەم ئىشىك ئالدىغا چىقىپ قارىدىم. دەريا بويىغا كەتكىنىچە كۆرۈنمەيتتى.

كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان ئۇششاق يامغۇر يېغىپ تۇراتتى، شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن سوغاق ھاۋادەك بىلىنەتتى. شامال كۆلرەڭ بۇلۇت-لارنى سۈرەپ ـ ھەيدەپ تۇرماقتا. دەل ـ دەرەخلەرنىڭ تېنى، يوپۇرماقلىرى سوغاقتا قارىيىپ كېتىپتۇ. ئەتراپتا ئادەم كۆرۈنمەيتتى، ھەممەيلەن ئۆي ـ ئۆيلىرىگە كىرىپ كەتكەن، جىمجىتلىق. يۇزىگە چۈمبەل تارتقاندەك، تاغ چوققىلىرى خىرە ـ شىرە كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ.

خېلى كۈتتۇم. يامان كۆرسە كۆرسۇن، ئارقىسىدىن باراي، تولغاق تۇتۇپ زەي يەردە يېتىپ قالمىسۇن، دەپ كۆكتاتلىقنىڭ باغرىغا يېتىپ بارغىنىمدا ئالىمان كۆرۈندى. بېشىنى سېلىپ، ئېغىر قەدەم تاشلاپ كېلىۋېتىپتۇ. ئارقامغا دەرھال قايتتىم ـ دە، چاي قاينىتىپ، تۇخۇم پوشكىلى سالدىم. ساقلاپ قويغان ئالمىدىن تاللاپ، قىزىل-لىرىنى كىگىز ئۈستىگە سالغان داستىخانغا قويدۇم. ئالىمان ئۆيگە كىرىپ، داستىخاننى كۆرۈپ ئۇندىمەي مۈگدىنىپ كۈلۈمسىرىدى.

ــ بالام، توڭۇپ كەتكەنسەن؟ ئەمدى ئولتۇرۇپ چاي ئىچكىن، پوشكال يېگىن، ــ دېدىم مەن ئۇنىڭغا.

ــ كۆڭلۈم ھېچنېمە تارتمايۋاتىدۇ، ئاپا. ئالمىدىن بىرنى بېرىڭە، شۇنى يەي، ــ دېدى ئالىمان.

ــ نېمە بولدى ئالىمان ساڭا؟ ياكى بىرەر يېرىڭ ئاغرىۋاتامدۇ؟ ــ

مەن تىك ـ تىڭلاشقا باشلىدىم.

ــ سورىماك، ئاپا. كۆڭلۈم بۆلەكچىلا بولۇپ تۇرىدۇ. ئۆزەمگە خاپىمەن. سىزنى باشقا بىر ئىش ئۈچۈن سىلكىشلىگىنىم يوق. ئەڭ ياخشىسى مېنى ئۆز ھالىمغا قويۇڭ، ــ دىدى ئۇ جاۋاپ ئورنىغا قول شىلتاپ قويۇپ.

يەنە كەچ بولۇپ، تۈن پەردىسى يېپىلدى. يوتقانغا كىرىپ ياتقىنىمدا، مېنىڭ سۆزۈممۇ ئۇنىڭغا ياقماي قېپتىغۇ، دەپ ئىچىمدە ئۆكۈنۈپ يېتىپ ئۇخلاپ قېپتىمەن. باشقا ۋاقىتتا ئۇزاق تۈن بويى پات ـ پات ئويغىنىپ، ئالمان تەرەپكە قاراپ قوياتتىم. بۇ كېچە نىمە بالا بولۇپ تاشتەك قېتىپ ئۇخلاپ قالغانلىغىمنى بىلمەي قېپتىمەن. ئەگەر بۇنداقلىغىنى بىلگەن بولسام، ھىلىغۇ بىر كېچە ئىكەن، ئون كېچە كىرپىك قاقماسلىققىمۇ رازى ئىدىمغۇ...

تۈننىڭ قايسى ۋاقتى ئىكەنلىگىنى بىلمەيمەن، بىردىن ئويغىنىپ كەتتىم ـ دە، ئالمانغا قارىدىم. ئالمان يوق. ئۈيقۇچىلىقتا دەرھال پەم قىلالماپتىمەن. تالاغا چىققاندۇر، دەپ بىرئاز كۈتتۈم، يەنە كۈتتۈم. يوق. كىچىككىنە سادامۇ يوق. ئىرغىپ تۇردۇم ـ دە، ئالماننىڭ ئورنىنى سىلىدىم. يوتقاننىڭ ئىچى قولۇمغا مۇزدەك بىلىندى. كۆڭلۈم ئىمغىپ، دەرھال چالا ـ پۇچۇق كىيىندىم ـ دە، ھويلىغا چىقتىم. بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلارنى ئىزدەپ، ئۇ يەردىن كۆكتاتلىققا كىردىم، ئاندىن كېيىن كوچىغا چىقتىم. ئۇنى قىچقىرىشقا باشلىدىم.

ــ ئالمان! ئالمان!

ئالمان جاۋاپ قايتۇرمىدى. پەقەت ئايلىدىكى ــ ھويلا ـ ھويلىدىكى ئىتلار ھاۋشىپ قاۋاشقا باشلىدى. ئەزايى ـ بەدىنىم بوشىشىپ كەتتى. كەتكەن ئىكەن ـ دە، بۇ قاراڭغۇ كېچىدە نەگە كەتكەندۇ؟ ئەمدى

قانداق قىلدىم؟ ئىزدەيمۇ؟ ئۆيگە چېپىپ كەلدىم ـ دە، دەھلىزدىكى پەنەرنى يېقىپ، بۇلۇڭ ـ پۇشقاقلارغا بىرىپ ئىزدەشكە باشلىدىم. ئىشىك ئالدىغا كېلىشىمگە سامانخانىدا ئاللىكىمنىڭدۇ ئىڭرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم. ھويلىدىن ئۆتۈپ سامانخانىغا كىردىم ـ دە، ئەھۋالنى كۆرۈپ ھەيرانلىقتا پەنەر قولۇمدىن چۈشۈپ كەتكىلى تاس قالدى. سامانىنىڭ ئۈستىگە ئوگدىسىغا چۈشكەن ئالىمان تۇغالماي قىينىلىۋاتقان ئىكەن،

— بۇ نىمە قىلغىنىڭ؟ نىمىشقا دىمەيسەن؟ — دىگىنىمچە ئۇنىڭغا ئۆزەمنى ئاتتىم.

ئۇنى قولتۇقلاپ كۆتىرەي دەپ تېقىمىغا قولۇمنى تەككۈزگىنىمدە، قانغا چىلىۋالغاندەك بولۇپ كەتكەن چاپان ـ كۆينەكلەر بىلىنگىمگە تەگدى. ئالىمانىنىڭ تېنى ئوتتەك قىزىق ئىدى، ئۇ نەپەس ئالالماي خىقىراپ:

— ئۆلدۇم! ئۆلدۇم! — دەپ يېتىپتۇ.

ئوزايىدىن تولغاق يېگىلى ئۇزاق ۋاقىت بولغاندەك ئىدى.

— خۇدا ساقلىسۇن! خۇداغا ئامانەت! — بۇنداق ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئۆزى تۇغالمايتتى، پەقەت دوختۇرلا ئۇنى قۇتقۇزۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى.

مەن ئۇنى تاشلاپ قويۇپ ئايشەنىڭ ئۆيىگە يۈگۈردۈم، كېلىپ ئۇنىڭ دەرىزىسىنى تازا قاتتىق ئۇردۇم:

— تۇرۇڭلا! تېز ئورنۇڭلاردىن تۇرۇڭلا! بېكتاش، ھارۋاڭنى قات! ئالىمانىنىڭ ئەھۋالى يامان! تېز بول، بوتام!

ئۇلارنى ئويغىتىپ قويۇپ كېلىپ ئالىمانغا سۇ ئىچكۈزدۈم. بەزگەكتەك تىترەپ، چىشى چىشىغا تەگمەي ئاران ئىچتى. ئاڭغىچە

www.uyghurkitap.com

تۆشەكتە كېسەل ياتقان ئايشە چېچىپ كەلدى. ئالماننىڭ ئەپتىنى كۆرۈپ، بۆزدەك ئاقىرىپ، تىترەپ:

— ئايلىناي، ئالمان، ئالمان، چىداپ تۇر. بۇ نىمە بولغىنى—هە؟! ئالمان، بالام، چىداپ تۇر، خۇدا، خۇدا! — دەپ نالە قىلىپ كەتتى. — بىز سېنى هازىرلا دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارىمىز!

هېلىمۇ شۇ كۈنى بېكتاش ناهايىتى كەچ قايتقاچقا، ئاتلارنى ماخورغا ئاپىرىۋەتمەي، ئۆزلىرىنىڭ ئوقۇرىغا باغلاپ، هارۋىنى هويلىغا قويۇپ قويغان ئىكەن. ئۇ هايال قىلماي، هارۋىسىنى قېتىپ ئېلىپ كەلدى. هارۋىغا تۆشەك سېلىپ، ياستۇق قويۇپ، قاراڭغۇدا تىمىسقىلاپ يۈرۈپ ئۈچىمىز ئالماننى تەستە كۆتىرىپ كېلىپ ياتقۇزدۇق. شۇنىڭ بىلەن دوختۇرخانىغا تېزلا مېڭىپ كەتتۇق.

ئۇھ، شۇ چاغدىكى يول ئازاۋىيەي، ئۇھ، شۇ كۈندىكى قاراڭغۇ تۈنەي... ئۇ چاغدا پەقەت زالچىيېدىلا بىر دوختۇرخانا بار ئىدى، دەريانىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈش ئۈچۈن پەس تەرەپتىكى كۆۋرۈكتىن — يىراق بىر يەردىن ئۆتۈپ ئايلىنىپ كېلىشكە توغرا كېلەتتى.

ئايلىدىن چىقىپ تۇرۇشىمىزغا يەنە تولغاق تۇتۇشقا باشلىدى، قاتتىق توۋلاپ-چىقىراپ، ئۈستى-بېشىدىكى نەرسىلەرنى قويماي ئېچىپ، يىرتىپ تاشلىدى.

— هە، تولغاناي، شۇ قاراڭغۇ، ئىزغىرىن تۈندە قىشنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ، سوغاقتىن تىترەپ ياتقان ئىدىم، ئادەمنىڭ قاتتىق چىقىرىغان ئاۋازىدىن چۆچۈپ قوزغالدىم. شۇ سىلەركەنسىلەرغۇ.

— هە، ئانا يېرىم، مەن شۇ چاغدا نىمە قىلىشىمنى بىلمەي، تەمتىرەپ قالدىم. بېكتاش هارۋىنى تېزرەك هەيدىسە، ئالمان چىدىيالماي توۋلايتتى، ئاستاراق هەيدىسە، سەۋرى قىلىپ بولمايتتى:

قان توختىماي كېتىۋەردى، چاتاق بولىدىغان بولدىغۇ، دەپ مېنىڭ-دىمۇ جان قالمىدى. ئالمانىنىڭ بېشىنى تىزىمغا قويۇپ، بويىنىدىن قۇچاقلاپ ئولتۇردۇم. گاھ يوتقىنىنى يېپىپ، قىمداپ قويىمەن، گاھ پەنەرنى يۈزىگە تۇتۇپ قارايمەن، بەزلەيمەن. بېكتاشمۇ قايتا-قايتا تەسەللى بېرەتتى:

— چىداپ تۇر، يەڭگە، هازىرلا يېتىپ بارىمىز، كۆۋرۈككە كېلىپ قالدۇق.

كۆۋرۈككە يېتىپ بېرىشقا تېخى خېلى بار ئىدى. تېزرەك ھەيدىسە ئالمان سىلكىنىپ چىدىيالمايتتى. بۇ چاغدا يامغۇر تېخىمۇ كۈچەيپ يېغىشقا باشلىدى. ھەممە ئىش بىراقلا يوپۇرۇلۇپ كەلگەندەك ئىدى — بەش قولنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان قاراڭغۇ، ئىزغىرىن شامال، مۇزدەك يامغۇر، ئۇگغۇل-دوگغۇل يەر. بىر ۋاقىت ئىنجىقلاپ ياتقان ئالمان قايتىدىن تولغىنىپ، ۋاقىراپ چىقىراشقا باشلىدى ۋە بىردىنلا ئۈنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى.

— ئالمان! ئالمان! قانداقراق، بالام؟ — مەن چۆچۈپ، چوغدەك يۈزلىرىنى سىپاپ، پەنەرنى يۈزىگە تۇتتۇم. قىزىپ ئوتتەك بولۇپ كەتكەن، جان تالاشقان، قىينالغان كۆزلىرى بىلەن ماڭا ئايانچلىق هالدا تەلمۈرۈپ:

— توختاڭلار! مەن بولالمىدىم! توختاڭلار! — دىدى. ئۇنىڭ قارىداپ يېرىلغان كالپۇكلىرى تىترەيتتى، ئۇ ھەسرەشكە باشلىدى.

بىز هارۋىنى توختاتتۇق.

— بېشىمنى سەل كۆتىرىڭلا، — دىدى ئۇ، — نەپەس يەتمەيۋاتقاندەك قىلىدۇ. — ئۇ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇ دەرت-ئەلىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ئالاق-جالاق بولۇپ سۆزلەيتتى: — ئاپا، جانجانىم... يۈرد-

گىم ئوت بولۇپ كۆيۈۋاتىدۇ، ماغدۇرۇم قالمىدى... ئۆلىدىغان بولدۇم... خاسىيەتلىكىڭىزدىن ئايلىناي ئاناجانىم، ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيا رازىمەن سىزدىن. قاسىم هايات بولغان بولسا مەن شۇنداق بولارمىدىم... ئا-ئا-ئا، قاسىمەي، مەن بولالمىدىم... كەچۈرۈڭلار... كەچۈرۈڭ جېنىم ئاپا....

باغرىم ئېزىلىپ يالۋۇردۇم:

— چىداپ تۇر، بالام، چىدىغىن، يەنە بىر دەم چىدىغىن! كۆۋرۈككە ئاز قالدۇق، چىدا، سەن ئۆلمەيسەن!

ئۇ يەنە هالسىراپ، ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتى. چىشىنى مەھكەم چىشلىگىنىچە هوشىدىن كەتتى، قالغان ئاخىرقى كۈچى بىلەن سىلكىنىشكە باشلىدى.

— بېكتاش، قولتۇغىدىن يۇقۇرى كۆتەر، تېز بول! — دېدىم مەن. — خۇدا هەققى، ئۇيالما!

باياتىن بېرى يىغلاپ ئولتۇرغان بېكتاش ئىرغىپ تۇرۇپ، ئالىماننى كۆتەرگەندە، مەن بالىنى تۇتتۇم. بۇ چاغدا مەن بىردىنلا غويۇلداپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان هەربى پويىزنىڭ ئاۋازىنى، پويىز چاقلىرىنىڭ گۈلدۈرلىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم؛ شامال "ئا...پ...ا! ئال...مان!" دېگەن ئاۋازنى قۇلىقىمغا يەتكۈزگەندەك بولدى. دەرهال يورۇقلۇققا كۆز ئاچقان بوۋاقنىڭ "ئىڭگە" قىلىپ يىغلىغان ئاۋازى قۇلىقىمغا كىردى. ئۇھ، هاياتەي، نىمىشقا مۇنچىۋالا رەھىمسىز، نىمىشقا مۇنچىۋالا خۇنۇكىدۇرسەن! بالىغۇ چۈشتى، ئالىماننىڭ جېنىمۇ چىقىشقا باشلىدى! ئەمدىلا يەرگە چۈشكەن قىپ-قىزىل، هۆل بالىنى ئېتىكىمگە يۆگىدىم، ئالىمان، ئانا بولغان ئالىمان بولسا، بېكتاشنىڭ قولىدا بېشىنى ئارقىغا تاشلاپ، پۈتى پىلەكىتەك بولۇپ

يېتىپتۇ.

— ۋوي، ئالمان! — دەپ ۋاقىراپ تومۇرىنى تۇتۇپ كۆرسەم، جان يوق، چىقىپ بوپتۇ.

بىر ۋاقىتنىڭ ئىچىدە بىردىنى ئۇزىتىپ، بىردىنى كۈتۈۋالدىم. بىر ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە بىرى ئۆلۈپ، بىرى تۇغۇلغاننى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم!

ئارقىغا قايتىپ كېلىۋاتقان ۋاقتىمىزدا تاڭ يورۇدى. بوزارغان ئاسماننىڭ يۈزى زەڭگەر تۈسكە كىرىپ، خىرە يورۇقتا يۇمشاققىنا ئاپپاق قار لەپىلدەپ يېغىپ تۇراتتى. تۆت ئەتراپتا نە بىرەر جان كۆرۈنمەيتتى، نە بىرەر تاۋۇش ئاڭلانمايتتى. دۇنيا بىر تەكشى سۈكۈناتقا چۆمگەن ئىدى. تەبىئەتنىڭ مۇشۇ ھارغىن ھالىتىنى بۇزۇپ، يالغۇز بىزنىڭ ھارۋىمىز كېلىۋاتاتتى. بېكتاش ھارۋىدا ئولتۇرغان يېرىدە بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، يول بويى يىغلاپ كەلدى. ئاتلار ئاران بېسىپ. يايلىغا، قويرۇغىغا قار چاپلىشىپ، ھارۋىنى تارتالماي چارچاپ، ئاران مېڭىشاتتى. بالىسىنى چاپىنىمغا ئوراپ، مەن ھارۋىنىڭ يېنىدا پىيادە ماڭدىم. ماڭا يەردىكى ئاق قار قاپ-قارا بولۇپ كۆرۈندى.

16

شۇنداق قىلىپ ئۇرۇش ئادەملەرگە ئاخىرقى قېتىم ئۆزىنى يەنە بىر قېتىم ئەسلەتتى. شۇ كۈنى ئەتىگەندە مەن باسقان يول ئۆمرۈمدە ئەڭ مۇشكۈل يول بولدى، بۇنداق ياشىغاندىن كۆرە ئۆلگىنىم تۈزۈك دەپ ئويلىدىم... شۇنداق كېلىۋاتقىنىمدا، چاپىنىمغا يۆگەلگەن

www.uyghurkitap.com

بالا، تىرىك جان ـ دە، بىر قىمىرلاپ، بىر ئاۋاز چىقىرىپ، بىر ئىگرەپ بىغلاپ تۇراتتى. مەن ئۇنى باغرىمغا بېسىپ كېتىۋېتىپ: "سەن يەرگە چۈشۈپلا بەختسىز بولۇپ قالدىڭ، سەن "ئىگىكە" دىگەن بىرىنچى تاۋۇشىڭ بىلەنلا ئاناڭ بىلەن ۋىدالاشتىڭ!" دەيتتىم. بىردىنلا قەيەردىندۇ بىر يەردىن: "ئۆمۈر پۈتۈنلەي ۋەيران بولۇپ كەتمەپتىغۇ، ئارقىسىدىن كىچىككىنە تىرىك جان قېپتىغۇ" دىگەن پىكىر كەلدى. لېكىن مەن يەنە شۇ زاماتلا: "ئانىسىنىڭ ئوغۇز سۈتىنىمۇ ئەممىگەن تۇرسا، قانچىلىك ياشايتتى! ياق، ئۇنىڭ ئۆمرى ئۇزاققا بارمايدۇ" دەپ ئويلىدىم. مەن بۇ بوۋاقنىڭ ساق قېلىشىنى تىلەپ: "خۇدايا، ئەمدى شۇ نارەسىدىنىڭ ئۆمرىنى بەر! ئۆلۈپ قالمىسۇن. ئېھتىمال تىرىك قالار! ئەجەل ئوتىدىن ساق قالار..." دەيتتىم. شۇنداق ھەر خىل پىكىرلەر بىلەن ئېلىشىپ يۈرۈپ تاڭ ئاتقاندا ئائىلىگە يېتىپ كەلدۇق.

يۇمشاق قار ئۇچقۇنلىرى بىرىنى بىرى قوغلىشىپ ھاۋادا ئايلىنىپ ئويناپ تۇراتتى. ئائىلىگە كىرىپ كېلىشتىكى ھىلىقى يېڭى كوچا دىگىنىمىز كۆزۈمگە ئاللىقانداق سوغاق، قاغجىراق كۆرۈندى. ئۆي ـ جاي سېلىپ، باغ قىلىپ، ئاز ـ پاز چارۋا مال قىلىمىز دىگەنلەرنىڭ بۇنىڭدىن يەتتە يىل بۇرۇن باشلىغان ئىشلىرى ئىلگىرى باسماي، ئارقىغا كېتىپ، ئەمگەكلىرىنىڭ ئىزىلا قالغان ئىدى. جىمجىت كوچىدا قار ئۇچقۇنلىماقتا، سان ـ ساناقسىز قار دۆۋىلىرى خارابىغا ئايلانغاندىن كېيىن قوراي بېسىپ كەتكەن يەرلەرنى پۈركەپ قويغان ئىدى. قاسىملارنىڭ چار بېغىغا قارىسام، ئالمان ئىككىسىنىڭ ئارزۇ ـ تىلەكلىرىگە ئورنىتىلغان ھەيكەلدەك دۆۋىلەنگەن تاشلار. ئاللىقاچان لاي ـ توپىغا ئايلىنىپ كەتكەن كېسەكلەر يۈرەك ـ باغرىمنى ئېزىپ

تاشلىدى.

ئاھ، جىنىم بالىلىرىم، ئارزۇيىڭلارغا يېتەلمەي قالدىڭلار-ەي، دەپ ھارۋىدا مەڭگۈلۈككە كۆز يۇمۇپ ياتقان ئالمانىڭ يۈزىگە قارىسام، يۈزى ئاپپاق بولۇپ، دۇنيانىڭ ھەممە ياخشى-يامىنىغا رازى بولغاندەك يېتىپتۇ. يۈزىگە چۈشكەن قار ئېرىمەپتۇ. ھارۋىنىڭ مېڭىشى بىلەن بېشى ئىككى ياققا تەۋرىنىپ تۇراتتى.

ئايىل ئاغزىدىكى بىرنەچچە ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە بېكتاش ھارۋىدىن چۈشۈپ، ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم يىغلاپ كۆپچىلىككە ئۆلۈم خەۋىرىنى يەتكۈزدى. كىشىلەر ئارقا-ئارقىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ، بىزنى يىغا-زارە بىلەن ئارىغا ئالدى. ئايشە يۈگۈرۈپ چىقىپ، ھۆڭگىرەك ئېتىپ يىغلاپ پۈتۈن كوچىنى تەۋرىتىۋەتتى ۋە قولۇمدىن بوۋاقنى ئېلىپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

ئەتىسى ئالمانىنى يەرلىككە قويدۇق. ئادەت بويىچە ئايال كىشى تۇپراق بېشىغا بارمايتتى، لېكىن مەن باردىم. ھېچكىم ماڭا بىرنىمە دېمىدى، ئۆيۈمدە ئەركىشى بولمىسا، مەن ئادىتىمىز دەپ قانداقمۇ تۇپراق بېشىغا بارماي. ئالمانىنى ئۆز قولۇم بىلەن يەرلىككە قويدۇم ۋە بىرىنچى كەتمەن توپىنى ئۆزەم تاشلىدىم. شۇ كۈنىمۇ قاتتىق قار يېغىپ تۇراتتى. تۇپراق بىر دەمدىلا كۆتىرىلدى ۋە تېزلا ئاپپاق دۆڭگە ئايلىنىپ قالدى.

ئەتىيازدا ئالمانىنىڭ قەۋرىسىگە بېرىپ گۈل تېرىپ قويدۇم. ھەر يىلى ئەتىيازدا گۈل تېرىپ قوياتتىم. چۈنكى ئۇ گۈلگە ئامراق ئەمەسمىدى.

ھايات يەنە داۋاملىشىۋەردى. دەسلەپكى كۈنلەردە جورابېكنىڭ كېلىنى جانبولاتنى ئەمگۈزگەن بولسا، كېيىن مەن ئۇنى ئۆشكە

سۈتى بىلەن باقتىم. ئۇ ئىككىمىز كۆرمىگەن ئازاپ قالمىدى. بۇنى نىمە قىلاي سۆزلەپ... قىسقىسى تۈز-نېسىۋىسى بار ئىكەن، ئامان قالدى. شۇ سەۋەپتىن مەن تەقدىر ئىلاھىغىمۇ رەھمەت ئېيتىمەن. مانا ھازىر ئۇن ئىككى ياشقا كىرىپ قالدى. ھە، شۇ چاغدىكى دوختۇر يىگىت ئەمدى كاتتا كىشى بولۇپ قالمىدىمۇ. ھەر قېتىم يولۇققاندا سوراپ قويىمەن:

— قانداق ئاپا، ئوغلىمىز چوڭ بولۇپ قالدىمۇ؟

— خۇداغا شۈكۈر، بەيگىچى يىگىت بولۇپ قالدى!

شۇنداق دىسەم ئۇ ماڭا كۈلۈمسىرەپ قارايدۇ:

— ياخشى بوپتۇ، ئاپا، ئادەم بولىدۇ ئۇ.

ھېلىقى دوختۇر مېنىڭ بىلەن جانبولاتنى بۇرۇنلا تونۇۋالغان. ئۇ چاغدا جانبولات ئەمدى بىر يېرىم ياشقا كىرگەن ئىدى. تەبىئى ئۇنىڭ تېنى ئاجىز ئىدى. بىر قېتىم ئۇ قاتتىق زۇكام بولۇپ مېنى تازا قورقۇتقان. كالپۇكلىرى كۆكىرىپ، كۆزىنى ئاچماي، جېنى ئۈمشۈغىغا كېلىپ قالغاندەك بولۇپ قالدى، ئۇنى كۆتەرگەن پېتىم دوختۇرخانىغا يۈگۈردۈم. ئۇمۇ شۇنداق بىر كېچە ئىدى، يەنە كېلىپ قىش بولۇشىغا قارىماي دەريانى كېچىپ ئۆتتۈم. دوختۇر ئوقۇش پۈتتۈرگىنىگە ئۇزاق بولمىغان بىر يىگىتتەك قىلاتتى. ئۇ مېنىڭ ھۆل كىيىم بىلەن تىترەپ تۇرغىنىمنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى:

— ساراڭ بولۇپ قالدىڭىزمۇ، كىم سىزنى دەريانى كېچىپ ئۆت دىدى؟ بالىنىڭ ئاتا-ئانىسى نەدە؟ — دىدى ئۇ.

— مەن ئۇنىڭ ھەم ئاتىسى، ھەم ئانىسى، بالام. بۇنى ئامان ساقلاپ قال. بۇ ئۆلۈپ قالسا مېنى تىرىكلا كۆمۈۋەت. مەنمۇ ھايات قالالمايمەن، — دىدىم مەن ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ.

دوختۇر يىگىت كىچىچە بالىنىڭ يېنىدىن كەتمىدى، ھەر ئىككى سائەتتە بىر ئوكۇل سالاتتى. ماڭىمۇ قۇرۇق كىيىم بەردى، دورا ئىچكۈزدى، لېكىن ئەتىگىنى مەنمۇ ئاغرىپ قالدىم، قىزىپ قان تۈكۈردۈم، قىزىغىم ئۆرلەپ، ھېچنىمىنى بىلمەي ياتاتتىم. ھېلىقى دوختۇرنىڭ يېنىمغا كېلىپ، قولىنى پىشانەمگە قويۇپ:

— ئاپا، ئوغلىڭىز ياخشى بولۇپ قالدى. بوشاشماڭ، كېسەلگە بوي بەرمەڭ! — دەپ غەيرەت بەرگەنلىكى غۇۋا ئېسىمدە.

— ئۇ ياخشى بولۇپ قالغان بولسا، مەن بوي بەرمەيمەن! — دەپ پىچىرلاپتىمەن مەن.

نەۋرەم ھايات قالغانلىقتىنمىكىن، مەنمۇ ھايات قالدىم.

شۇ يىلى يازدا قىزىق بىر ئىش بولدى. كانىكول ۋاقتىدا ئۇ كوچىدا يۈگۈرۈپ ئوينىماي يۈرەتتى، كېيىن ئۇنىڭ قاسىمنىڭ ۋەلسىپىتىنى ھويلىغا سۆرەپ چىقىپ كېتىپ بارغانلىقىنى كۆردۈم. بۇ بۇنىڭدىن يىگىرمە يىل ئاۋال قاسىم ئېغىلغا ئېسىپ قويغان ھېلىقى ۋەلسىپىت ئىدى. ئۇ ۋەلسىپىتنى ھويلىغا ئېپچىقىپ ئالىمان-تالمان ئوڭلىغىلى تۇردى. ئېيخ، مەن ھېچنىمە دېمىدىم، كىچىك بالا-دە.

مەن تېخى ئۇنداق، بۇنداق قىلىپ بېقىپ تاشلاپ قويارمىكىن دەپتىمەن. داتلىشىپ كەتكەن، زەنجىرلىرى ئۈزۈلۈپ كەتكەن بىر نىمە تۇرسا، ياسىغۇدەك نىمىسى بار، دەپ ئويلاپتىمەن. ئۇنىڭ دوستلىرىمۇ كېلىپ كۆرۈپ كۈلۈشۈپ كەتتى. بۇ ئەسكى بىرنىمىنى، دەپ زاڭلىق قىلىشتى. لېكىن جانبولات قىلىمەن دېگىنىنى قىلىدىغان بالا بولغاچ پۇشۇلداپ، پۈتۈن زېھنى بىلەن ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. بىر كەمدە قارىسام بېكتاشمۇ ياردەملىشىۋېتىپتۇ، ئۇ بولمىغان بولسا بىر نىمە قىلالامتىكىنتاڭ. بېكتاشمۇ بۇ ئىشقا جان-جەھلى بىلەن

بېرىلىپ كېتىپتۇ، خۇددى بالىلاردەك. بېكتاش ئاللىقاچان بالىلىق بولۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇ جانبولاتقا ئامراق ئىدى، ئەگەر بىرەر ئىش بولسا، ئۇ مەكتەپكە بېرىپ مۇئەللىملەر بىلەن كۆرۈشەتتى. ئۇ ئايشە هايات چېغىدىلا ئۆيلەنگەن ئىدى. ئالمان دۇنيادىن ئۆتۈپ ئۈچ-تۆت يىلدىن كېيىن ئايشەمۇ ئالەمدىن ئۆتكەن ئىدى. جان-جىگەر دوستۇم ئايشە ئۆلگەندە، ۋاھ، مېنىڭ يىغلىغىنىمنى! ئىككىمىز نىمە كۈنلەرنى كۆرمىگەن-ھە! بېكتاش ياخشى ئادەم بولدى. ئەقىللىق، چاققان ئادەم بولۇپ يېتىشتى. ئۈچ بالىسى بار، خوتۇنىنىڭ ئىسمى تۇرسۇن، مېنىڭ ياخشى خوشنام. بېكتاش بولسا ئۇزاقتىن بېرى كومباين ھەيدەپ كېلىۋاتىدۇ.

بىر قېتىم جانبولات ۋەلسىپىتنى يېتىلەپ كىرىپ كەلدى، ۋەلسىپىت پارقىراپ تۇراتتى، مايلانغان، جانبولاتنىڭ ئۈستى بېشىمۇ ماي.

— موما، — دېدى ئۇ، — قارىغىنا، دادامنىڭ ۋەلسىپىتى قانداق بولۇپ قېپتۇ!

قولۇم كۆيۈشۈپ كەتتى: ئاشۇ بىر ئېغىز گەپتىن ھەم خوشال بولۇپ كەتتىم، ھەم كۆڭلۈم بۇزۇلدى. لېكىن جانبولات كۆرەڭلەشكە باشلىدى.

— مىنىشنى ئۈگەندىم، — دېدى ئۇ، — قارىگە!

ئۇ ۋەلسىپىتنىڭ ئىگىرىگە بويى يەتمەي، بىر تەرەپكە قىيسىيىپ يېپىشىپ، لەپپەڭلەپ، گاھ بۇ تەرەپكە ئېغىپ، گاھ ئۇ تەرەپكە ئېغىپ ھەيدىگەندە، يىقىلىپ كېتەرمىكىن دەپ قورقۇپ:

— چۈش! ۋاي شورۇم، يىقىلىسەن — دىسەم، يەنىمۇ قاتتىقراق ھەيدەپ كوچىغا چىقىپ، بېرىپ ۋەلسىپىتى بىلەن بىللە يىقىلدى.

خېلى قاتتىق يىقىلـدى. مەن يۈگۈرۈپ بېرىـپ ئۇنى يۆلەپ تۇرۇپ
نلىدىم:
ــ ئۆرگىـلەي، نەدىـكى ئىشـنى تاپىتىڭ، ئۆلسەنـغۇ بۇنداق
فىلساڭ! ئىككىنچى مىنمەيسەن ئەمدى!
ــ ئەمدى يىقىلـمايـمەن موما، ـــ دىدى ئۇ، ـــ بايا مەن سىناپ
باقتىم، مەن تېخى ۋەلسىپىتتىن يىقىلىپ باقمىغان.
مەن كۈلۈپ كەتـتىم. قارىـسام بېكـتاش شادىـلىق ئىشىكـىنىڭ
يېـنىدا ئادەتتىـكى بىر ئىشـتەك قاراپ تۇرۇپـتۇ. ئۇ ئۈندىمـىدى،
مەنـمۇ ئۈنـدىمىدىم. بىراق بىز بىربىرىـمىزنى چۈشەندۇق.
ئارىدىن كۆپ ئۆتـمەي زىرائەتـلەر پىشـتى، ئورما باشـلاندى.
بىر كۈنى كەچتە بېكتاش كېلىپ:
ــ جانبولاتنى كومبايىندا ئۆزەمگە ياردەمچى قىلىۋالاي دەيمەن،
ــ دىـدى.
ــ يارىسا ياردەمچى قىلىۋال، ـــ دىدىم مەن.
ماقۇل بىرلىشىۋمـغۇ ماقۇل بولـدۇم، ئىكـكى كۈن ئۆتـمەي ئۇنى
كۆرگىـلى باردىم. ئۇ تېخى بالا ــ دە. ئورما ئورۇش ئۇنىڭـغا ئېغىر
كېلەر، بەلكىم.
مېنىڭ جانبولاتىم كومبايىندا سامان توشۇپ يۈرگەن ئىكەن، مېنى
كۆرۈپلا خۇددى تاغنىڭ چوققىسىدا تۇرۇپ توۋلىغاندەك توۋلاپ كەتتى:
ــ موما، موما! مەن بۇ يەردە!
رولدا مەغرۇرانە ئولتۇرغان بېكتاش ماڭا قاراپ قولىنى پۇلاڭلىد-
تىپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.
مەن ئېرىقنىڭ بويىدا تالـنىڭ سايىسـىدا ئولـتۇرۇپ كەچكىچە
ئومچىلارنىڭ ئىشىنى كۆردۈم. يولنى چاڭ ـ توزاڭ قىلغان ماشىنىلار

بىرىنىڭ ئارقىدىن بىرى بۇغداينى خامانغا توشۇپ تۇردى.
قاش قارايغاندا كومبايىنچىلار دەم ئالغىلى كېلىشتى. بېكتاشنىڭ يېنىدا مەغرۇرلىنىپ كېلىۋاتقان جانبولات خېلىغىچە گەپ قىلالماي، يېرىمىغىچە يالىڭاچلىنىپ پۇخۇلدىتىپ سۇدا يۇيۇنىدى-دە، ئېلىپ كەلگەن تۈگۈنچىكىمنى كۆرۈپ:
— موما، ئالما ئېلىپ كەلدىڭىزمۇ؟ — دەپ سۆيۈنۈپ كەتتى.
— ئېلىپ كەلدىم، — دېدىم مەن.
ئۇ مېنىڭ يېنىمغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئەركىلەپ، مېنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ كەتتى.
بېكتاش پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى:
— باياتىن بېرى شۇنداق قىلساڭ بولماسمىدى. مەيلى، بۈگۈنچە ئەركىلىۋال موماڭغا، — دېدى ئۇ.
كۆچمە ئۆيىنىڭ يېنىدىكى ئوتلۇقتا ئولتۇرۇپ كەچلىك غىزا يېدۇق. ھىلىلا يېقىلغان ئىسسىق نان ئىكەن. جانبولات چوڭ ئادەملەردەك ئۇشتۇپ:
— ئېلىڭ، موما! — دېدى.
بىسمىللا دەپ بىر بۇردا نان ئېلىپ ئاغزىمغا سالغىنىمدا قاسىمنىڭ قولىنىڭ ھىدىدەك كومبايىنچىنىڭ مايلىق قولىنىڭ ھىدى، تۆمۈر ۋە پىشقان بۇغدايىنىڭ ھىدى كېلىپ تۇردى. ھە، ھەئە، بۇرۇنقىدەكلا ھىد! ئاغزىمدىكى ناننى كۆز ياشلىرىم بىلەن قوشۇپ يۇتۇۋەتتىم. "نان ئۆلمەيدىكەن-دە! — دېدىم ئىچىمدە. — ئاڭلىدىڭمۇ بوتام قاسىم! ھايات ئۆلمەيدىكەن، ئەمگەكمۇ ئۆلمەيدىكەن!"
— مېھمان بولۇپ كېپسىز، ئاپا. بۈگۈن مۇشۇ ئېتىزدا بىز بىلەن بىللە قونۇپ قېلىڭ، — دەپ كەتكۈزگىلى قويمىدى بېكتاش.

سامان ئۈستىگە تۆشەك سېلىپ بەردى. شۇ كېچىسى ئاسمانغا قاراپ ياتسام، سامان يولى يېڭىلا ھاسىل بولغاندەك، كىمدۇر بىرى ھازىرلا چوڭ بىر قۇچاق سامان كۆتىرىپ ئۆتكەندەك، يەلپۈنۈپ تۇرغان ئۇششاق سامانلار شامال تەككەندەك چېچىلىپ، تاۋلىنىپ تۇراتتى. گويا ئاسمان-پەلەكتە ئاشۇ سامان يولىنى بويلاپ بارغانسېرى يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان ھەربى پويىزنىڭ "شاق-شۇق" ئاۋازى يۈرىكىمنى زىرقىرىتىپ، ئۇزاق ۋاقىت ئاڭلىنىپ تۇرغاندەك بولدى. رېلىسلارغا تەككەن چاقلىرى مېنى تەۋرەتكەندەك، كۆزۈم ئىلىنىپ، بۈگۈنكى تۇندە دۇنياغا يەنە بىر دېخان كەلدىغۇ، ئۆمرىنى بەرسۇن، چاچقان ئۇرۇغى يۇلتۇزلاردەك ھېساپسىز بولسۇن، دەپ سامان يولىغا تىكىلىپ ئۇخلاپ قېپتىمەن.

خىرە-شىرە تاڭ ۋاقتىدا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، كومبايىنچىلارغا ھالالىق بەرمەي دەپ ئايىلىغا قايتتىم.

ئۇزاقتىن بېرى بۇنداق سۈزۈك گۈزەل تاڭنى كۆرمىگەن ئىدىم. ئۇزاقتىن بېرى تورغاينىڭ بۇنداق سايرىغىنىنى ئىشىتمىگەن ئىدىم. چېكى يوق، چېگرىسى يوق كۆپ-كۆك سۈزۈك ئاسمانغا ئاشىق بولغان بوز تورغاي، ئادەمنىڭ ئاسمانغا ئۇچۇپ چىققان يۈرىكىدەك، تىنىم تاپماي، قانات قېقىپ پىرىلداپ، شۇنداق نازۇك، شۇنداق دولقۇنلۇق كۈيلەرنى تارتىپ، كىشىنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلاتتى، پۈتكۈل دالىنى ناخشىغا بۆلەيتتى. "قارىغىنا، بىزنىڭ تورغاي سايراۋاتىدۇ!" دىگەن ئىدى بىر زامانلاردا سۆۋانقۇل. قىزىق. بىزنىڭمۇ تورغىيىمىز بولغان. سەنمۇ ئۆلمەيدىكەنسەن. تورغىيىم!

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىچىگى ئادرىسى
www.uyghurkitap.com

17

— ئاھ، قۇتلۇق دالام، سېنىڭ ھازىر دەم ئېلىپ ياتقان پەيتىڭ. بۇ يەردە ئوما ئورۇۋاتقانلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمايدۇ، بۇغداي توشۇپ يولنى چاڭ-توزاڭ قىلىۋېتىدىغان ماشىنىلارمۇ يوق، يېقىن ئەتراپتا كومباينلارمۇ كۆرۈنمەيدۇ، ماللارمۇ تېخى تاغدىن چۈشكىنى يوق. كىشىلەرگە بۇيرۇغان نېسىۋىلىرىنى ئۆزلىرىگە بەردىڭ، مانا ئەمدى تۇغۇتتىن كېيىن دەم ئېلىپ ياتقان ئاياللاردەك، ئەتىيازلىق تېرىلغۇغىچە دەم ئېلىپ ياتىسەن. بۇ يەردە ئىككىمىزلا — سېنىڭ بىلەن مەنلا بارمىز، باشقا ھېچكىم يوق. يەر ئانام، مەن ساڭا بۈگۈن پۈتۈن كەچمىشلىرىمنى سۆزلەپ بەردىم. مېنىڭ پۈتكۈل ھاياتىمنى سەن بىلىسەن. بۈگۈن ئالەمدىن ئۆتكەنلەر ئۈچۈن ئەسلەپ دۇئا قىلىدىغان كۈنۈم، بۈگۈن مەن سۇۋانقۇل، قاسىم، مايسالبېك، جايناق ۋە ئالىمانىڭ روھىغا ئېھتىرام بىلدۈرىمەن. مەن ئۇلارنى ئۆلگىچە ئۇنتۇمايمەن. مۆرىتى كەلسىلا، بۇلارنى قويماي جانبولاتقا ئېيتىپ بېرىمەن. ئەگەر ئۇ ئەقىللىق ۋە ۋىجدانلىق بولۇپ تۇغۇلغان بولسا. بۇ ئىشلارنى چوقۇم چۈشىنىدۇ. لېكىن باشقىلارچۇ، قۇياش ئاستىدا ياشىغان بارلىق ئادەملەرگە ئېيتىدىغان سۆزۈم، ئېيتىدىغان گېپىم بار. ئۇنى قانداق ئېيتىمەن، قانداق قىلىپ ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىمەن؟

— ئەي، ئاسماندا پارقىراپ تۇرغان قۇياش، يەر يۈزىدە يۈرۈپ سەن ئېيتقىن!

— ئەي، كۆچۈپ يۈرىدىغان بۇلۇتلار، يامغۇر بولۇپ يېغىپ،

ھەر بىر تامچاڭ بىلەن سەن يەتكۈز!

— يەر، بارچە ئادەم بالىسىنى تويغۇزغان يەر، سەن، سەن ئېيت-قىن، جېنىم باغلانغان يەر!

— ياق، تولغاناي، سەن ئېيتقىن. سەن — ئىنسانسەن. سەن ھەممىمىزدىن بۈيۈك، ھەممىمىزدىن زىرەك بولۇپ يارىتىلغان جانسەن، سەن ئېيتقىن، سەن — ئىنسان!...

18

— قايتىمسەن، تولغاناي؟

— ھەئە، قايتىمەن. خەير، ئامان بول. ئۆلمىسەم يەنە كېلەرمەن، يەر ئانام.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابدۇللا ئابلىز
مەسئۇل كوررېكتورى: رىشىت ۋاھىدى

چىڭغىز ئايتماتوۋ

يەر ئانا

تەرجىمە قىلغۇچىلار: نۇرمۇھەممەت دۆلەتى
ھەلىمە مۇھەممەت

نەشر قىلغۇچى ۋە تارقاتقۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
(پوچتا نومۇرى: 100013،
تېلېفون نومۇرى: 010-64290862)
نەشرىياتنىڭ ئادرېسى: بېيجىڭ شەھىرى خېپىڭلى شىمالىي كوچا 14-قورۇ.
تىزغۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇتى
باسقۇچى: دىشىن باسما زاۋۇتى
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
نەشرى: 1984-يىل 12-ئايدا 1-قېتىم
بېسىلىشى: 2000-يىل 5-ئايدا بېيجىڭدا 2-قېتىم
ئۆلچىمى: 850×1168مم 32 كەسلەم
باسما تاۋىقى: 8.5
سانى: 5501—8500
باھاسى: 10.00 يۈەن

图书在版编目(CIP)数据

大地—母亲:维吾尔文/(苏)艾特马托夫著;努尔穆罕默德译. —北京:民族出版社,2000.1
ISBN 7—105—03772—5

Ⅰ.大… Ⅱ.①艾 … ②努… Ⅲ.中篇小说—作品集-苏联-现代-维吾尔语(中国少数民族语言)
Ⅳ.I512.45

中国版本图书馆 CIP 数据核字(1999)第 56700 号

责任编辑: 阿布都拉·阿布力孜
责任校对: 热西提·瓦依提
出版发行: 民族出版社 电话:010—64290862
社　　址: 北京市和平里北街 14 号 邮编: 100013
排　　版: 民族印刷厂
印　　刷: 迪鑫印刷厂
经　　销: 各地新华书店
版　　次: 1984 年 12 月第 1 版 2000 年 5 月 北京第 2 次印刷
开　　本: 850×1168 毫米 1/32
印　　张: 8.5
印　　数: 5501— 8500 册
定　　价: 10.00 元

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ISBN 7-105-03772-5
9 787105 037728 >

ISBN 7-105-03772-5/I · 901
民文（维 168）定价：10.00元